

ราชกิจจานุเบกษา

เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ
๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

จัดพิมพ์เผยแพร่

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในโอกาสพระราชพิธี มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

คณะกรรมการจัดทำต้นฉบับหนังสือราชาศัพท์
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
จัดพิมพ์เผยแพร่ ครั้งที่ ๔ พุทธศักราช ๒๕๕๕ ฉบับปรับปรุงครั้งที่ ๒ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data.

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ,
ราชาศัพท์. -- พิมพ์ครั้งที่ 4.-- กรุงเทพฯ : สำนักงาน, 2555.
416 หน้า.

1. ภาษาไทย -- ราชาศัพท์. I. ชื่อเรื่อง.

495.913

ISBN 978-616-235-142-6

พิมพ์ที่ : บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด
๓๐๗ ซอยลาดพร้าว ๔๗ แขวงคลองเจ้าคุณสิงห์
เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐
โทร. ๐-๒๕๖๖-๑๖๐๐-๖ โทรสาร ๐-๒๕๖๖-๑๖๐๙

หนังสือเผยแพร่ห้ามจำหน่าย

คำปรารภ

เนื่องในมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศร รามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗ รอบ วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ รัฐบาลและปวงชนชาวไทยมีความปลื้มปีติชื่นชมโสมนัส เป็นล้นพ้น จึงพร้อมใจกันจัดงานเฉลิมพระเกียรติด้วยความจงรักภักดีและความสำนึกใน พระมหากรุณาธิคุณ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๙ และได้ทรง ประกาศพระปฐมบรมราชโองการ เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๓ ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” นับแต่บัดนั้นตราเป็น ปัจจุบัน พระองค์ทรงยึดมั่นในทศพิธราชธรรมและทรงพระวิริยอุตสาหะบำเพ็ญพระราชกรณียกิจน้อย ใหญ่นานัปการ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ปวงชนชาวไทยตลอดมา ด้วยพระราชปณิธานอันแน่วแน่ และพระอัจฉริยภาพอันล้ำเลิศ พระองค์ได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการลดภาวะวิกฤตด้าน สิ่งแวดล้อม ตลอดจนพระราชทานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ เพื่อการพัฒนาประเทศในทุกด้าน รวมทั้งพระราชทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแนวทาง ให้พสกนิกรดำรงชีวิตร่มเย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน พระราชกรณียกิจนานัปการอันเกิดจากพระอัจฉริยภาพ และพระปรีชาญาณอันสูงส่งคัมภีร์ภาพ ตลอดจนพระราชจริยวัตรอันงดงามของพระบาทสมเด็จพระเจ้า อยู่หัว ล้วนเป็นคุณูปการยิ่งใหญ่แก่ประเทศและประชาชน ส่งผลให้ประเทศมีความมั่นคงอุดมสมบูรณ์ และเจริญรุ่งเรืองพัฒนาก้าวหน้า พระเกียรติคุณของพระองค์จึงเป็นที่แซ่ซ้องสรรเสริญทั้งในประเทศ และนานาประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงเป็นพระมิ่งขวัญร่มเกล้าของชาวไทยทั้งปวง ซึ่งล้วน เกิดทุนพระมหากรุณาธิคุณไว้เหนือเศียรเกล้ามาโดยตลอด

รัฐบาลและปวงชนชาวไทยพร้อมใจกันจัดงานเฉลิมพระเกียรติในโอกาสมหามงคลสมัย เฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ โดยมอบหมายให้คณะกรรมการฝ่ายประมวล เอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ พิจารณาเห็นชอบให้ หน่วยงานราชการ องค์กร และเอกชน จัดพิมพ์หนังสืออันมีคุณค่า เพื่อเทิดพระเกียรติคุณและ พระปรีชาสามารถในด้านต่างๆ ให้ปรากฏยั่งยืนสืบไปตราภกาดนาน

ในนามของรัฐบาลและประธานกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ขออนุโมทนาในความวิริยอุตสาหะของหน่วยราชการ องค์กร เอกชน และคณะกรรมการ ฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ตลอดจนคณะทำงานทุกคณะที่ได้สร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการ สาขาต่างๆ ที่ทรงคุณค่า อันจะอำนวยประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประชาชน น้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวาย เป็นราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้สถิตในดวงใจของปวงประชาราษฎร์ตลอดกาล

ขอจงทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน เทอญ

(นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ

๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

คำนำ

มหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ นี้ รัฐบาลชุดที่แล้ว รัฐบาลปัจจุบัน และประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าพร้อมใจกันจัดงานเฉลิมพระเกียรติเพื่อแสดงความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ รัฐบาลในนามคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ จึงได้มอบหมายให้คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุพิจารณาดำเนินงานจัดทำหนังสือวิชาการสาขาต่างๆ พร้อมทั้งจัดทำหนังสือจดหมายเหตุงานเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในมหามงคลโอกาสนี้ด้วย

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุพิจารณาเห็นชอบให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เลือกรวบรวมและจัดพิมพ์หนังสือหลายสาขาในนามของรัฐบาล เพื่อเฉลิมพระเกียรติและเผยแพร่หนังสืออันทรงคุณค่าเหล่านั้นให้แก่สาธารณชนอย่างกว้างขวาง เพื่อเป็นผลงานทรัพย์สินทางปัญญาของแผ่นดิน โดยเฉพาะพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และหนังสืออื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก แบ่งเป็นหนังสือที่พิมพ์ในนามของคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ หนังสือจดหมายเหตุการพระราชพิธีและกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ และหนังสือที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนแสดงเจตนารมณ์ ขอพิมพ์ร่วมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย

คณะกรรมการฯ จะแจกจ่ายหนังสือเหล่านี้ไปยังแหล่งความรู้ต่างๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ และในต่างประเทศทั่วโลก เพื่อยังประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าของประชาชนทุกระดับ ทั้งนี้โดยตระหนักว่าการสนองพระมหากรุณาธิคุณด้วยความร่วมมือร่วมใจกันสร้างสรรค์ผลงานอันทรงคุณค่าอันวยประโยชน์เกื้อกูลแก่สาธารณชนเช่นนี้ นอกจากจะเป็นการแสดงกตัญญูตเวทีตาธรรมแล้ว ยังเป็นการสร้างสิ่งอนุสรณ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาของชาติไว้ในแผ่นดินสืบไป

ด้วยเดชพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม ปวงชนชาวไทยจักได้รับประโยชน์อย่างกว้างขวางจากหนังสือที่มีคุณค่าสะท้อนวัฒนธรรมอันรุ่งเรืองมั่นคงของชาติ และจะได้ร่วมกันธำรงรักษาชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ให้มั่นคงยั่งยืน เพื่อสนองพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระวิริยอุตสาหะพัฒนาและปรับปรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยามโดยทั่วกัน

(นางสุกมล คุณปลื้ม)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

ประธานกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ

คำชี้แจง

ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ทรงทำนุบำรุงบ้านเมือง บำบัดทุกข์บำรุงสุขของอาณาประชาราษฎร์ด้วยศุภราชธรรม และชดัตติยวัตร ชดัตติยธรรม พระมหากษัตริย์คุณดังกล่าวทำให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของปวงชนชาวไทยตลอดมา

บรรพชนไทยเคารพสักการะพระมหากษัตริย์ และต้องการแสดงออกว่าเทิดทูนพระประมุขของชาติได้สูงสุด จึงคิดถ้อยคำที่ควรแก่พระเกียรติมาใช้เป็นคำราชาศัพท์ในการกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ต่างจากถ้อยคำที่สามัญชนพูด คำราชาศัพท์นี้ได้ใช้เป็นภาษาแบบแผนสืบต่อกันมาถือเป็นวัฒนธรรมทางภาษาอันเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาติ คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ จึงเห็นสมควรจัดทำหนังสือราชาศัพท์ พิมพ์ครั้งที่ ๔ ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ ๒ เผยแพร่แก่นักเรียนเยาวชน และ ประชาชนที่สนใจศึกษาและใช้ราชาศัพท์ให้ถูกแบบแผน

การจัดทำหนังสือราชาศัพท์ครั้งนี้ คณะอนุกรรมการจัดทำต้นฉบับหนังสือราชาศัพท์ ได้ปรับปรุงจากฉบับเดิม ที่จัดทำไว้เมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๓ และใช้ข้อมูลจากหนังสือ เอกสารต่างๆ เกี่ยวกับราชาศัพท์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันตามที่ปรากฏชื่อในบรรณานุกรมท้ายเล่ม เป็นแนวทางในการพิจารณาปรับต้นฉบับให้ถูกต้องสมบูรณ์ขึ้น รวมทั้งได้จัดข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ แยกคำสุภาพที่ใช้แก่พระสงฆ์และบุคคลทั่วไปพิมพ์ไว้เป็นภาคผนวกท้ายเล่ม เพิ่มภาพประกอบเพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าพร้อมทั้งดัชนีค้นคำ

คณะอนุกรรมการฯ ขอขอบคุณหน่วยงาน และบุคคลต่างๆ ที่กรุณาอนุเคราะห์ให้ข้อมูลคำแนะนำ และอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จลุล่วงเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาเรื่องคำราชาศัพท์และการใช้ภาษาไทย ตลอดจนข้าราชการไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางภาษาอันมีค่าของชาติสืบไป

คณะอนุกรรมการจัดทำต้นฉบับหนังสือราชาศัพท์
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

สารบัญ

สารบัญ	๗
คำอธิบายวิธีใช้หนังสือราชศัพท์	๘
บทที่ ๑ อธิบายราชศัพท์และการใช้ราชศัพท์	๙
บทที่ ๒ ราชศัพท์หมวดต่างๆ	๓๓
หมวดที่ ๑ ชัตติยตระกูล	๓๔
หมวดที่ ๒ ร่างกาย	๔๕
หมวดที่ ๓ อาการ	๕๓
หมวดที่ ๔ นาม	๗๘
หมวดที่ ๕ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ	๑๐๑
ภาชนะใช้สอย อาหาร และเครื่องใช้ทั่วไป	
หมวดที่ ๖ ศัพท์ที่ใช้ในการพระราชพิธีและการพระราชกุศล	๑๑๑
หมวดที่ ๗ เครื่องราชกกุธภัณฑ์และเครื่องราชูปโภค	๒๑๕
หมวดที่ ๘ พระราชนิเวศน์มณฑลเกียรติสถาน	๒๓๕
หมวดที่ ๙ พระราชพาหนะ	๒๔๕
หมวดที่ ๑๐ ลักษณะนาม	๒๖๔
บทที่ ๓ คำนำพระนามและคำนำนาม	๒๖๗
บทที่ ๔ คำนามและคำกริยาที่มีความหมายอย่างเดียวกัน แต่ใช้ราชศัพท์ต่างกัน	๒๗๔
บทที่ ๕ การใช้ราชศัพท์ในการเขียนหนังสือ การกราบบังคมทูลพระกรุณา	๓๐๙
กราบบังคมทูล กราบทูล และทูลด้วยวาจา	
ภาคผนวก	๓๓๔
ภาคผนวกที่ ๑ คำสุภาพ	๓๓๕
ภาคผนวกที่ ๒ คำสุภาพเรียกสัตว์และอื่นๆ	๓๕๔
ภาคผนวกที่ ๓ ลักษณะนาม	๓๕๘
ภาคผนวกที่ ๔ คำขึ้นต้น คำสรรพนาม คำลงท้าย ในการเขียนหนังสือ	๓๖๔
ถึงพระสงฆ์และบุคคลทั่วไป	
ภาคผนวกที่ ๕ คำขึ้นต้น คำสรรพนาม คำลงท้าย ในการกล่าวรายงาน	๓๖๗
พระสงฆ์และบุคคลทั่วไป	
บรรณานุกรม	๓๗๑
ดัชนี	๓๗๖
รายนามคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔	
รายนามคณะอนุกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ	
รายนามคณะอนุกรรมการจัดทำต้นฉบับหนังสือราชศัพท์ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้า	
อยู่หัว ในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔	

คำอธิบาย

วิธีใช้หนังสือราชาศัพท์

หนังสือราชาศัพท์ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อให้การค้นหาคำราชาศัพท์ที่ต้องการสะดวกขึ้น
ทั้งจากคำราชาศัพท์และคำสามัญ จึงจัดทำคำอธิบายวิธีใช้หนังสือไว้ดังต่อไปนี้

๑. คำราชาศัพท์จัดได้เป็นหมวด เรียงลำดับตามความสำคัญของคำที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ เริ่มต้นด้วยชัศตยัตระกูล ร่างกาย อากาโร นาม เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ภาชนะใช้สอย อาหาร และเครื่องใช้ทั่วไป ศัพท์ที่ใช้ในการพระราชพิธีและการพระราชกุศล เครื่องราชกกุธภัณฑ์และเครื่องราชูปโภค พระราชนิเวศน์มณเฑียรสถาน พระราชพาหนะ ลักษณะนาม คำนำพระนามและคำนำนาม คำนามและคำกริยาที่มีความหมายอย่างเดียวกัน แต่ใช้ราชาศัพท์ต่างกัน การใช้ราชาศัพท์ในการเขียนหนังสือ การกราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล กราบทูล ทูล และรายงานด้วยวาจา

๒. การจัดคำในแต่ละหมวด

๒.๑ จะขึ้นต้นด้วยคำราชาศัพท์ อธิบายความหมายและบอกฐานันดรศักดิ์ของผู้ใช้คำราชาศัพท์นั้นๆ

๒.๒ จัดคำตามลำดับอันควร เช่น ในหมวดร่างกาย จะเริ่มต้นจากเบื้องบนลงไปถึงเบื้องล่าง คือ ศีรษะ แขน มือ ลำตัว ขา และเท้า

๒.๓ จัดคำที่ใช้แก่พระมหากษัตริย์ก่อน แล้วจึงถึงคำที่ใช้แก่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ และต่อไปตามลำดับพระบรมวงศานุวงศ์ ถ้าไม่บอกว่าใช้แก่พระราชวงศ์ชั้นใด หมายความว่าใช้แก่พระราชวงศ์ทุกชั้น

บทที่ ๑

อธิบายราชาศัพท์และการใช้ราชาศัพท์

ตามที่เข้าใจกันทั่วไป **ราชาศัพท์** หมายถึงถ้อยคำจำพวกหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษ เป็นคำที่ใช้แก่พระมหากษัตริย์และเจ้านาย เช่น คำว่า พระเนตร พระกรรณ พระบาท พระหัตถ์ สรง เสด็จ เป็นต้น ที่จริง **ราชาศัพท์** มีความหมายกว้างกว่านี้ ตำราของ พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) อธิบายคำนี้ไว้เป็นใจความว่า ราชภาษา อันสมมติเรียกว่า **ราชาศัพท์** เป็นถ้อยคำ ภาษาที่ผู้ทำราชการพึงศึกษาจดจำไว้ใช้ให้ถูกในการกราบบังคมทูลพระกรุณา ในการเขียนหนังสือ และแต่งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน จะกล่าวถึงผู้ใด สิ่งใดก็ใช้ถ้อยคำให้สมควร ไม่ให้พลาดจากแบบแผนเยี่ยงอย่างที่มีมาแต่ก่อน

ที่มาของราชาศัพท์

ราชาศัพท์เกิดขึ้นในชั้นแรกเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในฐานะที่ทรงเป็นประมุขของชาติ ให้สูงกว่าคนในชาติ ดังลายพระหัตถ์ของ**สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ** ทูล**สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์** ในพระนิพนธ์ **สาส์นสมเด็จพระ เล่มที่ ๒๓^(๑)** ว่า

“ลักษณะที่ไทยใช้ ราชาศัพท์ก็เป็นคำที่ผู้ที่มีเชื้อเจ้าใช้เรียกภริยาหรือวัตถุอันเป็นของเจ้า หรือว่าโดยย่อ ราชาศัพท์ดูเป็นคำที่ผู้เป็นบริวารชนใช้สำหรับผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ หรือถ้าว่าอีกอย่างหนึ่ง ดูเป็นเอาภาษาของคนจำพวกอื่น ที่ใช้สำหรับผู้ที่มาเป็นเจ้านายผู้ปกครองของตน มีเค้าจะสังเกตในคำจารึกและหนังสือเก่า เห็นได้ว่า ราชาศัพท์ใช้ในกรุงศรีอยุธยาดีกว่าที่อื่น ยิ่งเหนือขึ้นไปยิ่งใช้น้อยลงเป็นลำดับ หม่อมฉันอยากสันนิษฐานว่า มูลของราชาศัพท์จะเกิดด้วยเมื่อเขมรปกครองเมืองละโว้ ในอาณาเขตเมืองละโว้ พลเมืองมีหลายชาติ คำพูดเป็นหลายภาษาปะปนกัน ทั้งเขมร ไทย และละว้า ไทยพวกเมืองอยู่ทองคงพูดภาษาไทย มีคำภาษาอื่นปนมากกว่าภาษาไทยที่พูดทางเมืองเหนือ หรือจะเปรียบให้เห็นใกล้ๆ เช่น ภาษาไทยที่พูดกันทางเมืองอุบลกับที่พูดกันในกรุงเทพฯ ในเวลานี้ก็ทำนองเดียวกัน ครั้นรวมเมืองเหนือกับเมืองใต้อยู่ในปกครองของกรุงศรีอยุธยา เจ้านายที่เคยอยู่เมืองเหนือนับแต่สมเด็จพระบรมราชาธิราชสามพระยา เป็นต้น ได้ปกครองกรุงศรีอยุธยาและตีเมืองเขมรได้ ได้เขมรพวกที่เคยปกครองเมืองเขมรเข้ามาเพิ่มเติมระเบียบราชาศัพท์จึงเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นต้น แต่เจ้านาย

(๑) สาส์นสมเด็จพระ ฌบับลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๔๔๔ (ฉบับองค์การคำครุสภา พ.ศ. ๒๕๐๖) เล่ม ๒๓ หน้า ๑๐๖-๑๐๗

เคยตรัสอยู่แต่ก่อนอย่างไรก็ตรัสอยู่อย่างนั้น ใช้ราชาศัพท์แต่กับพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้านายที่ทรงศักดิ์สูงกว่าหรือเสมอกัน นี้ว่าด้วยกำเนิดของราชาศัพท์ ถ้าว่าต่อไปถึงความประสงค์ที่ใช้ราชาศัพท์ดูก็ชอบกล สังเกตตามคำที่เอาคำภาษามอญและสันสกฤตมาใช้ เช่นว่า พระเศียร พระโอบฐ์ พระหัตถ์ พระบาท เป็นต้น ดูประสงค์จะแสดงว่าเป็นของผู้สูงศักดิ์กว่าที่มีใช้เจ้านาย แต่ที่เอาคำสามัญในภาษาเขมรมาใช้ เช่น พระชนง พระชนย และพระชนอง เป็นต้น ดูเป็นแต่จะเรียกให้บริวารที่เป็นเขมรเข้าใจ มิใช่เพราะถือว่าภาษาเขมรสูงศักดิ์กว่าภาษาไทย ชวนให้เห็นว่า เมื่อแรกตั้งราชาศัพท์ ภาษาที่ใช้กันในพระนครศรีอยุธยาอย่างสำส่อน เลือกเอาศัพท์ที่เข้าใจกันมากมายใช้ และราชาศัพท์ในครั้งแรกจะไม่มีมากมายนัก ต่อมาภายหลังจึงคิดเพิ่มเติมขึ้น”

พระวรวงศ์วิสิฐ (เซ็ง คิวะศรียานนท์) กล่าวไว้ในหนังสือ **หลักภาษาไทย** ว่า “ต้นเดิมที่จะเกิดมีราชาศัพท์ขึ้น ก็เพราะเมื่อไทยเราตั้งชาติเข้มแข็งขึ้นในดินแดนที่เข้ามาปกครองใหม่ คือ ดินแดนประเทศสยามนี้ เราก็ตัดเลือกผู้ที่มีความสามารถ มีลักษณะเป็นอัจฉริยบุคคลในขณะ แล้วยกขึ้นเป็นประมุขของชาติเพื่อคุ้มครองชาติให้มั่นคงและนำชาติให้ประสบชัย ตลอดถึงความป็นอารยชาติ ผู้ที่ได้รับเลือกเป็นประมุขนี้เรียกกันว่า พระราชาธิบดี”

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ตรัสไว้ในปาฐกถาเรื่อง **กถาเรื่อง ภาษา** ว่า “นอกจากคำพูดและวิธีพูดทั่วไปแล้ว ยังมีคำพูดและวิธีพูดสำหรับชนเฉพาะหมู่เฉพาะเหล่าอีกด้วย เช่น ราชาศัพท์ของเรา เป็นต้น ฝรั่งเศสไม่มีราชาศัพท์เป็นคำตายตัว แต่มีวิธีพูดยกย่องชั้นพระมหากษัตริย์หรือชั้นผู้ดีเหมือนกัน แต่วิธีพูดเช่นนี้ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว โดยมากมักจะเป็นวิธีพูดอย่างสุภาพเท่านั้นเอง”

คำที่ใช้เป็นราชาศัพท์ของไทย ส่วนใหญ่เป็นคำภาษาอื่น มาจากภาษาบาลี สันสกฤต และเขมร

เหตุที่ใช้คำภาษาบาลี สันสกฤต และเขมร เป็นคำราชาศัพท์ของไทยนั้น นักปราชญ์ทางประวัติศาสตร์และทางภาษากล่าวว่า การนำคำในภาษาเขมรมาใช้นั้นเป็นการเกิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในฐานะทรงเป็นผู้ปกครองแผ่นดิน นอกจากนั้น **พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์** ยังได้ตรัสไว้ในปาฐกถาเรื่อง **สยามพากย์** ว่า

“การใช้ราชาศัพท์ เพื่อจะยกย่องฐานะของพระราชทำให้สูงขึ้น”

คำเขมรที่ต่อมานำมาใช้เป็นราชาศัพท์นั้น ในศิลาจารึกสุโขทัยหลักต่างๆ มิใช่อยู่มากและใช้แก่คนสามัญทั่วไป มิได้ใช้แก่พระมหากษัตริย์ เช่น

คิลจาริกสุโขทัย หลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหง

คำว่า **ทรง** “คนในเมืองสุโขทัยนี้มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน” (บรรทัดที่ ๙ ด้าน ๒)

คิลจาริกสุโขทัย หลักที่ ๒ จารึกวัดศรีชุม (พุทธศักราช ๑๘๘๔-๑๙๑๐)

คำว่า **เสด็จ** “พระศรีรัตนมหาธาตุเจ้ากู่ลูกหนึ่งมีพรรณงามดังทอง... **เสด็จ**มาแต่กลาง
หาว” (บรรทัดที่ ๖๖ ด้าน ๒)

คำว่า **บังคม** “คนทั้งหลายไหว้กันเต็มแผ่นดิน อุปมาดังเรียงท่อนอ้อยไว้มาก... เขาจึงขึ้น
บังคม” (บรรทัดที่ ๗๓ ด้าน ๒)

ส่วนที่ใช้คำภาษาสันสกฤตและภาษาบาลีเป็นราชาศัพท์นั้น **พระวรวงศ์วิสิฐ** กล่าวไว้ในหนังสือ **หลักภาษาไทย** ว่า เป็นเพราะคำทั้งสองนี้เป็นคำทางพระศาสนาซึ่งถือว่าเป็นคำสูง จึงนำมาใช้เป็นราชาศัพท์ด้วย

คำราชาศัพท์ มีใช้เป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังที่ **พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลยศักดิ์** (หม่อมราชวงศ์เฉลิมลาภ ทวีวงศ์) กล่าวไว้ในเรื่อง **กิริยามารยาทและการใช้ถ้อยคำในราชสำนัก** ว่า “ราชาศัพท์ที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรฉบับแรก เห็นจะเป็นกฎมณเฑียรบาลในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กรุงศรีอยุธยา ในกฎมณเฑียรบาลฉบับนี้มีพระราชกำหนดถ้อยคำที่จะใช้กราบทูล คำที่ใช้เรียกสิ่งของใช้ และวิธีใช้คำรับ อาจถือเอาเป็นราชาศัพท์ฉบับแรกได้ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ก็ทรงแสดงพระมติทูลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ไว้แล้วว่า ระเบียบราชาศัพท์จึงเริ่มขึ้นตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นต้น”

การใช้ราชาศัพท์

ราชาศัพท์ส่วนมากเป็นศัพท์ที่มาจากภาษาบาลี สันสกฤต เขมร และคำไทยรุ่นเก่า สามารถสังเกตได้ว่ามักเป็นคำประสม ประกอบขึ้นด้วยคำตั้งแต่สองคำขึ้นไป และกำหนดให้ใช้ในที่ต่ำสูงต่างกัน ในบทนี้ จะตั้งข้อสังเกตให้ศึกษาถึงราชาศัพท์ที่ใช้เป็นคำชนิดต่างๆ ว่าแต่ละชนิดมีลักษณะอย่างไร และมีวิธีการอันใดที่พึงถือเป็นหลักในการประกอบคำเข้าด้วยกัน ให้สำเร็จเป็นราชาศัพท์ที่มีความหมายถูกต้องตรงกับที่ประสงค์จะใช้

ข้อหนึ่ง ราชาศัพท์ที่ใช้เป็นชื่อ ที่เรียกว่า คำนาม หรือ सामानยนาม

ในไวยากรณ์ มี ๒ ลักษณะ คือ

๑. คำที่ไม่ต้องใช้คำใดๆ เข้าประกอบ ได้แก่ คำนามที่เป็นชื่อของสิ่งๆ ที่รวมกันอยู่เป็นหมู่ๆ เช่น สมาคม คณะ รัฐบาล มูลนิธิ บริษัท โรงเรียน สงฆ์ ที่ทางไวยากรณ์เรียก สมุหนาม พวกหนึ่ง อีกพวกหนึ่งได้แก่คำนามที่เป็นราชาศัพท์แล้วในตัว เช่น คำว่า วัง ตำหนัก หม่อม หม่อมห้าม เจ้าจอม ซายา เป็นต้นอย่าง พวกหลังนี้ บางทีเมื่อจะใช้ในที่สูงขึ้นไปกว่าศักดิ์ของคำ ต้องประกอบคำอื่นเข้าด้วย ให้ได้ความหมายตรงกับที่ต้องการ อย่างคำว่า **ตำหนัก** (เรือนของเจ้านาย) ประกอบคำ **พระ** เป็น **พระตำหนัก** กลายเป็นเรือนหลวง (เรือนของพระมหากษัตริย์) หรือคำว่า **ซายา** ซึ่งหมายถึงหม่อมเจ้าที่เป็นภรรยาของเจ้านาย และคำนี้ยังอาจประกอบคำอื่นๆ เข้าได้อีก เป็น **พระวรชายา พระราชชายา พระวรราชชายา พระอัครชายา** ซึ่งล้วนมีความหมายเปลี่ยนไปตามความมุ่งหมายที่จะใช้ให้สูงและสำคัญยิ่งขึ้นเพียงใด หรือคำว่า **เจ้าจอม** ซึ่งหมายถึงพระสนมของพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบวรราชเจ้า ก็อาจเลื่อนเป็น **เจ้าจอมมารดา** (เมื่อมีพระเจ้าลูกเธอ) เป็น **เจ้าคุณจอมมารดา** (เมื่อได้รับสถาปนาให้มีศักดิ์สูงเป็นพิเศษ) หรืออาจตัดคำ **เจ้า** ออกเสีย เหลือแต่ **จอมมารดา** ก็ได้ เมื่อใช้สำหรับพระสนมในกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ ที่มีพระโอรสธิดา

๒. คำที่ต้องใช้คำอื่นเข้าประกอบให้เป็นราชาศัพท์ ซึ่งมีหลักสังเกตในการประกอบดังนี้

๒.๑ คำที่ใช้แก่พระมหากษัตริย์

๒.๑.๑ คำนามที่เป็นสิ่งสำคัญอันควรยกย่อง ใช้คำ เช่น **พระบรมรศราช พระบรมมหาราช พระบรมมหา พระบรมราช พระบรม พระอัครราช พระอัคร พระมหา** นำหน้า เช่น **พระบรมอรรคราชบรรพบุรุษ พระบรมมหาราชวัง พระบรมมหาชนก พระบรมราชชนนี พระบรมราชโองการ พระบรมราชบุรพการี พระบรมราชวงศ์ พระบรมราชาภิเษก พระบรมราชูปถัมภ์ พระบรมราชานุเคราะห์ พระบรมราชานุสรณ์ พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบรมราชโหวต พระบรมมหารัชมังคลาภิเษก พระบรมราชินี พระบรมโพธิสมภาร พระบรมเดชาานุภาพ พระบรม**

นามาภิไธย พระปรมาภิไธย พระบรมฉายาลักษณ์ พระบรมศพ พระบรมทนต์ พระบรมอัฐิ พระบรมญาติ พระบรมโอรสาธิราช พระอัครราชเทวี พระอัครราชชายา พระอัครมเหสี พระอัครเทวี พระอัครชายา พระมหามณเฑียร พระมหาปราสาท พระมหาอนุโลม พระมหามงกุฏ พระมหาสังวาล พระมหาสังข์ พระมหาเศวตฉัตร พระมหากรุณา พระมหากรุณาธิคุณ พระมหามงคล

๒.๑.๒ คำนามที่เป็นสิ่งสำคัญรองลงมา หรือที่ประสงคฺจะมีให้ปนกับเจ้านายอื่น ๆ หรือไม่ประสงคฺจะให้รู้สึกว่สำคัญดั่งข้อต้น ให้ใช้คำว่ **พระราช** ประกอบข้างหน้า เช่น พระราชวัง พระราชนิเวศน์ พระราชอำนาจ พระราชวงศ์ พระราชประสงคฺ พระราชดำริ พระราชดำรัส พระราชกุศล พระราชปรารภนา พระราชปรารภ พระราชทรัพย์ พระราชลัญจกร พระราชทาน พระราชอุทิศ

๒.๑.๓ คำนามที่เป็นสิ่งสามัญทั่วไป ที่ไม่ว่สำคัญ และไม่ประสงคฺจะแยกให้เห็นว่เป็นนามใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์ ให้ใช้คำว่ **พระ** นำหน้า เช่น พระเจ้า พระองค์ พระกร พระหัตถ์ พระบาท พระโลหิต พระบงคน พระวาทะ พระเคราะห์ พระโรค พระแสง พระศรี พระยี่ภู่ พระแท่น พระเก้าอี้ พระป้าย พระโอรน พระดิ่ง พระถ้วย พระฉาย พระสง พระเขนย พระขนอง พระขนน

คำที่เติมตามข้อ ๒.๑.๓ นี้ และแม่ตามข้อ ๒.๑.๑ และ ๒.๑.๒ มีข้อย่น่าสังเกตว่

ก. ส่วนใหญ่เป็นคำบาลี สันสกฤต คำเขมร และคำไทยเก่า แต่บางคำก็เป็นคำไทยธรรมดาและคำต่างภาษา เช่น คำจีน คำฝรั่ง ซึ่งอนุโลมใช้ **พระ** นำหน้าด้วย

ข. บางทีเป็นคำชนิดอื่น แต่เมื่อเติมคำแต่งแล้วกลายเป็นคำนาม เช่น ประชวร (ป่วยเจ็บ-กริยา) พระประชวร (ความป่วยเจ็บ-นาม) สง (หวิ-กริยา) พระสง (หวิ-นาม) อุทิศ (กริยา) พระราชอุทิศ (นาม) ดำริ (กริยา) พระดำริ (นาม)

ค. ถ้านามใดเป็นคำประสมซึ่งมีคำ **พระ** ประกอบอยู่แล้ว ห้ามใช้คำ **พระ** นำหน้าข้อย่นอีก เช่น ธารพระกร ฉลองพระเนตร รองพระบาท พานพระศรี ทองพระกร เครื่องพระสำอาง ตุ่มพระกรรณ บั้นพระองค์ ชั้นพระสาคร

อนึ่ง บุคคลที่เป็นพระญาติหรือเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ ย่อมมีคำบัญญัติให้ใช้เป็นการเฉพาะ ซึ่งจะกล่าวต่อไปข้างหน้าในบทนี้ แต่ถ้าใช้เป็นกลางๆ สำหรับพระประมุขอื่นก็ใช้ **พระราช** นำหน้า เช่น พระราชมารดา พระราชบิดา พระราชภคินี ถ้าบุคคลนั้นมิใช่เจ้านายมักใช้ **พระ** นำ เช่น พระอัยกา พระมาตุลา พระชนก พระชนนี

ส่วนสามัญชนที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์โดยทางอื่น ใช้ **พระ** นำหน้า เช่น พระอาจารย์ พระสหาย พระพี่เลี้ยง พระนม

๒.๑.๔ คำนามที่เป็นสิ่งที่ไม่สำคัญ หรือมิได้กล่าวให้เป็นความสำคัญและคำนั้นเป็นคำไทย บางคำใช้คำ หลวง หรือ ต้น ประกอบเข้าข้างหลังให้เป็นราชศัพท์ได้ เช่น ลูกหลวง หลานหลวง ของหลวง รถหลวง เรือหลวง สวนหลวง ม้าต้น ช้างต้น

ควรสังเกตว่า นามที่ใช้คำประกอบท้ายตามข้อนี้ มีนัยต่างกันอยู่ตามคำประกอบนั้นๆ ทั้งยังมีความหมายไม่ตรงทีเดียวกับนามที่มีคำนำหน้าตามข้อ ๒.๑.๑, ๒.๑.๒ และ ๒.๑.๓ (ส่วน หลวง ที่แปลว่า ใหญ่ เช่น คำ ภรรยาหลวง เขาหลวง ทะเลหลวง ไม่จัดว่าเป็นคำประกอบท้ายเพื่อให้คำหน้าเป็นคำราชศัพท์)

๒.๑.๕ คำนามที่มีคำประกอบท้ายอื่นๆ ตามข้อ ๒.๑.๔ บางที่ยังประกอบคำ พระ เข้าข้างหน้าได้ด้วย เพื่อบ่งบอกว่าเป็นคำใช้แก่พระมหากษัตริย์ เช่น คำว่า พระเครื่องต้น

๒.๑.๖ บางคำประกอบคำอื่นๆ เข้าให้เป็นราชศัพท์ด้วย มีความหมายต่างกันไปตามคำที่ประกอบ เช่น รถยนต์พระที่นั่ง เรือยนต์พระที่นั่ง รถทรง เรือทรง ม้าทรง ช้างทรง น้ำสรง ห้องสรง ที่สรง ของเสวย โต๊ะเสวย ห้องบรรทม ที่บรรทม ที่ประทับ ที่ประพาส

๒.๒ คำที่ใช้สำหรับเจ้านาย มีการใช้คำประกอบแตกต่างกันหลายอย่าง เพราะเจ้านายมีหลายชั้น กล่าวโดยย่อ ตั้งแต่สมเด็จพระบรมราชินีนาถลงไปจนถึงหม่อมเจ้า หลักการประกอบคำตามแบบแผนที่เคยเห็นใช้มีดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ใช้คำ พระราช นำหน้านามบางคำที่ใช้แก่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช^(๑) สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตลอดจนนามที่สำคัญ เช่น พระราชเสาวนีย์ พระราชบัณฑูร พระราชบัญชา พระราชประวัติ พระราชดำริ พระราชดำรัส พระราชกิจ พระราชกุศล พระราชประสงค์ พระราโชบาย พระราโชวาท พระราชูทิศ พระราชานุเคราะห์

๒.๒.๒ ใช้คำ พระ นำหน้านามสำหรับพระบรมวงศ์ ตามข้อ ๒.๒.๑ ในนามที่ไม่สำคัญ และสำหรับพระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า ทั้งในนามสำคัญและไม่สำคัญ เช่น พระเศียร พระองค์ พระหัตถ์ พระบาท พระหทัย พระศพ เว้นแต่หม่อมเจ้าไม่ใช่ พระ นำ คงพูดว่าเศียร องค์ หัตถ์ หทัย ศพ

๒.๒.๓ พระราชพาหนะ เช่น รถยนต์พระที่นั่ง เรือยนต์พระที่นั่ง ใช้แก่เจ้านายตามข้อ ๒.๒.๑ รถยนต์ที่นั่ง เรือยนต์ที่นั่ง ใช้แก่พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า รถยนต์พระประเทียบ ใช้แก่สมเด็จพระสังฆราช รถของหม่อมเจ้าที่เสด็จแทนพระองค์

(๑) คือผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ดำรงสิริราชสมบัติสืบต่อไป อาจเป็นลูกชาย น้องชาย หรือหลานชายก็ได้

พระมหากษัตริย์ และรถเชิญพระพุทธรูปสำคัญ **รถยนต์ประเทียบ**ใช้แก่องคมนตรีที่เป็นผู้แทน
พระองค์พระมหากษัตริย์ รถทรง เรือทรง ม้าทรง

๒.๒.๔ คำที่เป็นนามราชาศัพท์สำหรับเจ้านายอยู่ในตัว ไม่ต้องใช้คำนำหรือ
คำต่อแต่อย่างใด เช่น คำว่า **เจ้าจอม** (ในสมเด็จพระบรมราชเจ้า) **หม่อม** (ในกรมพระราชวังบวร
และเจ้านาย) **วัง ตำแหน่ง ซายา หม่อมห้าม** ตามที่กล่าวไว้ในข้อ ๑

๒.๓ นามที่เป็นชื่อของคน สัตว์ สิ่งของ หรือสิ่งอื่นที่เป็นของทางไกล มิได้เกี่ยว
เนื่องกับพระมหากษัตริย์หรือเจ้านาย รวมทั้งเป็นคำที่มีขึ้นมาในชั้นหลังๆ ซึ่งบางทีก็มีชื่อเป็น
คำต่างภาษา เช่น โทรทัศน์ วิทยุ คอมพิวเตอร์ ไม่จำเป็นต้องตกแต่งหรือเปลี่ยนแปลงให้เป็น
ราชาศัพท์แต่อย่างใด ให้ใช้คำเดิมตามปกติ

**พระกระยาหารค่ำวันนี้มีชุปจุเสียน เนื้อสันอบเบียร์ มันชาโต มาเซควนผัก
(สลัดผัก) แกงต้มส้มปลากะบอก ผักพริกขิงไข่เค็ม ผักข้าวโพดอ่อนกับไก่ เป็ยกข้าวเหนียวคำ
ส้มตรา แต่งหอม ลูกพลับ**

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ขำนาญกว่าใครๆ

๒.๔ นามที่ต้องใช้คำประกอบดังกล่าวแล้ว เป็นพวกชื่อทั่วไป ที่ทางไวยากรณ์ เรียก
ว่าสามัญนามอย่างหนึ่ง อากาณนามอีกอย่างหนึ่ง น่าสังเกตว่านามสองชนิดนี้ บางทีท่านบัญญัติ
คำไว้ให้ใช้ต่างกันตามชั้นของบุคคล เช่น คำว่า จดหมาย หรือ หนังสือ ท่านบัญญัติคำไว้ ให้ใช้ต่างกัน
หลายอย่าง ดังนี้

พระราชหัตถเลขา	ใช้แก่	พระมหากษัตริย์
พระราชสาส์น	ใช้แก่	พระมหากษัตริย์ (ในการเจริญ สัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศ)
ลายพระราชหัตถ์	ใช้แก่	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พระมหาสมณสาส์น	ใช้แก่	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
พระสมณสาส์น	ใช้แก่	สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
ลายพระหัตถ์ หรือ พระอักษร	ใช้แก่	เจ้านายและสมเด็จพระสังฆราช

ข้อสอง ราชศัพท์ที่เป็นชื่อเฉพาะของบุคคล

ทางไวยากรณ์เรียกว่า **วิสามานยนาม** มีวิธีประกอบคำให้ใช้เป็นราชศัพท์ตายตัวอยู่ กล่าวคือ

๑. **วิสามานยนามอันเป็นชื่อเฉพาะ** (รวมทั้งนามสกุล) ของบุคคล เช่น **สำราญ สวยพริ้ง** เป็นต้นนั้น จะต้องมีการนำหน้าเรียกว่าสามานยนามนำหน้าชื่อประกอบด้วยเสมอ จึงจะนับว่า สมบูรณ์ ถ้าจะใช้ให้ถูกต้อง ต้องเป็นเด็กหญิงสำราญ สวยพริ้ง นางสาวสำราญ สวยพริ้ง นางสาวสวยพริ้ง คุณหญิงสำราญ สวยพริ้ง ท่านผู้หญิงสำราญ สวยพริ้ง ดังนี้

พระมหากษัตริย์และเจ้านายก็เช่นเดียวกัน จำต้องมีคำสามานยนามนำพระปรมาภิไธย พระบรมนามาภิไธย พระนามาภิไธย และพระนาม ด้วยเสมอ มีสามานยนามที่บัญญัติไว้ให้ใช้นำ ดังนี้

๑.๑ **พระมหากษัตริย์** ใช้คำ **พระบาทสมเด็จพระ** นำพระปรมาภิไธย และยังมีวิธีเขียนพระปรมาภิไธยได้เป็น ๓ อย่าง คือ

๑.๑.๑ **อย่างยืง** เขียนพระปรมาภิไธยเต็มตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏ เช่น **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศร รามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร**

๑.๑.๒ **อย่างกลาง** ละสร้อยพระปรมาภิไธย พระบรมนามาภิไธย เสียบ้าง เช่น **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**

๑.๑.๓ **อย่างย่อ** ย่อเอาแต่ส่วนสำคัญของพระปรมาภิไธยไว้ เช่น **พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช**

๑.๒ พระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้รับพระบรมราชาภิเษก พระมหากษัตริย์ในอดีต และพระราชสมัญญา ใช้ สมเด็จพระ นำ เช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระมหาบุรุษ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ มีคำขานพระราชสมัญญาว่า **สมเด็จพระปิยมหาราช สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า**

พระมหากษัตริย์ในอดีตนั้น บางทีก็ใช้คำนำตามที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร เช่น **พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระยาลิไท ขุนหลวงสรศักดิ์**

ส่วนพระมหากษัตริย์ต่างประเทศ ใช้คำนำพระนามต่างกัน เป็นต้นว่า **พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้า สมเด็จพระ พระเจ้า เช่น พระจักรพรรดิไฮเลเซลาสซี ที่ ๑ สมเด็จพระเจ้าจอร์จที่ ๕ สมเด็จพระคริสตัสต์มณีวงศ์ พระเจ้ากรุงนอร์เวย์ พระเจ้ากรุงเดนมาร์ก จำเป็นต้องสังเกตจดจำตามที่ทางราชการใช้^(๑)**

๑.๓ คำที่ใช้แก่เจ้านาย มีสามานยนามที่ใช้เป็นคำนำพระนามเจ้านายโดยเฉพาะ เพื่อบอกสกุลยศ และอิสริยยศ ซึ่งในตำราไวยากรณ์^(๒) เรียกว่า สามานยนามบอกเครื่องญาติ กับ สามานยนามบอกชั้นเจ้านาย ที่มักใช้ประกอบกันทั้งสองอย่างเป็นส่วนมาก ดังนี้

๑.๓.๑ สามานยนามบอกเครื่องญาติ คือ คำนำพระนามที่แสดงว่าเป็นพระประยูรญาติชั้นใดกับพระมหากษัตริย์ ตามที่จะอธิบายต่อไปข้างหน้า

๑.๓.๒ สามานยนามบอกชั้นเจ้านาย มี ๓ ชั้น คือ เจ้าฟ้า พระองค์เจ้า และหม่อมเจ้า นอกจากนี้ เจ้านายชั้นเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้ายังมีพระอิสริยยศ **ต่างกรม อีก ๗ ชั้น คือ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข กรมพระยา กรมพระกรมหลวง กรมขุน และกรมหมื่น**

ตามหลักเกณฑ์ข้างต้น จึงเข้าใจได้ว่า เมื่อเขียนพระนามเจ้านาย จะต้องลง**สามานยนามบอกเครื่องญาติ** กับ **สามานยนามบอกชั้น** ก่อน แล้วจึงต่อด้วย**พระนาม** ซึ่งอาจเป็นพระนามเดิม หรือพระนามกรม หรือทั้งสองอย่าง และถ้าทรงมียศทางทหารหรือพลเรือน จะลง**สามานยนามบอกยศ** ในเบื้องต้นด้วยก็ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

^(๑) ในรัชกาลปัจจุบันคำที่เรียกพระมหากษัตริย์ต่างประเทศใช้ว่า สมเด็จพระราชาธิบดีแห่ง ตามด้วยชื่อประเทศ เช่น สมเด็จพระราชาธิบดีแห่งมาเลเซีย ถ้าพระมหากษัตริย์เป็นหญิงใช้ว่า สมเด็จพระราชินีนาถ ตามด้วยพระนามและชื่อประเทศ เช่น สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธ ที่ ๒ แห่งสหราชอาณาจักร หรือตามด้วยชื่อประเทศ เช่น สมเด็จพระราชินีนาถแห่งเดนมาร์ก เป็นต้น

^(๒) สยามไวยากรณ์ วชิรภาค ของพระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนานันท์)

- พลเอก สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร^(๑)
- พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี^(๒)
- จอมพล สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
- สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
- จอมพล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารังสิตประยูรศักดิ์ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร
- มหาอำมาตย์นายก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ กรมพระสมมตอมรพันธุ์
- พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรัตน์ กรมหมื่นพิศาลบวรศักดิ์
- พระราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากัลยาณประวัติ กรมหมื่นกวีพจนสุปรีชา
- พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุมภฏพงษ์บริพัตร กรมหมื่นนครสวรรค์ศักดิ์พินิต
- พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสิงหนาทราชดุรงค์ฤทธิ์

เจ้านายชั้นหม่อมเจ้านั้น ไม่มีสாமานยามบอกเครื่องญาติ แต่ต้องลงราชสกุลต่อท้ายนามด้วย เช่น หม่อมเจ้าปิยะภักดีนาถ **สุประดิษฐ** พลเรือเอก หม่อมเจ้ากาฬวรงค์ดิศกุล

๑.๔ คำที่ใช้แก่พระสงฆ์ พระสงฆ์มีหลายชั้นและมีสாமานยามบอกสมณศักดิ์ นำนามต่างกันตามชั้น

๑.๔.๑ เจ้านายที่ทรงผนวชและทรงดำรงสมณศักดิ์ เป็นสมเด็จพระมหาสมณเจ้าก็ดี เป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้าก็ดี ให้ใช้ตามประกาศพระบรมราชโองการสถาปนา เช่น กรณีที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดสถาปนาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็น **สมเด็จพระมหาสมณเจ้า** กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ส่วนกรณีพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระสถาพรพิริยพรตนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า

(๑) สยามมกุฎราชกุมาร เป็นสாமานยามบอกตำแหน่ง มีขึ้นครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕
 (๒) สยามบรมราชกุมารี เป็นสாமานยามบอกตำแหน่ง มีขึ้นครั้งแรกในรัชกาลปัจจุบัน

เจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาพระยศทางราชตระกูล เป็น**พระเจ้าวรวงศ์เธอ** กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ และทรงสถาปนาให้ทรงดำรงสมณศักดิ์เป็น **สมเด็จพระสังฆราชเจ้า** ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลื่อนเป็นกรมหลวง ดังนั้นการออกพระนามทางราชการจึงออกพระนามตามทางราชตระกูลก่อน แล้วต่อด้วยพระยศทางสงฆ์ไว้ท้ายพระนาม คือ **พระเจ้าวรวงศ์เธอ** กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ **สมเด็จพระสังฆราชเจ้า** ดังนี้เป็นต้น แต่ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ มิได้ทรงเป็นเจ้านายมาก่อน^(๑) จึงไม่มีสामานยนามบอกเครือญาติ คงใช้นามแสดงสมณศักดิ์นั้นนำแทน ส่วนสมเด็จพระสังฆราชที่มีไซเจ้านาย ใช้พระนามอย่างสมเด็จพระราชาคณะแล้วเติมตำแหน่งไว้ท้าย ได้แก่ **สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก** และ **สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก**

๑.๔.๒ ราชตระกูล ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าที่ทรงอุปสมบท บรรพชา ลงไปจนถึงหม่อมหลวงที่อุปสมบท บรรพชา เรียกสกุลยศนำหน้าฉายาด้วย เช่น **หม่อมเจ้าสามเณรเพลารถ หม่อมเจ้าพระมหาเพลารถ หม่อมเจ้าพระภูษงค์ หม่อมเจ้าพระประภากร หม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากร หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าพระมยุษนาคมานพ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าพระประชาธิปกคัคคิเดชน์** อนึ่ง พระมหากษัตริย์เมื่อทรงพระผนวช ไม่ใช่ว่า พระภิกษุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ชื่อว่า **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงพระผนวช**

หม่อม เป็นคำนำนามสตรี (สามัญชน) ที่เป็นหม่อมห้ามของเจ้านาย ใช้นำหน้าชื่อตัวและชื่อราชสกุล เช่น **หม่อมกอบแก้ว** อากาศ ณ อยุธยา **หม่อมประพาล** จักรพันธ์ ณ อยุธยา แต่ถ้าเป็น **หม่อมราชวงศ์** หรือ **หม่อมหลวง** ต้องใช้คำ **หม่อมราชวงศ์** หรือ **หม่อมหลวง** นำหน้า เช่น **หม่อมหลวงสร้อยระย้า** ยุคล ห้ามใช้คำ **หม่อม** หรือคำนำอื่นๆนำหน้าเป็นอันขาด

เจ้าจอม เป็นคำนำนามพระสนม ใช้นำหน้าชื่อตัว และต่อท้ายด้วยคำที่บ่งบอกว่าเป็นพระสนมในรัชกาลใด เช่น **เจ้าจอมสมบุญ** ในรัชกาลที่ ๕ **เจ้าจอมแกล** ในรัชกาลที่ ๕

เจ้าจอมมารดา เป็นคำนำนามพระสนมที่มีพระราชโอรสธิดา เช่น **เจ้าจอมมารดาตานี** ในรัชกาลที่ ๑ **เจ้าจอมมารดาอ่อน** ในรัชกาลที่ ๕ **เจ้าจอมมารดานวม** ในสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ ถ้าเป็นพระสนมในกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ ใช้ **จอมมารดา** นำ เช่น **จอมมารดาป้อม** ในกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ^(๒)

(๑) มีฐานันดรศักดิ์ทางราชสกุลว่า หม่อมราชวงศ์ชั้น นพวงษ์

(๒) และมีบางกรณีที่ทรงสถาปนาหม่อมห้ามของเจ้านายชั้นลูกหลวงขึ้นเป็น “เจ้าจอมมารดา” หากว่าหม่อมนั้นได้เป็นขรัวยายของเจ้าฟ้าพระราชโอรสธิดาของพระมหากษัตริย์ เช่น หม่อมจีนในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นภูมินทรภักดี ได้รับพระราชทานสถาปนาเป็น**เจ้าจอมมารดาจีน** เนื่องจากได้เป็นขรัวยายของสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลฑิฆัมพร สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ และสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามงคล ในรัชกาลที่ ๕

เจ้าคุณจอมมารดา ในรัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเจ้าจอมมารดา เป็น **เจ้าคุณจอมมารดา** ๔ ท่าน คือ **เจ้าคุณจอมมารดาสำลี** ในรัชกาลที่ ๔ **เจ้าคุณจอมมารดาเปี่ยม** ในรัชกาลที่ ๔ **เจ้าคุณจอมมารดาแอม** ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และ **เจ้าคุณจอมมารดาแพ** ในรัชกาลที่ ๕ เจ้าคุณจอมมารดาทั้ง ๔ ท่านนี้ ต่อมาในรัชกาลที่ ๖ ทรงสถาปนาเจ้าคุณจอมมารดาเปี่ยม ขึ้นเป็น **สมเด็จพระปิยมาวดี ศรีพัชรินทรมาตา** และทรงสถาปนาเจ้าคุณจอมมารดาแพ ขึ้นเป็น **เจ้าคุณพระประยุรวงศ์** จึงมีคำ **เจ้าคุณพระ** เป็นคำนำนามอีกคำหนึ่ง

พระ เป็นคำนำนามพระสนมเอกในรัชกาลที่ ๖ คือ **พระสุจริตสุดา** กับ **พระอินทรานี** ซึ่งภายหลังทรงสถาปนาขึ้นเป็น **สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี พระวรราชชายา**

๒. **วิสามานยนามอันเป็นชื่อของบุคคล** อาจแบ่งได้เป็น ๒ อย่าง คือ **ชื่อตัว** กับ **ราชทินนาม**

๒.๑ **ชื่อตัว** หรือนามเดิม ย่อมหมายถึงนามสกุลที่บุคคลใช้ตามกฎหมายด้วย เช่น **สัญญา สุเรนทรานนท์** หรือ **พรทิพย์ วัชกิจ** ซึ่งเมื่อเต็มสามานยนามนำหน้าชื่อเป็น **“นายสัญญา สุเรนทรานนท์”** และ **“นางสาวพรทิพย์ วัชกิจ”** แล้ว ก็เป็นวิสามานยนามที่ต้องสมบูรณ์

๒.๒ **ราชทินนาม** คือ นามที่ได้รับพระราชทานพร้อมกับยศ สมณศักดิ์ และบรรดาศักดิ์ นามใดที่บุคคลชั้นใดได้รับพระราชทานโดยนัยนี้ถือเป็น **ราชทินนาม** ทั้งสิ้น เช่น **อุปาส์คุณูปมาจารย์** (พระภิกษุ) **พหลพลพยุหเสนา** (ขุนนาง) ซึ่งเมื่อประกอบสามานยนามเข้าข้างหน้าตามระเบียบแล้วจะเป็นราชทินนามราชศัพท์ที่สมบูรณ์ ดังนี้ **พระอุปาส์คุณูปมาจารย์ พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา**

เมื่อทราบลักษณะของ **สามานยนามนำหน้าชื่อ** และ **วิสามานยนามอันเป็นชื่อ** ของบุคคลชั้นต่างๆ แล้ว ก็พึงพิจารณาใช้ประกอบกันให้เป็น **วิสามานยนามราชศัพท์** ให้ถูกต้อง ในที่นี้จะยกตัวอย่างไว้เป็นแบบเพื่อสังเกต ดังนี้

จอมพล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

มหาอำมาตย์นายก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

พลเอก เจ้าพระยาวงศาอนุประพัทธ์ (หม่อมราชวงศ์สท้าน สนิทวงศ์)

มหาเสวกเอก เจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ (หม่อมราชวงศ์เย็น อิศรเสนา)

ท่านผู้หมื่นสุรณรงค์ (จรวาย ไชติกเสถียร)

ท้าวศรีสัจจา (สังวาลย์ บุนนรัตพันธ์)

หัวหมื่น พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์)

พระยาประดับดุริยกิจ (แหยม วิณิน)

หลวงไพเราะเสียงขอ (อุ้น ดุริยะชีวิน)

นายจ่านทรราชกิจ (จรัญ บุนนรัตพันธ์)

พลโท หม่อมหลวงจินดา สนิทวงศ์

พันตำรวจโท ประวิณ เกษมสุข

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (อ้วน ดิสโล)

พระพรหมมุนี (ผิน สุวโจ)

พระครูไพโรจน์โพธิวัฒน์ (เจริญ จิตภาโส)

พระเจริญ ดอนจันทร์ (จิตปญโญ น.ธ. เอก)

สามเณรสุนัย สราญใจ

ฯลฯ

๓. **ลักษณะนาม**^(๑) ที่ต้องเปลี่ยนแปลงใช้ตามระเบียบราชาศัพท์ มีเฉพาะลักษณะนามที่ใช้แก่พระมหากษัตริย์และเจ้านายเท่านั้น พระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูง ใช้ว่า **พระองค์** เช่น สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เจ้าแห่งสอง**พระองค์** พระราชโอรสทั้งสี่**พระองค์** สำหรับเจ้านายชั้นรองลงมาให้ใช้ **องค์** เช่น หม่อมเจ้าห้า**องค์** ดังนี้

อนึ่ง ส่วนของร่างกาย เครื่องใช้ เครื่องเสวย ที่เป็นของสำคัญของพระมหากษัตริย์และของเจ้านาย ก็ใช้ลักษณะนามว่า **องค์** เช่น พระทนต์สอง**องค์** (ซี่) พระที่นั่งสอง**องค์** (หลัง) พระแสงปืนสอง**องค์** (กระบอก) เสวยได้หลาย**องค์** (คำ) ตรัสได้ไม่กี่**องค์** (คำ)

(๑) ควบที่ ๒ หมวดที่ ๑๐ ลักษณะนาม ประกอบ

ข้อสาม คำแทนชื่อ หรือที่เรียกว่า คำสรรพนาม

ในไวยากรณ์ สรรพนามที่จะต้องเปลี่ยนแปลงใช้ตามราชศัพท์ มีแต่บุรุษสรรพนามพวกเดียว และมีคำใช้มาก สำหรับบุคคลต่างชั้นกัน ที่ใช้กันเป็นแบบแผนแต่ก่อนมีดังนี้^(๑)

บุรุษที่ ๑

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ผู้ฟัง
ข้าพระพุทธเจ้า	ผู้น้อย ^(๒)	พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศ์ ^(๓) พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า (ที่เป็นพระราชโอรสธิดาของพระมหากษัตริย์)
เกล้ากระหม่อม เกล้ากระหม่อมฉัน	ผู้น้อย (ชาย) ผู้น้อย (หญิง)	พระอนุวงศ์ชั้นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า และ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่ทรงกรม)
กระหม่อม หม่อมฉัน	ผู้น้อย (ชาย) ผู้น้อย (หญิง)	พระอนุวงศ์ชั้นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม) ^(๔) หม่อมเจ้า

(๑) ดูระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. ๒๕๒๖ ภาคผนวก (ฉบับแก้ไข พ.ศ. ๒๕๓๙) ด้วย เพื่อให้ทราบคำที่ราชการบัญญัติให้ใช้ในปัจจุบัน

(๒) ผู้น้อย ได้แก่ พระบรมวงศานุวงศ์ และบุคคลทั่วไป

(๓) ในรัชกาลปัจจุบัน พระบรมวงศ์หมายถึง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก สมเด็จพระศรีนครินทร์บรมราชชนนี สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

(๔) ในรัชกาลปัจจุบัน พระอนุวงศ์ ได้แก่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าทีปังกรรัศมีโชติ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ผู้ฟัง
ข้าพระพุทธเจ้า	ผู้น้อย	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
เกล้ากระหม่อม เกล้ากระหม่อมฉัน	ผู้น้อย (ชาย) ผู้น้อย (หญิง)	สมเด็จพระสังฆราช

บุรุษที่ ๒

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ผู้ฟัง
ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท	ผู้น้อย	พระมหากษัตริย์
ใต้ฝ่าละอองพระบาท	ผู้น้อย	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ใต้ฝ่าพระบาท	ผู้น้อย	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า (พระราชโอรสธิดาของพระมหากษัตริย์)
ฝ่าพระบาท	ผู้น้อย	พระราชวงศ์ชั้นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า และพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่ทรงกรม) หม่อมเจ้า
สมเด็จพระบรมพิตรพระราช สมภารเจ้า	พระสงฆ์	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
บรมบพิตรพระราชสมภาร เจ้า, มหาบพิตร	พระสงฆ์	สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ผู้ฟัง
บพิตร ^(๑)	พระสงฆ์	สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า

บุรุษที่ ๓

คำสรรพนาม	แทนบุคคล
พระองค์	พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า

ข้อสี่ คำแสดงกิริยาอาการและความมี ความเป็น ที่เรียกว่า คำกริยา

ในไวยากรณ์ กิริยาที่เปลี่ยนแปลงใช้ตามระเบียบราชาศัพท์โดยมากมีอยู่แต่กิริยาที่จะใช้แก่พระมหากษัตริย์กับเจ้านาย และมักจะใช้อย่างเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน มีลักษณะดังนี้

๑. เป็นคำเฉพาะต่างจากคำกริยาสามัญ เช่น

ศพม, ประทม, บรรทม	=	นอน
ทอดพระเนตร	=	ดู, มอง, แล
เสวย	=	กิน
ประทับ	=	อยู่, อยู่กับที่
สร่ง	=	อาบน้ำ, ล้าง
ตรัส, ดำรัส	=	พูด
กริ้ว	=	โกรธ
โปรด	=	รัก, ชอบ, เ็นดู
ประชวร	=	ป่วย, เจ็บ

^(๑) ดูตัวอย่างพระบรมราชโองการในรัชกาลที่ ๖ ที่พระราชทานแก่เสื่อป่า นักเรียนมหาดเล็กหลวง นักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ฯลฯ

ทรง = แปลได้หลายความหมายแล้วแต่
 นามข้างท้ายจะบ่งความ เช่น ทรงรถ
 ทรงม้า ทรงธรรม ทรงศีล
 ทรงดนตรี ทรงพระโสมถวน

๒. ใช้ **ทรง** เป็นกริยานุเคราะห์ นำหน้ากริยา เช่น **ทรงฟัง ทรงยินดี ทรงถวาย ทรงรับ ทรงชูป้าย ทรงผนวช** เป็นต้น แต่จะใช้ **ทรง** นำหน้ากริยาที่เป็นราชาศัพท์สำหรับพระมหากษัตริย์และเจ้านายอยู่แล้ว (ตามข้อ ๑) ให้เป็น ทรงประชวร ทรงเสวย ทรงประทับ **ไม่ได้เป็นอันขาด**

๓. ใช้ **ทรง** นำหน้านามราชาศัพท์ให้เป็นกริยาวลีราชาศัพท์ เช่น **ทรงพระกรุณา ทรงพระประชวร ทรงพระดำริ ทรงผนวช** เจ้านายประชวร แต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**ทรงพระประชวร** เจ้านาย**ทรงผนวช** แต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**ทรงพระผนวช**

๔. คำ **ทรง** จะใช้หน้ากริยาที่มีนามราชาศัพท์ต่อท้ายมิได้ เช่น ห้ามใช้ว่า ทรงมีพระมหากษัตริย์ ทรงมีพระราชดำริ ทรงมีพระบรมราชโองการ ทรงเป็นพระราชโอรส ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ต้องใช้ว่า **ทรงพระมหากษัตริย์** (ตามข้อ ๓) หรือ**มีพระมหากษัตริย์ ทรงพระราชดำริ** หรือ**มีพระราชดำริ มีพระบรมราชโองการ เป็นพระราชโอรส ชูพระองค์ ทอดพระเนตร สิ้นพระชนม์ เสียพระทัย ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท**

๕. ใช้คำ **เสด็จ** นำหน้ากริยาบางคำ ทำนองเดียวกับใช้ **ทรง** นำก็ได้ และความหมายสำคัญจะอยู่ที่กริยาที่อยู่ข้างหลัง เช่น **เสด็จไป เสด็จกลับ เสด็จมา เสด็จขึ้น เสด็จลง เสด็จอยู่ เสด็จประพาส เสด็จผ่านพิภพ เสด็จดำรงราชย์ เสด็จสถิต เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เสด็จสวรรคต**

๖. เป็นคำบัญญัติแยกใช้ตามชั้นบุคคล กริยาพวกนี้จำเป็นต้องสังเกตจดจำเป็นคำๆ ไป ตัวอย่างเช่น

กริยา	ราชาศัพท์	ใช้แก่	หมายเหตุ
เกิด	ทรงพระราชสมภพ, เสด็จพระราชสมภพ	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี	

กริยา	ราชศัพท์	ใช้แก่	หมายเหตุ
คลอตบุตร	สมภพ, ประสูติ	สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า	
	มีพระประสูติกาล	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี	
สั่ง	ประสูติ	พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า	
	มีพระบรมราชโองการ (คำรัส) เหนือเกล้าฯ สั่งว่า	พระมหากษัตริย์	
	มีพระราชโองการสั่งว่า	พระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้ทรงรับ พระบรมราชาภิเษก	
	มีพระราชเสาวนีย์	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี	
	มีพระราชบัญญัติว่า	สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาสุรสิงหนาท กรมพระราช- วังบวรสถานมงคล สมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาเสนานุรักษ์ กรมพระราช- วังบวรสถานมงคล	

กริยา	ราชาศัพท์	ใช้แก่	หมายเหตุ
กิน	มีพระบัตินำว่า	สมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาศักดิ์พลเสพย์ กรมพระ ราชวังบวรสถานมงคล	
	มีพระราชบัญชาว่า	กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ	
	มีพระราชดำรัสสั่ง	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	
		สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร	
		สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	
	มีพระดำรัสสั่ง	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า	
	มีพระบัญชา	กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช	
	เสวย	พระมหากษัตริย์, เจ้านาย	
	รับพระราชทาน (อาหาร)	ผู้น้อยใช้กราบบังคมทูลพระกรุณา และกราบบังคมทูล พระบรมวงศ์	
	ตาย	เสด็จสวรรคต, สวรรคต	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

กริยา	ราชาศัพท์	ใช้แก่	หมายเหตุ
	ทิวคงคต	สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบวรราชเจ้า กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ	- เคยใช้แก่ สมเด็จพระ อนุชาธิราช ในรัชกาลที่ ๖ และสมเด็จพระ ราชปิตุลาบรม พงศาภิมุขใน รัชกาลที่ ๗ ซึ่งทรงได้รับ การเฉลิม พระยศพิเศษ
	สิ้นพระชนม์	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช	
	ถึงชีพิตักษัย, สิ้นชีพิตักษัย ถึงชีพิตักษัย, สิ้นชีพิตักษัย	หม่อมเจ้า	- ภาษาน่ากใช้ ว่า สิ้นชีพ

๗. คำที่มีลักษณะดังคำในข้อ ๖ ข้างต้น แต่เป็นคำสำหรับผู้น้อยที่จะต้องใช้แก่บุคคล
ชั้นต่างๆ เช่น

กริยา	ราชาศัพท์	ใช้แก่
ให้	<p>ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย (ของเล็ก), น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวาย (ของใหญ่) ถวาย (สิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ถวายพระราชกุศล ถวายพระพรชัยมงคล)</p> <p>ถวาย (สิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ถวายพระกุศล)</p> <p>ถวาย (สิ่งของ)</p>	<p>พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี</p> <p>พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า</p>
ขอให้	<p>ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย^(๑) (ของเล็ก), ขอพระราชทานน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวาย^(๒) (ของใหญ่), ขอพระราชทานถวาย^(๓) (สิ่งที่เป็นนามธรรม)</p>	<p>พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี</p>

(๑)-(๓) ระบุพระปรมาภิไธย หรือพระนามาภิไธยต่อท้าย

กริยา	ราชาศัพท์	ใช้แก่
ขอ	ขอพระราชทานถวาย ขอประทานถวาย ขอถวาย	สมเด็จพระเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า
	ขอพระราชทาน ขอประทาน	พระมหากษัตริย์ถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้า พระองค์เจ้าและหม่อมเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
บอก	กราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
	กราบทูล ทูล	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า หม่อมเจ้า

ข้อห้า คำวิเศษณ์ที่ใช้เป็นราชาศัพท์

คำวิเศษณ์ที่จัดว่าต้องเปลี่ยนแปลงใช้ให้เป็นราชาศัพท์ มีอยู่แต่ประดิษฐานวิเศษณ์ หรือ คำวิเศษณ์ที่แสดง คำรับ พวกเดียว และเมื่อใช้เป็นราชาศัพท์ มีคำบัญญัติให้ใช้ต่างกันตาม ชั้นบุคคล จึงจำเป็นต้องศึกษาและจดจำเป็นคำๆ ไป ตัวอย่างเช่น

ผู้ใช้	ราชศัพท์	ใช้แก่
พระสงฆ์	ขอถวายพระพร	พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
บุคคลทั่วไป	พระพุทธเจ้าข้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม	พระมหากษัตริย์
บุคคลทั่วไป	พระพุทธเจ้าข้าขอรับ ^(๑)	พระมหากษัตริย์ถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้า
บุคคลทั่วไป	พระพุทธเจ้าข้า	พระองค์เจ้าลูกหลวง
บุคคลทั่วไป	ขอรับกระหม่อม, กระหม่อม, เพคะ	พระองค์เจ้าและหม่อมเจ้า

ข้อหก การกราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล กราบทูล ทูลเจ้านาย

ในการกราบบังคมทูลพระกรุณา นอกจากจะต้องใช้ราชศัพท์ให้ถูกต้องแล้ว ยังต้องใช้ถ้อยคำให้ถูกแบบแผน ดังนี้

๑. คำที่ใช้แก่พระมหากษัตริย์ เมื่อจะกราบบังคมทูลพระกรุณาโดยไม่มีพระราชดำรัสด้วยก่อน ต้องขึ้นคำนำว่า **ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม** แล้วจึงดำเนินเรื่องเมื่อจบแล้วลงท้ายว่า **ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ**

ถ้ามีพระราชดำรัสสั่ง ให้กราบบังคมทูลรับว่า **พระพุทธเจ้าข้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม** แล้วดำเนินเรื่อง และลงท้ายว่า **ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ**

ถ้าเป็นการด่วน ให้กราบบังคมทูลเนื้อเรื่องขึ้นก่อน แล้วลงท้ายว่า **พระพุทธเจ้าข้าขอรับรับใส่เกล้าใส่กระหม่อม** หรือ **ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ**

๒. เมื่อจำเป็นจะต้องกล่าวถึงของหยาบและสกปรก เช่น อุจจาระ ปัสสาวะ ต้องใช้คำนำขึ้นก่อน อย่างที่ใช้คำว่า **ขอโทษ** ดังนี้

ไม่ควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณา	ใช้แก่	พระมหากษัตริย์
ไม่ควรจะกราบบังคมทูล	ใช้แก่	เจ้านายชั้นสูง ^(๒)
ไม่ควรจะกราบทูล	ใช้แก่	เจ้านายชั้นรองลงมา ^(๓)

(๑) ในปัจจุบัน ใช้ในการกราบบังคมทูลรายงานตัวของทหาร

(๒) พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระบรมราชินีนาถถึงสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

(๓) พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า

๓. เมื่อจะกล่าวถึงว่าตนเองได้รับความสุขสบายหรือปลอดภัยจากอันตราย ให้ใช้คำว่า **เดชะพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม** ก่อนดำเนินเรื่อง

๔. เมื่อกล่าวถึงเรื่องที่ได้รับอนุเคราะห์ด้วยประการต่างๆ แล้ว ให้ใช้ **พระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม** ต่อท้ายเรื่อง สำหรับกราบบังคมทูลพระกรุณา และใช้ **พระเดชพระคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม** สำหรับเจ้านาย หรือจะใช้คำนี้กับพระมหากษัตริย์ก็ได้

๕. เมื่อกล่าวถึงเรื่องที่พลาดพลั้งหรือเกรงจะพลาดพลั้งไป ซึ่งจะต้องแสดงความเสียใจเป็นธรรมดา ในมารยาทการพูด ให้ใช้คำว่า **พระราชอาญา (อาชญา) ไม่พินเกล้าพินกระหม่อม** ต่อท้ายเรื่อง สำหรับพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และใช้คำว่า **พระอาญา (อาชญา) ไม่พินเกล้าพินกระหม่อม** ต่อท้ายเรื่อง สำหรับพระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า

บทที่ ๒

ราชาศัพท์หมวดต่างๆ

คำศัพท์เนื่องในพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์แต่ละลำดับชั้น ได้จำแนกหมวดของคำราชาศัพท์ไว้แต่ละประเภท ดังนี้

- หมวดที่ ๑ ขัตติยตระกูล
- หมวดที่ ๒ ร่างกาย
- หมวดที่ ๓ อากา
- หมวดที่ ๔ นาม
- หมวดที่ ๕ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ภาชนะใช้สอย อาหาร และเครื่องใช้ทั่วไป
- หมวดที่ ๖ ศัพท์ที่ใช้ในการพระราชพิธีและการพระราชกุศล
- หมวดที่ ๗ เครื่องราชกกุธภัณฑ์และเครื่องราชูปโภค
- หมวดที่ ๘ พระราชนิเวศน์มณฑลเสนา
- หมวดที่ ๙ พระราชพาหนะ
- หมวดที่ ๑๐ ลักษณะนาม

หมวดที่ ๑

ขัตติยตระกูล

ขัตติยตระกูล แปลว่า ตระกูลของพระมหากษัตริย์ หมายถึงพระมหากษัตริย์ เจ้านายทุกชั้น^(๑) หม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวง ตลอดจนผู้ที่ใช้ราชสกุลโดยกำเนิด ขัตติยตระกูลของไทยมีคำใช้เป็นการว่า ราชสกุล ราชตระกูล หรือราชินิกุล

พระบรมอรรคราชบรรพบุรุษ ^(๒)	– บรรพบุรุษของพระมหากษัตริย์
สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก	– หมายถึง สมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรแห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
สมเด็จพระบรมปิยกาธิราช สมเด็จพระบรมมหาปิยกาธิเบศร, สมเด็จพระมหาปิยกาธิเบศร ^(๓) , สมเด็จพระบรมปิยกา, พระบรมไปยกา	– ปู่ทวด ตาทวด ที่เป็นพระมหากษัตริย์
พระปิยกา พระไปยกา	– ปู่ทวด พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้คำนี้ หมายถึง สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก (ดูประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ภาค ๖ พ.ศ. ๒๔๐๔-๒๔๐๗)
พระเปตมหัยกา, พระเปตมไทยกา	– ปู่ทวดของเจ้านาย
พระมาตมหัยกา, พระมาตมไทยกา	– ตาทวดของเจ้านาย

^(๑) เจ้านายชั้นสูง ได้แก่ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้านายชั้นรอง ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า

^(๒) ดูประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ภาค ๖ พ.ศ. ๒๔๐๔-๒๔๐๗

^(๓) ศัพท์บาลีว่า ปยยก เขียนตามแบบโบราณเป็น ไปยกา และยังมีคำอื่นๆ เช่น มหัยกา มไทยกา อัยกา

- พระบรมราชมาตามหัยกา
- ตา ใช้เฉพาะ กรมหมื่นมัตถยาพิทักษ์ เป็นพระบิดาของสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเป็นพระบรมราชมาตามหัยกาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- สมเด็จพระเจ้าบรมปิยิกาเธอ
- ย่าทวด ยายทวดของพระมหากษัตริย์ ใช้เฉพาะ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาเทพสุดาวดี และสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระศรีสudarักษ์ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมปิยิกาเธอของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- สมเด็จพระบรมราชปิยิกา
- ย่าทวด ยายทวดของพระมหากษัตริย์ ใช้เฉพาะ สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ซึ่งเป็นสมเด็จพระบรมราชปิยิกาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- สมเด็จพระราชมาปิยิกาเธอ
- ย่าทวด ยายทวดของพระมหากษัตริย์ ใช้เฉพาะ สมเด็จพระศรีสุลาลัย ซึ่งเป็นสมเด็จพระราชมาปิยิกาเธอของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- สมเด็จพระบรมปิยิกา
- ย่าทวด ยายทวด ที่เป็นสมเด็จพระบรมราชินี หรือพระบรมวงศ์ที่ทรงศักดิ์สูงเป็นพิเศษ
- สมเด็จพระปิยิกา
- ย่าทวด ยายทวด ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

พระปัยยิกา, พระไปยิกา ^(๑)	- ย่าทวด ยายทวดของเจ้านาย ที่มีได้เป็นเจ้านาย
พระเปตตามหัยยิกา, พระเปตตามไหยิกา ^(๒)	- ย่าทวดของพระมหากษัตริย์
พระมาตามหัยยิกา, พระมาตามไหยิกา	- ยายทวดของพระมหากษัตริย์
สมเด็จพระบรมอัยกาธิราช ^(๓) , สมเด็จพระบรมอัยกาธิปัตติ, สมเด็จพระบรมอัยกา, พระบรมอัยกา	- ปู่ ตา ที่เป็นพระมหากษัตริย์
สมเด็จพระเจ้าอัยกาเธอ	- ปู่ของพระมหากษัตริย์ ใช้เฉพาะกรมสมเด็จพระ ปรมาธิบดีชินนโรส ซึ่งเป็นสมเด็จพระเจ้าอัยกาเธอ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระอัยกา, พระไอยกา	- ปู่ ตาของเจ้านาย ที่มีได้เป็นเจ้านาย
สมเด็จพระบรมราชอัยยิกา	- ย่าของพระมหากษัตริย์ ใช้เฉพาะกรมสมเด็จพระศรี สุริเยนทราธิบดี ซึ่งเป็นสมเด็จพระบรมราชอัยยิกา ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
สมเด็จพระบรมอัยยิกา, สมเด็จพระอัยยิกา, พระบรมมหัยยิกาเธอ	- ย่า ยายของพระมหากษัตริย์ หมายถึง ย่า ยาย ที่ทรงศักดิ์สูงเทียบเท่าสมเด็จพระ บรมราชชนนีของพระมหากษัตริย์ ได้แก่ พระ บรมมหัยยิกาเธอ กรมสมเด็จพระสุทนต์นราธิราชประยูร ^(๔)
พระบรมอัยยิกา	- ย่า ยายของพระมหากษัตริย์

(๑) ศัพท์บาลีว่า ปัยยิกา เขียนตามแบบโบราณเป็น ไปยิกา

(๒) ดูประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ภาค ๖ พ.ศ. ๒๔๐๔-๒๔๐๗

(๓) เช่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล
อดุลยเดช

(๔) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเปลี่ยนคำนำพระนามเป็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาสุทนต์นราธิราช-
ประยูร

- พระอัยยิกา (หรือ พระไอยยิกา และพระไอยยิกิที่ใช้ตามแบบเก่า) – ย่า ยายของเจ้านาย ที่มีได้เป็นเจ้านาย
- สมเด็จพระบรมชนกนาถ,
สมเด็จพระบรมชนกาธิราช,
สมเด็จพระบรมราชชนก,
สมเด็จพระบรมราชบิดา,
สมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร – พ่อ ที่เป็นพระมหากษัตริย์
- สมเด็จพระราชบิดา,
พระราชบิดา – พ่อของพระมหากษัตริย์
- พระบิดา, พระบิดร, – พ่อที่เป็นเจ้าฟ้าหรือพระองค์เจ้า
- พระชนก^(๑) – พ่อของเจ้านาย ที่มีได้เป็นเจ้านาย
- สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง – แม่ของพระมหากษัตริย์
- สมเด็จพระบรมราชชนนี,
สมเด็จพระราชชนนี – แม่ของพระมหากษัตริย์ หมายถึง แม่ที่ได้รับสถาปนาให้ทรงพระอิสริยยศสูง
- พระราชชนนี, พระราชมารดา – แม่ของพระมหากษัตริย์ และเจ้านายชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
- พระชนนี^(๒), พระมารดา – แม่ของเจ้านาย
- สมเด็จพระบรมราชปิตุลา,
สมเด็จพระปิตุลาธิราช,
สมเด็จพระราชปิตุลาธิเบศร – ลุง อา (พี่ชาย น้องชาย ของพ่อ) ที่เป็นพระมหากษัตริย์

(๑) เช่น พระชนกของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี มีนามว่า ทอง

(๒) เช่นสมเด็จพระบุรุษิโรโสภาคย์มหานาคนารี พระชนนีของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีในรัชกาลที่ ๑ มีพระนามเดิมว่า สิ้น

- สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข^(๑) – ลุง อา ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ที่ทรงศักดิ์สูงเป็นพิเศษ
- สมเด็จพระราชปิตุลา – ลุง อาของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
- พระราชปิตุลา – ลุง อา ของพระมหากษัตริย์
- พระปิตุลา – ลุง อาของเจ้านาย
- สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า,
สมเด็จพระราชปิตุจฉา,
สมเด็จพระปิตุจฉา – ป้า อา (พี่สาว น้องสาวของพ่อ) ของพระมหากษัตริย์ หมายถึง ป้า อา ที่เป็นพระมเหสี หรือ เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอที่ทรงศักดิ์สูง
- พระราชปิตุจฉา – ป้า อา ของพระมหากษัตริย์
- พระปิตุจฉา – ป้า อา ของเจ้านาย
- พระอารี^(๒), พระอา – น้องของพ่อ ที่เป็นเจ้านาย
- พระมาตุลา – ลุง น้ำ (พี่ชาย น้องชายของแม่) ของเจ้านาย
- สมเด็จพระมาตุจฉาเจ้า,
สมเด็จพระราชมาตุจฉา,
สมเด็จพระมาตุจฉา – ป้า น้ำ (พี่สาว น้องสาวของแม่) ของพระมหากษัตริย์ หมายถึง ป้า น้ำ ที่เป็นพระมเหสี หรือ เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอที่ทรงศักดิ์สูง
- พระมาตุจฉา – ป้า น้ำ (พี่สาว น้องสาวของแม่) ของเจ้านาย
- พระมาตุลานี้ – ป้าสะใก่อ น้ำสะใก่อ (ภรรยาของพี่ชาย น้องชายของแม่) ของพระมหากษัตริย์

(๑) รัชกาลที่ ๗ ใช้คำนี้เป็นคำนำพระนามเฉพาะสมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช พระองค์เดียว

(๒) “อารี” เป็นคำราชาศัพท์เก่า หมายถึง อาผู้ชาย รวมถึง อาเขย “อา” หมายถึง อาผู้หญิง รวมถึง อาสะใก่อ

- สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช,
สมเด็จพระบรมเชษฐาธิปัตย์^(๑) – พี่ชายของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระมหากษัตริย์
- สมเด็จพระโสทรเชษฐภคินี,
สมเด็จพระโสทรเชษฐา – พี่ชายร่วมอุทรของพระมหากษัตริย์
- สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ,
สมเด็จพระเชษฐา – พี่ชายของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
- พระเจ้าพี่ยาเธอ – พี่ชายของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระองค์เจ้า
- พระเชษฐา^(๒), พระเชษฐภคินี,
พระเชษฐภคินี – พี่ชายของเจ้านาย
- สมเด็จพระอนุชาธิราช – น้องชายของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
ซึ่งได้รับเฉลิมพระยศพิเศษ^(๓)
- สมเด็จพระราชโอรสาธิราช – น้องชายร่วมอุทรของพระมหากษัตริย์
- สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ,
สมเด็จพระราชอนุชา,
สมเด็จพระอนุชา – น้องชายของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
- พระเจ้าน้องยาเธอ, พระราชอนุชา – น้องชายของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระองค์เจ้า
- พระกนิษฐภคินี, พระอนุชา – น้องชายของเจ้านาย
- พระราชภคินี – พี่ชาย น้องชาย ที่เป็นลูกพี่ลูกน้องของพระมหากษัตริย์
- พระภคินี – พี่ชาย น้องชาย ที่เป็นลูกพี่ลูกน้องของเจ้านาย

(๑) ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมเด็จพระบรมเชษฐาธิปัตย์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมเด็จพระบรมเชษฐาธิปัตย์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร เป็นสมเด็จพระบรมเชษฐาธิปัตย์ของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

(๒) เชษฐา เป็นคำที่ไทยใช้ แต่ในภาษาบาลีและสันสกฤต มิได้หมายความว่า พี่ชาย แต่หมายถึงผู้เป็นใหญ่

(๓) ได้แก่สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ และ สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา

สมเด็จพระโสทรเชษฐภคินี	– พี่สาวร่วมอุทรของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ	– พี่สาวของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
พระเจ้าพี่นางเธอ	– พี่สาวของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระองค์เจ้า
สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ	– น้องสาวของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
พระเจ้าน้องนางเธอ	– น้องสาวของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระองค์เจ้า
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ	– พี่สาว น้องสาว ที่เป็นลูกพี่ลูกน้องของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
พระภคินี ^(๑)	– พี่สาว น้องสาว ที่เป็นลูกพี่ลูกน้องของพระมหากษัตริย์ และเจ้านาย
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร	– ลูกชายของพระมหากษัตริย์ ที่ทรงสถาปนาขึ้นเป็นพระราชทายาทสืบสนองพระองค์ ทรงพระเศวตฉัตร ๗ ชั้น เป็นตำแหน่งมีครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
สมเด็จพระยุพราช	– ผู้สืบราชสมบัติ เป็นพระมหากษัตริย์ต่อไป
สมเด็จพระหน่อพระพุทธเจ้า ^(๒)	– ลูกชายของพระมหากษัตริย์ ที่ประสูติแต่สมเด็จพระอัครมเหสี และเป็นผู้สืบราชสมบัติสนองพระองค์ต่อไป
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ	– ลูกชายของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
พระราชโอรส, พระราชบุตร	– ลูกชายของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า หรือพระองค์เจ้า
พระเจ้าลูกยาเธอ	– ลูกชายของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระองค์เจ้า
พระโอรส, พระบุตร	– ลูกชายของสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า

(๑) ถ้าต้องการเขียนให้ชัดเจน พี่สาว ใช้ เชษฐภคินี น้องสาว ใช้ ภคินี ถ้าเป็นพี่น้องร่วมอุทร เต็มคำว่า โสทร ข้างหน้า

(๒) เป็นคำดั้งเดิมในกฎหมายโบราณครั้งกรุงศรีอยุธยา

โอรส, บุตร	- ลูกชายของหม่อมเจ้า (คือ หม่อมราชวงศ์)
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ^(๑)	- ลูกสาวของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
พระราชธิดา, พระราชบุตรี	- ลูกสาวของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า
พระเจ้าลูกเธอ ^(๒)	- ลูกสาวของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระองค์เจ้า
พระธิดา, พระบุตรี	- ลูกสาวของสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า
ธิดา, บุตรี	- ลูกสาวของหม่อมเจ้า (คือ หม่อมราชวงศ์)
สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ	- หลานชาย หลานสาวของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
พระเจ้าหลานเธอ	- หลานชาย หลานสาวของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นพระองค์เจ้า (เทียบพระเจ้าวรวงศ์เธอ)
พระหลานเธอ	- หลานชาย หลานสาวของพระมหากษัตริย์ ที่ยกเป็นพระองค์เจ้า (เทียบพระวรวงศ์เธอ)
พระราชนัดดา ^(๓)	- หลานชาย หลานสาว (ลูกของลูก) ของพระมหากษัตริย์
พระนัดดา	- หลานชาย หลานสาว ที่ปู่หรือตาเป็นลูกของพระมหากษัตริย์
นัดดา	- หลานชาย หลานสาว ที่ปู่หรือตาเป็นหลานของพระมหากษัตริย์
พระภาคิไนย	- หลานชาย หลานสาวของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นลูกของพี่สาวหรือน้องสาว
พระภาคิยะ	- หลานชาย หลานสาวของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นลูกของพี่ชายหรือน้องชาย

(๑)-(๒) สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ และพระเจ้าลูกเธอนี้ หมายถึง พระราชโอรส พระราชธิดาโดยรวมด้วย ภาษาปากใช้ว่า ลูกหลวง
(๓) ภาษาปากใช้ว่า หลานหลวง

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระภาคิเก ^(๑)	– หลานชายของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นลูกของพี่ชายหรือน้องชาย
พระภาคิกา ^(๒)	– หลานสาวของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นลูกของพี่ชายหรือน้องชาย ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้คำนำพระนาม สมเด็จพระเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ว่า สมเด็จพระเจ้าภาคิกาเธอ
พระราชปนัดดา	– หลานชาย หลานหญิงของพระมหากษัตริย์
พระปนัดดา	– หลานชาย หลานหญิงของสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า
ปนัดดา	– หลานชาย หลานหญิงของหม่อมเจ้า
พระบรมราชสวามี	– สามี ที่เป็นพระมหากษัตริย์
พระสวามี	– สามีของเจ้านาย ที่เป็นเจ้านาย
พระสามี, พระภักดา ^(๓)	– สามีของเจ้านาย ที่มีได้เป็นเจ้านาย
สมเด็จพระบรมราชินีนาถ	– ภรรยาเอกหรือพระอัครมเหสีของพระมหากษัตริย์ ซึ่งได้รับสถาปนาเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ^(๔)
สมเด็จพระบรมราชินี	– ภรรยาเอกหรือพระอัครมเหสีของพระมหากษัตริย์
สมเด็จพระบรมราชเทวี	– ภรรยาเอกหรือพระอัครมเหสีของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นเจ้านาย
พระอัครราชเทวี, พระอัครชายาเธอ, สมเด็จพระราชินี ^(๕)	– ภรรยาเอกหรือพระมเหสีของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นเจ้านาย

(๑)-(๒) ดูหนังสือเรื่องราชาศัพท์ ฉบับของกรมการบุตร พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงสรรพสารกิจ (เกล้า คชนันท์) ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๐๓

(๓) พบในพระราชพงศาวดาร เช่น หม่อมเสม พระภักดาของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยาเทพสุดาวดี เป็นที่พระอินทรักษา เจ้ากรมพระตำรวจฝ่ายพระราชวังบวรฯ

(๔) ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ใช้คำว่า ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ หรือ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์

(๕) ภรรยาเอกหรือพระอัครมเหสีของพระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้รับพระบรมราชาภิเษก มีเป็นครั้งแรกในรัชกาลปัจจุบัน

พระอัศรมเหสี	– ภรรยาเอกของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นเจ้านาย
พระราชชายา	– ภรรยาหรือพระมเหสีของพระมหากษัตริย์
พระมเหสี	– ภรรยาของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นเจ้านาย
พระวรราชชายา ^(๑)	– ภรรยาของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นเจ้านาย
เจ้าคุณจอมมารดา	– ภรรยาของพระมหากษัตริย์ ที่มีได้เป็นเจ้านาย ซึ่งมีลูกชายหรือลูกสาว มี ๔ ท่าน คือ เจ้าคุณจอมมารดาสำลี เจ้าคุณจอมมารดาเปี่ยม เจ้าคุณจอมมารดาเอม และเจ้าคุณจอมมารดาแพ
เจ้าคุณพระ	– ภรรยาของพระมหากษัตริย์ ที่มีได้เป็นเจ้านาย ซึ่งมีลูกชายหรือลูกสาว มี ๑ ท่าน คือ เจ้าคุณพระประยูรวงศ์
เจ้าจอมมารดา	– ภรรยาของพระมหากษัตริย์ ที่มีได้เป็นเจ้านาย ซึ่งมีลูกชาย หรือลูกสาว
เจ้าจอม, เจ้าจอมอยู่งาน	– ภรรยาของพระมหากษัตริย์และกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ที่มีได้เป็นเจ้านายและไม่มีลูกชายหรือลูกสาว
จอมมารดา	– พระสนมของกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญที่มีลูกชายหรือลูกสาว
พระวรชายา	– ภรรยาของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ^(๒) ที่เป็นเจ้านาย
พระชายา	– สมเด็จพระเจ้าฟ้าหรือพระองค์เจ้า ที่เป็นภรรยาเอกของสมเด็จพระเจ้าฟ้าหรือพระองค์เจ้า
ชายา	– หม่อมเจ้า ที่เป็นภรรยาเอกของพระองค์เจ้า หรือหม่อมเจ้า

(๑) มีในรัชกาลที่ ๖

(๒) มีในรัชกาลปัจจุบัน

ราชศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

หม่อม, หม่อมห้าม	- ภรรยาของสมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า ที่มีได้เป็นเจ้านาย
สะใภ้หลวง, สะใภ้หลวงพระราชทาน	- ภรรยาของลูกพระมหากษัตริย์ บางแห่งเรียกว่าพระชายาพระราชทาน
พระสุณิสา	- ลูกสะใภ้ของพระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
พระชามาดา	- ลูกเขยของพระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
พระสสุระ, พระสัสสุระ	- พ่อสามี พ่อตา
พระสัสสุ	- แม่สามี แม่ยาย
พระบรมวงศานุวงศ์ ^(๑)	- พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระบรมราชินีนาถถึงหม่อมเจ้า
ราชตระกูล, ราชสกุล, ราชินิกุล, ราชินิกุล	- บุคคลผู้อยู่ในราชสกุลทุกมหาสาขาซึ่งสืบสายมาแต่พระปฐมวงศ์ พระมหากษัตริย์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล และกรมพระราชวังบวรสถานพิมุขในพระบรมราชจักรีวงศ์
ราชินิกุล, ราชินิกุล	- บุคคลผู้อยู่ในราชสกุลทุกมหาสาขา ที่เป็นพระญาติข้างสมเด็จพระบรมราชินี
เจ้าครอก	- คำโบราณ เรียกผู้มีเชื้อสายเจ้านายโดยกำเนิด ทั้งฝ่ายพ่อและแม่ ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า
เจ้าขรัว, ขรัวตา, ขรัวยาย	- สามัญชน ที่เป็นตา ยายของสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า ที่เป็นลูกชายลูกสาวของพระมหากษัตริย์
ลูกหลวง	- ลูกชาย ลูกสาวของพระมหากษัตริย์
หลานหลวง	- หลานชาย หลานสาว ที่ปู่หรือตาเป็นพระมหากษัตริย์

(๑) ประกอบด้วย พระบรมวงศ์ กับ พระอนุวงศ์ (ดูบทที่ ๕ ประกอบ)

หมวดที่ ๒ ร่างกาย

ราชาศัพท์

พระเจ้า

พระเศียร

พระสิริจิว,^(๑) พระสีสกุฎาหะ

เส้นพระเจ้า

พระเกศา, พระเกศ, พระศก

ไรพระเกศา, ไรพระเกศ, ไรพระศก

ขมวดพระเกศา, ขมวดพระศก

พระโมฬี, พระเมาฬี

พระจุไร

พระจุฑามาศ

พระเวณี

พระนลาฏ

พระขนง, พระภมู

พระอุณาโลม

พระเนตร, พระนัยนะ, พระจักษุ

พระเนตรดำ, ดวงพระเนตรดำ

พระเนตรขาว

พระกนิษฐา, พระเนตรดารา

หนังพระเนตร, หลังพระเนตร

ความหมาย

หัว, ศีรษะ ของพระมหากษัตริย์

หัว, ศีรษะ

กะโหลกศีรษะ, กะโหลกพระเศียร

เส้นผมของพระมหากษัตริย์

เส้นผม

ไรผม

ขมวดผมที่เป็นกันหอย

จุก หรือมวยผม

ไรจุก, ไรผม

มวยผม, ท้ายทอย

เปียผม, ช้องผม

หน้าผาก

คิ้ว

ขนหว่างคิ้ว

ดวงตา

ตาดำ

ตาขาว

แก้วตา

หนังตา, เปลือกตา, หรือหลังตา

(๑) อ่านว่า พระ-สิ-รัต-ดิ มาจากพระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตร คำที่ลงท้าย ฐิต้องอ่านออกเสียงว่า ติ ทุกคำ

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชาศัพท์	ความหมาย
พระโหลมจักษุ, ขนพระเนตร	ขนตา
ขอบพระเนตร	ขอบตา
ม่านพระเนตร	ม่านตา
ต่อมพระเนตร	ต่อมน้ำตา, ท่อน้ำตา
พระอัสดงธำรา, พระอัสดงชล, น้ำพระเนตร	น้ำตา
พระนาสิก, พระนาสา	จมูก
สันพระนาสิก, สันพระนาสา	สันจมูก
ช่องพระนาสิก	ช่องจมูก
พระโหลมนาสิก, ขนพระนาสิก	ขนจมูก
พระปราง	แก้ม
พระกำโบล, กระจุกพระปราง	กระจุกแก้ม
พระมัสสุ	หนวด
พระทาลูเกะ, พระทาคมิเกะ	เครา, หนวดที่ต่าง
พระโอษฐ์	ปาก
พระतालु, เพดานพระโอษฐ์	เพดานปาก
พระทนต์	ฟัน
พระทันตมังสะ, พระทันตมังสา	เหงือก
ไรพระทนต์	ไรฟัน
พระทาลูชะ, พระทาคมะ	เขี้ยว
พระกราม ^(๑)	ฟันกราม

(๑) พบคำว่า พระทั้งขุฎรา หมายถึง ฟันกราม ในหนังสืออภิธานศัพท์สันสกฤต-ไทย-อังกฤษ ของนายร้อยเอกหลวงบรรณรักษ์ (นิยม รักไทย)

ราชศัพท์	ความหมาย
พระชีวหา	ล้น
ต้นพระชีวหา, มูลพระชีวหา	ต้นล้น, ล้นไก่, โคนล้น
พระหนู ^(๑)	คาง
ต้นพระหนู	ซากรรไกร, ซากรรไทร, หรือซาตะไกร
พระกรรม	หู, ใบหู
ช่องพระโสด, ช่องพระกรรม	ช่องหู
พระพักตร์	ดวงหน้า
ผิวพระพักตร์, พระราศี	ผิวหน้า
พระศอ	คอ
ลำพระศอ	ลำคอ
พระกัณฐมณี	ลูกกระเดือก
พระชัตต ^(๒)	คอต่อ
พระรากลขัณ	ไหปลาร้า
พระอังสา	บ่า, ไหล่
พระอังสกุฏ	จะงอยบ่า
พระพาหา, พระพาหุ	แขน (ตั้งแต่ไหล่ถึงข้อศอก)
พระกร	ปลายแขน (ตั้งแต่ข้อศอกถึงข้อมือ)
พระกำประ, พระกำโประ	ศอก, ข้อศอก
พระกำจนะ	รักแร้
พระกำจณโลม, พระโลมกำจนะ	ขนรักแร้

(๑) อ่านว่า ทะ-หนู

(๒) จาก อภิธาน์นปทีปิกษา หรือพจนานุกรมภาษาบาลีแปลเป็นไทย ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลริวิวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สกลมหาสังฆปริณายก

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชาศัพท์	ความหมาย
พระหัตถ์	มือ
ข้อพระกร, ข้อพระหัตถ์	ข้อมือ
ฝ่าพระหัตถ์	ฝ่ามือ
หลังพระหัตถ์	หลังมือ
พระองค์ลี, นิ้วพระหัตถ์	นิ้วมือ
พระอังคฺฐ	นิ้วหัวแม่มือ
พระดัชนี	นิ้วชี้
พระมัชฌิมา	นิ้วกลาง
พระอนามิกา	นิ้วนาง
พระกนิษฐา	นิ้วก้อย
ข้อนิ้วพระหัตถ์, พระองค์ลีบัพ	ข้อนิ้วมือ
พระมุจฺฉิ, ^(๑) กำพระหัตถ์	กำมือ, กำหมัด, กำปั้น
พระนขา, พระกรชะ	เล็บ
พระอุระ, พระทรวง	อก
พระหทัย, พระฤทัย, พระกมล	หัวใจ
พระถัน, พระเต้า, พระปโยธร ^(๒)	เต้านม
ยอดพระถัน	หัวนมของผู้หญิง
พระจุจุกะ ^(๓)	หัวนมของผู้ชาย
พระกษิรธारा	น้ำนม

(๑). (๓) จาก สยามบาลีอภิธาน ของนาคะประทีป มหามกุฏราชวิทยาลัย จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๐ ตามแบบฉบับเดิม

(๒) จาก อภิธานนปทีปิกาย หรือพจนานุกรมภาษาบาลีแปลเป็นไทย ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สกลมหาสังฆปริณายก

ราชศัพท์	ความหมาย
พระครุโรทร, พระคัพโทร	ครุร
พระอุทร	ท้อง
พระนาภี ^(๑)	สะดือ, ท้อง
พระสกุณ, พระครุภมล	รก สิ่งติดมากับสายสะดือเด็กในครรภ์
สายพระสกุณ ^(๒)	สายรก
กล่องพระสกุณ	มดลูก
พระกฤษฎี, บันพระองค์, พระกฏี	สะเอว, เอว
พระปรัศวี	สีข้าง
พระผาสูกะ ^(๓)	ซี่โครง
พระปฤษฎางค์, พระขนอง	หลัง
พระโสณี	ตะโพก
พระที่นั่ง	ก้น, ที่นั่งทับ
พระวัตถิ ^(๔)	กระเพาะปัสสาวะ
พระคุษฐาน, พระคุษประเทศ	นิมิตชาย ^(๕) , อวัยวะเพศชาย
พระโยนี	นิมิตหญิง ^(๖) , อวัยวะเพศหญิง
พระอันทะ	อันทะ
พระอูรุ	ต้นขา, โคนขา, ขาอ่อน
พระเพลา	ขา, ตัก
พระขานู	เข่า

(๑) ใช้เมื่อมีอาการประชวรเกี่ยวกับท้อง เช่น ลงพระนาภี ปวดพระนาภี

(๒) พบอีกคำหนึ่งใช้ว่า สายพระนาภี

(๓)-(๔) จาก สยามบาลีอภิธาน ของนาคะประทีป มหามกุฏราชวิทยาลัย จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๐ ตามแบบฉบับเดิม

(๕)-(๖) นิยมใช้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชาศัพท์	ความหมาย
พระชนงษ์	แข่ง
หลังพระชนงษ์	น้อง
พระโคปผกา	ตาตุ่ม
นิ้วพระบาท ^(๑)	นิ้วเท้า
พระบาท	เท้า
ข้อพระบาท	ข้อเท้า
หลังพระบาท	หลังเท้า
ฝ่าพระบาท	ฝ่าเท้า
พระปัดหนี, พระปราชณี, สันพระบาท	สันเท้า
พระฉวี	ผิวหนัง, ผิวกาย
พระฉายา	เงา
พระโลมา	ขน
พระมังสา	เนื้อ หรือกล้ามเนื้อ
พระอสา	ลิว
พระปีหกะ	ไฟ, ชีแมลงวัน
พระปิปผาสะ	ปอด
พระยกณะ ^(๒)	ตับ
พระวักกะ	ไต
พระปีหกะ	ม้าม
พระอันตะ	ลำไส้ใหญ่

(๑) นิ้วพระบาท แต่ละนิ้วมีชื่อเรียกเหมือนคำสามัญ เช่น นิ้วพระบาทใหญ่ นิ้วพระบาทชี้ นิ้วพระบาทกลาง นิ้วพระบาทนาง นิ้วพระบาทก้อย จากราชศัพท์ฉบับเขียน ของหม่อมอมรวงศ์วิวัฒน์วงศ์ (หม่อมราชวงศ์สิงหนาท ปราโมช)

(๒) อ่านว่า ยะ-กะ-นะ

ราชศัพท์	ความหมาย
พระอันตคุณ	ลำไส้เล็ก, ลำไส้ทบ
พระกัญชะ	ไส้พุง
พระนหารู	เส้น, เอ็น
เส้นพระโลหิต, หลอดพระโลหิต	เส้นเลือด, หลอดเลือด
หลอดพระวาโย	หลอดลม
พระกิโลมกะ	พังผืด
พระองคาพยพ	ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย
พระมัตถลุงค์	มันสมอง
พระธมนี ^(๑)	เส้นประสาท
พระลลิกา	น้ำในไขข้อ
พระปิตตะ	ดี, น้ำดี
พระเชพิชะ	น้ำลาย
พระเสมหะ	เสม็ด
มูลพระนาสิก	น้ำมูก
มูลพระนขา	ขี้เล็บ
พระเสโท	เหงื่อ
พระเมโท, มูลพระเสโท	โคล
พระบุพโพ	น้ำหนอง, น้ำเหลือง
พระอุหลบ, พระนุษปะ	เลือดประจำเดือน
พระอัฉี	กระดูก
พระอังคาร, พระสรีรางคาร	เถ้ากระดูก

^(๑) จาก สยามบาลีอภิธาน ของนาคะประทีป มหามกุฏราชวิทยาลัย จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๐ ตามแบบฉบับเดิม

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชาศัพท์	ความหมาย
พระอังสัจฉี ^(๑)	กระดูกไหล่
พระหนุฉี ^(๒)	กระดูกคาง
พระศิวฉี ^(๓)	กระดูกคอ
พระพาหุฉี ^(๔)	กระดูกแขน
พระอุรัฉี ^(๕)	กระดูกหน้าอก
พระผาสุกฉี ^(๖)	กระดูกซี่โครง
พระปิฉีกัณฐกัฉี ^(๗)	กระดูกสันหลัง
พระกภูฉี ^(๘)	กระดูกสะเอว
พระอุรัฉี ^(๙)	กระดูกขา
พระขังฉี ^(๑๐)	กระดูกแข้ง
พระปาหุฉี ^(๑๑)	กระดูกเท้า
พระหัตถฉี ^(๑๒)	กระดูกมือ
พระยอด	ฝี, หัวฝี
พระบังคนหนัก	อุจจาระ
พระบังคนเบา	ปัสสาวะ
พระปัสสาสะ	ลมหายใจเข้า
พระอัสสาสะ	ลมหายใจออก
พระชีพจร	ชีพจร
อุณหภูมิพระวรกาย	อุณหภูมิของร่างกาย
พระวาโย	ลม

(๑)-(๑๒) จาก พระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตร

หมวดที่ ๓

อาการ

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
รับสั่ง	สั่ง	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
รับสั่ง, ตรัส	พูด	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงทักทาย, ตรัสทักทาย	ทักทาย	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระราชปฏิสันถาร, มีพระราชปฏิสันถาร	ทักทาย	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงพระปฏิสันถาร, มีพระปฏิสันถาร	ทักทาย	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทรงปราศรัย	ปราศรัย, พูดด้วยไมตรีจิต	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงถาม, ตรัสถาม	ถาม	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระราชดำริ, มีพระราชดำริ	คิด	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชาศัพท์

ความหมาย

ใช้แก่

		สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงพระดำริ, มีพระดำริ	คิด	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
มีพระราชประสงค์, ต้องพระราชประสงค์	ต้องการ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
มีพระประสงค์, ต้องพระประสงค์	ต้องการ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทรงพระราชปรารภ, มีพระราชปรารภ	ต้องการ, ปรารภ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงปรารภ	ปรารภ	– พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระราชนิพนธ์	แต่งหนังสือ, แต่งเพลง	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงพระนิพนธ์	แต่งหนังสือ, แต่งเพลง	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและ พระองค์เจ้า
ทรงนิพนธ์, ทรงแต่ง	แต่งหนังสือ, แต่งเพลง	– หม่อมเจ้า
ทรงพระอักษร	อ่านหนังสือ, เขียนหนังสือ, เรียนหนังสือ	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ทรงลงพระปรมาภิไธย	ลงชื่อ	– พระมหากษัตริย์
ทรงลงพระนามาภิไธย	ลงชื่อ	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงลงพระนาม	ลงชื่อ	- พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระราชอนุสรณ์คำนึงถึง, ทรงพระราชอนุสรณ์ รำพึงถึง, มีพระราชหฤทัย ระลึกถึง	หวนคิดถึง, รำพึงถึง, ระลึกถึง	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงระลึกถึง	ระลึกถึง	- พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
พระราชทาน	ให้	- พระมหากษัตริย์ถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้า
ประทาน	ให้	- พระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้าและ หม่อมเจ้า
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลี พระบาท	สั่งให้เข้าพบ, อนุญาตให้เข้าพบ	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เข้าเฝ้าทูลละออง พระบาท	สั่งให้เข้าพบ, อนุญาตให้เข้าพบ	- สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
โปรดให้เข้าเฝ้า	สั่งให้เข้าพบ, อนุญาตให้เข้าพบ	– พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
เฝ้า	เข้าพบ	– พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
รับสั่งให้หา, รับสั่งให้เข้าเฝ้า	สั่งให้เข้าพบ	– พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
เสด็จพระราชดำเนิน ^(๑)	เดินทางไปหรือมา โดยยานพาหนะ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จ ^(๒)	เดินทางโดย ยานพาหนะ	– พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
เสด็จพระราชดำเนิน แปรพระราชฐาน	เดินทางเพื่อย้ายที่อยู่ ชั่วคราว	– พระมหากษัตริย์

(๑) ต้องมีคำประกอบท้าย เช่น เสด็จพระราชดำเนินไป เสด็จพระราชดำเนินมา เสด็จพระราชดำเนินกลับ เป็นต้น ดูคำอธิบายท้ายบทที่ ๔ ข้อ ๑๔

(๒) ต้องมีคำประกอบท้าย เช่น เสด็จไป เสด็จกลับ เสด็จมา เป็นต้น ดูคำอธิบายท้ายบทที่ ๔ ข้อ ๑๔

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
เสด็จแปรพระราชฐาน	อยู่ระหว่างการย้าย ที่อยู่ชั่วคราว	- พระมหากษัตริย์
เสด็จพระราชดำเนินไป ประทับแรม	ย้ายที่อยู่ชั่วคราว	- สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จไปประทับแรม	ย้ายที่อยู่ชั่วคราว	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
เสด็จประพาส	เดินทางไปค้างแรม, เปลี่ยนที่ไปอยู่ที่อื่น, ไปเที่ยว	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
เสด็จนิวัต	เดินทางกลับจาก ต่างประเทศ	- พระมหากษัตริย์
รับเสด็จ	คอยรับเมื่อมาถึง	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ส่งเสด็จ	คอยส่งเมื่อกลับ	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ตามเสด็จ, โดยเสด็จ	ไปด้วย	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
โดยเสด็จพระราชกุศล	ร่วมทำบุญด้วย	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
โดยเสด็จพระกุศล	ร่วมทำบุญด้วย	– พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ถวายพระราชกุศล	อุทิศส่วนกุศล	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ถวายพระกุศล	อุทิศส่วนกุศล	– พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระดำเนิน	เดิน	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ทรงดำเนิน	เดิน	– หม่อมเจ้า
ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท	รู้	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
ทราบฝ่าละอองพระบาท	รู้	– สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช

ราชศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทราบฝ่าพระบาท, ทรงทราบ	รู้	– พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล	ทำบุญ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงบำเพ็ญพระกุศล	ทำบุญ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทรงบำเพ็ญกุศล	ทำบุญ	– หม่อมเจ้า
ทรงบาตร	ตักบาตร, ใส่บาตร	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงศีล	รับศีล, ถือนศีล	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงธรรม	ฟังธรรม	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงสดับพระธรรมเทศนา	ฟังเทศน์	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทอดพระเนตร	ดู, มอง	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ทรงพระกรุณาโปรด ^(๑)	ให้	<ul style="list-style-type: none"> – พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
โปรด	ชอบ, รัก, เ็นดู	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
โปรดให้	มอบหมายให้	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ออกพระโอษฐ์	ออกปาก	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ออกโอษฐ์	ออกปาก	– หม่อมเจ้า
เอื้อนพระโอษฐ์	พูดอย่างเข้มข้ม	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
เอื้อนโอษฐ์	พูดอย่างเข้มข้ม	– หม่อมเจ้า
แย้มพระโอษฐ์	ยิ้มเห็นไรฟัน	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
แย้มพระสรวล	ยิ้ม	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
แย้มสรวล	ยิ้ม	– หม่อมเจ้า
ทรงพระสรวล	หัวเราะ	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ทรงสรวล	หัวเราะ	– หม่อมเจ้า
ทรงพระกัณแสง	ร้องไห้	<ul style="list-style-type: none"> – พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี

(๑) ใช้เฉพาะแก่พระสงฆ์

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงกันแสง	ร้องไห้	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
กันแสง	ร้องไห้	- หม่อมเจ้า
ทรงพระพิโรธ	โกรธ	- พระมหากษัตริย์
ทรงพระโกรธ, ทรงกริ้ว	โกรธ, เคือง	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
กริ้ว	โกรธ, เคือง	- หม่อมเจ้า
ทรงพระสุบินนิมิต	ฝัน	- พระมหากษัตริย์
ทรงพระสุบิน	ฝัน	- สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงสุบิน	ฝัน	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
สุบิน	ฝัน	- หม่อมเจ้า

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ทรงสำราญพระราชฤทัย	สบายใจ	<ul style="list-style-type: none"> - พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงสำราญพระทัย	สบายใจ	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทรงสำราญพระราชอิริยาบถ	พักผ่อน	<ul style="list-style-type: none"> - พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงสำราญพระอิริยาบถ	พักผ่อน	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทรงพระสำราญ	สบาย, ไม่เจ็บป่วย	<ul style="list-style-type: none"> - พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ทรงสำราญ, ทรงสบาย	สบาย, ไม่เจ็บป่วย	<ul style="list-style-type: none"> - หม่อมเจ้า

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ทรงพักพระราชอิริยาบถ, ประทับพักพระราชอิริยาบถ	พัก	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงพักพระอิริยาบถ, ประทับพักพระอิริยาบถ	พัก	– พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงเจริญพระชนมพรรษา	มีอายุ	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
ทรงเจริญพระชนมายุ	มีอายุ (เมื่อระบุอายุ ปี เดือน วัน)	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
ทรงเจริญพระชนมายุ	มีอายุ	– สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี
ทรงเจริญพระชันษา	มีอายุ	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและ พระองค์เจ้า

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
เจริญชันษา	มีอายุ	- หม่อมเจ้า
ทรงพระเจริญ	สบาย, มีอายุยืน	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ทรงพี	อ้วน	- พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ชุบพระองค์	ผอม	- พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระครรภ์	มีครรภ์	- สมเด็จพระบรมราชินีนาถถึง พระองค์เจ้า
ทรงครรภ์	มีครรภ์	- หม่อมเจ้า
มีพระประสูติกาล	คลอดลูก (เวลาเกิด)	- สมเด็จพระบรมราชินีนาถถึงพระองค์เจ้า
มีพระประสูติการ ^(๑)	คลอดลูก (การเกิด)	- สมเด็จพระบรมราชินีนาถถึงพระองค์เจ้า
ประสูติ	คลอดลูก	- หม่อมเจ้า
ทรงพระประखาร	ป่วย, เจ็บไข้	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ประखาร	ป่วย	- พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า

^(๑) ปรากฏมีใช้ครั้งแรกในเอกสารรัชกาลที่ ๖ เรื่องการประสูติสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี หมายถึงการเกิด

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ประชวรพระยอด	เป็นฝี	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ประชวรพระวายุ	ป่วยเป็นลม	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ประชวรพระโศพะ	มีอาการบวม	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ทรงพระอาเจียน	อาเจียน	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงอาเจียน	อาเจียน	- พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระกระสละ, ทรงพระกาสะ	ไอ	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงกระสละ, ทรงกาสะ, ทรงไอ	ไอ	- พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ทรงพระชิบสัทโท ^(๑)	กระแอม	<ul style="list-style-type: none"> – พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงกระแอม	กระแอม	<ul style="list-style-type: none"> – พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระปินาสะ	จาม	<ul style="list-style-type: none"> – พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงจาม	จาม	<ul style="list-style-type: none"> – พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงเรอ	เรอ	<ul style="list-style-type: none"> – พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระวาดะ	ผายลม	<ul style="list-style-type: none"> – พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า

^(๑) จาก อนันตวิภาค ของ พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
หายพระทัย	หายใจ	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
พระทัยหาย	ใจหาย	- พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ตกพระทัย	ตกใจ	- พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงพระสุคันธ์, พรังพระลำอาง ทรงเครื่องพระลำอาง	ทาเครื่องหอม, ทาแป้ง, ทากระแจะ, แต่งหน้า	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ปลงเส้นพระเจ้า	โกนผม	- พระมหากษัตริย์
ปลงพระเกศา	โกนผม, ตัดผม	- สมเด็จพระบรมราชินีนาถถึง พระองค์เจ้า
ปลงเกศา	โกนผม, ตัดผม	- หม่อมเจ้า
เจริญพระเกศา	โกนผม, ตัดผม	- สมเด็จพระบรมราชินีนาถถึง พระองค์เจ้า
เจริญเกศา	โกนผม, ตัดผม	- หม่อมเจ้า
ขริบเส้นพระเจ้า	ขริบผม	- พระมหากษัตริย์
ขริบเส้นพระเกศา	ขริบผม	- สมเด็จพระบรมราชินีนาถถึง พระองค์เจ้า
ขริบเส้นเกศา	ขริบผม	- หม่อมเจ้า
ทรงพระเครื่องใหญ่	ตัดผม	- พระมหากษัตริย์
ทรงเครื่อง	ตัดผม	- พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
จรดพระกรรบิดกรรไตร	ตัด และโกนผม	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
สระพระเจ้า	สระผม	- พระมหากษัตริย์

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
สระพระเกศา	สระผม	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถถึง พระองค์เจ้า
แต่งพระองค์, ทรงเครื่อง	แต่งตัว	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
แต่งองค์	แต่งตัว	– หม่อมเจ้า
ทรงช้าง	ขี่ช้าง	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงม้า	ขี่ม้า	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ประทับ	นั่ง, อยู่	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ทรงยืน	ยืน	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
เสด็จเข้าที่พระบรรทม	เข้านอน	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงพระบรรทม	นอน	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร

ราชศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
บรรทม	นอน	- พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ตื่นพระบรรทม	ตื่นนอน	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ตื่นบรรทม	ตื่นนอน	- พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ลาดพระที่, ลาดพระแทน	ปูที่นอน	- พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
เสด็จพระราชสมภพ, ทรงพระราชสมภพ	เกิด	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ประสูติ, สมภพ	เกิด	- พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า
สรองน้ำ	อาบน้ำ	- พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
สรองพระกระยาसनาน	อาบน้ำในพระราชพิธีตามคติพราหมณ์	- พระมหากษัตริย์
สรองมูรธาภิเษก, สรองมูรธาภิเษก	อาบน้ำในพระราชพิธีสำคัญ	- พระมหากษัตริย์
สรองพระพักตร์	ล้างหน้า	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ชำระพระทนต์, แปรงพระทนต์	แปรงฟัน	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ชำระทนต์, แปรงทนต์	แปรงฟัน	- หม่อมเจ้า
ชำระพระหัตถ์	ล้างมือ	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ชำระหัตถ์	ล้างมือ	- หม่อมเจ้า
ชำระพระบาท	ล้างเท้า	- พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
เสวย	กิน	- พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
เทียบเครื่อง	ชิมอาหาร (ก่อนนำถวาย เป็นเครื่องเสวย)	- พระมหากษัตริย์
ทอดเครื่องเสวย, ทอดเครื่อง	ตั้งของกิน	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ตั้งเครื่อง	ตั้งของกิน	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
เชิญเครื่อง	ยกของกิน	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
เสด็จสวรรคต, สวรรคต	ตาย	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช
ทิวงคต, เสด็จทิวงคต	ตาย	– พระราชวงศ์ที่ดำรงพระอิสริยยศศักดิ์ สูง ทรงพระเศวตฉัตร ๗ ชั้น, พระราชวงศ์ที่ทรงได้รับเฉลิม พระยศพิเศษ เช่น สมเด็จพระ บรมราชปิตุลาบรมพงศา ภิมุข, สมเด็จพระอนุชาธิราช ^(๑)
สิ้นพระชนม์	ตาย	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและ พระองค์เจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช

(๑) ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระเกียรติยศแก่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา เป็นสมเด็จพระอนุชาธิราช เมื่อสิ้นพระชนม์ใช้คำว่า “ทิวงคต” แทน “สิ้นพระชนม์” เป็นกรณีพิเศษ

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
สิ้นชีพิตักษัย, สิ้นชีพิตักษัย, ถึงชีพิตักษัย, ถึงชีพิตักษัย	ตาย	- หม่อมเจ้า
ถึงแก่พิราลัย	ตาย	- เจ้าประเทศราช, เจ้าผู้ครองนคร, สมเด็จพระเจ้าพระยา
สดับปกรณ์	บังสุกุล	- พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
กราบบังคมทูลพระกรุณา	บอก, รายงาน	- พระมหากษัตริย์
กราบบังคมทูล	บอก, รายงาน	- สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
กราบทูล	บอก, รายงาน	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ทูล	บอก, รายงาน	- หม่อมเจ้า
ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ^(๑)	ให้ (ของที่ยกได้)	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี

(๑) คำว่า “ทูลเกล้าทูลกระหม่อม” “น้อมเกล้าน้อมกระหม่อม” “ปกเกล้าปกกระหม่อม” “เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม” “ใส่เกล้าใส่กระหม่อม” “โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” “พระราชอาญาไม่พ้นเกล้าพันกระหม่อม” เหล่านี้จะเขียนย่อว่า “ทูลเกล้าฯ” “น้อมเกล้าฯ” “ปกเกล้าฯ” ฯลฯ ก็ได้

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
น้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อม ถวาย	ให้ (ของที่ยกขึ้นให้ไม่ได้)	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ถวาย	ให้ (สิ่งที่เป็นนามธรรม) ^(๑)	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ถวาย	ให้ (สิ่งที่เป็นนามธรรม) ^(๒)	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า

(๑) เช่น ถวายพระราชกุศล ถวายพระพรชัยมงคล

(๒) เช่น ถวายพระกุศล

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ถวาย	ให้ (สิ่งของ)	- พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า
กราบถวายบังคมลา	ลา	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
กราบบังคมทูลลา ^(๑)	ลา	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
กราบทูลลา	ลา	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า
ทูลลา	ลา	- หม่อมเจ้า

(๑) ใช้เฉพาะชาวต่างประเทศลา

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท	เข้าพบ	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
เฝ้าทูลละอองพระบาท	เข้าพบ	- สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เฝ้า	เข้าพบ	- พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
ทรงคม	ไหว้	- พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
ถวายบังคม	ทำความเคารพ โดยคุกเข่า พนมมือ ยกมือขึ้น ให้หัวแม่มือ ทั้งสองจรดหว่างคิ้ว พร้อมกับเงยหน้า ขึ้นไปข้างหลังช้าๆ พองาม แล้วลดมือ ลง พนมไว้ที่อก ทำ ซ้ำเช่นนี้ ๓ ครั้ง	- พระมหากษัตริย์
กราบถวายบังคม	กราบ	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ถวายอยู่งาน	ปรนนิบัติ	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ถวายอยู่งานนวด	นวด	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ถวายอยู่งานพัด	พัด	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ถวายอยู่งานแล้, อยู่งานพระแล้	บัตแล้	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ถวายพระกลด, อยู่งานพระกลด	กั้ร่มให้	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ขึ้นพระกลด	กางร่ม	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
เชิญเสด็จ	เชิญไป หรือ อุ้มเจ้านายไป	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
เชิญ	ถือ, ยก, นำไป เช่น เชิญเครื่อง ราชูปโภค	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
คุกพระชงฆ์, คุกพระชานุ	คุกเข้า	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ต้องพระราชอาญา	ถูกลงโทษ	- พระราชวงศ์และบุคคลทั่วไป

หมวดที่ ๔

นาม

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
พระบรมราชโองการ	คำสั่ง	– พระมหากษัตริย์ที่รับพระบรมราชากิเษกแล้ว
พระบวรราชโองการ	คำสั่ง	– พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชโองการ	คำสั่ง	– พระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้รับพระบรมราชากิเษก
พระราชเสาวนีย์	คำสั่ง	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
พระราชบัณฑูร	คำสั่ง	– สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร
พระบัณฑูร	คำสั่ง	– กรมพระราชวังบวรสถานมงคล
พระราชบัญชา	คำสั่ง	– กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ
พระบัญชา	คำสั่ง	– กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระบัญชา	คำสั่ง	– สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
พระราชดำรัสสั่ง	คำสั่ง	– สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระดาร์สลั่ง	คำสั่ง	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
รับสั่ง	คำสั่ง	– พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
พระราชดำรัส, พระราชกระแส	คำพูด	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
กระแสพระราชดำรัส	คำพูดต่อเนื่อง	– พระมหากษัตริย์
พระดำรัส	คำพูด	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ดำรัส	คำพูด	– หม่อมเจ้า
พระบรมราชาบาท	คำสอน	– พระมหากษัตริย์ที่ทรงรับพระบรม ราชาภิเษกแล้ว
พระราโชวาท	คำสอน	– พระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้รับ พระบรมราชาภิเษก สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี

ราชศัพท์

ความหมาย

ใช้แก่

สมเด็จพระบรมราชชนก
 สมเด็จพระบรมราชชนนี
 สมเด็จพระยุพราช
 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
 สยามมกุฎราชกุมาร
 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
 สยามบรมราชกุมารี

พระโอราท

คำสอน

– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
 และพระองค์เจ้า

โอราท

คำสอน

– หม่อมเจ้า

พระราชปฏิสันถาร

คำทักทาย,
 การทักทาย

– พระมหากษัตริย์
 สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
 สมเด็จพระบรมราชินี
 สมเด็จพระบรมราชชนก
 สมเด็จพระบรมราชชนนี
 สมเด็จพระยุพราช
 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
 สยามมกุฎราชกุมาร
 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
 สยามบรมราชกุมารี

พระปฏิสันถาร

คำทักทาย,
 การทักทาย

– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
 และพระองค์เจ้า

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
พระราชปจณา ^(๑)	คำถาม	<ul style="list-style-type: none"> - พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระปจณา ^(๑)	คำถาม	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
พระบรมราชวินิจฉัย	คำวินิจฉัย, การวินิจฉัย	<ul style="list-style-type: none"> - พระมหากษัตริย์ที่ทรงรับ พระบรมราชาภิเษกแล้ว
พระราชวินิจฉัย	คำวินิจฉัย, การวินิจฉัย	<ul style="list-style-type: none"> - พระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้รับ พระบรมราชาภิเษก สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

(๑) เมื่อถามพระสงฆ์

ราชศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
พระวินิจฉัย	คำวินิจฉัย, การวินิจฉัย	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
พระราชดำริ	ความคิด	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระดำริ	ความคิด	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
พระบรมราชูปถัมภ์ ^(๑) พระบรมราโชปถัมภ์	การเกื้อกูล, การอุปถัมภ์	– พระมหากษัตริย์ที่ทรงรับพระบรม- ราชาภิเษกแล้ว
พระบรมราชินูปถัมภ์	การเกื้อกูล, การอุปถัมภ์	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
พระราชูปถัมภ์	การเกื้อกูล, การอุปถัมภ์	– สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

(๑) ดูคำอธิบายท้ายบทที่ ๔ ข้อ ๘

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
พระอุปถัมภ์	การเกื้อกูล, การอุปถัมภ์	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
พระบรมราชานุเคราะห์ ^(๑)	ความช่วยเหลือ, ความอนุเคราะห์	– พระมหากษัตริย์
พระราชานุเคราะห์	ความช่วยเหลือ, ความอนุเคราะห์	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระราชินยานุเคราะห์	ความช่วยเหลือ	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
พระอนุเคราะห์	ความอนุเคราะห์	– พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
พระราชประสงค์	ความต้องการ, ความประสงค์	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

^(๑) ดูคำอธิบายท้ายบทที่ ๔ ข้อ ๘

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
พระประสงค์	ความต้องการ, ความประสงค์	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
พระราชปรารภ	ความต้องการ, ความปรารภ	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระราชนิพนธ์	หนังสือ หรือเพลงที่แต่ง	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระนิพนธ์	หนังสือ หรือเพลงที่แต่ง	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
นิพนธ์	หนังสือ หรือเพลงที่แต่ง	- หม่อมเจ้า

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
พระปรมาภิไธย, พระบรมนามาภิไธย	ชื่อที่จารึกใน พระสุพรรณบัฏ	– พระมหากษัตริย์
พระนามาภิไธย	ชื่อที่จารึกใน พระสุพรรณบัฏ	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระนาม	ชื่อ	– พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
อักษรพระปรมาภิไธย	อักษรย่อชื่อ	– พระมหากษัตริย์
อักษรพระนามาภิไธย	อักษรย่อชื่อ	– สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
อักษรพระนาม	อักษรย่อชื่อ	– พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
พระราชโทรเลข	โทรเลข	– พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระโทรเลข	โทรเลข	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
พระราชสาส์น ^(๑)	จดหมาย	- พระมหากษัตริย์
พระราชหัตถเลขา	จดหมาย, ลายมือ	- พระมหากษัตริย์
ลายพระราชหัตถ์	จดหมาย, ลายมือ	- สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ลายพระหัตถ์	จดหมาย, ลายมือ	- พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
วันเฉลิมพระชนมพรรษา	วันทำบุญวัน คล้ายวันเกิด	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
วันพระบรมราชสมภพ	วันเกิด	- พระมหากษัตริย์

^(๑) พระมหากษัตริย์ทรงมีถึงประมุขประเทศต่าง ๆ

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
วันพระราชสมภพ	วันเกิด	<ul style="list-style-type: none"> - สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
วันประสูติ	วันเกิด	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
พระชนมพรรษา.....พรรษา	อายุ.....ปี	<ul style="list-style-type: none"> - พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
พระชนมายุ.....พรรษา	อายุ.....ปี	<ul style="list-style-type: none"> - สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระชันษา.....ปี	อายุ.....ปี	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
ชันษา.....ปี	อายุ.....ปี	<ul style="list-style-type: none"> - หม่อมเจ้า

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ดวงพระบรมราชสมภพ	ดวงชาติตา	- พระมหากษัตริย์
ดวงพระราชสมภพ	ดวงชาติตา	- สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ดวงพระชาติตา	ดวงชาติตา	- พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
พระบรมศพ	ศพ	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี
พระศพ	ศพ	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
ศพ	ศพ	- หม่อมเจ้า

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔
ทรงฉลองพระองค์เครื่องต้นบรมชัตติยราชภูษิตาภรณ์ พุทธศักราช ๒๔๐๐

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามาลินีนพดารา กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์หลังพระราชพิธีโสกันต์แล้ว สวมมงกุฎนพรัตน์ประดับอัญมณีประจายาม ทัดใบมะตูม ห่มสะพักปักดินทับด้วยนวมพระศอตาด กริ่งติดด้วยดอกไม้เพชรและอัญมณีต่างๆ ปลายนวมห้อยตุ้มตั้งเป็นระยະประดับด้วยนพพระอังสารูปหงส์คอบหยาดเพชร สวมพาดูร์ดิที่ตีนพระพาหา สวมทองพระกร แหวนตะแคงและลูกไม้ปลายมือ สวมพระอัครรงค์ ๘ นิ้วพระหัตถ์ ทรงพระภูษาจีบหน้านาง สวมทองพระบาทและเครื่องผูกข้อพระบาท สวมถุงพระบาทและฉลองพระบาทกำมะหยี่ปัก

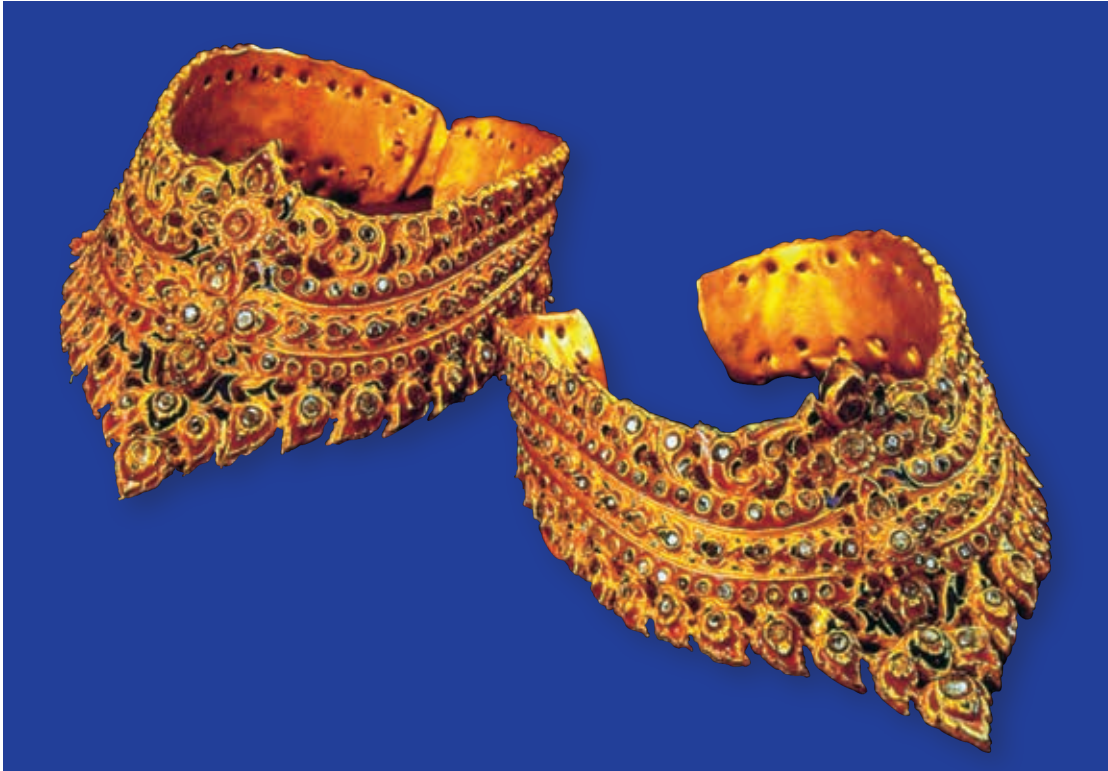

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องต้นอย่างขัตติยราชกุมารี ในการสมโภชในพระราชพิธีโสกันต์ ทรงพระชฎา ฉลองพระองค์พระกรน้อยทับฉลองพระองค์แขนยาว ทรงกรองพระศอ ประดับนพ พระอังกาสาดอกไม้ไหว สวมพาทูร์ดดอกไม้ไหว ทรงทับทรวงและสังวาลไขว้ ทรงสนับเพลาเชิงอน ทับด้วย พระกุษาโจงเขียรบัวทางหงส์ ประดับสุวรรณกถอบ ข้อพระบาทประดับทองพระบาทและเครื่องผูกข้อพระบาทอื่นๆ ประทับบนพระที่นั่งทรง ทรงฉายพร้อมเครื่องประกอบพระอิสริยยศ

ราชัตัพพี

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พาทูร์ตหรือกำไลรัดต้นแขน

พระกำมรงค์คองค์ต่างๆ

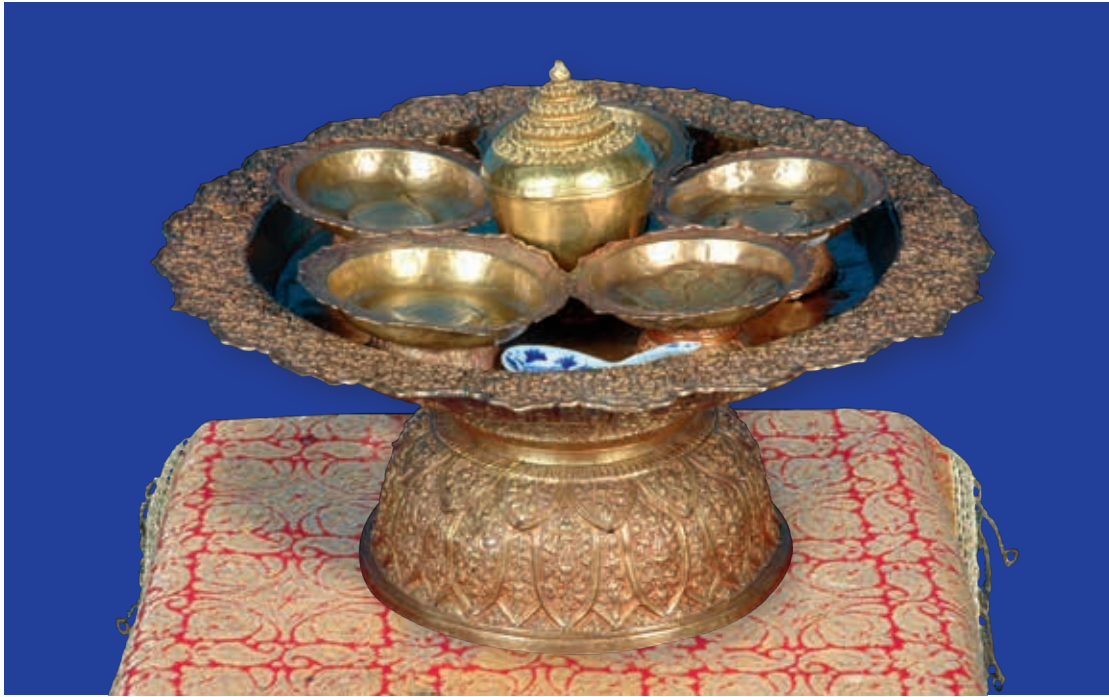

กำไลข้อพระหัตถ์ เป็นรูปพญานาคขดประดับเพชรและทับทิม

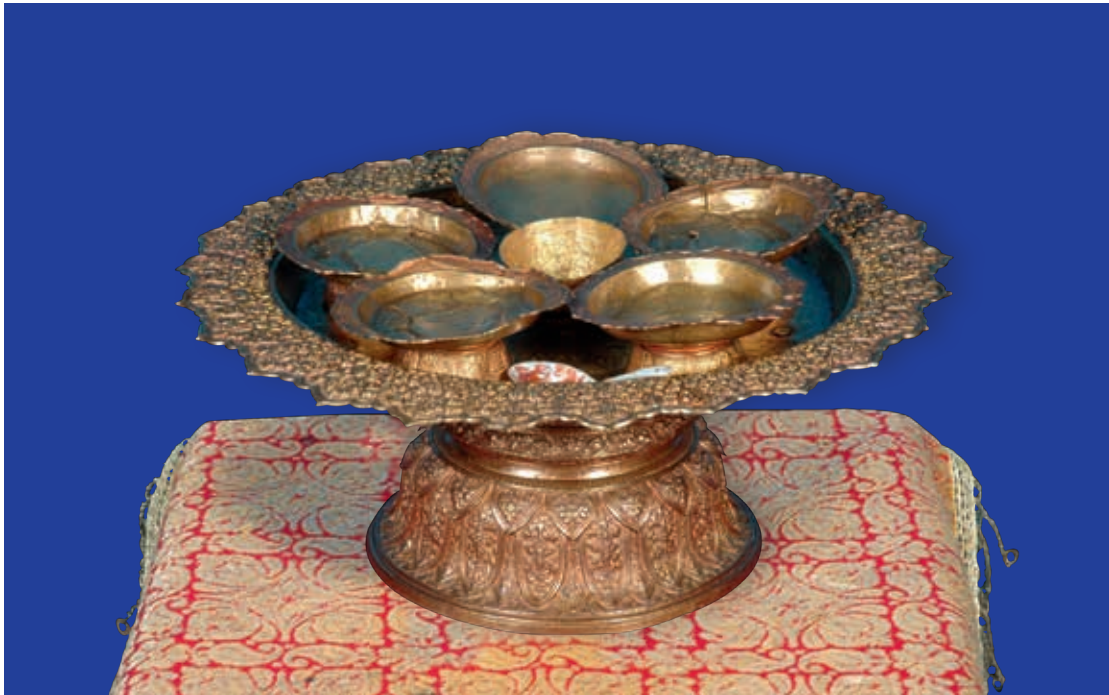

ราชัตัพพี

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระสุพรรณภาชน์ดาว

พระสุพรรณภาชน์หวาน

โกพระกระยา

เครื่องพระสุนนธ์

ราชัตัพพี

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พานพระศรีทองคำพร้อมเครื่อง

หีบพระศรี หีบหมากเสวย

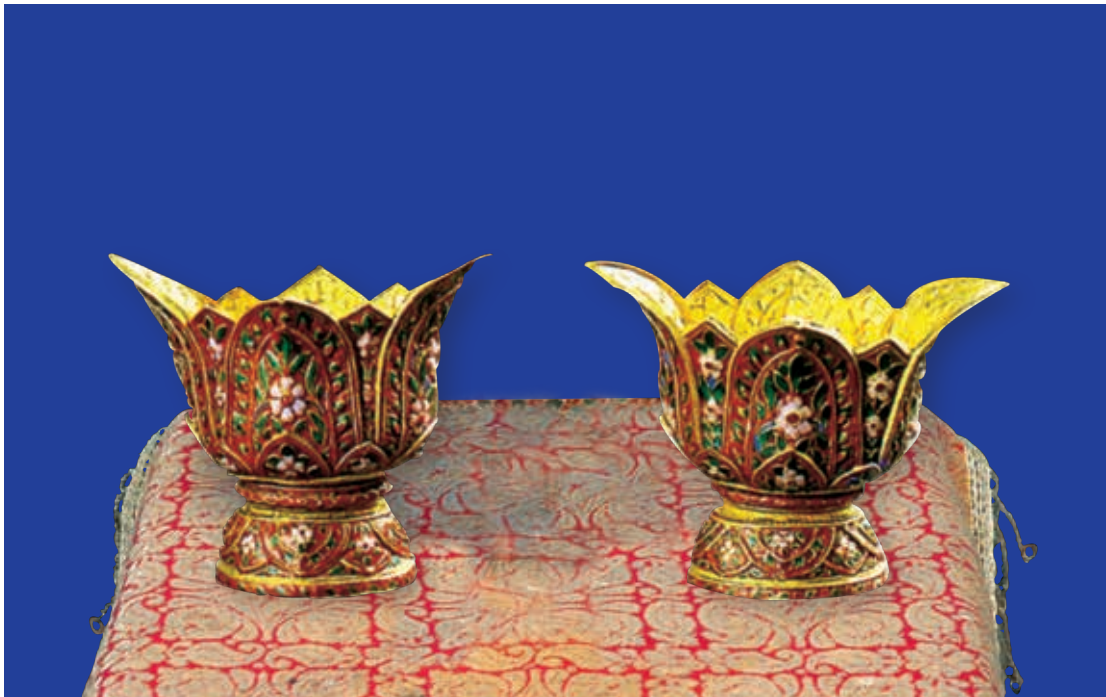

พระเต้าทักษิโณทก

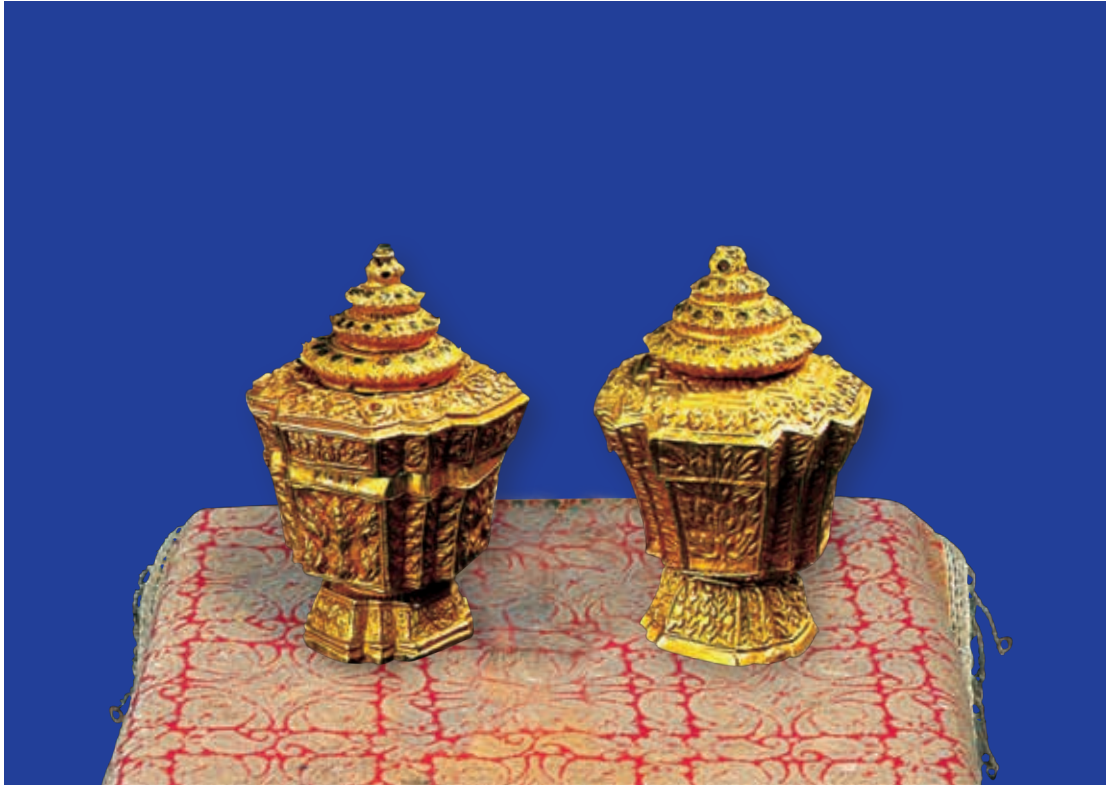
พระมังสี

ราชภัฏพัทธ์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พอบทองคำทรงมณฑปจำหลักกลาย

พระโอรน สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๕ จำหลักลายเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์

พระโอรน สร้างในรัชกาลปัจจุบัน จำหลักลายเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์

ราชภัฏพัทธ์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระราชอาสน์ที่รัฐบาลสร้างขึ้นน้อมเกล้าถวายในโอกาสพระราชพิธีกาญจนาภิเษก
๙ มิถุนายน ๒๕๓๙

หมวดที่ ๕

เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ภาชนะใช้สอย อาหาร และเครื่องใช้ทั่วไป

เครื่องแต่งกาย

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
ฉลองพระองค์ ^(๑)	เครื่องแต่งกาย	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ฉลองพระองค์ครุย	ครุยสำหรับทรงในงาน พระราชพิธี	– พระมหากษัตริย์
ฉลององค์	เครื่องแต่งกาย	– หม่อมเจ้า
ฉลองพระองค์เครื่องต้น	เครื่องทรงในพระราชพิธี เช่น พระราชพิธีบรม- ราชาภิเษก	– พระมหากษัตริย์
เสื้อทรง	เสื้อ	– หม่อมเจ้า
พระสนับเพลา ^(๒)	กางเกง	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
สนับเพลา	กางเกง	– หม่อมเจ้า
พระภูษา, ^(๓) ภูษาทรง	ผ้านุ่ง	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ผ้าทรง	ผ้านุ่ง	– หม่อมเจ้า
ผ้าวงพระศอ, ผ้าพันพระศอ	ผ้าพันคอ	– พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ผ้าวงศอ, ผ้าพันศอ	ผ้าพันคอ	– หม่อมเจ้า
พระภูษาสนับเพลา	ผ้านุ่งทับกางเกง	– พระมหากษัตริย์
พระโกไสยพัสดร์ ^(๔)	ผ้าไหม	– พระมหากษัตริย์
พระกัปปาลิกพัสดร์ ^(๕)	ผ้าฝ้าย	– พระมหากษัตริย์
พระอุทุมพรพัสดร์ ^(๖)	ผ้าใยมะเดื่อ	– พระมหากษัตริย์

(๑) เมื่อจะกล่าวถึงฉลองพระองค์ชุดใด ให้เติมคำนั้นข้างท้าย เช่น ฉลองพระองค์เครื่องแบบทหารบก ฉลองพระองค์สากล ฉลองพระองค์จอมพล ฉลองพระองค์เต็มยศทหารบก

(๒) พระสนับเพลาที่ใช้กับเครื่องบรมขัตติยราชภูษิตาภรณ์ เรียกว่า พระสนับเพลาเชิงงอน

(๓) เมื่อจะกล่าวถึงพระภูษาประเภทใดก็ให้เติมคำนั้นข้างท้าย เช่น พระภูษาไหม พระภูษาโล่สร้าง พระภูษาฝ้าย พระภูษาโจง

(๔)-(๖) พระโกไสยพัสดร์ พระกัปปาลิกพัสดร์ พระอุทุมพรพัสดร์ ๓ ชนิดนี้ เป็นคำในวรรณคดี หมายถึงผ้าเครื่องราชบรรณาการ

ราชาศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชาศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
พระรัตนกัมพล ^(๑)	ผ้าसानแดง (ผ้าขนสัตว์สีแดง)	- พระมหากษัตริย์
พระกัมพล ^(๒)	ผ้าसान (ผ้าขนสัตว์)	- พระมหากษัตริย์
ผ้าทรงสะพัก, ทรงสะพัก	ผ้าห่ม, ผ้าสไบ	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
พระภูษาชุปสรอง	ผ้านุ่งอาบน้ำ (ชาย)	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร
ผ้าชุปสรอง, ผ้าสรอง	ผ้านุ่งอาบน้ำ (ชาย)	- พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า ถึงหม่อมเจ้า
พระเวฐนະ	ผ้าโพกหัว, ผ้าพันหัว	- พระมหากษัตริย์
ผ้าโพกพระเศียร	ผ้าโพกหัว, ผ้าพันหัว	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ผ้าคลุมพระองค์	ผ้าห่ม	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ถุงพระหัตถ์, ฉลองพระหัตถ์	ถุงมือ	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ถุงพระบาท	ถุงเท้า	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
ฉลองพระบาท	รองเท้า	- พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช

(๑)-(๒) พระรัตนกัมพล และพระกัมพล ๒ ชนิดนี้ เป็นคำในวรรณคดี หมายถึงผ้าเครื่องราชบรรณาการ

ราชศัพท์	ความหมาย	ใช้แก่
		สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
รองพระบาท	รองเท้า	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า
รองบาท	รองเท้า	- หม่อมเจ้า
สนับพระชงฆ์	สนับเข่า, สนับแข้ง	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
พระดุม	กระดุม, ลูกดุม	- พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า

เครื่องประดับ

ราชศัพท์

ความหมาย

พระจุฑามณี

ปิ่นปักผม

พระอุณหิส

กรอบหน้า

พระมหามงกุฏ

เครื่องสวมหัว

กรองพระศอ

เครื่องสวมคอ ลักษณะเป็นผ้านวมปักด้วย

อัญมณี เช่น แหวน ต่างหู จี้ ใช้เวลาใส่กันต์

เจ้านาย หมดงานแล้วแกะออก

ตุ้มพระกระรณ, พระกุดทล

ต่างหู

พระกรรเจียก

เครื่องประดับจอนหู

เกยूर

สร้อยอ่อน, ทองตันแขน

สร้อยพระศอ

สร้อยคอ

พระมหาสังวาล^(๑)

สร้อยตัว

พระสังวาล

สร้อยตัว, สร้อยยาวสวมเฉียงป่า

ทองพระกร, พระกำไล, พระวลัย

กำไลข้อมือ

พาหุรัด

กำไลต้นแขน

สร้อยข้อพระหัตถ์, พระวลัย

สร้อยข้อมือ

กำไลข้อพระบาท, ทองพระบาท

กำไลข้อเท้า

พระอำมรงค์

แหวน

รัดพระองค์

เข็มขัด

พระปั้นเหน่ง

หัวเข็มขัด

(๑) ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์

ภาษาที่ใช้สอย

ราชศัพท์

พระสุพรรณภาชน์

พระสุพรรณราช

พระสุพรรณศรี

พระทวย

บัวนพระโอษฐ์

โต๊ะเสวย

ฉล่องพระหัตถ์ชั้น

ฉล่องพระหัตถ์ล้อม

ฉล่องพระหัตถ์มีด

ฉล่องพระหัตถ์ตะเกียบ

ชามชำระพระหัตถ์

พระมั่งสี

พระตะพาน, พระเต้า

พระมณฑปรัตนกรัณฑ์

พระเต้าทักษิโณทก

พระสุวรรณภิงคาร

ถ้วยชามเครื่องต้น

จานเครื่องต้น

ที่พระสุธารส

ถาดพระสุธารส

ถ้วยพระสุธารส

ความหมาย

โต๊ะทองคำสำหรับตั้งสำหรับคาวหวาน

กระโถนใหญ่

กระโถนเล็ก

เครื่องรองรับชั้นหรือกระโถน

มีลักษณะเป็นคันทวย ใช้ในขบวนพยุหยาตรา

ทางสถลมารค

กระโถน

โต๊ะอาหาร

ชั้น

ล้อม

มีดใช้บนโต๊ะอาหาร

ตะเกียบ

ชามล้างมือ

พานรองสังข์, จอกหมาก

คนโทน้ำ

ชั้นน้ำทรงมณฑปมีพานรองและมีจอกลอย

เต้ากรวดน้ำ

หม้อน้ำทองคำรูปคนโท

ถ้วยชาม

จานอาหาร

ชุดเครื่องน้ำร้อนน้ำเย็น

ถาดเครื่องน้ำร้อนน้ำเย็น

ถ้วยน้ำ

อาหาร

ราชศัพท์

ความหมาย

เครื่องคาว, เครื่องต้นคาว

ของคาว, อาหารคาว

เครื่องหวาน, เครื่องต้นหวาน

ของหวาน, อาหารหวาน

เครื่องว่าง

ของว่าง, อาหารว่าง

เครื่องเสวย, เครื่องต้น, พระกระยาหาร^(๑)

ของกิน, อาหาร

พระกระยาเสวย, พระกระยา

ข้าวสวย

พระกระยาต้ม

ข้าวต้ม

พระกระยาตั้ง

ข้าวตั้ง

พระสุธารส^(๒)

น้ำดื่ม, เครื่องดื่ม

น้ำจันท์

เหล้า

(๑) บางที่ใช้คำให้สั้นลงว่า “เครื่อง” ก็มี

(๒) ถ้าต้องการบอกชนิดของเครื่องดื่ม เดิมคำลงข้างท้าย เช่น พระสุธารสชา พระสุธารสเย็น

เครื่องใช้ทั่วไป

ราชาศัพท์	ความหมาย
โต๊ะทรงพระอักษร	โต๊ะเขียนหนังสือ
โต๊ะข้างพระที่	โต๊ะเล็กข้างเตียงนอน
พระแท่น	เตียง
พระแท่นบรรทม	เตียงนอน
พระราชบรรจถรณ์ ^(๑)	ที่นอน
พระสุจหนี่	ผ้าไหมทอสลัปลายเส้นเงินเส้นทองที่ปูลาดไว้สำหรับนั่ง, ยืน, ตั้งเก้าอี้
พระยี่ภู่	พูก, นวมที่ปูลาดไว้
ผ้าลาดพระที่, ผ้าลาดพระแท่น	ผ้าปูที่นอน
ผ้าคลุมบรรทม	ผ้าห่มนอน
ผ้าคลุมพระแท่นบรรทม	ผ้าคลุมเตียง
พระราชอาสน์, ^(๒) พระเก้าอี้	เก้าอี้
พระโธธรน ^(๓)	เก้าอี้พนักสูง
พระที่นั่ง	ที่อยู่อาศัย, ที่นั่ง
เงินท่ายพระที่นั่ง, เงินท่ายที่นั่ง ^(๔)	พระราชทรัพย์สำหรับทรงใช้สอยส่วนพระองค์
พระเขนย	หมอนหนุน
พระเขนยข้าง ^(๕)	หมอนข้าง
พระเขนยอิง, พระชนน ^(๖)	หมอนอิง

(๑)-(๔) ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์

(๕) บางแห่งเรียกว่า เขนยเคียง เช่น ในบทร้องเพลงเทพบรรทมที่ว่า “พระกรเกยเขนยเคียง” เป็นต้น

(๖) พระชนน เป็นคำในวรรณคดี

ราชศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชศัพท์

พระวิสูตร, พระสูตร

สายสูตร

พระอยู่, พระอังรีง

พระแว่นสุรยกานต์

พระฉาย

พระคั่นฉ่อง

พระสาาง

พระสาางเสเนียด

พระสาางวงเดือน

เครื่องพระสุคนธ์

เครื่องพระสำอาน

อ่าางสรง

อ่าางชำระพระหัตถ์

อ่าางสรงพระพักตร์, ที่สรงพระพักตร์

ภาดสรงพระพักตร์

ราวฟ้าซับพระพักตร์

ฟ้าซับพระองค์

ฟ้าซับพระพักตร์

ความหมาย

ม่าน, มุ้ง

เชือกหุ้มผ้าขาวสำหรับทรงถือในการ

หล่อพระพุทธรูปหรือทรงชักในการยกช่อฟ้า

เป็นต้น

เปล

แว่นรวมแสงอาทิตย์สำหรับจุดไฟ

กระจกเงา

กระจกเงามีคั่นถือ, แว่นโลหะขัดเงา

มีด้ามใช้เป็นกระจกเงา

หวี

หวีเสเนียด

หวีวงเดือน

เครื่องหอม เช่น น้ำอบ, น้ำหอม, น้ำปรุง,

แป้งผัดหน้า, แป้งกระแจะ

เครื่องประทีนผิว, เครื่องสำอาน

อ่าางอาบน้ำ

อ่าางล้างมือ

อ่าางล้างหน้า

ภาชนะใส่เครื่องล้างหน้า

ราวพาดผ้าเช็ดหน้า

ผ้าเช็ดตัว

ผ้าเช็ดหน้า

ราชศัพท์	ความหมาย
ผ้าซับพระโอษฐ์	ผ้าเช็ดปาก
ผ้าเช็ดพระหัตถ์	ผ้าเช็ดมือ
ผ้าเช็ดพระบาท	ผ้าเช็ดเท้า
ลาดพระบาท	พรมทางเดิน
พานพระขันหมาก	พานหมากของพระมหากษัตริย์
พานพระศรี, พานหมากเสวย ^(๑)	พานหมาก
หีบพระศรี, หีบหมากเสวย	หีบหมาก
กระเป๋าทรง	กระเป๋าทือ
พระล่วม	กระเป๋ใส่หมากพลูและบุหรี
พระศรี	หมาก
พระโอสถสูบ, พระโอสถมวน	บุหรี, ชิก้าร์
พระโอสถ	ยารักษาโรค
พระโอสถประจุ, พระโอสถปิด	ยาถ่าย, ยาระบาย
พระโอสถเส้น	ยาเส้นสำหรับสูบด้วยกล้อง
พระรัตนกรัณฑ์ ^(๒)	ตลับประดับเพชร
ตลับพระมณฑปเล็ก	ตลับยอดมณฑป
ฉลองพระเนตร	แว่นตา
พระพัชนี	พัด
แคะพระกรรณ	ไม้แคะหู
แคะพระทนต์	ไม้จิ้มฟัน
พระเต้า	หม้อน้ำ

(๑) ใช้แก่พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า ประกอบด้วยพาน พร้อมเครื่องใน เช่น ซองพลู ตลับใส่พิมเสน ตลับใส่گانพลู ตลับใส่หมาก ตลับใส่สีผึ้ง ตลับใส่ยาเส้น

(๒) ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์

ราชศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชศัพท์

ความหมาย

ฉลองพระหัตถ์, ฉลองโต,

ไม้เกาหลัง

นารายณ์หัตถ์

พระแสง

อาวุธต่างๆ

พระแสงปืน

ปืน

พระแสงดาบ

ดาบ

พระแสงกระบี่

กระบี่

พระแสงหอก

หอก

พระแสงง้าว

ง้าว

พระแสงขง้าว

อาวุธที่มีทั้งขอและง้าวใช้บนหลังช้าง

พระแสงทวน

ทวน

พระแสงเขน

เขน

พระแสงกัณฑ์

กัณฑ์

พระแสงกริช

กริช

พระแสงเกาทัณฑ์

เกาทัณฑ์

พระแสงธนู

ธนู

พระแสงศร

ศร

พระกล้องสลัด

กล้องที่ใส่อาวุธขัด

พระแสงกระสุน

ลูกกระสุน

พระแสงกรรบิด

มีดโกน

พระแสงปนาศ, พระแสงกรรไกร

กรรไกร

พระแสงกัศสะ

แหนบถอนหนวด

ธำรพระกร

ไม้เท้า

พระตรา

ดวงตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์,

ตราส่วนพระองค์ของพระราชวงศ์

หมวดที่ ๖

ศัพท์ที่ใช้ในการพระราชพิธีและการพระราชกุศล

การพระราชกุศล	– การทำบุญ
โสกันต์	– พระราชพิธีตัดจุกโขนจุกสมเด็จเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า
เกศากันต์	– พระราชพิธีตัดจุกโขนจุกหม่อมเจ้า
ขับไม้	– การขับลำนำประเภทหนึ่งในพระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่พระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า พระราชพิธีสมโภชพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร และพระราชพิธีรับและสมโภชขึ้นระวางช้างสำคัญ มีคนขับไม้ ๑ คน คนสีซอสามสาย ๑ คน คนโกวบัณฑิตาจารย์ ๑ คน บทที่ขับเรียกว่า กาพย์ขับไม้
คิลานภัตร	– ภัตตาหารถวายพระภิกษุสงฆ์ที่อาพาธ
เครื่องขมา	– เครื่องขมาศพที่พระมหากษัตริย์พระราชทานพร้อมกับไฟในการพระราชทานเพลิงศพ ประกอบด้วยช่อดอกไม้ จันทน์ ฐูปไม้ระกำ เทียน กระถางข้าวตอก กระถางดอกไม้ อย่างละ ๑ กระถาง
เครื่องนมัสการ	<p>– เครื่องสักการบูชาที่ใช้ในงานพระราชพิธีต่าง ๆ มีอยู่ ๑๒ อย่างคือ เครื่องนมัสการทองใหญ่ เครื่องนมัสการพานทองสองชั้น เครื่องนมัสการทองลงยาราชาวดี เครื่องนมัสการทองลงยารอง เครื่องนมัสการทองทิศ เครื่องนมัสการทองน้อย เครื่องนมัสการกระเบณม เครื่องนมัสการกระเบมุก เครื่องนมัสการท่ายที่นั่ง เครื่องนมัสการเครื่องแก้ว เครื่องนมัสการบุชายิ่ง และเครื่องทรงธรรมสำหรับใหญ่</p> <p>๑. เครื่องนมัสการทองใหญ่ ตั้งประจำในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ใช้ในงานที่เป็นพระราชพิธี สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงบูชาพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร ประกอบด้วยแผ่นไม้สลักลายปิดทองขนาดใหญ่รองพาน</p>

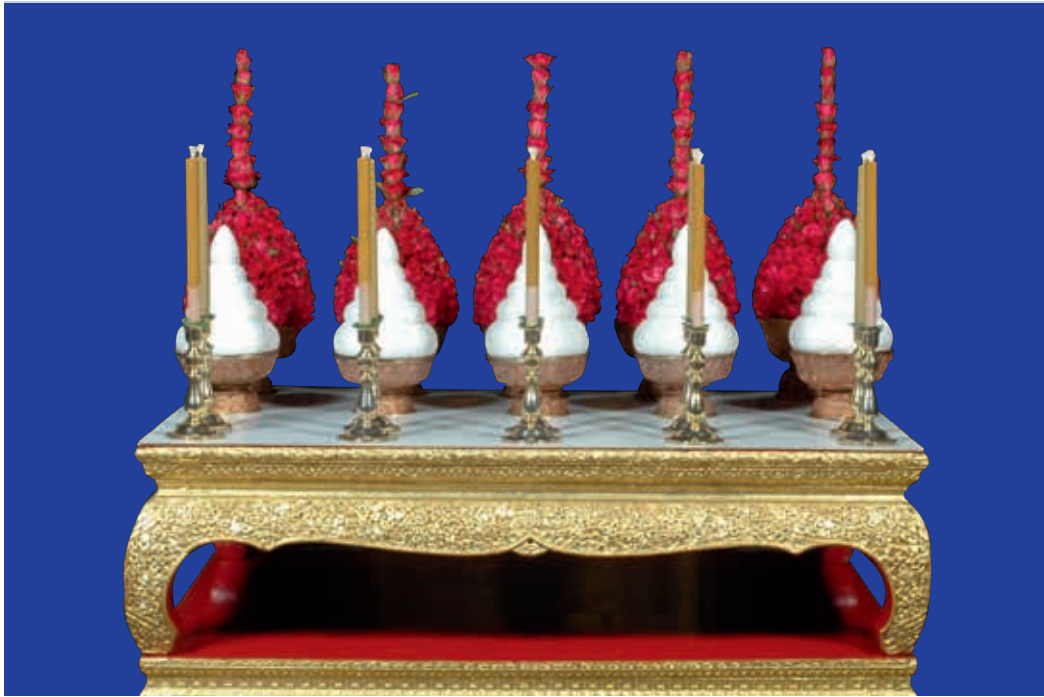
ทองคำสลักลาย วางพุ่มดอกไม้ ๕ พุ่ม พุ่มข้าวตอก ๕ พุ่ม และเชิงโลหะกะไหล่ทองปักเทียน ๕ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๕ เชิง

๒. เครื่องนมัสการพานทองสองชั้น สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงบูชาพระพุทธรูปสำคัญในงานพระราชพิธีและการทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เช่น พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานเนื่องในพระราชพิธีฉัตรมงคล พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ตั้งเครื่องนมัสการพานทองสองชั้นที่หน้าพระที่นั่งบุษบกมาลา และในพระราชพิธีฉัตรมงคล ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ตั้งเครื่องนมัสการพานทองสองชั้นที่หน้าพระแท่นมุกสำหรับทรงจุดบูชาพระพุทธรูปวิมาชัยวัฒน์ ประกอบด้วยแท่นถมทองคำสลักลาย สำหรับตั้งพานปากกระจับซ้อนสองชั้นรองพุ่มดอกไม้ ๕ พุ่ม พุ่มข้าวตอก ๕ พุ่ม เชิงทองสลักลายปักเทียน ๕ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๕ เชิง

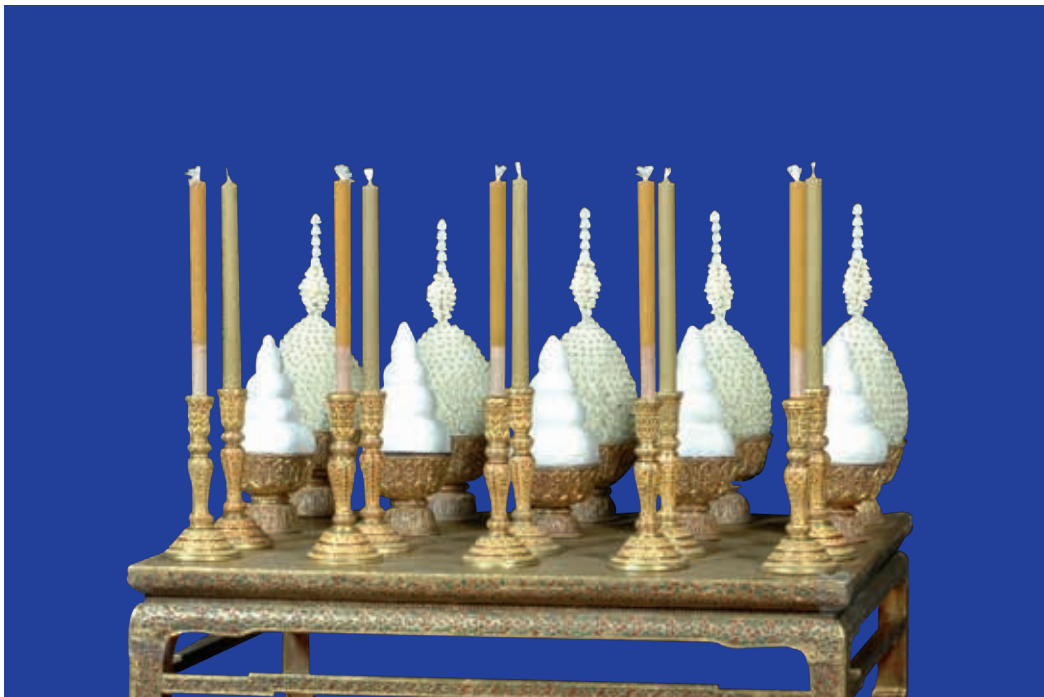
๓. เครื่องนมัสการทองลงยาราชาวดี สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงบูชาพระพุทธรูปสำคัญ และทรงสักการะพระบรมศพ พระบรมอัฐิในงานพระราชพิธีและการทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ พระที่นั่งในพระบรมมหาราชวัง เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระราชพิธีสงกรานต์ และพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกอบด้วยแท่นลงยาราชาวดี สำหรับตั้งพานทองคำลงยาราชาวดีรองพุ่มดอกไม้ ๕ พุ่ม พุ่มข้าวตอก ๕ พุ่ม เชิงหุ้มทองคำลงยาราชาวดี ปักเทียน ๕ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๕ เชิง

๔. เครื่องนมัสการทองลงยารอง สำหรับสมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงบูชาพระพุทธรูปสำคัญ ทรงสักการะพระบรมศพ พระบรมอัฐิ ในงานพระราชพิธีซึ่งเป็นงานของฝ่ายในที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถหรือสมเด็จพระบรมราชินีทรงเป็นประธานของงาน

เครื่องนมัสการทองใหญ่

เครื่องนมัสการทองลงยาราชาวดี

ราชภัฏพัทธ์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพานทองสองชั้น
บูชาพระพุทธปฏิมาชัยวัฒน์

เครื่องนมัสการพานทองสองชั้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการทองทิศ บูชาพระพุทธปฏิมาปางประจํารัชกาลสมเด็จพระบูรพกษัตริยาธิราชเจ้า

เครื่องนมัสการทองทิศ

ราชัตัพพ์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

เครื่องนมัสการทองน้อย
(เครื่องห้า)

เครื่องนมัสการทองน้อย
(ปากกระจับเล็ก)

เครื่องนมัสการทองน้อย
(ปากกระจับใหญ่)

เครื่องนมัสการทองน้อย
(ลงยาราชาวดี)

เครื่องนมัสการทองน้อย

เครื่องนมัสการท่ายืนนั่ง

เครื่องนมัสการกระบะถม

เครื่องนมัสการเครื่องแก้ว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการกระบะมุข

เครื่องนมัสการกระบะมุข

เครื่องนมัสการบูชาตั้งในงานเทศน์มหาชาติ

เครื่องนมัสการบูชาตั้ง

ราชศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรมสำหรับใหญ่ที่หน้าพระราชอาสน์

เครื่องทรงธรรมสำหรับใหญ่ (ขาดเชิงเทียนที่ฐานมีอักษรพระปรมาภิไธย จ.ป.ร. ๑ คู่)

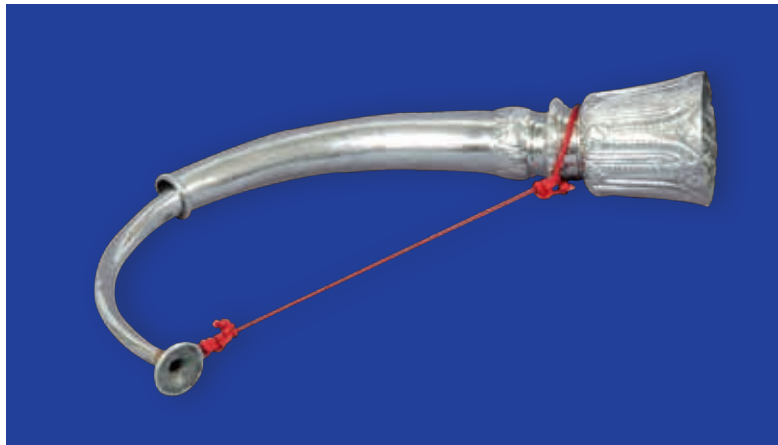

สังข์คว่ำ

สังข์หงาย

แตรงอน

แตรฝรั่ง

ปี่ไฉน (ทำด้วยงาช้าง)

กลองชนะเงิน

กลองชนะทอง

กลองชนะแดงลายทอง

กลองชนะเขียวลายเงิน

กลองชนะแดง

ราชัตัพพี

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

มโหระทึก

ชาวนักงานประโคม

พระมหาสังข์ทักษิณาวัญ

พระมหาสังข์เดิม

พระมหาสังข์เดิม โถเจิม ไบมะตูม และผ้าเช็ดพระหัตถ์

สังข์พิธีของหลวง โถเจิม และไบมะตูม

สังข์นคร

โกเจิม

พระเต้า

ราชัตัพพ์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระสุหรัย โถเจิม ผ้าเช็ดพระหัตถ์

พระสุหรัย

พระสุหรัย

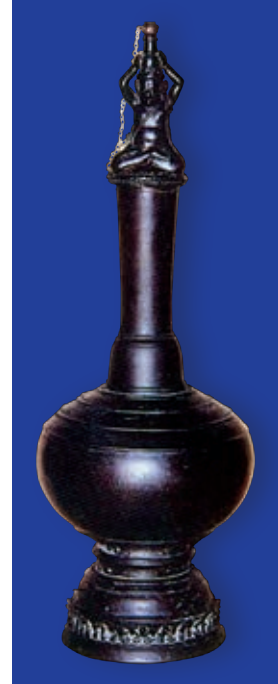

จงกลธรรมาสน์

พระเต้าเบญจครรภโมราแดงยอดเกี้ยว

พระเต้าเทววิฐู

พระเต้าเบญจครรภ

พระครอบพร้อมพานรองสำหรับบรรจุ
น้ำพระพุทธรณ์

พระอัครมงครัตนวารวุธสำหรับพระมหากษัตริย์ทรงในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

พระอัครมงครัดองค์ต่างๆ สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

เทียนเท่าพระองค์

แท่นเบญจพาด

ราชดำริ

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมูรธาภิเษก ณ มณฑลพระกระยาसन
ในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก วันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจัดเป็นเครื่องนมัสการสำหรับสมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงสักการะในงานพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉพาะ ณ พระบรมมหาราชวัง เช่น งานพระบรมศพ พระราชพิธีสกรานต์ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานเนื่องในพระราชพิธีฉัตรมงคล ประกอบด้วยแท่นถมทองสลักลาย สำหรับตั้งพานทองสลักลายลงยา สีแดงรองพุ่มดอกไม้ ๕ พุ่ม พุ่มข้าวตอก ๕ พุ่ม เชิงทองสลักลายลงยา ปักเทียน ๕ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๕ เชิง

๕. เครื่องนมัสการทองทิศ เป็นเครื่องนมัสการอย่างเดียวกับเครื่องนมัสการทองใหญ่ แต่มีขนาดเล็กกว่าเพื่อสะดวกแก่การขนย้ายไปตั้งแต่ง ณ สถานที่ต่างๆ สำหรับพระมหากษัตริย์ถึงสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงใช้บูชาพระพุทธรูปหรือปูชนียสถานสำคัญ ประกอบด้วยแท่นไม้สลักลายมังกรปิดทอง สำหรับตั้งพานทองคำสลักลายรองพุ่มดอกไม้ ๕ พุ่ม พุ่มข้าวตอก ๕ พุ่ม เชิงโลหะกะไหล่ทองปักเทียน ๕ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๕ เชิง

๖. เครื่องนมัสการทองน้อย เป็นเครื่องบูชาขนาดเล็กสำหรับพระมหากษัตริย์ถึงพระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าใช้ทรงธรรม ทรงสักการะพระบรมศพ พระศพ พระบรมอัฐิ พระอัฐิ และทรงบูชาปูชนียสถานต่างๆ ในงานพระราชพิธีและการทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เครื่องนมัสการทองน้อยมีหลายประเภท ดังนี้

๖.๑ เครื่องนมัสการทองน้อย (เครื่องห้า) ทำด้วยทองคำลงยาทั้งสำรับ สำหรับพระมหากษัตริย์ใช้เป็นเครื่องราชสักการะ และทรงธรรมในงานพระราชพิธีซึ่งเป็นงานปรกติ^(๑) ประกอบด้วยพานทองคำสลักลายกลีบบัวลงยา

(๑) ในงานพระราชพิธีซึ่งกำหนดให้แต่งกายเต็มยศและครึ่งยศ พระมหากษัตริย์ทรงใช้เครื่องทรงธรรมสำรับใหญ่ที่สร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงใช้เครื่องนมัสการทองน้อย (เครื่องห้า)

ตั้งกรวยเชิงทองคำลงยาใส่พุ่มดอกไม้ ๕ พุ่ม เชิงทองคำลงยาปักเทียน ๒ เชิง กระจ่างรูปทำด้วยแก้วหุ้มทองที่ปากและฐานปักรูปหาง

๖.๒ เครื่องนมัสการทองน้อย (เครื่องหงส์) ทำด้วยทองคำลงยาทั้งสำหรับ สำหรับพระมหากษัตริย์ถึงพระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ใช้เป็นเครื่องราชสักการะและทรงธรรมในงานพระราชพิธีซึ่งเป็นงานปรกติ เช่น สักการะพระบรมศพ พระบรมอัฐิ และปูชนียสถานต่างๆ ประกอบด้วยพานทองคำสลักลายลงยา บนพานตั้งกรวยเชิงทองคำลงยาใส่พุ่มดอกไม้ ๓ พุ่ม เชิงเป็นรูปหงส์ทำด้วยทองคำลงยา ๒ เชิง ปักเทียน ๑ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๑ เชิง

๖.๓ เครื่องนมัสการทองน้อย (ปากกระจับ) สำหรับพระมหากษัตริย์ถึงพระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ใช้เป็นเครื่องราชสักการะและทรงธรรมในงานพระราชพิธีซึ่งเป็นงานปรกติ เช่น สักการะพระบรมศพ พระบรมอัฐิ และปูชนียสถานต่าง ๆ ประกอบด้วยพานทองคำสลักลาย ขอบปากพานเป็นรูปกระจิงกลีบบัว (ปากกระจับ) ตั้งกรวยเชิงทองคำลงยาใส่พุ่มดอกไม้ ๓ พุ่ม เชิงทองคำลงยาปักเทียน ๑ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๑ เชิง

๖.๔ เครื่องนมัสการทองน้อยแก้ว สำหรับพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทรงใช้บูชาพระรัตนตรัยและทรงธรรมเป็นประจำขณะทรงพระผนวชหรือทรงผนวช และพระสงฆ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะใช้บูชาพระรัตนตรัยลักษณะเหมือนกับเครื่องนมัสการทองน้อยทองคำลงยา (เครื่องห้า) แต่ทำด้วยแก้วเจียรระโนทั้งชุด ประกอบด้วยพานกรวยเชิง ๓ กรวยใส่พุ่มดอกไม้ ๓ พุ่ม เชิงแก้วปักเทียน ๑ เชิง และปักธูปไม้ระกำ ๑ เชิง

๗. เครื่องนมัสการกระบะถม สำหรับพระมหากษัตริย์ถึงพระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าทรงจุดบูชาพระรัตนตรัยใน

การบำเพ็ญพระราชกุศลภายในเป็นส่วนพระองค์ และ
สำหรับใช้ในการเสด็จพระราชดำเนินไปต่างจังหวัดประกอบ
ด้วยกระบะถมทองย่อมุมไม้สิบสอง สำหรับตั้งพานทองคำ
สลักลายรองพุ่มดอกไม้ ๔ พุ่ม พุ่มข้าวตอก ๔ พุ่ม เชิงโลหะ
หุ้มทองคำปักเทียน ๔ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๔ เชิง

๔. เครื่องนมัสการกระบะมุก ใช้ในงานหลวงทั่วไป และ
พระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้าทรงบูชาพระรัตนตรัยในการทรง
บำเพ็ญพระกุศล เช่น เสด็จถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน
และจัดเป็นเครื่องพระราชทานพระเกียรติยศแก่พระศพ
พระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้าและศพหม่อมเจ้า ศพพระสงฆ์
ชั้นพระราชอาคันตุกะ ศพข้าราชการทั่วไปที่อยู่ในพระบรม-
ราชานุเคราะห์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระพิธี
ธรรมสวดพระอภิธรรม ประกอบด้วยกระบะย่อมุมไม้
สิบสองลงรักประดับมุก สำหรับตั้งกรวยเชิงทำด้วยแก้ว
ใสพุ่มดอกไม้ ๔ พุ่ม เชิงแก้วปักเทียน ๔ เชิง ปักธูป
ไม้ระกำ ๑ เชิง

๕. เครื่องนมัสการท้ายที่นั่ง ประกอบด้วยดอกไม้ธูปเทียน
ที่เจ้าหน้าที่ตามเสด็จเชิญไปสำหรับทูลเกล้าฯ ถวายพระมหา
กษัตริย์ถึงพระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า เมื่อมีพระราช-
ประสงค์จะทรงสักการะพระพุทธรูปหรือปูชนียสถานสำคัญ
ประกอบด้วยโต๊ะสี่เหลี่ยมขนาดย่อมสำหรับตั้งพานโลหะ
กะไหล่ทอง วางดอกไม้กระถางเจิม ๑ พาน เชิงโลหะกะไหล่
ทอง ๑ คู่ ปักเทียน กระถางโลหะกะไหล่ทองปักธูปหาง ๓
ดอก

๑๐. เครื่องนมัสการเครื่องแก้ว มี ๒ ชุด

ชุดที่ ๑ สร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๔ สำหรับทรงธรรม
ในวันพระ ต่อมาใช้เป็นเครื่องบูชาพระรัตนตรัยสำหรับ
พระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า เครื่องนมัสการชุดนี้ประกอบ
ด้วยแท่นไม้ประดับกระจก ตั้งพานแก้วเจียรระโน ใสพุ่ม
ดอกไม้ ๕ พุ่ม พุ่มข้าวตอก ๕ พุ่ม เชิงแก้วเจียรระโนปักเทียน
๕ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๕ เชิง

ชุดที่ ๒ สำหรับพระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้าทรง
จุดบูชาพระรัตนตรัยในงานฉลองพระชนมายุหรือทรง
บำเพ็ญพระราชกุศลอื่น ๆ ประกอบด้วยแท่นไม้สลักลาย
มังกรปิดทองเท้าสิงห์ เช่นเดียวกับเครื่องนมัสการทองทิศ
ตั้งพานแก้วเจียรไนใส่พุ่มดอกไม้ ๕ พุ่ม พุ่มข้าวตอก ๕ พุ่ม
เชิงแก้วเจียรไนปักเทียน ๕ เชิง ปักธูปไม้ระกำ ๕ เชิง

๑๑. เครื่องนมัสการบูชา สำหรับพระมหากษัตริย์ถึง
พระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้าทรงใช้สักการบูชาในการทรง
บำเพ็ญพระราชกุศลเทศน์มหาชาติ ประกอบด้วยกระบะมุก
ย่อมุมไม้สิบสอง มีพานแก้ววางพุ่มข้าวตอก พุ่มดอกไม้
พุ่มถั่ว พุ่มงา และพุ่มหญ้าแพรกอย่างละพุ่ม หน้ากระบะมุก
ตั้งเครื่องนมัสการทองน้อย ๑ เครื่อง ถัดออกมาตั้งเครื่อง
นมัสการทองน้อยแก้ว ๕ เครื่อง

๑๒. เครื่องทรงธรรมสำหรับใหญ่ สำหรับพระมหากษัตริย์
ทรงใช้บูชาเมื่อทรงสดับพระธรรมเทศนา ในพระราชพิธีการ
พระราชกุศลที่เป็นงานเต็มยศหรือครึ่งยศ ประกอบด้วยแท่น
โลหะกะไหล่ทองเท้าคู่ ขอบแท่นยกเป็นกระจับจั่วสลักโปร่ง
มีพานแบบจวนเชิงทำด้วยโลหะทอง ตั้งกรวยเชิงทองคำใส่
พุ่มดอกไม้สด ๔ พุ่ม พานทำด้วยโลหะทองใส่ดอกไม้สด ๓
พาน เชิงโลหะกะไหล่ทอง ปักเทียน ๒ เชิง ที่มุมในแท่น
โลหะกะไหล่ทอง สองข้างตั้งแจกันโลหะทองปักดอกไม้สด
ข้างแจกันตั้งพานใส่ดอกไม้สด ๒ พาน ข้างหลังพานแบบ
จวนเชิงตั้งกระถางรูปหยกปักธูป สองข้างแท่นโลหะกะไหล่
ทองตั้งเชิงโลหะกะไหล่ทอง ยอดฉัตรปักเทียน ลำต้นของเชิง
เทียนคล้ายต้นปาล์ม มีข้างหล่อกะไหล่ทองยื่นที่โคนต้น ที่
ฐานเชิงเทียนมีอักษรพระปรมาภิไธย จ.ป.ร. ติดเป็นตรา
วงกลม

เครื่องประกอบ

- เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบประกอบพระราชอิสริยยศของ
พระมหากษัตริย์ มีอยู่ ๒ ประเภท คือเครื่องประกอบแดร
กับมโหระทึก และเครื่องประกอบสังข์ แตร กลองชนะ

เครื่องประโคมแด่กรมโหระทึก เครื่องประโคมใช้
ในการเสด็จออกขุนนาง หรือทรงเปิดประชุมรัฐสภา หรือนำ
เสด็จในขบวนราบน้อย ในพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระ
นังคัลแรกนาขวัญ และพระราชพิธีโล้ชิงช้า มีเจ้าพนักงาน
เป่าแตรวง ๔ คน และกระทัมโหระทึก ๒ คน

เครื่องประโคมสังข์ แตร กลองชนะ เครื่องประโคม
ในเวลาเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนพยุหยาตราหรือเสด็จ
ออกในงานพระราชพิธีใหญ่ เครื่องประโคมมีสังข์ แตรวง
แตรฝรั่ง ปี่ กลองสองหน้าชนิด เปิงมาง กลองชนะเงิน
กลองชนะทอง กลองชนะเขี้ยวลายเงิน กลองชนะแดงลาย
ทอง

จกกลธรรมาสน์

- ที่ปักเทียน มีลักษณะเป็นกรวย ปากเป็นรูปกลีบบัว อยู่สอง
ข้างธรรมาสน์ ปักเทียนข้างละเล่ม หนักเล่มละ ๑๒๐ กรัม
สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงจุดถวายพระสงฆ์เพื่ออ่านคัมภีร์
เทศน์

เวียนเทียนสมโภช

- การเวียนเทียนในพระราชพิธี ใช้เทียนที่ติดกับแว่นเทียน
เวียนรอบบุคคลหรือปูชนียวัตถุ ๓ รอบ (เวียนตามเข็มนาฬิกา) เพื่อให้เป็นสิริมงคล

เดินเทียน

- เดินประทักษิณปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ เช่น พระอุโบสถ
อุโบสถ หรือพระพุทธรูป ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
ในมือถือดอกไม้ ฐูป เทียน ประนมอยู่ โดยให้ปูชนียสถาน
ปูชนียวัตถุอยู่ทางขวามือของผู้เดิน

สรงน้ำพระบรมศพ

- อาบน้ำศพพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ที่ได้รับสถาปนา
พระอิสริยยศเป็นพิเศษ

สรงน้ำพระศพ

- อาบน้ำศพพระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า

ถวายศีล

- ประธานสงฆ์ให้ศีลแก่พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า

ถวายพรพระ

- พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถาสรรเสริญพระพุทธเจ้า ก่อนที่
จะรับพระเคนและฉันภัตตาหารในพิธีต่าง ๆ

- ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม** – จุดธูปเทียนเครื่องบูชาก่อนพระเทศน์
- ทรงสดับพระธรรมเทศนา** – ฟังเทศน์ ใช้แก่พระมหากษัตริย์ถึงสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- ทรงธรรม** – ฟังเทศน์ ใช้แก่พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า
- ทรงประเคนจุดปัจจัยไทยธรรม** – ถวายใบปวารณาและเครื่องสมณบริโกศแก่พระสงฆ์ โดยเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประเคนเฉพาะสมเด็จพระราชาคณะซึ่งนั่งอยู่ที่อาสน์สงฆ์ พระสงฆ์นอกจากนั้นเดินเข้าไปรับประเคนตามลำดับ
- ทรงหลังทักษิณทก** – กรวดน้ำ^(๑) ใช้แก่พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า
- ทรงกรวดน้ำ** – แผ่ส่วนบุญด้วยวิธีหลังน้ำ ใช้แก่หม่อมเจ้า
- ถวายอนุโมทนา** – พระสงฆ์ให้พรในพระราชพิธีและพิธี^(๒) หรือเรียกเป็นสามัญว่า “ยกถา สพุพี”
- ถวายอดิเรก^(๓)** – ประธานสงฆ์ให้พรเป็นพิเศษเฉพาะแต่พระมหากษัตริย์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมราชินี
- ถวายพระพรลา** – รองประธานสงฆ์กล่าวลาพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี เมื่อเสร็จพระราชพิธีหรือพิธี ก่อนที่พระสงฆ์จะลุกจากอาสน์สงฆ์
- ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล** – ทำบุญ ใช้แก่พระมหากษัตริย์ถึงสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- ทรงบำเพ็ญพระกุศล** – ทำบุญ ใช้แก่พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า

(๑) เมื่อประธานสงฆ์เริ่มสวด “ยกถา... ฯลฯ” จนถึง “มณโฑติ ธิโส ยถา” ระหว่างนั้นทุกคนในมณฑลพิธีไม่ต้องพนมมือ เมื่อพระสงฆ์สวดลัพท์จึงพนมมือรับพรได้

(๒) ระหว่างประธานสงฆ์สวด “ยกถา... ฯลฯ” จนถึง “มณโฑติ ธิโส ยถา” ประธานในพิธีหลังน้ำแผ่ส่วนบุญส่วนกุศล

(๓) ขั้นตอนในการถวายอดิเรก คือ หลังจากทีพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา (ที่เรียกว่า ยกถา สพุพี) แล้ว สมเด็จพระราชาคณะหรือพระราชอาคันตุกะเป็นผู้เป็นประธานในพิธีถวายพระพรเป็นภาษาบาลี ด้วยบทว่า “อดิเรก วสสสตี ชิวตุ ฯลฯ” ในขณะที่พระสงฆ์ถวายอดิเรกและถวายพระพรลานั้น ผู้ร่วมในพระราชพิธีหรือพิธีไม่ต้องพนมมือรับ จบแล้วรองประธานสงฆ์ถวายพระพรลาพระสงฆ์ลุกจากอาสน์ออกจากมณฑลพิธีไป

- ทรงบำเพ็ญกุศล** – ทำบุญ ใช้แก้ม่อมเจ้า
- ทรงพระสุหร่าย** – ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ด้วยพระสุหร่าย
- ทรงเจิม** – เจิมแบ่งหอมที่หน้าผากหรือวัดฤเพื่อสิริมงคล
- ทักษิณานุปทาน** – พระมหากษัตริย์ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว
- เทียนที่ฝาครอบพระกริ่ง** – เทียนขี้ผึ้งแท่งหนัก ๑ บาท (หนัก ๑๕ กรัม) ติดที่ฝาครอบพระกริ่ง เป็นเทียนมงคลสำหรับพระมหากษัตริย์ทรงจุดและทรงประเคนประธานสงฆ์ที่เจริญพระปริตร
- เทียนบูชาเทวดานพเคราะห์** – เทียนและธูป จำนวนอย่างละ ๑๑๗ สำหรับจุดบูชาเทวดานพเคราะห์ ๙ องค์ ตามกำลังวัน ได้แก่ พระอาทิตย์ ๖ พระจันทร์ ๑๕ พระอังคาร ๘ พระพุธ ๑๗ พระพฤหัสบดี ๑๙ พระศุกร์ ๒๑ พระเสาร์ ๑๐ พระราหู ๑๒ พระเกตุ ๙ ใช้ในการเจริญพระพุทธรูปต้นวัดคชายุสมธัมม์ เนื่องในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา บุคคลทั่วไปที่ทำบุญอายุและมีพิธีสวดนพเคราะห์ก็ใช้ได้
- เทียนปาฏิโมกข์** – เทียนที่พระราชทานในพิธีกฐินกรรม จำนวน ๒๖ เล่ม หนักเล่มละ ๕๐ กรัม สำหรับพระสงฆ์จุดบูชาพระประธานในพระอุโบสถหรืออุโบสถ ในวันทำปาฏิโมกข์ครั้งละ ๑ เล่มตลอดทั้งปี
- เทียนพระมหามงคล** – เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เทียนมงคล ขนาดยาวเท่ากับรอบพระเจ้า ตั้งเป็นคู่ ปักบนธรรมมาสน์ศิลาในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และที่พระแท่นราชบัลลังก์ภายใต้ นพปฎลมหาเศวตฉัตรในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย จุดในงานพระราชพิธีมงคล เช่น งานเฉลิมพระชนมพรรษา งานหล่อพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร เป็นต้น จุดคู่กับเทียนเท่าพระองค์
- เทียนเท่าพระองค์** – เทียนมงคล ขนาดสูงเท่าพระองค์ วัดตั้งแต่พระเจ้าถึงพระบาท ตั้งเป็นคู่ อยู่ในตู้ข้างธรรมมาสน์ศิลา ๒ ด้าน ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และอยู่ในตู้ข้าง

พระแท่นราชบัลลังก์ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย จุดคู่กับ
เทียนพระมหามงคฺล การจุดต้องจุดเทียนพระมหามงคฺล
ก่อน แล้วจึงจุดเทียนเท่าพระองค์

นิตยภัตร

– เงินค่าอาหารที่ถวายภิกษุสามเณรเป็นรายเดือน

บันไดแก้ว

– ที่สำหรับวางเครื่องราชศัตราวุธ

พระเต้าเบญจจรรรม

– พระเต้าเบญจจรรรม เป็นพระเต้าสำหรับบรรจุน้ำพระพุทธ-
มนต์และน้ำเทพมนตร์ ถวายพระมหากษัตริย์ในพระราช-
พิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
เป็นต้น พระเต้าเบญจจรรรมมีหลายองค์ทำด้วยศิลาสีต่างๆ

บางองค์ภายในแบ่งเป็น ๕ ห้อง ตรงกลางพระเต้า
มีดอกอย่างดาว ๕ กลีบ ทำด้วยทองคำ แต่ละกลีบประดับ
ด้วยรัตนชาติ สีแดง สีเหลือง สีขาว สีดำ และสีเขียว ตาม
ลำดับอย่างที่เราเรียกว่าเบญจรงค์ ใต้ดอกมีก้านทองคำ ๕
ก้าน จารึกพระนามพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ แต่ละก้าน
เสียบลงแต่ละห้อง เช่น พระเต้าเบญจจรรรมรัชกาลที่ ๔

บางองค์ไม่แบ่งเป็นห้อง แต่มีแผ่นทองคำรูปกลม ๕
แผ่น จารึกพระนามพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ เช่น พระเต้า
เบญจจรรรมรัชกาลที่ ๑ และพระเต้าเบญจจรรรม โมราแดง

บางองค์ภายในไม่แบ่งเป็นห้อง และไม่มีแผ่นทองคำ
พระนามพระพุทธเจ้า เช่น พระเต้าเบญจจรรรมโมราดำ
และพระเต้าเบญจจรรรมกลีบบัว

แท่นเบญจพาด

– แท่นซึ่งมีเสาตะลุม เบญจพาด คือ เสาตะลุมที่มีไม้พาดกัน
เพื่อยันให้มั่นคง สำหรับผูกช้าง

ประกาศเทวดา^(๑)

– คำประกาศอัญเชิญเทวดามาชุมนุมรับพระราชกุศล และ
เป็นสักขีพยานถวายพระพรและอวยพรในการประกอบ
พระราชพิธีต่างๆ ที่เป็นพระราชพิธีประจำและพระราช-
พิธีจร เทวดาที่เชิญมาชุมนุมเป็นสักขีพยานถวายพระพร

(๑) ดูตัวอย่างทำยบทประกอบ

และอวยพรนั้นมีจำนวนมาก เช่น ท้าวจตุมหาราช เทวดา
ผู้รักษาพระราชอาณาเขต พระเลื้อเมือง พระทรงเมือง
พระหลักเมือง พระกาฬไชยศรี ยักษ์กุมภภัณฑ์ คนธรรพ์
นาคา เป็นต้น

ประกาศพระราชพิธี^(๑)

- คำประกาศเรื่องราวความเป็นมาของงานพระราชพิธี
ซึ่งโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พรหมณธ์อ่าน ปัจจุบันอ่าน
เฉพาะในพระราชพิธีฉัตรมงคล และพระราชพิธีพืชมงคล

ประกาศสังเวทเวทดา^(๒)

- คำประกาศอัญเชิญเทวดามาชุมนุมรับเครื่องสังเวทและ
ส่วนพระราชกุศลในการพระราชพิธีต่างๆ เช่น พระราชพิธี
บรมราชาภิเษก พระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์
ครบ ๒๐๐ ปี พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก เป็นต้น

สังเวทเวทดา

- บวงสรวงเทวดาด้วยเครื่องกระยาสังเวท และอ่านประกาศ
เทวดา

ประเพณีวัง

- ระเบียบแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้ใน
พระราชสำนัก

ลำดับปกรณ์ผ้าคู่

- ผ้าขาวคู่หนึ่ง ผืนหนึ่งสมมติเป็นฟ้านุ่ง อีกผืนหนึ่งสมมติ
เป็นผ้าห่ม ผูกรวมกันใช้ถวายพระสงฆ์ในการลำดับปกรณ์
พระบรมอัฐิและพระอัฐิ ในพระราชพิธีสงกรานต์

พระเต้าทักษิโณทก

- เต้าหรือคนโทเล็กๆ มีพานรองเป็นที่รองรับน้ำ ใช้สำหรับ
กรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนกุศล

พระแท่นมณฑล

- พระแท่นมีเส้า ๔ เส้า เพดานดาดและระบายด้วยผ้าขาว
ประดิษฐานพระพุทธรูปและเครื่องประกอบในพระราชพิธี

พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา

- พระพุทธรูปที่ทรงสร้างเนื่องในงานพระราชพิธีเฉลิม
พระชนมพรรษา

พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร

- พระพุทธรูปประจำวันเกิด (คือ วันอาทิตย์ วันจันทร์
วันอังคาร ฯลฯ)

(๑)-(๒) ดูตัวอย่างทำยบทประกอบ

เลียบพระนคร

- การเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนพยุหยาตราทางสถลมารค หรือทางชลมารค ให้ราษฎรเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เนื่องในพระราชพิธีสำคัญ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๑๐๐ ปี ฯลฯ

สดับปกรณ์

- บังสุกุล^(๑) ใช้สำหรับพระบรมศพและพระบรมอัฐิ พระศพ และพระอัฐิของพระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้าขึ้นไป ศพและอัฐิของหม่อมเจ้า

ยืนโรง

- ช่างสำคัญที่ขึ้นระวางแล้วอยู่ประจำที่โรงช่างต้น

ยืนแท่น

- ช่างสำคัญผูกเครื่องคชาภรณ์ที่โปรดให้นำไปยืนบนแท่นเบญพาดในพระราชพิธี

สรองพระกระยาसन

- การอาบน้ำในพระราชพิธีตามลัทธิพราหมณ์

มณฑปพระกระยาसन

- พระแท่นมีเสา ๔ เสา หุ้มด้วยผ้าขาว เพดานดาดและระบายด้วยผ้าขาว ใช้สำหรับอาบน้ำในพระราชพิธีตามลัทธิพราหมณ์

พระราชพิธีและการพระราชกุศล

- พระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกอบขึ้นเป็นพระราชพิธีปกติประจำแผ่นดิน บ้างก็เป็นพระราชประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบกันมาแต่โบราณ บ้างก็ยกเลิกไป หรือเปลี่ยนชื่อและรูปแบบพระราชพิธีไป เช่น พระราชพิธีศรีสัจปานกาล (ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของพระราชพิธีพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี) บ้างก็เพิ่งจะมาเริ่มกำหนดเป็นพระราชพิธีเมื่อสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น พระราชพิธีฉัตรมงคล พระราชพิธีและการพระราชกุศลประจำปี เช่น พระราชพิธีสงกรานต์ พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล

(๑) ภารกิจที่พระสงฆ์ชักผ้าจากศพ หรือที่ทอดไว้หน้าศพ หรือที่ทอดบนด้ายสายสิญจน์ หรือผ้าภูษาโยงที่ต่อจากศพ ด้วยการปลงกรรมฐาน

เนื่องในวันสำคัญทางศาสนา มีพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลมาฆบูชา พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชาและเทศกาลเข้าพรรษา พระราชกุศลฉลองเทียนพรรษา พระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร เป็นต้น

พระราชพิธีประจำ

- พระราชพิธีที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดเป็นประจำทุกปี ส่วนใหญ่เป็นพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทางพระพุทธศาสนา

พระราชพิธีทรงเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร

- พระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า พระแก้วมรกต เป็นพระพุทธรูปสำคัญของชาติไทย พระราชพิธีทรงเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร เริ่มเป็นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร แล้วมีพระราชศรัทธาสั่งสร้างเครื่องทรงฤดูร้อนและฤดูฝนถวายเป็นพุทธรูปบูชา แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปลี่ยนเครื่องทรงถวายเป็นราชประเพณีตั้งแต่นั้นมา

ครั้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสร้างเครื่องทรงฤดูหนาวถวายเป็นพุทธรูปบูชาอีกชุดหนึ่ง จึงมีเครื่องทรงเปลี่ยนตามฤดูกาลมาจนปัจจุบัน^(๑) คือ

วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ เปลี่ยนเครื่องทรงฤดูหนาวเป็นเครื่องทรงฤดูร้อน

วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เปลี่ยนเครื่องทรงฤดูร้อนเป็นเครื่องทรงฤดูฝน

(๑) พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างเครื่องทรงพระแก้วมรกตสำหรับใหม่ถวายทั้ง ๓ ฤดู เนื่องในโอกาสพระราชพิธีกาญจนาภิเษก เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๙

วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ เปลี่ยนเครื่องทรงฤดูฝนเป็น
เครื่องทรงฤดูหนาว

พระราชพิธีทรงเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปมหามณีรัตน-
ปฏิมากร เป็นพระราชกรณียกิจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปลี่ยนเครื่องทรงด้วย
พระองค์เอง หากไม่สามารถเสด็จพระราชดำเนินไปได้ จะ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระราชวงศ์
ฝ่ายหน้าเสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติแทนพระองค์

พระราชพิธีทรงเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปมหามณี
รัตนปฏิมากรนั้น ก่อนเวลาเสด็จพระราชดำเนินเจ้าหน้าที่
วัดพระศรีรัตนศาสดารามจะเปลื้องเครื่องทรงฤดูก่อน
ออก เหลือไว้แต่ศิราภรณ์ ครั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปยังพระอุโบสถวัดพระ
ศรีรัตนศาสดาราม ณ ประตูทางเข้าวัด เจ้าหน้าที่พระแสง
ต้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระแสงดาบคาบค่าย
ซึ่งเป็นพระแสงดาบที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างขึ้น
แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรับแล้วพระราชทาน
ให้มหาดเล็กเชิญตามเสด็จ

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินเข้าพระอุโบสถแล้ว เสด็จขึ้น
บันไดเกยด้านหลังบุษบกประดิษฐานพระพุทธรูปมหามณี
รัตนปฏิมากร เมื่อถึงบุษบกทรงกราบ แล้วทรงเปลื้อง
ศิราภรณ์ออกจากพระเศียร ทรงหลั่งน้ำพระสุคนธ์ด้วยพระ
มหาสังข์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
สร้างถวายไว้ประจำพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร แล้ว
ทรงหลั่งน้ำพระสุคนธ์ด้วยพระมหาสังข์เพชรน้อย เสร็จ
แล้วทรงชบองค์พระด้วยผ้าขาว ๔ ผืน จากนั้นทรงสวม
ศิราภรณ์ถวายตามฤดูกาล แล้วเสด็จลงไปประทับพระ
เก้าอี้ข้างฐานชุกชี ทรงจุ่มผ้าที่ชบองค์พระพุทธรูปมหามณี

รัตนปฏิมากรลงในหม้อพระสุคนธ์แล้วทรงปิดลงในโถแก้ว
เพื่อเป็นน้ำพระพุทธรณ์สำหรับพระราชทานแก่พระบรม-
วงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาท

ครั้นแล้วเสด็จออกหน้าฐานชุกชี ทรงเปลี่ยนยอดพระ
รัศมีพระสัมพุทธพรรณี^(๑) ตามฤดูกาล ทรงจุดธูปเทียนท่าย
ที่นั้งบูชาพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธ-
พรรณี พระพุทธรูปยอผ้าจุฬาลงกรณ์ พระพุทธรูปเลิศล้ำนภา
โลย แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการทองใหญ่บูชา
พระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร จากนั้นประทับพระราช-
อาสน์ เจ้าหน้าที่เชิญพระมหาสังข์เพชรน้อยบรรจุน้ำ
พระพุทธรณ์ที่สร้างพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากรทูลเกล้า
ทูลกระหม่อมถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับ
ทรงหลั่งน้ำพระพุทธรณ์จากพระมหาสังข์ที่พระเศียรของ
พระองค์ แล้วทรงหลั่งน้ำพระพุทธรณ์พระราชทาน
พระบรมวงศานุวงศ์ จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินไปทรง
พระสุหร่ายน้ำพระพุทธรณ์พระราชทานแก่ข้าทูลละออง
ธุลีพระบาทที่ยืนเฝ้าฯ ภายในพระอุโบสถ แล้วประทับ
พระราชอาสน์ พราหมณ์เบิกแว่น เวียนเทียนสมโภช
ขณะนั้นเจ้าหน้าที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามขึ้นไปแต่ง
เครื่องทรงถวายพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร เมื่อ
เวียนเทียนครบ ๓ รอบ หัวหน้าพราหมณ์ขึ้นไปเจิมที่
ฐานพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร แล้วพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการ เสด็จ
ออกจากพระอุโบสถทรงพระสุหร่ายน้ำพระพุทธรณ์
พระราชทานแก่ประชาชนที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
ตามทางเสด็จพระราชดำเนินกลับ ก่อนเสด็จออกจาก
ประตูวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระราชทานพระแสง
ดาบคาบค่ายคืนเจ้าหน้าที่นำไปเก็บรักษา

(๑) พระสัมพุทธพรรณี เป็นพระพุทธรูปที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างขึ้น
ยอดพระรัศมีเป็นเกลียวหมุนถอดเปลี่ยนตามฤดูกาล ฤดูร้อน ทำด้วยโลหะกะไหล่ทอง ฤดูฝน ทำด้วยแก้วสีน้ำเงิน ฤดูหนาว
ทำด้วยแก้วสีขาว

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลมาฆบูชา

– การบำเพ็ญพระราชกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ หรือเดือน ๔ ในปีอธิกมาส (ปีที่มีเดือน ๔ สองครั้ง) เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญในพระพุทธศาสนา หลังจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้ว ๙ เดือน ประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. วันนั้นเป็นวันเพ็ญ ดวงจันทร์เสวยมาฆฤกษ์
๒. พระสงฆ์ ๑,๒๕๐ รูปมาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย
๓. พระสงฆ์ที่มาประชุมนั้นล้วนได้รับเอหิภิกขุอุปสัมปทา (พระสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าทรงบวชให้)
๔. พระสงฆ์ที่มาล้วนเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น

พระราชพิธีนี้มีขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลปัจจุบัน กำหนดบำเพ็ญพระราชกุศล ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เวลา ๑๘ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนนมัสการพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร พระสงฆ์ ๓๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม พระราชาคณะถวายศีล และถวายพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระราชาคณะถวายอดิเรก เป็นเสร็จพิธี

พระราชพิธีสงกรานต์

– ก่อนวันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ พุทธศักราช ๒๔๓๒ ขึ้นไป ประเทศไทยยังมีประเพณีนับวันเดือนปีทางจันทรคติอยู่ แม้ทางราชการก็ใช้วันขึ้น แรม เดือนอ้าย เดือนยี่ ปีสวด ฉลุ ขาล เกาะ ซึ่งสิ้นปีนักษัตรเมื่อวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ และขึ้นปีนักษัตรใหม่เมื่อวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ ต่อมาเปลี่ยนใช้ปฏิทินทางสุริยคติหรือปฏิทินแบบเกรกอเรียนตามประกาศพระบรมราชโองการในรัชกาลที่ ๕ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๒ เป็นต้นมา แต่ตามธรรมเนียมเดิมนั้น ก็เชื่อว่าจะไม่นับวันเดือนปีทางสุริยคติเสียทีเดียว เพราะ

เมื่อจะเปลี่ยนจุลศักราชใหม่ จะต้องรอให้พระอาทิตย์ยกขึ้น
สู่ราศีเมษเสียก่อน เรียกวันนั้นว่า **วันมหาสงกรานต์** ภาย
หลังวันมหาสงกรานต์แล้ววันหนึ่งหรือสองวันจึงจะถึงวัน
เถลิงศก เปลี่ยนจุลศักราชด้วย เหตุที่วันเปลี่ยนปีมีสอง
อย่าง คือเปลี่ยนปีนักษัตรหรือปีทางจันทรคติอย่างหนึ่ง กับ
ปีจุลศักราชหรือปีทางสุริยคติอีกอย่างหนึ่งด้วย ดังนี้ วันขึ้น
ปีใหม่ของไทยจึงมีเป็นสองชั๊กเรียกว่า **“ตรุษ”** คราวหนึ่ง
“สงกรานต์” อีกคราวหนึ่ง **ตรุษ** นั้น นับแต่วันแรม
๑๓-๑๔-๑๕ ค่ำ เดือน ๔ และเกาะเกี่ยวมาถึงวันขึ้น ๑ ค่ำ
เดือน ๕ อันเป็นวันเปลี่ยนปีนักษัตรด้วย รวมเป็น ๔ วัน
ด้วยกัน **สงกรานต์** นับเอา**วันมหาสงกรานต์**ที่พระอาทิตย์
ยกขึ้นราศีเมษวันหนึ่ง **วันเนา**หรือวันระหว่างกลาง วัน ๑
หรือ ๒ วัน กับ **วันเถลิงศก** อีกวันหนึ่งรวมเข้าด้วยกัน
เป็น ๓ หรือ ๔ วัน

ในปัจจุบัน มีพระราชพิธีในวัน**เถลิงศก** คือ วันที่ ๑๕
เมษายน เพียงวันเดียว

เวลาเช้า โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าพนักงาน
นิมนต์พระสงฆ์ ๑๕๐ รูป เข้าไปรับพระราชทานอาหาร
บิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที เสด็จพระราชดำเนินไปยัง
พระมหามณเฑียร ทรงสร่งน้ำพระพุทธรูปสำคัญที่หอพระ
สุลาลัยพิมาน ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ แล้วเสด็จฯ
ไปทรงจุดธูปเทียนบูชาพระสยามเทวาธิราชที่พระที่นั่ง
ไพศาลทักษิณ แล้วเสด็จฯ ไปยังหอพระธาตุมณเฑียร ทรง
จุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะ และสร่งน้ำพระบรมอัฐิ
พระอัฐิ แล้วเสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรง
จุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์ทรง
สมณศักดิ์ ๗๕ รูป^(๑) เจริญพระพุทธมนต์การพระราชพิธี

(๑) เท่าจำนวนพระโกศพระบรมอัฐิ พระอัฐิที่เชิญมาบำเพ็ญพระราชกุศลในปัจจุบัน

สงกรานต์ จบแล้วทรงประเคนภัตตาหาร เมื่อพระสงฆ์รับพระราชทานฉันเสร็จ เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิและพระอัฐิออกประดิษฐานบนพระราชบัลลังก์ภายใต้ฉัตรพลกลมหาเศวตฉัตร และบนพระที่นั่งงกภายใต้ฉัตรชวาลายทอง ๕ ชั้น ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคมพระบรมอัฐิ พระอัฐิแล้ว ทรงทอดผ้าคู่ คือผ้าขาว ๒ ผืน สมมุติแทนผ้าถุงผืนหนึ่ง ผ้าห่มผืนหนึ่ง อนุโลมตามผ้าที่พระราชทานในการรดน้ำสงกรานต์ พระสงฆ์ที่สดับปกรณ์พระบรมอัฐิและพระอัฐิ มิได้นั่งตามลำดับสมณศักดิ์ หากนั่งตามลำดับพระบรมอัฐิและพระอัฐิ เช่น อธิปไตยสงฆ์วัดประจำรัชกาลที่ ๑ สดับปกรณ์พระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช อธิปไตยสงฆ์วัดประจำรัชกาลที่ ๒ สดับปกรณ์พระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นต้น พระสงฆ์สดับปกรณ์แล้วถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา จึงเสด็จพระราชดำเนินกลับ

เวลาบ่าย โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระราชวงศ์เสด็จไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม คือทรงพระสุหร่ายสร่งน้ำพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธพรรณี พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ พระพุทธเลิศหล้านภาลัย และสร่งน้ำปูชนียวัตถุตามเจดีย์สถานในพระอาราม แล้วเสด็จไปถวายสักการะพระอัฐิสมเด็จพระบวรราชเจ้า พระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวภายในหอพระนากแล้วทรงทอดผ้า พระสงฆ์สดับปกรณ์พระบรมอัฐิและพระอัฐิที่ประดิษฐานในหอพระนาก แล้วถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เป็นเสร็จการ ภายหลังพระราชพิธีแล้ว ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เชิญน้ำสงกรานต์ไปพระราชทานพระราชวงศ์กับทั้งข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ และถวายสมเด็จพระสังฆราชตามโบราณราชประเพณีด้วย

พระราชพิธีฉัตรมงคล

- การบำเพ็ญพระราชกุศลหรือทำบุญในวันคล้ายวันบรมราชาภิเษก ซึ่งจะเปลี่ยนวันไปตามรัชกาล ในรัชกาลปัจจุบันพระราชพิธีนี้มีการบำเพ็ญพระราชกุศลรวม ๓ วัน วันแรกเริ่มงาน เป็นการพระราชกุศลทักษิณานุปทาน เชิญพระโกศพระบรมอัฐิ และพระอัฐิสมเด็จพระบรมราชบูรพการี ออกประดิษฐานเหนือพระราชบัลลังก์ภายใต้ฉัตรพญาลมहाเศวตฉัตร พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ มีพระธรรมเทศนา กัณฑ์หนึ่งแล้วสดับปกรณ์ วันที่ ๒ เป็นวันฉัตรมงคล พราหมณ์อ่านประกาศพระราชพิธีฉัตรมงคล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ วันที่ ๓ เวลาเช้า ถวายภัตตาหาร พระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์แต่ก่อน แล้วพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระมหาเศวตฉัตร เครื่องราชกกุธภัณฑ์ และพระแสงสำคัญ เวลาบ่ายพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา

- การบำเพ็ญพระราชกุศลในวันวิสาขบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ หรือเดือน ๗ ในปีอธิกมาส เป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เริ่มมีขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในรัชกาลปัจจุบัน กำหนดบำเพ็ญพระราชกุศล ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ทรงประเคนผ้าไตร ประกาศนียบัตรพัดยศ ตั้งพระภิกษุและสามเณรเปรียญ พระสงฆ์ออกไปครองผ้า แล้วกลับมานั่งยังอาสนะ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรกออกจากพระอุโบสถ แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เวลา ๑๔ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร

แล้วเสด็จออกหน้าพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนบูชา
สรรเสริญคุณพระรัตนตรัย แล้วเสด็จพระราชดำเนิน
ประทับฉัตรพระอุโบสถ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และ
ข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายหน้าฝ่ายในถ้วนสามารถ
เสด็จขึ้นพระอุโบสถ ทรงสดับพระธรรมเทศนาซึ่ง
พระราชอาคณະถวายกัณฑ์ ๑ แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ

พระราชพิธีพืชมงคล

จรดพระนังคัลแรกนาขวัญ^(๑)

- พระราชพิธีแรกนาในเดือน ๖ พระมหากษัตริย์เสด็จ
พระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานในพระราชพิธี ทรง
แต่งตั้งพระยาแรกนาเป็นผู้แทนพระองค์ไปจรดคันไถ
ณ บริเวณนาจำลองที่ท้องสนามหลวง และมีนางเทพีคู่
หาบทอง ๑ คู่ คู่หาบเงิน ๑ คู่ หาบพันธุ์ข้าวที่ทำขวัญแล้ว
ตามหลังไปให้พระยาแรกนาหว่าน เสมือนเป็นการประกาศ
แก่เกษตรกรว่าเริ่มฤดูกาลทำนาแล้ว โดยสมมุติว่าพระมหา
กษัตริย์ทรงเริ่มการหว่านไถเป็นแบบอย่างและเป็นมงคล
เมล็ดพันธุ์ข้าวที่หว่านแล้วนั้น เกษตรกรและราษฎรเก็บนำไป
ไปเจือผสมในพันธุ์ข้าวหว่านของตน

พระราชกุศลฉลองเทียนพรรษา

- การบำเพ็ญพระราชกุศลเข้าพรรษาในเดือนแปด พระสงฆ์
สวดมนต์วันขึ้น ๑๓ ค่ำและรับพระราชทานฉัน วันขึ้น ๑๔
ค่ำ ทรงพระสุหร่ายประพรมและเจิมเทียนพรรษา พระ
ราชทานให้นำไปตั้งในพระอุโบสถวัดต่างๆ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ
เวลาเช้า เสด็จฯไปยังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ถวาย
ภัตตาหารแด่พระสงฆ์ และทรงจุดเทียนพรรษาวัดพระศรี
รัตนศาสดาราม ส่วนที่วัดอื่นๆ โปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์
ไปทรงจุด ปัจจุบันงานนี้เปลี่ยนแปลง มีเฉพาะแต่เสด็จ
พระราชดำเนินมาถวายพุ่มแด่พระสงฆ์ชั้นสมเด็จฯพระสังฆ
ราช สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ เจ้าอาวาสพระ
อารามหลวง พระภิกษุภาคหลวง พร้อมกับพระราชทาน

(๑) เดิมมีเฉพาะพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯให้เพิ่มพระราชพิธี
พืชมงคลซึ่งเป็นพระราชพิธีทางพระพุทธศาสนาอีก ๑ วัน โดยประกอบพระราชพิธีในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ก่อน
พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ๑ วัน

โคมไฟที่ทรงจุดให้วัดต่างๆ รับไปจุดเทียนพรรษาที่ทรงพระราชอุทิศถวาย

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชา และวันเข้าพรรษา

- **วันอาสาฬหบูชา** ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘ เป็นวันที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา เป็นพระราชพิธีที่จัดให้มีขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชกาลปัจจุบัน ก่อนวันเข้าพรรษา ๑ วัน กำหนดการพระราชพิธีในเวลาเย็น ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดเทียนพรรษาบูชาพระรัตนตรัย ถวายพุ่มธูปเทียนบูชาพระพุทธรูปมณฑปภูมิภากร พระสัมพุทธพรณี พระพุทธรูปยอผ้าจุฬาลงกรณ์ พระพุทธรูปเศียรนาคโกลนแล้ว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ ทรงประเคนพุ่มธูปเทียนถวายสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ พระภิกษุภาคหลวง เป็นเสร็จพิธี

เทศกาลเข้าพรรษา เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ จนถึงวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๑๑ เป็นการบำเพ็ญพระราชกุศลทางพระพุทธศาสนาที่ต่อเนื่องกับการบำเพ็ญพระราชกุศลวันอาสาฬหบูชา มีมาแต่ครั้งสุโขทัย ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ถือเป็นพระราชพิธีที่กำหนดไว้ในกฎมณเฑียรบาล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชวินิจฉัยว่า น่าจะเป็นเพียงพระราชกุศล

ในรัชกาลปัจจุบัน กำหนดการพระราชกุศล วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เวลาเช้า โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ ๑๕๐ รูป เข้าไปรับพระราชทานอาหารบิณฑบาตของหลวงในพระบรมมหาราชวังตามราชประเพณี เวลาบ่าย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดบวรนิเวศวิหาร เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดเทียนพรรษาบูชาพระรัตนตรัย ถวายพุ่มธูปเทียนบูชาพระพุทธรูปชินสีห์ พระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ พระรูปสมเด็จพระมหา

สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระรูปสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระราชอุปัชฌาจารย์ แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการและเครื่องราชสักการะ ถวายพุ่มธูปเทียนแด่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถไปทรงจุดเทียนพรรษาบูชาพระรัตนตรัย ถวายพุ่มธูปเทียนบูชา ณ ปุชนียสถานในพระอารามนี้

เวลา ๑๗ นาฬิกา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระราชวงศ์เสด็จไปยังพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทรงจุดเทียนพรรษาบูชาพระรัตนตรัย ถวายพุ่มบูชาพระพุทธรูป เทวปฏิมากร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการและเครื่องราชสักการะ แล้วเสด็จฯ ไปทรงจุดเทียนบูชาพระพุทธรูป ณ ปุชนียสถานต่างๆ ถวายพุ่มบูชาพระอัฐิสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสที่ตำหนักवासูกกรี และถวายพุ่มดอกไม้ธูปเทียนแด่พระราชอาคันตุกะเจ้าอาวาส กับทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระราชวงศ์เสด็จไปยังพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ถวายพุ่มบูชาพระพุทธรูปชินราชจำลอง และถวายเครื่องราชสักการะพระบรมราชสรีรางคาร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่นเดียวกับที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา – การบำเพ็ญพระราชกุศลในวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพของพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี เมื่อบรรจบรอบทางสุริยคติกาล เกิดขึ้นโดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการบำเพ็ญพระราชกุศลสวดมนต์เลี้ยงพระ เป็นต้นคำให้เจ้านายขุนนางทำบุญวันเกิดกันแพร่หลายในเวลาต่อมา ครั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระชนมพรรษา ๖๐ พรรษา จึงจัดพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาเป็นการใหญ่ มีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ๖๐ รูป

และเจ้านายข้าราชการทำบุญสวดมนต์เลี้ยงพระทุกวัง
ทุกบ้าน มีการจุดประทีปตามวังเจ้านายและบ้านเรือน
ขุนนางราษฎรทั่วไป พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว เสด็จออก ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม (ในพระบรม
มหาราชวัง ซึ่งรื้อลงแล้วในรัชกาลที่ ๕) ผู้แทนเจ้านาย
ขุนนางกราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคล พระราชทาน
เหรียญทองคำตรามงกุฎหนักตำลึงทอง มีห่วงบนสำหรับ
ร้อยสาย ห่วงล่างสำหรับห้อยพู่ ซึ่งผู้ได้รับโดยเฉพาะพวก
จีนนำไปร้อยไหมห้อยคอในเวลาแต่งตัวเต็มยศเข้าเฝ้าฯ ใน
รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเริ่ม
ประกอบพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลวันคล้ายวันพระ
บรมราชสมภพตั้งแต่ยังทรงพระผนวชอยู่ เป็นการบำเพ็ญ
พระราชกุศลส่วนพระองค์ ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๑๓ ทรงหล่อ
พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา จึงโปรดให้จัดงาน
ฉลองพระพุทธรูป มีการบำเพ็ญกุศล จุดประทีปตามไฟ
ในพระบรมมหาราชวัง ในวังเจ้านาย บ้านขุนนางและ
บ้านราษฎร ผู้แทนพระบรมวงศานุวงศ์กราบบังคมทูล
ถวายพระพรชัยมงคล ซึ่งได้โปรดให้จัดต่อมาเป็นงาน ๔
วันบ้าง ๕ วันบ้าง มีการทรงพระมุรธาภิเษกและพระราช
ทานเลี้ยงอาหารค่ำ

ในรัชกาลปัจจุบัน พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาจัด
๒ วัน

วันที่ ๕ ธันวาคม เวลาเช้า เสด็จออก ณ พระที่นั่ง
อมรินทรวินิจฉัย ประทับเหนือพระที่นั่งพุดตานกาญจน
สิงหาสน์บนพระราชบัลลังก์ ภายใต้้นพญกลมหาเศวตฉัตร
ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ยิงปืนใหญ่เฉลิม
พระเกียรติ ฝ่ายละ ๒๑ นัด พระบรมวงศานุวงศ์ นายก
รัฐมนตรี ประธานรัฐสภา กราบบังคมทูลถวายพระพร
ชัยมงคลตามลำดับ

เวลาบ่าย เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระอุโบสถวัด
พระศรีรัตนศาสดาราม บรรพชิตจีนและญวนถวายพระพร

ชัยมงคลหน้าพระอุโบสถ แล้วเสด็จเข้าสู่พระอุโบสถ ทรง
จุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูปมณฑลรัตนปฐมากร พระสัม-
พุทธพรณี และพระพุทธรูปฉลองพระองค์ แล้วทรงจุดธูป
เทียนเครื่องนมัสการ เทียนบูชาเทพदानพเคราะห์ พระ
สงฆ์เจริญพระพุทธรูปมนต์วัคคหายุสมธัมม โหระบูชาเทพดา
นพเคราะห์ แล้วเสด็จออก ณ หน้ามุขพระอุโบสถ พระ
ราชทานราชสังคหวัดฤกษ์แก่ข้าทูลละอองธุลีพระบาท
ผู้สูงอายุ แล้วเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งไป
ยังพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงสถาปนาสมณศักดิ์
พระสงฆ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะ รองสมเด็จพระราช
คณะ และพระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ใหม่

ทรงจุดเทียนพระมหามงคล เทียนเท่าพระองค์ ธูป
เทียนบูชาพระพุทธรูป เทวดาพระเคราะห์ ทรงจุดธูปเทียน
เครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย ทรงศีล แล้วเสด็จขึ้นบน
พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระสยาม
เทวาธิราช แล้วเสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
พระสงฆ์เจริญพระพุทธรูปมนต์การพระราชพิธีเฉลิมพระชนม-
พรรษา แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ

ในวันนี้ ตั้งแต่เวลา ๙ นาฬิกาถึง ๑๗ นาฬิกา สำนัก
พระราชวังจัดที่สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ
และประชาชนลงพระนามและลงนามถวายพระพรใน
พระบรมมหาราชวัง

วันที่ ๖ ธันวาคม เวลาเช้า เสด็จพระราชดำเนินไป
ยังพระบรมมหาราชวัง ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวาย
ภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคล
วิเศษกถา^(๑) กัณฑ์ ๑ แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ
เจ้าพนักงานตั้งบายศรีแก้ว ทอง เงิน เวียนเทียนสมโภช
ดวงพระบรมราชสมภพ

(๑) ในการเทศนามงคลวิเศษกถา พระธรรมกถึกจะหยิบยกหัวข้อธรรมะในคพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตรขึ้นแสดงถวายปีละ ๑
ครั้ง เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

เวลาบ่าย เสด็จออก ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต คณะทูตต่างประเทศและผู้แทนฝ่ายกงสุล เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคล มีพระราชดำรัสตอบ และพระราชทานเลี้ยงรับรอง^(๑) เนื่องในโอกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษานี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่ข้าราชการและผู้บำเพ็ญประโยชน์ด้วย หน่วยราชการและประชาชนต่างพร้อมใจจุดประทีปโคมไฟเฉลิมฉลอง

พระราชพิธีตรียัมปวายและ ตรีปวาย

- เป็นพิธีพราหมณ์ คือพระราชพิธีรับเสด็จและส่งเสด็จพระอิศวรและพระนารายณ์ที่เสด็จลงมาเยี่ยมโลกปีละครั้งในเดือนยี่ พระอิศวรเสด็จลงวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือนยี่ แรม ค่ำหนึ่งเสด็จกลับ และวันแรมค่ำหนึ่งวันเดียวกันนั้น พระนารายณ์เสด็จลง มีขบวนแห่รับเสด็จและส่งเสด็จเป็นที่สนุกสนานครึกครื้น

พระราชพิธีนี้มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ทำพิธีที่เทวสถาน เพราะถือเป็นพิธีพราหมณ์ ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่าพระราชพิธีตรียัมปวายและตรีปวายเป็นพิธีใหญ่สำหรับพระนคร จึงโปรดให้มีพิธีสงฆ์ขึ้นในวันขึ้น ๗ ค่ำ ขึ้น ๘ ค่ำ ขึ้น ๙ ค่ำ พระสงฆ์สวดมนต์และรับพระราชทานฉัน ครั้นถึงวันแรม ๕ ค่ำเริ่มพระราชพิธีตรีปวาย พระสงฆ์สวดมนต์และรับพระราชทานฉัน ในพระราชพิธีนี้มีข้าราชการคนหนึ่งรับหน้าที่สมมติว่าเป็นพระอิศวรเป็นเจ้าของเสด็จลงมาเยี่ยมโลกตามที่พราหมณ์คอยรับอยู่ จึงมี **พิธีโล้ชิงช้า** เดิมเจ้าพระยาพลเทพ ซึ่งเป็นตำแหน่งเกษตราธิบดี เป็นผู้รับหน้าที่ ต่อมาเปลี่ยนเป็นข้าราชการที่ได้รับพระราชทานพานทองเปลี่ยนกันยืนชิงช้าปีละคน มีขบวนแห่ประกอบด้วยข้าราชการตำแหน่งต่าง ๆ ๔๐๐ คน

(๑) ปัจจุบันทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดในวันที่ ๔ ธันวาคม

การไล้ชิงช้ามีในวันขึ้น ๗ ค่ำ ตอนเช้า และวันขึ้น ๙ ค่ำ ตอนเย็น มีขบวนแห่ทั้ง ๒ วัน พระยายืนชิงช้าเข้า ขบวนแห่ไปนั่งในปะรำไม้ไผ่ดาดฟ้าขาว เรียกว่า ชมรม มีพราหมณ์ยืนข้างขวา ๔ คน ข้างซ้ายข้าราชการกรม มหาดไทย และกรมพระกลาโหม กรมละ ๒ คน มีพราหมณ์ เป่าสังข์อยู่ข้างหน้า ๒ คน นาลิวัน หรือผู้ไล้ชิงช้าขึ้น กระดานชิงช้ากระดานละ ๔ คน ๓ ครั้ง ๓ กระดาน มีเสา ไม้ไผ่ปลายผูกถุงใส่เงินปักไว้กระดานแรก ๓ ตำลึง (๑๒ บาท) กระดานที่สอง ๒ ตำลึงกึ่ง (๑๐ บาท) กระดานที่สาม ๒ ตำลึง (๘ บาท) นาลิวันจะคอยคาบถุงเงินที่ห้อยไว้ตรง ปลายไม้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและ เจ้านายทั้งพระเจ้าลูกเธอและเจ้านายฝ่ายในเสด็จไปทอด พระเนตรกันมาก แต่งพระองค์เต็มยศถึงทรงเกี่ยวทรง นวมเสด็จไปเป็นกระบวนข้างก็มี

พิธีไล้ชิงช้านี้ ได้เลิกไปเมื่อรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง

พระราชพิธีจร

- พระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบขึ้นในมงคลสมัยพิเศษต่าง ๆ นอกเหนือพระ ราชพิธีปรกติเป็นประจำแผ่นดิน เป็นต้นว่า พระราชพิธี รัชฎาภิเษก สมภาคาภิเษก ทวีธาภิเษก รัชมงคล รัชมัง- คลาภิเษก พระราชพิธีกาญจนภิเษก พระราชพิธีฉลอง ลีริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี และพระราชพิธีสมโภชกรุง รัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี โดยหลักการจะโปรดให้จัดเป็น สองภาค ภาคหนึ่งเป็นการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวาย สมองพระเดชพระคุณในสมเด็จพระบรมราชบุรพการี บางทีก็หมายถึงสมเด็จพระมหากษัตริย์ในโบราณสมัยด้วย อีกภาคหนึ่งเป็นการเฉลิมฉลองสมโภช และแผ่ส่วนพระ ราชกุศลบุญราศีเป็นเทวพลีเพื่อสวัสดิมงคล ความรุ่งเรือง ไพบูลย์ ความผาสุกถาวรในพระองค์ ในลีริราชสมบัติ รัชพรรษา^(๑) ในประเทศชาติ ราษฎร พระราชพิธีทั้งนี้

(๑) จำนวนปีที่ครองราชย์

ในชั้นเดิมเป็นการที่โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทำเป็นของหลวง ต่อมาพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท และพลสกนิกกร ได้มีส่วนเข้าจัดกิจกรรมต่าง ๆ เสริมพระราชพิธีให้ยิ่งใหญ่ขึ้น เป็นการสนองพระมหากรุณาธิคุณเฉลิมพระเกียรติ เช่นที่ปรากฏชัดในคราวมีการพระราชพิธีรัชม้งคลาภิเษกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพะจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๑ ในปัจจุบัน เมื่อถึงวาระพิเศษที่จะมีการประกอบพระราชพิธีสำคัญๆ เช่น พระราชพิธีรัชดาภิเษก พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ พระราชพิธีรัชม้งคลาภิเษก รัฐบาลและประชาชนพร้อมใจกันจัดทำโครงการสร้างสรรค์งานที่มีคุณประโยชน์ถวายเฉลิมพระเกียรติสนองพระเดชพระคุณเพิ่มขึ้น

พระราชพิธีราชาภิเษกสมรส

- พิธีแต่งงานของพระมหากษัตริย์ มีขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพะมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ครั้งนั้นเป็นพระราชนิยมแบบตะวันตก พระบาทสมเด็จพะปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงประกอบพระราชพิธีตามแบบประเพณีไทย ทรงจดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

พระราชพิธีบรมราชาภิเษก

- พระราชพิธีบรมราชาภิเษก เป็นพระราชพิธีที่สำคัญที่สุดต่อการดำรงพระราชสถานะของพระมหากษัตริย์ที่มีสืบต่อมาทุกยุคทุกสมัย ด้วยมีคติความเชื่อว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมุติเทพ อุบัติมาเพื่อขจัดทุกข์เข็ญของอาณาประชาราษฎร์ให้มีความสุขและบำรุงอาณาจักรให้พร้อมไปด้วยความอุดมสมบูรณ์และมีความเจริญรุ่งเรือง

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพะพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อพุทธศักราช ๒๓๒๕ แต่ครั้งนั้นการพระราชพิธียังไม่สมบูรณ์ ต่อมาโปรดให้สืบค้นแบบแผนการพระราชพิธีตามโบราณราชประเพณี แล้วโปรดให้สร้างเครื่องราชกกุธภัณฑ์ เครื่องราชูปโภค และเครื่องประกอบพระบรมราชอิสริยยศชั้น จึงประกอบพระราชพิธี

บรมราชาภิเษกอีกครั้งหนึ่งเมื่อพุทธศักราช ๒๓๒๔ ซึ่งได้ยึดถืออนุโลมพระราชประเพณีครั้งนั้นเป็นแบบแผนที่ต้องที่สุดปฏิบัติสืบมา แต่ได้ดัดแปลงเพื่อความเหมาะสมในแต่ละรัชกาล

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จัดขึ้น ๒ วัน คือ วันที่ ๔ และ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๙๓ ก่อนและหลังพระราชพิธี มีพระราชพิธีอื่นที่เกี่ยวข้องกับพระราชพิธีดังกล่าว คือ

พระราชพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏ ดวงพระบรมราชสมภพ และพระราชลัญจกรประจำรัชกาล จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๒๐-๒๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๙๓

พระราชพิธีทำน้ำอภิเษก การทำน้ำอภิเษกเป็นพระราชพิธีที่จัดต่อเนื่องกัน ๒ วัน ณ สถานที่ ๒ แห่ง คือ สถานที่พลีกรรมตักน้ำจากแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งอยู่ในจังหวัดที่พุทธเจดีย์สถานสำคัญแห่งพระราชอาณาจักร ตั้งอยู่ทั้ง ๔ ทิศ รวม ๑๔ แห่ง และสถานที่สำหรับเสกทำเป็นน้ำอภิเษก ณ พุทธเจดีย์สถานนั้น กำหนดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๔ -๑๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๙๓ วันแรกเป็นการพลีกรรมตักน้ำแล้วแห่มาเข้าพิธีเสกในพุทธเจดีย์สถานตลอดทั้งคืนจนถึงวันรุ่งขึ้น ตอนสายดับเทียนชัย เจือด้วยน้ำพระพุทธรมณฑ์ ตั้งบายศรีเวียนเทียนสมโภชแล้วเชิญมายังกระทรวงมหาดไทยเพื่อนำส่งยังสำนักพระราชวัง ก่อนวันที่ ๒๐ เมษายน

วันที่ ๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๙๓ การถวายบังคม **พระบรมอัฐิ และพระอัฐิของสมเด็จพระบรมราชบุรพการี** ในหอพระธาตุมณเฑียร ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ

วันที่ ๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๙๓ **แห่พระสุพรรณบัฏ ดวงพระบรมราชสมภพ และพระราชลัญจกรประจำรัชกาล** จากพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามมาประดิษฐานที่พระแท่นมณฑล ณ พระที่นั่ง

ไพศาลทักษิณ เวลาเย็น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปยังพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงจุดเทียนทองด้วยชนวนไฟฟ้าแล้วทรงถวายเทียนทองชนวนนั้นแด่สมเด็จพระสังฆราช (หม่อมราชวงศ์ชื่น นพวงศ์) สมเด็จพระสังฆราชเสด็จไปทรงจุดเทียนชัยที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์พระราชพิธีบรมราชาภิเษกและพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนชนวนแล้วพระราชทานเจ้าพนักงานพร้อมด้วยรูปเงินเทียนทองดอกไม้ปฐุษาพระมหาเศวตฉัตร ๕ แห่ง^(๑) และปฐุษาปฐุชนียวัตถุสถานสำคัญ ๑๓ แห่ง^(๒)

วันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓ เป็นวันประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมูรธาภิเษก ณ มณฑปพระกระยาสนาน แล้วทรงเครื่องต้นเสด็จออกประทับเหนือพระที่นั่งอัฐทิศภายใต้สัปตปฎลเศวตฉัตร สมาชิกรัฐสภาถวายน้ำอภิเษกและพราหมณ์พิธีถวายน้ำเทพมนตร์ เวียนไปครบแปดทิศ เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ (จิตร ณ สงขลา) ประธานวุฒิสภาถวายพระพรชัยมงคลเป็นภาษามคธ และประธานสภาผู้แทนราษฎร (นายเพียร ราชธรรมนิเทศ) ถวายพระพรเป็นภาษาไทย พระราชครูวามเทพมุนี (สวาสดี รังสิพราหมณกุล) ถวายพระนพปฎลมหาเศวตฉัตรแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับเหนือพระที่นั่งภัทรบิฐ พราหมณ์ร้ายเวทย์เปิดศิวาลัยไกรลาส ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระสุพรรณบัฏ เครื่องราชกกุธภัณฑ์ เครื่องราชูปโภค และพระแสงอัมรินทร์ จากนั้นพระราชครูวามเทพมุนีถวายพระพรชัยมงคลด้วยภาษามคธ พระบาท

(๑) พระมหาเศวตฉัตร ๕ แห่ง คือ พระมหาเศวตฉัตรในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง และพระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต

(๒) ปฐุชนียวัตถุสถาน ๑๓ แห่ง คือ พระสยามเทวาริราชในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ หุ่นพระบรมรูปรัชกาลที่ ๑ ทรงเครื่องต้นที่ห้องภูษามาลา เทวรูป ณ หอแก้วพระภูมิ ในพระบรมมหาราชวัง พระหลักเมือง พระเลื้อเมือง พระกาฬไชยศรี พระเพลิง พระเจดคุปต์ที่ศาลหลักเมือง เทวสถานพระอิศวร เทวสถานพระนารายณ์ เทวสถานพระคเณศ ที่เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ เทวรูป ณ หอเชือกในบริเวณกรมศิลปากร และเทวรูป ณ ดึกดิน

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งพระราชสัตยาธิษฐาน
พระราชทานพระปฐมบรมราชโองการว่า

**เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่ง
มหาชนชาวสยาม**

พระราชครูวามเทพมุนีรับพระบรมราชโองการด้วย
ภาษามคธและภาษาไทยแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวทรงหลังทักษิโณทก ตั้งพระราชสัตยาธิษฐานจะทรง
ปฏิบัติพระราชกรณียกิจครองราชอาณาจักรไทยโดย
ทศพิธราชธรรมจรรยา จากนั้นทรงเปลื้องพระมหาพิชัย
มงกุฎ พระอัมรณรงค์รัตนวราวุธและพระอัมรณรงค์วิเชียร
จินดา จมื่นสิริวังรัตน (เฉลิม คชาชีวะ) เลขานุการสำนัก
พระราชวัง ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายดอกพิกุลทอง ดอก
พิกุลเงิน ทรงโปรยพระราชทานแก่พราหมณ์ แล้วเสด็จ
พระราชดำเนินออกจากพระที่นั่งไพศาลทักษิณ สู่พระที่นั่ง
อมรินทรวินิจฉัย ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมแด่พระ
สงฆ์ ๘๐ รูป พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา สมเด็จพระสังฆราช
ถวายอดิเรก สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายพระพรลา
แล้วเสด็จขึ้น สมเด็จพระสังฆราชดับเทียนชัย

เวลาบ่าย **เสด็จออกมหาสมาคม** ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ให้คณะรัฐมนตรี คณะทูต สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคล จากนั้น เสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้อาลักษณ์อ่านประกาศสถาปนาสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ขึ้นเป็นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี แล้วทั้งสองพระองค์ทรงรับการถวายพระพรชัยมงคลจากพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาท

เวลาเย็น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับพระที่นั่งราชยานพุดตานทอง เสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนราบใหญ่ไปยังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อทรงประกาศพระองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภก แล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นหอพระธาตุมณเฑียร พร้อมด้วย

**สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เพื่อถวายบังคม
พระบรมอัฐิและพระอัฐิของสมเด็จพระบรมราชบุรพการี**

วันที่ ๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓ เวลาค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินจากพระที่นั่งไพศาลทักษิณไปยังพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน เพื่อทรงประกอบพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร ซึ่งพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในจัดถวาย โดยประทับแรมเป็นครั้งแรกในพระบรมมหาราชวัง รุ่งขึ้นเช้าจึงเสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันที่ ๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เพื่อพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ **คณะทูตานุทูตเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคล** และตอนเย็นพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้นายต่วน สุวรรณศาสน์ จุฬาราชมนตรีและคณะบุคคลต่างๆ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคล จากนั้น ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จออกสีหบัญชร ณ พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ประชาชนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ถวายพระพรชัยมงคล แล้วเสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม**สถาปนาเฉลิมพระนามสมเด็จพระสังฆราชและตั้งพระราชาคณะ**

วันที่ ๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินี เสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สถาปนาฐานันดรศักดิ์พระราชวงศ์ ๔ พระองค์ คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารังสิตประยูรศักดิ์ กรมพระชัยนาทนเรนทร พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิติ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย และพระวรวงศ์

เธอ พระองค์เจ้านักขัตรมงคล ซึ่งเป็นพิธีสุดท้ายในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตามโบราณราชประเพณี

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล – พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลในมหามงคลสมัยที่เสด็จดำรงสิริราชสมบัติเสมอด้วยรัชกาลที่ล่วงมา เช่น รัชกาลปัจจุบันโปรดให้ประกอบพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเสมอด้วยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมอัยกาธิราช

พระราชพิธีรัชดาภิเษก – พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลและเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ซึ่งทรงดำรงสิริราชสมบัติยั่งยืนมา ๒๕ ปีบริบูรณ์

พระราชพิธีสมภาคาภิเษก – พระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกอบขึ้นในวาระที่ทรงครองราชย์ยาวนานเท่าสมเด็จพระบรมราชบุรพการี เช่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ยาวนานเท่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวม ๔ ครั้งด้วยกัน

พระราชพิธีทิวธาภิเษก – พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสทรงครองราชย์เป็นสองเท่าของรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๔๖

พระราชพิธีรัชมงคล – พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่างวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน - ๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๕๐ ในโอกาสที่ทรงดำรงสิริราชสมบัติยาวนานเท่ารัชพรรษาสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แห่งกรุงศรีอยุธยา ทรงครองราชย์ ๔๒ ปี ซึ่งยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์อื่นที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร

พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก

- พระราชพิธีเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ซึ่งทรงครองราชย์ยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดในพระราชพงศาวดาร พระราชพิธีนี้มีขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่างวันที่ ๑๑ - ๑๘ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๕๑ และครั้งที่ ๒ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเสด็จดำรงสิริราชสมบัติ ๔๒ ปี ๒๓ วัน เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๑ ยาวนานกว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชพิธีกาญจนาภิเษก

- พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลและเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ซึ่งทรงดำรงสิริราชสมบัติยั่งยืนมาครบ ๕๐ ปี มีขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๙

**พระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติ
ครบ ๖๐ ปี**

- พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลและเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงดำรงสิริราชสมบัติยั่งยืนมาครบ ๖๐ ปี มีขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๔๙

**พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา
(ศรีสังฆปานกาล)**

- พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ตามขัตติยประเพณีในประเทศไทยมีมาแต่โบราณกาล ตั้งแต่ครั้งต้นสมัยอยุธยา พระมหากษัตริย์ของไทยทรงถือปฏิบัติตลอดมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นพระราชพิธีที่มีประโยชน์ในด้านการปกครอง เพื่อให้พระบรมวงศ์ ชำราชากรทั้งทหาร พลเรือนที่ได้รับพระราชทานยศศักดิ์ ตำแหน่งหน้าที่ปกครองดูแลราษฎรต่างพระเนตรพระกรรณ ตลอดจนประเทศราชที่เป็นเมืองออก พร้อมด้วยภริยามีจิตใจจงรักภักดีต่อพระประมุขของชาติ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตพร้อมไตรทวาร^(๑) พระราชพิธีนี้มีอิทธิพลต่อชนในปกครองแต่เก่าก่อนทั้งทางจิตใจและทางวินัย เป็นพระราช-

(๑) ทวารทั้ง ๓ คือ กาย เรียก กายทวาร วาจา เรียก วาจาทวาร ใจ เรียก มโนทวาร

พิธีซึ่งบรรดาชนในปกครองที่กล่าวมาแล้วได้รับพระราชทาน น้ำพระพิพัฒน์สัตยา ซึ่งพระราชครูพราหมณ์อ่านโองการ แข่งน้ำ แสกน้ำ แทงน้ำด้วยพระแสงราชศัสตราวุธให้ทุกคนที่มีหน้าที่เฝ้าฯ ตี๋มในสถานที่ซึ่งเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่เคารพ เช่น ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระอารามสำคัญ ในพระที่นั่ง ต่อหน้าพระพุทธรูป และ เฉพาะพระพักตร์พระมหากษัตริย์ แล้วต้องกล่าวคำสัตย์ ปฏิญาณ สาบานตนว่าจะไม่ทรยศกบฏต่อพระมหากษัตริย์ ต่อบ้านเมือง และราษฎร ถ้าผิดคำสาบานก็จะถึงความ พิณาศ แต่ถ่าซื่อตรงสุจริตก็จะมี ความเจริญสุข ในการพระราช พิธีศรีสังจปานกาลนี้พระมหากษัตริย์ก็ทรงตี๋มน้ำ พระพิพัฒน์สัตยาปฏิญาณพระองค์ว่า จะทรงปกครอง บ้านเมืองด้วยความซื่อสัตย์ต่อประชาชนด้วย พระราช พิธีศรีสังจปานกาลได้ค่อย ๆ เปลี่ยนแปรรูปพิธีและถ้อยคำ ในโองการแข่งน้ำ ส่วนคำสาบานฝ่ายหน้าฝ่ายในเห็นได้ ในสมัยรัตนโกสินทร์แต่ละรัชกาล มาถึงสมัยที่ประเทศไทย เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยมีพระมหากษัตริย์เป็นพระ ประมุข พระราชพิธีนี้จึงเลิกราไป ครั้นพุทธศักราช ๒๕๑๒ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระ ราชดำริให้ฟื้นพระราชพิธีนี้เป็นพระราชพิธีถวายสัตย์ สาบานของทหารตำรวจผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราช- อิศริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามธิบดี มีคำถวายสัตย์สาบาน อย่างย่อๆ ประกอบพิธี ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตน- ศาสดาราม^(๑)

**พระราชพิธีรับและสมโภช
ขึ้นระวาง ช้างสำคัญ**

- พระราชพิธีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดขึ้นเพื่อสมโภชการรับช้างสำคัญขึ้นระวางเป็นช้างต้น หรือช้างหลวงของพระมหากษัตริย์ตามโบราณราชประเพณี

(๑) คำถวายสัตย์สาบาน และคำสาบานถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาทำยบท

ช้างเผือกเป็นรัตนาคู่พระบารมีของพระมหากษัตริย์
สิ่งหนึ่งในเจ็ดสิ่งทีเรียกว่า สัตว์รัตนะ อันได้แก่ จักรแก้ว
ช้างแก้ว ม้าแก้ว ชุนคลังแก้ว ดวงแก้ว (มณี) และ
นางแก้ว ดังนั้นเมื่อได้ช้างเผือกมาสู่พระราชอาณาจักร
จึงเป็นนิมิตที่ดีของแผ่นดินและเป็นประเพณีที่จะสมโภชรับ
และขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้น หรือนางพระยาช้างต้น
ซึ่งถือเป็นช้างหลวงของพระมหากษัตริย์สืบไป พระราชพิธี
ในรัชกาลปัจจุบันประกอบด้วย

วันแรก พิธีจาริกนามช้างสำคัญ ลงบนอ้อยแดง
ประกอบพิธีในพระอุโบสถ ก่อนหน้าวันพระราชพิธีฯ หรือ
ในช่วงเช้าของวันพระราชพิธีฯ

วันที่สอง เป็นวันประกอบพิธีน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อม
ถวายช้างสำคัญและขึ้นระวางสมโภช พระราชพิธี
เริ่มในตอนบ่าย มีพิธีแห่ช้างสำคัญเข้าสู่โรงพระราชพิธี
เมื่อช้างสำคัญลอดโขนทวาร พราหมณ์และราชบัณฑิต
ประพรหมน้ำเทพมนตร์ นำช้างสำคัญเข้ายืนแทนในโรง
พระราชพิธี พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชา
พระพุทธรูปปฏิมาพระชัยหลังช้าง แล้วทรงจุดธูปเทียนบูชา
พระเทวารรม ทรงศีล ราชบัณฑิตบูชาจุฬารัฐทิศ ผู้ว่า
ราชการจังหวัดน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายช้างสำคัญ
เมื่อได้เวลาพระฤกษ์ ทรงหลั่งน้ำพระพุทธรมนต์ด้วยพระเต้า
เทวปฏิฐ และพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏพระราชทานช้าง
สำคัญ ทรงเจิมที่กระพองช้างสำคัญ แล้วพระราชทานอ้อย
แดงจาริกนามช้างสำคัญ พระราชทานคชาภรณ์เครื่องยศ
พร้อมด้วยเสมาทองมีสายไปคล้องคอ ทรงพระสุหร่าย ทรง
เจิมแผ่นป้ายนามช้างต้น สำหรับไปติดที่เสาน้ำโรงช้างต้น
พราหมณ์อ่านฉันทดุขฎฐ์สังเวย ศิลปินกรมศิลปากรขับไม้
ประกอบขอสามสายกล่อมช้างต้น

วันที่สาม เวลาเช้า พิธีนำช้างต้นอาบน้ำ แล้วนำช้างต้นไปตักบาตรเพื่อความเป็นสิริมงคล จากนั้นนำช้างต้นเข้ายืน ณ แท่นเบญจภาคในโรงพระราชพิธี เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานเลี้ยงภัตตาหารพระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์แต่ก่อน เมื่อพระสงฆ์รับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว ทรงพระเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก แล้วออกจากโรงพระราชพิธีช้างต้น พราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภช พระราชครูวามเทพมุนีเจิมและป้อนน้ำมะพร้าวอ่อนแก่ช้างต้น เป็นเสร็จพิธี

ช้างสำคัญในรัชกาลปัจจุบันที่ขึ้นระวางสมโภชแล้วมี ๑๐ ช้าง คือ

- พระเศวตอดุลยเดชพาหนะ
- พระเศวตวรรัตนกรี
- พระเศวตสุรคชาธาร
- พระศรีเศวตศุภลักษณ์
- พระเศวตศุภวิลาส
- พระวิมลรัตนกิริณี
- พระศรีนราฐราชกิริณี
- พระเศวตภาสุรคเชนทร์
- พระเทพวัชรกิริณี
- พระบรมนขทัศ

ตัวอย่างคำประกาศเทวดา คำบวงสรวง คำสาบาน คำถวายอดิเรก

ประกาศเทวดา^(๑)

ในพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พุทธศักราช ๒๔๕๑

คำเริ่มประกาศ

นมามิ เทวดาเทว
นมามิ อุตตมัม ธรรม
นมามิ ธรรมทนายาท
มัญญุตตูปัททวนา
อัญญา กันตา มนาปา

สัมพุทธัง โสทธิเทสก
สัตตันัง โสทธิยวาท
สัม สุโสทธิการก
ตถา ตถา อนิฏฐกา
สัพพโสทธิ ภวันตุเตย

ข้าพเจ้าขอขอบน้อมนมัสการ ซึ่งพระสัมพุทธศาสดาจารย์ เทวติเทพย์อันเรืองเดช ผู้ทรงแสดงสวัสดิประภทโดยอนกไนย แก่หมู่สัตว์ทั่วไตรภพ อนึ่ง ข้าพเจ้าขอขอบนอบนอภิวาหนซึ่งพระธรรม พุทธานุศาสนอันสูงสุด อันนำมาซึ่งความบริสุทธิ์ศิริสวัสดิ แก่หมู่สัตว์ทั่วมนุษย์แลเทพดาผู้ปฏิบัติ อนึ่ง ข้าพเจ้าขอขอบนอบนอบค้ำับ พระสงฆบริษัทพุทธสาวก ผู้รับมรดกคือสวัสดิธรรมสมบัติ กระทำพุทธกตติยสวัสดิ ให้ปรากฏในตนโดยสามารถ ด้วยเดชอำนาจแห่งความนมัสการซึ่งโสทธิยากรวัตถุ ทว้ทั้งสามไตรรัตน์ ขอให้สรรพพิบัติอุปัทวอันตราย แลอนิฏฐารมณทั้งหลายจงเสื่อมสูญหายสนิท ส่วนอิฏฐารมณเป็นที่ชอบจิตต์เจริญพระราชฤไทยทั้งสรรพสวัสดินิราศไทย จงเกิดมีบริบูรณ์แต่สมเด็จพระปรมินทรมหามหาราชเจ้า ในอารัมภพิธีซึ่งจะได้รับพระราชทาน ประกาศเทพดา ณ บัดนี้

(๑) พิมพ์ตามอักขรวิธีในต้นฉบับเดิมที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงเรียบเรียง

คำประกาศเทวดา

สร้อย สเสน่ห์ สุพนธู นรินท์ ปรีตตานุกาโว สทา รักขตฺติ ฝริตวาน เมตต์ สเมตตดา
ภทันตา อวิกขิตตจิตตา ปรีตต์ ภณันตฺย

ภทันตา ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าของทั้งหลายผู้เจริญ ขออาราธนาพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าจงสำรวมจิตรอย่า
ฟุ้งซ่าน จงกอบด้วยเมตตาจิตระแผ่เมตตาพรหมวิหารไปในราชตระกูล แล้วจงสวดพระปริตอธิฐาน
จิตระว่า ปรีตตานุกาโว ขออานุภาพพระปริตนี้ จงคุ้มครองป้องกันรักษา สมเด็จพระบรม
นราธิปไตย ทั้งไอสุริยสมบัติ กับพระบรมชัฎยวงศานุวงศ์เสนาพฤตมาตย์ ให้ปราศจากสรรพ
ภยันตราย เจริญสุขศิริสวัสดิ์เป็นนิพัทธกาลนิรันดร เทอญฯ

สมันตา จักกวาเสสุ อัตราคัจฉันตฺย เทวดา สัทธัมมํ มุนิราชัสส สุนันตฺย สัคคโมกขทฺทํ

สัคเค กาเม จ รูปे คิริสิขรตฺถे จันตลิกเซ วิมานे ทีเป รัฎฺฐเฐ จ คาเม ตรวนคฺทเน
เคห วัตถุมหิ เขตเต ภูมมาจายันตฺย เทวา ชลถลวิสเม ยักขคันธัพพนาคา ติฏฐันตฺตา สันติเก ยํ
มุนิวรวจณ์ สาธโว เม สุนันตฺย ธम्मสวนกาโล อัยมภทันตา ฯ ๓ วารย

โหนโต เทวสัมาโย ดูกรเทพยนิกรอมรย์กษัตริย์คนธรรพ ภูมภันท์นาคทั้งหลาย หมายถึง
อาทิจคือ ท้าวธรรฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์ แลท้าวกุเวรราช กับทั้งสมเด็จพระจักรินทร์เทพโกสีย์
ผู้มีอำนาจ มีทิพโสทรทิพจักขุอันประเสริฐ ซึ่งบังเกิดประดิษฐานอยู่ในทิพยพิमानมาศ แลเทพย-
ภูมิพฤตษอากาศ จกามาพจร โสฬศพรหมพิภพ อิกองค์อิศวรวิษณุพนพเคราะห์ เทวดาทวาทศ
ราชสีสติดย์ กับทั้งเทพยสัปดาห์ศันษัตรีดาราแลเทพยท้าวอันอภิบาลบำรุงรักษากรุงเทพ
มหานคร อมรรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา แลพระบรมมหาราชวัง ท้าวพระที่นั่งเสวตราชชาจัต
มณชรรัตนปราสาท พระราชนิเวศน์สถาน อิกทั้งเทพยเจ้าอันอภิบาลคามนิคมชนบทเขตร
ประเทศราชธานี บุรีรอบขอบจังหวัดทั่วสยามรัฐสีมาณฑล จงมีกมลปริดามาชุมนุมในพระราช
พิพิธมณฑล มงคลการสถานแล้วสมาทานเบญจางคิกศีล สดับรับรศพระมุนินทรานุศาสน์ ซึ่ง
พระสงฆ์สันนิบาตจะสวดสาธยายถวาย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทร
เทพยมหามงกุฎ บุรุษยรัตนราชรวินษ์ วรุตพงษ์บริพัตร วรชัฎยราชินิกโรดม จาตุรันตบรมมหา
จักรพรรดิ ราชสังกาศ อุภโตสุชาติสังสุทธเคราะห์ณี จักรกรีบรมนารถ มหามงกุฎราชวรังกูร
สุจริตมูลสุสาธิต อรรคอุกฤษฐไพบูลย์ บุรพาดุลย์กฤษฏาภินิหาร สุภาธิการรังสฤษดิ์ ัฎญญ-
ลักษณวิจิตรโสภาคยสรรพางค์ มหาชโนตมางคประนต บาทบงกชชยุคล ประสิทธิสรรพศุภผลอุดม
บรมสุขุมालย์ ทิพยเทพาวตารไพศาล เกียรติคุณอดุลยพิเศษ สรรพเทเวศรานุรักษ์ วิสิฐศักดิ์
สมญา พินิตประชานารถ เปรมกมลชัฎยราชประยูร มูลมุขมาตยาภิรมย์ อุดมเดชาธิการ บริบูรณ์
คุณสารสยามาทินคร วรุตเมกราชดิลก มหาปรีวารนายกอนันต์ มหันตวรฤทธิเดช สรรพ

วิเศษสิรินธร อเนกชนนิกรสโมสรสมมต ประสิทธิ์วรายศมโหดม บรมราชสมบัติ นพปดลเสวตร
 ฉัตรราดิฉัตร ศิริรัตโนปล้นษณมหาบรมราชาภิเศกาภิสิต สรรพทศทิวชิตไชย สกลมไหสวริย
 มหาสวามินทร์ มเหศวรมหินทรมหารามาทิราชวิโรดม บรมนารถชาติอาชาวไศรย พุทธาทิ
 ไตรรัตน์สรณารักษ์ อุดลยศักดิ์อรรคนเรศราชิบัติ เมตตากรุณาสีตลฤทัย โอนปมัยบุญญาการ
 สกลไพศาลมหารัษฎาธิบดินทร์ ปรมินทร์ธรรมิกมหาราชาทิราช บรมนารถบพิตรพระเจ้าอยู่หัว
 เจ้าอยู่หัว ในพระราชพิธีรัชมหงคลลาภิเศกสมามคม ณ บัดนี้ ด้วยจำเดิมแต่สมณพราหมณาจารย์
 แลพระญาติวงศ์คณาภิมุขมนตรี มีสมานฉันท์ขึ้นชมประชุมเชิญพระบาทขึ้นเสวยมไหสุริยราช
 สมบัติครอบครองสยามรัฐสีมา ก็ทรงสอดส่องด้วยพระปัญญา จัดการบำรุงรักษาพระราชอาณา
 จักรมีต้นว่าจัดทหาร ให้มีประจำการป้องกันปรปักษ์มากกว่าเก่าเปนหลายเท่าพันทวี บันพระราช
 อาณาเขตเป็นส่วนมณฑล ตั้งมนตรีประจำเทศาภิบาล ให้ดูแลรักษาความสำราญของราษฎร
 แก่การเก็บภาษีอากรให้สมควร ประมวลุพระราชทรัพย์ได้ทั้ทวีขึ้นมากมาย จับจ่ายบำรุงบ้าน
 เมือง เจริญรุ่งเรืองทุกตำบลหนทางที่ไกลก็เหมือนใกล้ เพราะทำทางให้เดินได้สะดวกดี มีรถไฟไป
 เร็วสบาย ได้ขยายที่ทำกิน แผ่นดินเต็มไปด้วยเพาะปลูก ออกลูกผลมากหลาย เหลือกินขายไป
 ต่างประเทศ ท้วพระราชอาณาเขตสมบูรณ์ ทรงพระกรุณาพระราชารุญให้เลิกทาสเป็นไทย
 ให้ลดหย่อนผ่อนเบี้ยอันเปนอบายมุขลงคงเหลืออยู่น้อยตำบล ประชาชนจะมีได้ฉิบหาย ให้ตั้ง
 กฎหมายอีกมากมี เพื่อจะให้ผู้ประพฤติดีได้ความสบาย เพื่อจะให้ผู้ประพฤติร้ายนั้นเข็ดขาม จะ
 พรรณนาความมิรู้สิ้นรู้เสร็จ ล้วนสำเร็จด้วยพระปัญญาวิริยาภิบาลมี สมณพราหมณ์ซึ่งประชา-
 ราชารุญ รู้สีกล้าถุกถึงพระเดชพระคุณมิได้ขาดทุกตัวคน พระองค์เป็นที่รักของประชาชนทั่วทุกทิศ
 สมเด็จพระบพิตรพระราชสมภาร ได้กระทำการราชาภิเศกพิธี ในพฤษภาคมปีกษัตริย์ที่สิบสอง
 กัตติกมาศ ปีมโรงสัมฤทธิศก พระพุทธศักราชล่วงแล้วได้สองพันสี่ร้อยสิบเอ็ดจรรษา เสวยราช
 สมบัติบำรุงรัฐสีมาให้บ้านเมืองมั่งคั่ง ตั้งพระฤทัยทำนุบำรุงพระวงษาเสนาามาตย์ ทั้งสมณ-
 พราหมณาประชาราษฎร์ให้อยู่เย็นเป็นสุขทุกทิวาราตรี ครอบเกล้าวันนีปีวอกสัมฤทธิศก เดือน
 สิบสอง แรมเจ็ดค่ำอาทิตย์วาร พระพุทธศาสนายุกาลล่วงแล้วสองพันสี่ร้อยห้าสิบเอ็ดจรรษา
 บรมรัชชัฒนาบาบรรจบครบสี่สิบปี มีเศษสามวาร สมเด็จพระกระษัตริย์อันมีพระราชประวัติใน
 พงษาวดาร จะได้มีรัชกาลยืนยาวเท่าสมเด็จพระบพิตรพระองค์นี้หามีได้ เปนเหตุให้มีพระกมล
 ผ่องใสโสมนัส ดำรัสสั่งให้ตั้งการรัชมหงคลลาภิเศก ให้แต่งพระราชฐานตระการรุจิเรข ล้วนแล้ว
 ไปด้วยประทีปแลธงฉัตร สมโภชสิริราชสมบัติรัชพรรษากระทำพุทธบูชาสักการวิธี ทรงพระกรุณา
 ให้สังฆการีอาราธนาพระสงฆ์สี่สิบเอ็ดองค์มาสนับนิตสาธยายพระพุทธมนต์ในมณฑลพระราช
 พิธี เพื่อให้ทรงพระเจริญศรีเฉลิมพระราชศรัทธา จึงมีพระบรมราชโองการให้อัญเชิญเทพยดา
 มาประชุมสดับรับรศ วรพจน์แห่งพระมุนีนารถ มีประสาทเลื่อมใส ได้ผลส่วนพระราชกุศลนี้แล้ว
 ไซ้ เทพยเจ้าทั้งหลาย จงมีไมตรีจิตประสิทธิถวายพระพรไชย ให้เจริญพระราชสิริสวัสดิ มนุญญา-

ราชดำรัส

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

อรรถไพบูลย์ เพิ่มภูพระราชาเกียรติยาดีเรกยศ ให้ปรากฏแผ่ไพศาลไปในนานาประเทศ ทุกเขตร
ชั้นธสิมาระอาพระเดช ปราศจากสรรพภัยเภทปีพนาทิกุช จงเสวยไอสุริยสุขที่รมายุสมบูรณ
ภูลพิพัฒน์ยืนโยคนฤโคกนิรันตราย กับทั้งพระบรมวงษาเสนามาตย์ราชบริษัททั้งหลายแลสมณ
พรหมณาประชาชน ให้พ้นทุกขพิบัติ จงคุ้มครองป้องกันกำจัดพิษภัยอย่าให้มาเบียดา อิกอเนก
นานาอมมนุษย์ภัยอันตรายจงนิราศทุกสิ่งสรรพโรคาพาธพยาธิอุบัตวจัญไร ให้ระงับอัปโทษยเกษม
สุขทั่วทุกมนุษย์นกรประชา คณาสัตว์จตุบาททวิบาทจสมบูรณภูลสวัสดิ์ บำราศพิบัติวัฒนา ทั้ง
วรโษทกธรราให้ตักต้องตามฤดูกาล เปนอุปการแก่สรรพธัญญาหารแลพืชผลพฤกษาลดาชาติ
ให้บริบูรณ์ทั่วประเทศราชภูรภาราคามนิคมชนบท กำหนดในจังหวัด พระราชาณาปวัตินฉล
สกลเขตรชั้นจ้ ปัจจุบันตพิไสยสีมา โดยนัยประกาศ อันอาตมพรรณามาจนี้

คำสาบาน

ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ข้าพระพุทธเจ้า (ออกนามผู้สาบาน) ขอกระทำสัตยปฏิญาณ สาบาลตัวถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เฉพาะพระภักตร์พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า

อนึ่ง ขอเทพยเจ้าทั้งหลายที่มีฤทธิ์สิทธิ์ศักดิ์ และมีทิพยโสตา ทิพยจักขุ อันประเสริฐทั่วทุกสถาน มีท้าวจัดดูโลกบาลมหาเทวราช กับพระสยามเทวาธิราชเป็นอาทิ แลอารักเทพยดา คือพระหลักเมือง พระเสื่อเมือง พระทรงเมือง และพระกาพอันเรืองฤทธิ์สิทธิ์ศักดิ์ แลเทพยดาผู้รักษานพภูมมหาเสวตรฉัตร แลรักษาพระองค์เป็นประธาน ขออัญเชิญมาเป็นสักขีทิพยพยานแก่ข้าพระพุทธเจ้าผู้กระทำสัตยปฏิญาณด้วยความเต็มใจมิได้เป็นสักแต่ออกวจีเภท

ด้วยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จำเดิมแต่ได้เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติบรมราชาภิเษก ทรงรับราชการในที่จะทรงบำรุงความสุข แลระงับทุกข์ของประชาชนอันอาศัยอยู่ในพระราชอาณาเขตทั่วไป ได้ทรงตั้งพระราชหฤทัยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาแลรักษาชาติพระราชอาณาจักร ให้วัฒนาถาวรปราศจากภัยอันตรายทั้งปวงด้วยกำลังพระวิริยภาพแลพระราโชบาย ทั้งทรงปกครองแลทำนุบำรุงพระบรมวงศานุวงศ์สมณพราหมณาจารย์ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนทั้งหลายตลอดจนพ่อค้าประชาชน ให้ร่มเย็นเป็นสุขด้วยพระมหากรุณาแลทรงตั้งอยู่ในสุจริตธรรมจริยาตามโบราณราชประเพณี มีพระเดชพระคุณอันยิ่งใหญ่หาที่สุดมิได้

ข้าพระพุทธเจ้าจะตั้งใจรักภักดีซื่อสัตย์สุจริต คิดป้องกันรักษาได้ฝ่าลองธุลีพระบาท ให้ปราศจากภัยอันตรายคือ ไม่คิดขบถประทุษร้าย ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยน้ำจิตร์ แลมอบกายถวายชีวิตต่อราชการอันเป็นหน้าที่ เช่นการรักษาพระพุทธศาสนากับรักษาชาติ แลบ้านเมืองสนองพระเดชพระคุณ

เพราะฉนั้น ถ้าข้าพระพุทธเจ้ามิได้ตั้งอยู่ในความสัตย์สุจริต แลคิดขบถประทุษร้ายต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยน้ำจิตร์ ฤๅคิดเอาใจไปแผ้วไถ่ต่างด้าว

ทำต่างแดนอันเป็นหมู่ปัจจามิตร ฤๅคิดให้อุบายเล่ห์กลไปให้ผู้อื่นกระทำร้ายต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถ้าข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นแก่จักขุ ฤๅได้ยินแก่โสต รู้ว่าผู้อื่นจะกระทำประทุษร้ายต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มิได้นำเอาเนื้อความมาฟ้องร้องว่ากล่าวให้ทราบบังคมทูลพระกรุณา ให้ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทโดยเร็ว รังรอไว้ด้วยฉันทะ โทษะ โมหะ ภยาจิต ฤๅถ้ามีกิจราชการอันเป็นหน้าที่ซึ่งจะต้องกระทำ เพื่อรักษาพระพุทธศาสนา รักษาพระมหากษัตริย์ และรักษาชาติบ้านเมืองเกิดขึ้น ข้าพระพุทธเจ้าคิดอุบายบิดพลิ้วหลีกเลี่ยงเสีย มิได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณ โดยเต็มกำลังความสามารถ และเบียดเบียนฉ้อราษฎ์บังหลวงกระทำด้วยตนเอง ฤๅด้วยอุบายให้ผู้อื่นกระทำก็ตาม และประพฤติกตัญญู ไม่มีความซื่อสัตย์เป็นการทุจริตต่างๆ ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระมหากษัตริย์มีพระเดชพระคุณอันประเสริฐใหญ่ยิ่งดังนี้

ขอให้เทพดาผู้มีฤทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย มีพระสยามเทวาธิราชกับเทพดาซึ่งสิงสถิตอยู่ในที่ประดิษฐานพระมหาเสวตรฉัตรเป็นต้น จงบันดาลลให้อุบายเล่ห์กลแลความลับอันทุจริตต่างๆ ของข้าพระพุทธเจ้าปรากฏออกโดยเร็วพลัน อย่าให้ทันกระทำการทุจริตต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ ทั้งขอลงให้ข้าพระพุทธเจ้าแคล้วคลาดมหาภัยทุกประการ แลกรรมกรรมทุกสถาน บรรดาที่ท่านผู้มีอำนาจอาจกระทำแก่ผู้มีคามผิดทั้งปวงได้ ขออำนาจเทพดาจงบันดาลอุปถัมภ์ให้การสังหาญผลาญชีวิตข้าพระพุทธเจ้าให้ถึงความฉิบหาย ตายด้วยความแตกความขาด ให้ตายด้วยอสันนิบาต สายฟ้าฟาดราชสัตว์ธาตุดาบองครักษ์อันแรงร้าย ฤๅให้ตายด้วยพิษมัจฉาแลกำลังแห่งสัตว์อันร้ายในน้ำบนบกจงได้ช่องสังหาญข้าพระพุทธเจ้า ผู้มิได้ซื่อสัตย์ให้พลันบันดาลพินาศ ฤๅบันดาลให้ผีพิษมัจฉาผอติสารชราพาธสรรพโรคพิบัติต่างๆ ทุกประการ จงบังเกิดแก่ข้าพระพุทธเจ้าผู้ทรยศคิดคดไม่ซื่อสัตย์ ให้ถึงอกาลมรณะตายด้วยทุกขเวทнал่าปากแสนสาหัส ให้เห็นประจักษ์แก่ตาโลก ครั้นข้าพระพุทธเจ้าสิ้นชีวิตจากมนุษย์โลกแล้ว จงลงไปบังเกิดในมหานรกหมกไหม้อยู่ในไฟไม่รู้จักดับ สิ้นหมิ่นกัลป์แสนกัลป์อนันตชาติ ครั้นสิ้นเวรกรรมจากที่นั่นแล้ว แลจะมาบังเกิดในภพใดๆ ขอจงอย่าได้มีความสุขแต่สักหน่อยหนึ่งในโลกียกามบริโภค แล้วจงอย่าได้พบพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า ซึ่งจะมาโปรดสัตว์ให้พ้นทุกข์ ถึงสวรรค์แลนฤพานถึงจะพบก็อย่าให้โปรดข้าพระพุทธเจ้าได้

ถ้าแลข้าพระพุทธเจ้าตั้งอยู่ในความกตัญญูจะตะเวที่ กระทำราชการในหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต แลมิได้คิดขบถประทุษร้ายโดยบรรยายอันกล่าวมาแล้วแต่หนหลัง ขอจงเทพดาทั้งหลายมีท้าวจัตตุโลกบาลเป็นอาทิอันมีฤทธิ์สิทธิศักดิ์ทั่วทุกเทพยพิภพ ทั้งพระสยามเทวาธิราชแลพระหลักเมือง พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง แลพระกาฬอันเรืองฤทธิ์ อีกเทพยอันสิงสถิตอยู่ในพระมหาเสวตรฉัตร แลเทพดาอันรักษาพระองค์ทุกคืนวัน จงช่วยป้องกันอภิบาลรักษาข้าพระพุทธเจ้าผู้กระทำการราชการโดยสัตย์สุจริตให้สถิตย์สถาพร พ้นจากสรรพโรคพิบัติอุปัถวันตราย

โดยบรรยายอันกล่าวมาแล้วนั้นจึงทุกประการ

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัตยาธิษฐานนี้แล้ว จึงบันดาลให้เกิด
ศุขศิริสวัสดิ์ผ่องแผ้วในกาลทั้งปวง แลมีความเจริญอันใหญ่หลวงแห่งอายุ วรรณะ ศุขะ พละ
ยืนยาวยิ่งยงคงทนจนถึงแก่กาลอายุปริเฉทชราอันแล้วจึงตาย มีความสบายเป็นสุขเวทนา ดุจ
นอนหลับแล้วตื่นขึ้นมาในทิพย์วิมาน เสวยทิพย์สมบัติในสถานสวรรค์สิ้นแสนกัลป์อนันตชาติ
ครั้นข้าพระพุทธเจ้าจุติจากสวรรค์เทวโลกแล้วจะมาบังเกิดในมนุษย์โลก จึงบริบูรณ์ด้วยอุปก
สมบัติ สรรพแสนศฤงคารอันมโหฬาร แลบริวาร ยศปรากฏโดยวิเศษตามประสงค์ อนึ่ง ขอ
จงให้พบพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า แล้วจงได้สำเร็จตั้งมโนรถความปราถนาในทาง
สวรรค์นฤพาน พ้นจากสังสารทุกข์ด้วยความสุขสุจริตกตัญญูกะตะเวทีนั้น เทอญ ฯ

คำถวายสัตย์สาบาน
ในพระราชพิธีพระราชทาน
เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี
ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม
ข้าพระพุทธเจ้า (ออกชื่อผู้ถวายสัตย์
สาบาน) ขอพระราชทานกระทำสัตย์ปฏิญาณ
สาบานต่อ ประเทศชาติ และประชาชนชาว
ไทย เฉพาะพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
เฉพาะพระพุทธรูปรัตนปฏิมากร ทามกลาง
มหาสังฆนิบาตนี้ว่า

ข้าพระพุทธเจ้า ผู้เป็นสมาชิกแห่ง
เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี จะ
รักคือชาติบ้านเมือง จะซื่อสัตย์ต่อประชาชน
และต่อหน้าที่ จะปฏิบัติภารกิจทุกอย่างโดยเต็ม
กำลังสติปัญญาความสามารถ และโดยความ
เสียสละ เพื่อความเจริญความสงบสุข และ
ความมั่นคงไพบูลย์ของประเทศชาติไทย จน
ทราบเท่าชีวิตร่างกายจะหาไม่

หากข้าพระพุทธเจ้า ประพฤติปฏิบัติ
ผิดคำสั่งคชปฏิบัติเมื่อใด ขอความวิบัติจง
บังเกิดแก่ข้าพระพุทธเจ้า เมื่อนั้นโดยฉับพลัน
ทันทีอย่าให้มีความสุขความสวัสดิ์คชประการ
ใด ๆ หากข้าพระพุทธเจ้าดำรงมั่นในสัจ
ปฏิบัตินี้ยั่งยืนไป ขออำนาจพระรัตนตรัย
และเทพยดาอารักษ์ มีพระสยามเทวาธิราช
เป็นตน จงบันดาลความสุขความสวัสดิ์แก
ข้าพระพุทธเจ้าทุกเมื่อ โห้ข้าพระพุทธเจ้า
มีความเจริญในหน้าที่ราชการ เป็นกำลัง
ทะนุบำรุงประเทศชาติสืบไปโดยสมตามปณิธาน
ปรารถนาจงทุกประการ.

คชเกล้าคชภระหมอม ขอเดชะ

ประกาศเทวดาเขาดก คำจากฐานเทวรูปเขาดก^(๑)

๐ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินมาประพาสถึงที่นี่
เสด็จประทับทอดพระเนตรศาลเทพยนี้ แล้วจึงมีพระบรมราชโองการ ให้อัญเชิญเทพยดาอำนาจก่อน
ศีกาก่อนหนึ่งในเขานี้ ลงไปกรุงเทพพระมหานคร แล้วมีพระบรมราชโองการดำรัสให้ช่างสร้างขึ้น
เป็นรูปเทพยดา อย่างเทวรูปโบราณ เมื่อสำเร็จแล้วได้ทรงเฉลิมด้วยจันท์สุคันธชาติ แลพระ
ราชทานเทพยบูชาสักการแล้วทรงพระอธิษฐาน อัญเชิญเทพยดาซึ่งสถิตย์ในที่เขาดก อันเป็นที่
นับถือแห่งคนเป็นอันมาก จงสิงสู่อยู่ในเทวรูปนี้แล้ว ให้เป็นที่คุ้มเกรงรักษาป้องกันภัยอันตรายให้
ผลเป็นความสุขสบายแก่ผู้ที่เชื่อถือตรงคงต่อปฏิญญาในน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ให้ลงโทษเทพยทัณฑ์
เจ้าแก่ผู้ที่ไม่เชื่อถือ คงต่อปฏิญญาในน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ซึ่งบรรดาคนเป็นอันมากได้รับพระราช
ทานแต่พระเจ้าแผ่นดินฯ

(๑) พิมพ์ตามอักขรวิธีในต้นฉบับเดิม

ประกาศพระราชกฤษฎีกา^(๑)

๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๕

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทรสยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร มีพระบรมราชโองการเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมให้ประกาศว่า

ปีพุทธศักราชสองพันห้าร้อยยี่สิบห้านี้ กรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์มีอายุจำเริญยืนยาวมาครบสองร้อยปี ประชาชนทั้งหลายต่างมีความปรารถนาดีที่สามารตั้งบ้านเมืองเป็นอิสระสถาพรสืบมาได้ถึงสองศตวรรษ และสมัครสามัคคีกันจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นทั่วราชอาณาจักร เพื่อปลูกฝังความจงรักและภักดีในประชาชนชาติให้เพิ่มพูนแน่นแฟ้นขึ้นในวาระจิตของคนไทย เป็นเหตุให้ทรงพระราชอนุสรณ์ถึงกาลก่อนที่ล่วงมา ว่าการที่สยามประเทศสถิตเสถียรรุ่งเรืองมาจนบัดนี้ได้ ก็ด้วยอาศัยพระบรมโพธิสมภารบารมี แห่งสมเด็จพระบรมราชบุรพการีแต่ละพระองค์ทรงปกครองนำพา ให้ผ่านพ้นอุปสรรคและภัยอันตรายนานาโดยสวัสดิ์ทุกยุคสมัย ทั้งทรงทำนุบำรุงให้เจริญมั่นคงพร้อมด้วยอิสรภาพอันไพบูรณ์เสมอด้วยอารยประเทศทั้งมวล บรรดาการที่ทรงกระทำให้แก่ชาตินั้นล้วนลำบากยากยิ่ง แต่ละเรื่องแต่ละสิ่งต้องปฏิบัติบำเพ็ญอย่างอุกฤษฏ์ด้วยพระปรีชาญาณอันลึกซึ้งกว้างไกล ซึ่งจะพิจารณาให้เห็นต่อเงแท้ได้จากพระราชกรณียกิจในแต่ละแผ่นดินมีพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชาราชเป็นอาทิ เมื่อแรกที่ทรงพระราชดำริรับอัญเชิญขึ้นผ่านพิภพ ประเทศชาติกำลังประสบความบอบช้ำ ระส่ำระสาย ประการหนึ่งเพราะถูกข้าศึกย่ำยีทำลายเมื่อคราวเสียพระนครศรีอยุธยา อีกประการหนึ่ง เพราะประจวบกับเวลาที่บ้านเมืองเกิดวิกฤตจลาจลซึ่งสงบลง สมเด็จพระปฐมบรมนาถจึงต้องทรงเร่งฟื้นฟูบำรุงประเทศเป็นการใหญ่ทั่วทุกด้าน ด้วยได้ทรงตั้งพระราชปณิธานปรารถนาไว้แน่วแน่ที่จะให้เกิดความเจริญมั่นคงทั้งในพุทธจักรอาณาจักร ช้างฝ่ายพุทธจักรนั้น พระพุทธศาสนาและสังฆมณฑลเสื่อมทรุดเศร้าหมองมาช้านาน จึงโปรดให้ทำการสังคายนาพระธรรมวินัย ทั้งพระบาลีอรรถกถาฎีกาอนุฎีกาลัทธาวิเสสให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ สำหรับเป็นพื้นฐานเกื้อกูลพระปริยัติศาสนา ทั้งยังตรากฎหมายขึ้นจัดระเบียบสงฆ์และสมณปฏิบัติให้เรียบร้อยงดงาม ช้างฝ่ายอาณาจักรก็ทรงพระราชอุตสาหะพยายามดำเนินพระบรมราโชบาย ให้บรรลุผลสมบูรณ์ตามที่ทรงมุ่งหมายถ้วนทุกอย่าง เริ่มด้วยการสร้างพระนครราชธานี มีป้อมปราการคูเมืองชั้นนอกชั้นใน เร่งบำรุงกำลังพลและอาวุธยุทโธปกรณ์ให้เข้มแข็งพร้อมสรรพทุกขณะ โปรดให้ประมวลและชำระพระราชกำหนดกฎหมาย อันพลัดพรายสูญหายให้ถ่องเที่ยงทุกกระบวน

(๑) นายภาวส บุญนาค รองราชเลขาธิการ ประพันธ์

สำหรับใช้เป็นหลักราชการ นอกจากนี้ยังได้ทส่งเสริมฟื้นฟูทางด้านศิลปวัฒนธรรมคดียุทธธรรมนิยมราชประเพณีอีกเป็นอเนกปริยาย พระราชกรณียกิจมากมายที่สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าจะต้องทรงกระทำนี้ พันวิสัยธรรมดาที่สามัญมนุษย์จะปฏิบัติได้ แต่เหตุเพราะทุกพระองค์มีพระราชหฤทัยตั้งมั่นเป็นลัจฉาธิษฐาน ที่จะทรงกระทำการเพื่อชาติ ศาสนา มหาชนอย่างแท้จริงไม่ทอดอยหลัง จึงบันดาลพลังอันอุดมเลิศบังเกิดส่งสนองให้ทรงสัมฤทธิ์ ในพระราชกิจจานุกิจเป็นมหัศจรรย์อันทวยราษฎร์ทราบตระหนกอยู่ทั่วกันว่าเป็นพระบุญญาธิการบารมี ซึ่งปกปักรักษาสยามรัฐให้มั่นคงสวัสดิมาตราบกาลปัจจุบัน พระเดชพระคุณแห่งพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า จึงมีอยู่เอนกอนันต์พันพรรณ

ในวาระอันเป็นมหาลมยมงคลที่ระลึกแห่งการประดิษฐานพระบรมราชจักรีวงศ์นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระบรมราชโองการสั่ง ให้ตั้งการพระราชพิธีถวายราชสักการะสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าขึ้น ณ ท้องสนามหลวง เสด็จพระราชดำเนินมาทรงบูชาพระรัตนตรัยและทรงถวายเครื่องราชสักการะบวงสรวงตามโบราณราชประเพณี โปรดเกล้าฯ อ่านประกาศราชาภิสดุติท่ามกลางมหาสันนิบาตแห่งพระราชวงศ์ข้าราชการและประชาชน

ด้วยอานภาพพระราชศรัทธาเคารพอันมั่นคงในพระรัตนตรัย และในสมเด็จพระบรมราชบูรพการี ขอพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระราชสิริสวัสดิ์ ปราศจากพระโรคพิบัติอุปัทวันตราย ทรงพระเกษมสมบูรณสบายพระราชหฤทัย ดำรงในสิริราชสมบัติพิพัฒไพบูลย์เพิ่มพูนพระเกียรติคุณอดุลยภาพลบลสมัย ผ่องแผ้วจากพิพิธภัยปีพิตาทิทุกข์ทุกเวลา

ขอพระบรมเดชานุภาพมहिมาแห่งสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช จงคุ้มครองประเทศชาติและประชาชนชาวไทย ให้ผ่านพ้นสรรพอุปัทวันพิบัติภัยทั้งปวง อริราชศัตรูภายนอกอย่าล่วงเข้าทำอันตรายได้ ศัตรูหมู่พาลภายในให้วอดวายพ่ายแพ้ภัยตัว บันดาลความสุขความมั่นคงให้บังเกิดทั่วภูมิณฑล บันดาลความร่มเย็นแก่อเนกนิกรชนครบคามเขตขอบขัณฑสีมา

ขอพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าจงชักนำ ให้เกิดสามัคคีธรรมในหมู่ไทยอย่าได้รู้ริวาราน ให้ทุกฝ่ายมีใจสมัครสมานเป็นอันหนึ่งอันเดียวเกลียวกลม เป็นพลังอันอุดมยิ่งใหญ ที่จะประกอบกิจการณีนนำไทยให้วัฒนาถาวรยิ่ง ประสบแต่สิ่งสุภสวัสดิ์ตลอดจิรัฎฐิตกาล

ประกาศพระราชพิธี สมโภชสิริราชสมบัติ นั้ตรมงคล^(๑)

พุทธศักราช ๒๕๒๕

๑ สรวมชีพข้า้พระพุท้เจ้า นั้อ้มเกล้ากรกรรพุม ชุมทศนั้ชั้ณั้ชั้ลั้ เชิญคุณศัรึรึตึนั้ตึรึยั
อวยสรรพั้ชั้ยสรรพั้วิสิฐ สฤชั้ฐั้สรรพั้สำราญ แต้มึหึบถบรณนถ พุระบถสมเต้จพุระปรมึนทร-
มทถมึพลอตุลยเตช มหึตถารึเบศรธรรมาธิบถึ จักรึนถบถึนถั้ สยามึนทรทถึรชั้ บรณนถบพิตร
ผู้ประสิท้ธิธรรมสวัสถึ บำรุงรัฐสิมา แต้บารมึปกเฝ้า เย็นศึรเกล้านั้กรไทย ภูวนั้ยทรงปรารภ ถึงวาระ
ครบชวบปี แต้งพระราชพิธีนั้ตรมงคล ว่ามาตลศุภวาระ ที่พุระบถสมเต้จพุระธรรมาธิบถึ ศึรึตึนั้ทร-
มทถึจักรึบรณนถ ทรงประคึชฐานพุระบรณนถจักรึวงั้คั้ ตำรงมาบรจรบ ครบสองร้อยวัสั้สา เป็น
สมั้ยมหามงคถอตุม ที่จึสมโภชสิริราชสมบัติ เพิ่มพูนสวัสถึวึชั้ ในนั้ตรมงคลวาระ จึงมึพระราช-
โองการดำรัส ให้จั้กพุระราชพิธี สมโภชศึรึเศวตจั้ตร ชั้ตติยราชกฤชถั้กั้คั้ ราไชศวรธรมึนทึรวิธั้
ทรงกระทำรตนนั้ตึยบุชชถา คั้วยมาลารูปเทียมนมส สกั้บสงั้สสารยายมนั้ตึ พุท้ชนั้พนั้ธรรมถกถา
ถววยทักษึนถกั้ถกถาหาร ให้ชั้นั้สถั้สนั้ประกาศ แก่ถึนั้บถาตบรรดถา ผู้มาเฝ้าทูลถออง ทั้งผองเร่่งถำริ
ไตรถึรึจึงแจ้จชั้กั้ แต้งการนั้ตรมงคล โดยแยบยลที่ผู้ บถึนั้คึตพิงหึยั้รู้ รวบคั้วยบั้ญญา ๖

๑ พุระมทถกษั้ทริยั้เจ้าไทย	ทรงราชั้ยเจจึจั้
พุระพสถกั้ทวัหน้า	มอบให้รำรง ๖
๑ เชิญสรงสหัสธรรวา	สมณะพุระหมณถาทวัหน้า
อภึชึทเสกชั้	สั้งถั้ยถววยพุระ ๖
๑ จึงราชภูรทวัเคน	สรรผู้แทนเสื่อกถั้
แต่อั้ฐทึศรบถั้	ยอบเกล้าถววยรัฐ สยามนา ๖
๑ ถววยเศวตจั้ตรนพภูถ	กฤชถกั้คั้เพริศเพรวั้
ราชูปถกถึคเเล้	ทวัทั้งราชั้ สุธรมึนทึ ๖
๑ สมมถึให้รเป็น	เช่สนั้ถั้ลั้กษั้ณถึคเเล้
ชองชชาติพุระเทคเท้	เทคไ้ว้บุชชถา

(๑) นายภาวถ บุนนถ รองราชเตชารึการ ประหั้นั้

◎ พระมหากษัตริย์เจ้าจง	ต้องทรง
กระทำกิจเนกนันต์จง	เจตน์จง
ให้สัมฤทธิ์โดยประสงค์	บริษั ท้วแฮ
อุปสรรคนานาต้อง	คัดด้วยวิธรรม ๖
◎ จรรโลงชาติประเทศนั้น	แลนหนัก
ใช้วิสัยไครจัก	สถฐฎีได้
ครบทุกฝ่ายต้องพรัก	พร้อมช่วย
การจึงสำเร็จไว้	ที่ข้อเสียผล ๖
◎ ขອງยลแบบแจ้ง	ตระหนักจิต
ไทยทุกผู้พึงคิด	เสกสร้าง
ความเจริญแห่งชาติกิด	ตลอดสืบ สนธิธา
เพื่ออนุชนอายุอ้าง	อวดได้เต็มใจ ๖
◎ ผิวะไทยทั่วถ้วน	บรรษัท สมานนอ
ในสรรพกิจแห่งรัฐ	เสร็จใส่รั
มหาพลจะตระบัก	บังเกิด
ยังประเทศชาติให้	รุ่งเรืองทุกวิถี ๖

◎ ขอคุณพระศรีรัตนตรัย คຸ້มภูวนัยนฤบถิ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราช-
 จักรินทร์ ทุกพระองค์ทั้งหน้าใน นีราศภยเกษมสถานต์ ข้าราชการมุขมนตรี สวัสดิ์พื้นอุปสรรค
 บริรักษ์รัฐมณฑล ให้โสภณเทียมอารยชาติ ประชาราษฎร์นิคมคาม มีแต่ความร่วมมือเย็น เป็นปรกติ-
 ผาสุก ทุกเผ่าพวกสมัครสมาน มุ่งก่อปรการประโยชน์กิจ มีดวงจิตหรรษา เรือกนาสวนทุกตำบล
 เพิ่มพูนผลทั่วเขต ประเทศไพรัชถ้วน ถ้วนเป็นมิตรไมตรี ชาติไทยทวีกตติคุณ อุดลเดชานุภาพ
 เอิบอาบด้วยบุญฤทธิ์ อุดสาหนักพินิชกรรม เพิ่มผลนำรายได้ ท่วมท้นให้บำรุงรัฐ ภัยพิบัติหอนปีธา
 ขอพระศาสนาจงเรืองรุ่ง ขอไทยจุงวัฒนา ด้วยความสามัคคี ด้วยวีรยภาพแข็งกล้า ขอฝนฟ้าอุทธาร
 เป็นปรกติกการทุกขวบปี สรรพสวัสดิ์จงปรากฏ สมมในรอย่าซ้ำ แรงประสิทธิ์ตั้งชั่ว ถึงถ้อยอริษฐาน
 นี้เทอญ ๖

ประกาศบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช
ในการพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก^(๑)
ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ณ วันอาทิตย์ ที่ ๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๑

ข้าพระพุทธเจ้าผู้รับพระราชโองการ มาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร ขอประกาศแก่ทวยเทพผู้ทรงมหิศวรงค์ดี ซึ่งรักษาพระราชอาณาจักรและพระมหานครราชธานี มีอาทิพระสยามเทวาธิราช ผู้ทรงพิพยอมอำนาจฤทธิธำรง กับทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท ประชาชนผู้ทั้งมวลถ้วนทั่วหน้า

สมัยเมื่อสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์เสด็จดำรงราชสมบัติสถาวรียืนยาวยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใด อันมีปรากฏในพระราชพงศาวดาร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชกุศลและพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกเฉลิม เสริมสิริสวัสดิ์แห่งรัชกาลและพระราชอาณาจักร บัดนี้ ลุถึงลัทธิขัตติสมัย ที่เสด็จเนาในมโหศวรรษยาธิปัตย์ เกินกว่าวันธำรงรัชในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยนิยามเป็นเหตุให้เกิดความปราโมทย์ชื่นชมแก่มหาชนทั่วพระราชอาณาจักร ผู้มีความซื่อตรงจงรักในดวงมาน ประกอบกับรัฐบาลและภาคเอกชนมีสมานฉันท์พร้อมกันกราบบังคมทูลขอพระราชทานให้ทรงประกอบกรณลงสมโภชตามประเพณี อนุวัตพระราชพิธีในรัชกาลที่ห้าที่ปรากฏ

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชกุศลทักษิณานุปทานเป็นเบื้องต้น ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลถวายสมเด็จพระบรมอัยกาธิบดี สมเด็จพระบรมราชบุพการีทุกพระองค์ กับทั้งพระมหากษัตริย์ผู้ดำรงแผ่นดิน ในโบราณราชธานินทร์ศรีอยุธยาและธนบุรี

วาระนี้มีพระราชโองการดำรัส ให้ตั้งการพระราชพิธีสมโภชสิริราชสมบัติรัชพรรษา ทรงกระทำรัตนัญบูชาและบวงสรวง แต่เทวาทิเทพทั้งปวงซึ่งรักษาแผ่นดินไทยราไชศวรย์ โปรดให้เชิญรูปพระสยามเทวัญออกประดิษฐาน ภายในบุษบกพิมาน ณ มุขเด็จพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เสด็จออกทรงบูชาพระสยามเทวาธิราชถวายเครื่องสังเวทยบวงสรวง ทำมกลางสันนิบาตแห่งพระราชวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาททุกกระทรวงซึ่งเฝ้าอยู่โดยอนุกรม มีพระบรมราชโองการ

^(๑) นายภาวส บุนนาค รองราชเลขาธิการ ประพันธ์

โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่เทพดา อัญเชิญสยามรัฐธิปไตยมาประชุมฟัง พระสงฆ์เจริญพระปริตรพุทธมนต์ อนุโมทนาในส่วนพระราชกุศลที่ทรงปฏิบัติ แล้วยังจัดให้โสมนัสในสรรพสิบลูชา ซึ่งทรงพระราชศรัทธาจำนงถวาย

ขอเทพยเจ้าทั้งหลายจงมีกมลประกอบด้วยเมตตา ร่วมกันอภิบาลรักษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงพระเจริญยั่งยืนในสิริราชสมบัติ ชั่วกาลด้วยพระราชศักดิ์ดาดีเรกยศปรากฏแผ่ไปในประเทศนานา ปราศจากสรรพภัยพิบัติทุกข์ เสวยไอศวรรยสุขที่ชายุชนมสวัสดิ์โรจน์รุ่งจรัสด้วยพระมหากรุณาธิคุณอดุลยฤทธิ์ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมราชโอรส ธิดาทูกระองค์

ขอเทวานุภาพจงกำจัดสรรพอุบาทว์จัญไร สรรพทุกข์สรรพภัยให้สูญสิ้น ทั่วไทยธรณินทร์มีแต่ความร่มเย็นเป็นผาสุกยุคดิศธรรม ให้ไทยทั่วหน้าสามัคคีกันมั่นคง ให้เสนานิกรทุกเหล่าดำรงในความสวามิภักดิ์ เป็นกำลังพิทักษ์รักษาแผ่นดินให้ราบคาบ มีสุรภาพกล้าหาญในการสู้ศึกศัตรู เชิดชูความเป็นเอกราชให้ยืนยง ยังหมู่พระราชวงศ์เสวกามาตย์ราชบริพาร ให้พร้อมพรักสมัคสมานโดยสมานฉันท์ ร่วมกายร่วมใจกันปฏิบัติราชกิจ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตกตัญญู เป็นกำลังค้ำชูพระราชอาณาจักรให้ดำรงมั่น ยังสรรพเคราะห์หยาให้บังเกิดมีแก่ประชาชน ยังฝนให้สมบูรณ์ตามฤดูกาล เกื้อกูลแก่สรรพธัญญาหารพืชผลและเศรษฐกิจ ยังพระมหานครให้บริบูรณ์ด้วยนานาวรามิสโภคสมบัติ อันไหลหลั่งถั่งมามีรู้ชัดแต่ทั่วทิศานุทิศ ขอทวยเทพจงประสิทธิ์ศุภมงคล มนุญผลทุกประการ โดยนัยที่ข้าพระพุทธเจ้าจงจัดอธิษฐานถ้วนทั่วเทอญ

คำถวายอดิเรกซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน

คำถวายอดิเรก แบบที่ ๑

เฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

อดิเรกวิสุตต์ ชีวตุ.

อดิเรกวิสุตต์ ชีวตุ.

อดิเรกวิสุตต์ ชีวตุ.

ทิมายุกโก โหตุ อโรโค โหตุ.

ทิมายุกโก โหตุ อโรโค โหตุ.

สุโขโต โหตุ ปรมินทมหรรษา.

สิทธิกิจจัม สิทธิกมมัม สิทธิลาโก ชโย นิจจัม

ปรมินทมหรรษาวรสสุส ภาตุ สพุพทา.

ขอถวายพระพร

คำถวายพระพรลา

ขอถวายพระพรเจริญพระราชาสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคลพระชนมสุขทุกประการ
จงมีแต่สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เวลานี้สมควรแล้ว
อาตมภาพทั้งปวง ขอถวายพระพรลา แต่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์
ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ.

ขอถวายพระพร

คำถวายอดิเรก
แบบที่ ๒

สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ

อดิเรกวิสุตต์ ชีวต.
อดิเรกวิสุตต์ ชีวต.
อดิเรกวิสุตต์ ชีวต.
ที่มายุกโ โหดุ อโรโค โหดุ.
ที่มายุกโ โหดุ อโรโค โหดุ.
สุขิโต โหดุ ปรมินุทมหารราชา สปรมราชินี.
สิทธิกิจจัม สิทธิกมมัม สิทธิลาโก ชโย นิจจัม.
ปรมินุทมหารราชวรสุส ปรมราชินียา สห ภวตฺ สพุพพา.
ขอถวายพระพร

คำถวายพระพรลา

ขอถวายพระพรเจริญพระราชนิเวศน์ที่พัฒน์มงคลพระชนมสุขทุกประการ
จงมีแต่ สมเด็จพระบรมพิตร พระราชสมภารเจ้าทั้ง ๒ พระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เวลานี้
สมควรแล้ว อาตมภาพทั้งปวง ขอถวายพระพรลา แต่สมเด็จพระบรมพิตร พระราชสมภารเจ้าทั้ง ๒
พระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ.

ขอถวายพระพร

คำถวายอดิเรก

แบบที่ ๓

เฉพาะสมเด็จพระบรมราชินีนาถ

อดิเรกวิสุตต์ ชีวต.

อดิเรกวิสุตต์ ชีวต.

อดิเรกวิสุตต์ ชีวต.

ที่มายุกา โหตุ อโรคา โหตุ.

ที่มายุกา โหตุ อโรคา โหตุ.

สุขิตา โหตุ สิริกิตติปรมราชินี.

สิทธิกิจจัม สิทธิกมมัม สิทธิลาโภ ยโส นิจจัม

สิริกิตติปรมราชินียา ภวตุ สัพพทา.

ขอถวายพระพร

คำถวายพระพรลา

ขอถวายพระพรเจริญพระราชสิริสวัสดิ์พัฒนามงคลพระชนมสุขทุกประการ
จงมีแต่สมเด็จพระบรมพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เวลาที่สมควรแล้ว
อาตมภาพทั้งปวง ขอถวายพระพรลา แต่สมเด็จพระบรมพิตร พระราชสมภารพระองค์
ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ.

ขอถวายพระพร

“..... ปัญหาเฉพาะในด้านรักษาภาษานี้ก็มีหลายประการ อย่างหนึ่งต้องรักษาให้บริสุทธิ์ในทางออกเสียง คือให้ออกเสียงถูกต้องชัดเจน อีกอย่างหนึ่งต้องรักษาให้บริสุทธิ์ในวิธีใช้ หมายความว่าวิธีใช้คำมาประกอบเป็นประโยค นับเป็นปัญหาที่สำคัญ ปัญหาที่สามคือ ความร่ำรวยในคำของภาษาไทย ซึ่งพวกเรานึกว่าไม่ร่ำรวยพอ จึงต้องมีการบัญญัติศัพท์ใหม่มาใช้ .....

..... การบัญญัติศัพท์ใหม่ก็เป็นสิ่งสำคัญเหมือนกัน จำเป็น แต่อันตราย .....”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระราชทานในการประชุมวิชาการของชุมนุมภาษาไทย
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วันที่ ๒๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๐๕

เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์

ราชภัฏพัทธ์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระมหาเศวตฉัตร (ฉัตรขาว ๙ ชั้น) ในท้องพระโรงกลาง พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

พระมหาพิชัยมงกุฎ

ราชภัฏพัฑ์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระแสงขรรค์ชัยศรี

ธำมรงค์ชัยพฤกษ์

พัดวาลวิชนี และพระแสงหfangช้างเผือก

ฉลองพระบาทเชิงงอน

ราชัตัพพ์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระชฎา ๕ ยอด

พระชฎาเดินทวน

๑๙๒

พระเกี้ยว

พระมาลาเส้าสะเทิน

พระมาลาเส้าสูง

พระมาลาเบี่ยง

ราชศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอุทัยทองเขตชัตติยนารี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระชนษา ๕ ยอด เมื่อเสด็จไปสมโภชเวียนเทียน หลังตัดพระเมาฬี ในพระราชพิธีโลกันต์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเหมวดี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระมาลาเส้าสะเทินประดับขนนกการเวกในพิธีส่งพระกรและเข้ากระบวนแห่ในพระราชพิธีโสกันต์

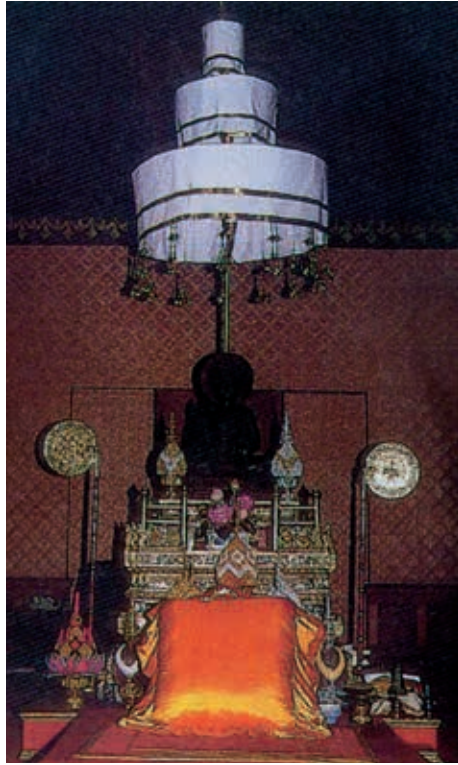
พระสัปตปฎลเศวตฉัตร (ฉัตรขาว ๗ ชั้น)

พระสถูปภูลเศวตฉัตร ปักเหนือพระชาธารพระที่นั่ง

พระเบญจปฎลเศวตฉัตร (ฉัตรขาว ๕ ชั้น)

เศวตฉัตร ๓ ชั้น ปักเหนือพระแท่นประจำตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช

ฉัตรขาวลายทอง ๕ ชั้น หรือฉัตรกำมะลอ

ราชัตัพพี

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ฉัตรโคมทอง ๕ ชั้น

พระกรรภีรมย์ (พระเสมาธิปไตยหรือพระเสนาธิปไตย)

ราชัตัพพี

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระกรรณิรมย์ (พระฉัตรชัย)

พระกรรภีรมย์ (พระเกวาท้า หรือ พระเกวาท้าย)

ราชัตัพพี

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระอภิรุ้ม ฉัตร ๗ ชั้น ปักหักทองขวาง

พระอภิรุ้ม ฉัตร ๗ ชั้น ทองแพ้วลวด

พระอภิรุยม ฉัตร ๕ ชั้น ปักหักทองขวาง

พระอภิรุยม ฉัตร ๕ ชั้น ทองแฝลวด

ราชัตัพพี

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ชุมสาย ฉัตร ๓ ชั้น ปักหักทองขวาง

ฉัตรเบญจา ๕ ชั้น

ราชัตัพพี

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระกลด

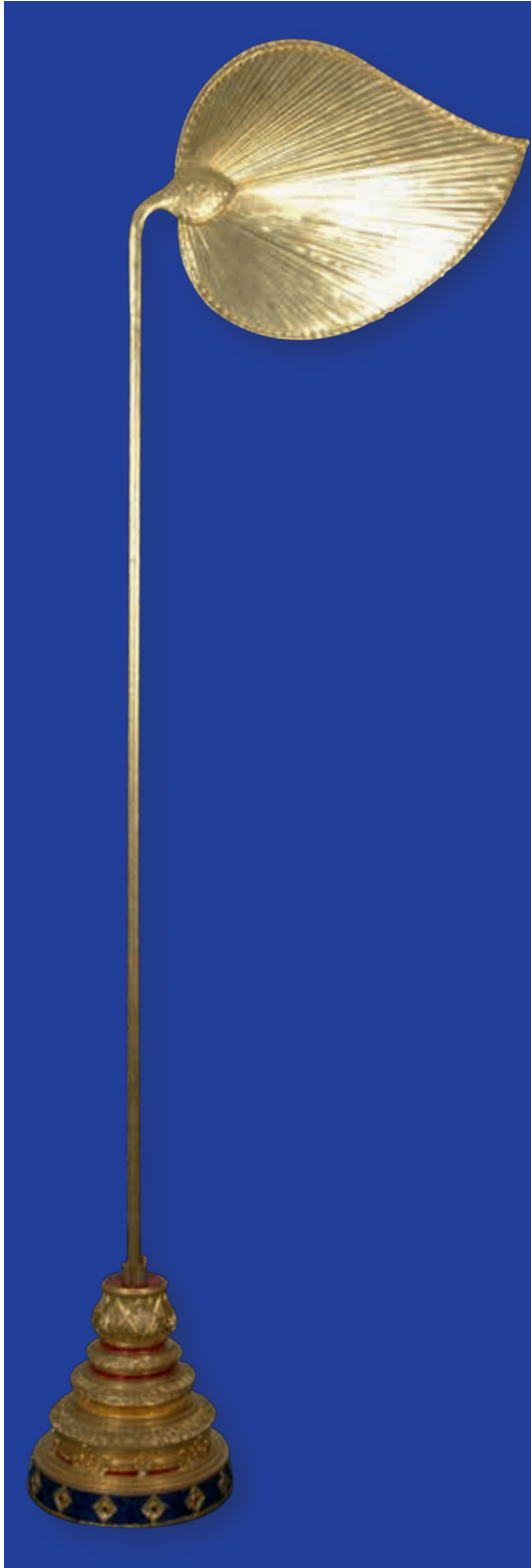
ริ้วขบวนพระราชอิสริยยศในการเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนราบใหญ่ไปวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
เพื่อทรงปฏิบัติพระองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภกในวันบรมราชาภิเษก
วันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓

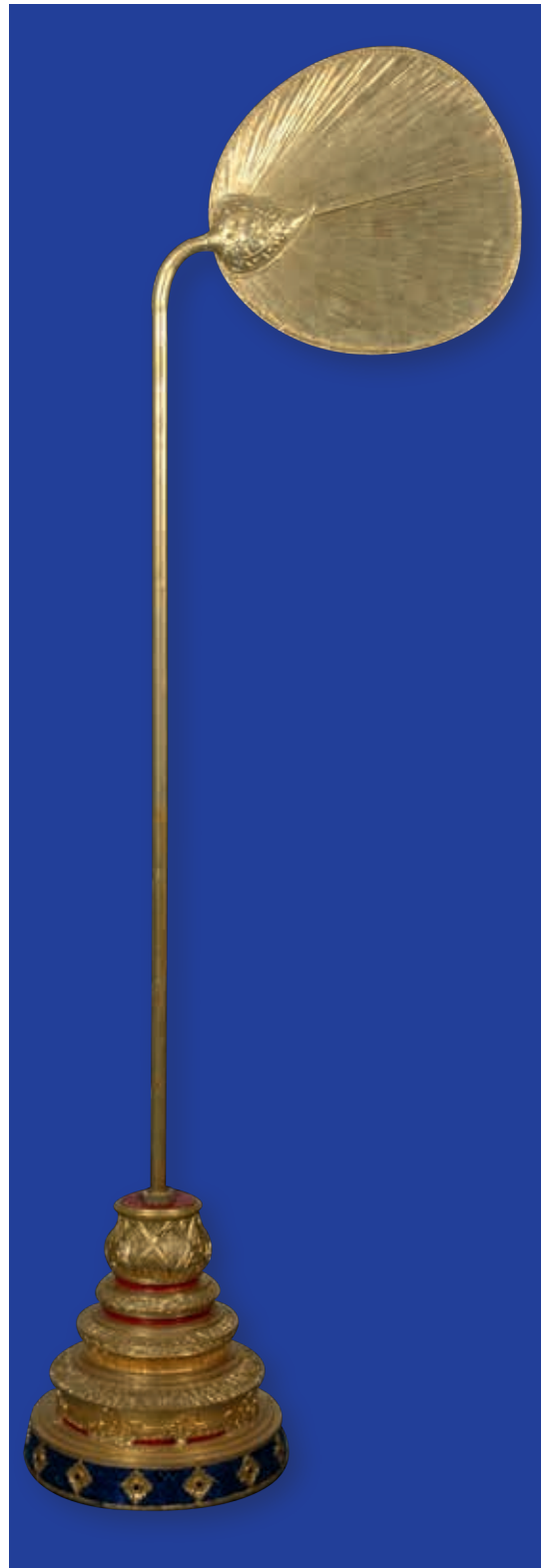

ราชัตัพพี

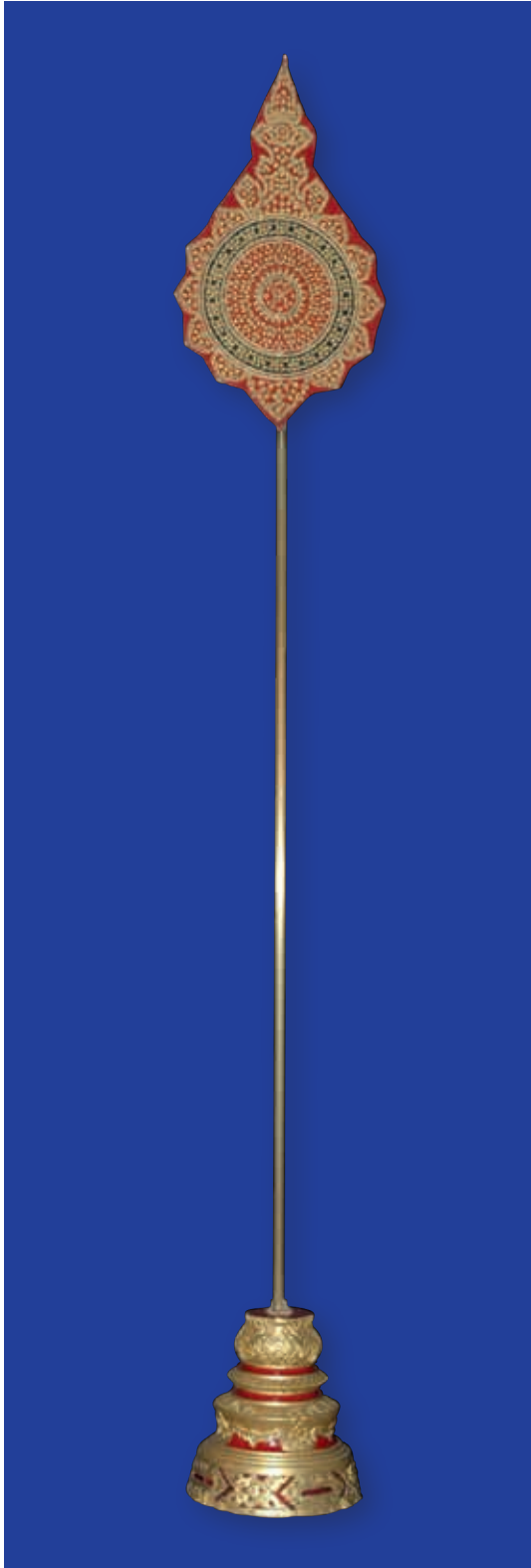
เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

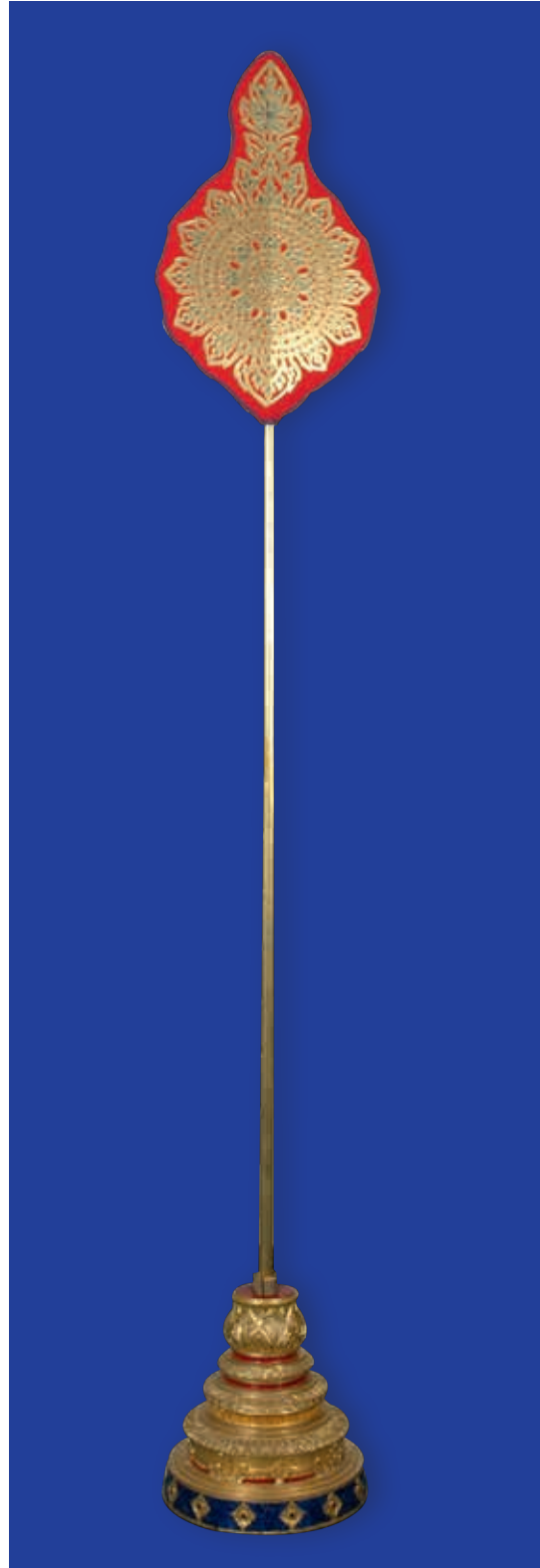
พัตโปก (รูปช้อย)

พัตโปก (รูปมน)

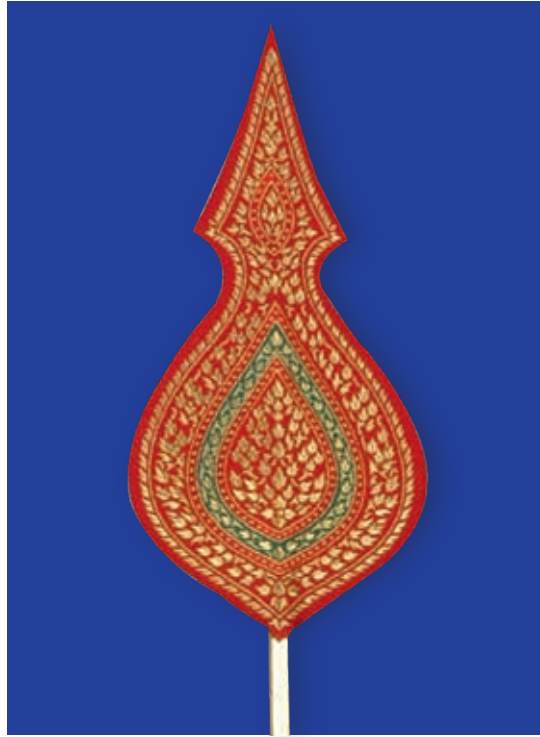
บังแทรก ปักหักทองขวาง

บังแทรก ทองแผ่ลวด

จามร ปักหักทองขวาง

ลวดลายจามร ปักหักทองขวาง

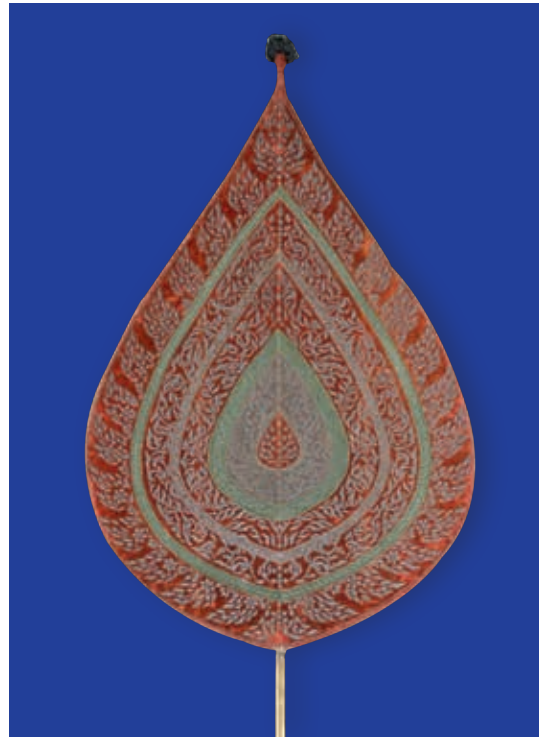
จามร ทองแผ่นลวด

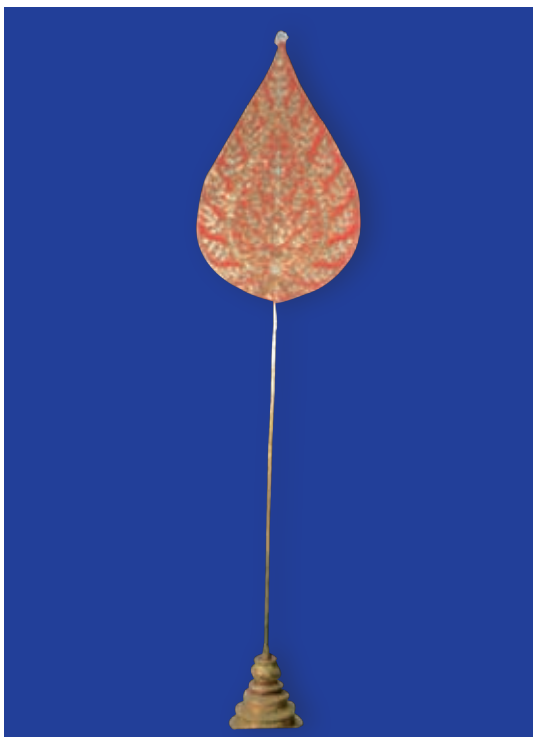
ลวดลายจามร ทองแผ่นลวด

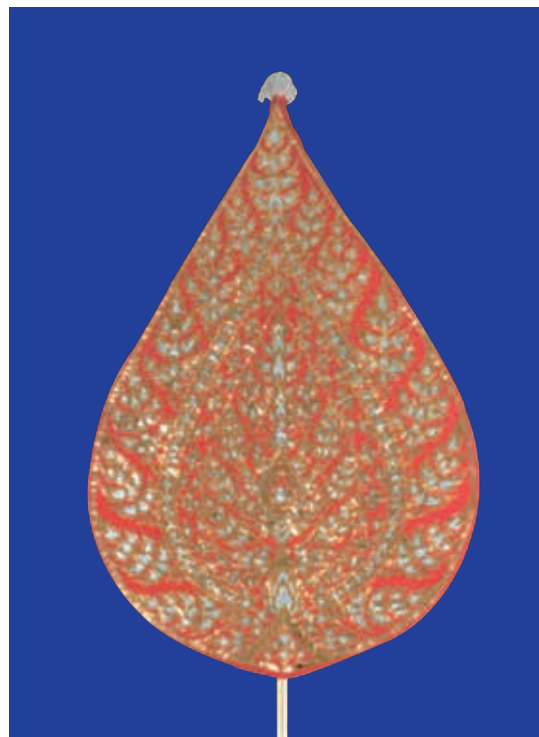
บังสุรย์ ปักหักทองขวาง (ใหญ่)

ลวดลายบังสุรย์ ปักหักทองขวาง (ใหญ่)

บังสุรย์ ทองแผ่ลวด (ใหญ่)

ลวดลายบังสุรย์ ทองแผ่ลวด (ใหญ่)

ราชวัติ

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ฉัตรราชวัติ ในบริเวณพระที่นั่งกาญจนภิเษก ท้องสนามหลวง

หมวดที่ ๗

เครื่องราชกกุธภัณฑ์และเครื่องราชูปโภค

เครื่องราชกกุธภัณฑ์

– เครื่องประกอบพระบรมราชอิสริยยศของพระมหากษัตริย์

เบญจราชกกุธภัณฑ์

– เครื่องประกอบพระบรมราชอิสริยยศของพระมหากษัตริย์
มี ๒ แบบ แต่ละแบบมี ๕ อย่าง

แบบ ก ใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา

๑. พระมหาเศวตฉัตร
๒. พระมหาพิชัยมงกุฏ
๓. พระแสงขรรค์ชัยศรี
๔. พัดวาลวิชนี และพระแส้จามรี
๕. ฉลองพระบาทเชิงงอน

แบบ ข ใช้ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

๑. พระมหาพิชัยมงกุฏ
๒. พระแสงขรรค์ชัยศรี
๓. ธารพระกรชัยพฤกษ์
๔. พัดวาลวิชนี และพระแส้จามรี
๕. ฉลองพระบาทเชิงงอน

พระมหาเศวตฉัตร เป็นราชกกุธภัณฑ์ของพระมหากษัตริย์ มีลักษณะเป็นฉัตรผ้าขาว ๙ ชั้น แต่ละชั้นมีระบายขลิบทองแผ่ลวด ๓ ชั้น และมียอด ใช้ปักที่พระแท่นราชอาสน์ราชบัลลังก์ กางกั้นเหนือพระแท่นที่บรรทม ปักพระยานมาศ และแขวนกางกั้นพระโกศทรงพระบรมศพ เป็นต้น แต่โบราณมาไทยถือเศวตฉัตรเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด เศวตฉัตรหมายถึงความเป็นราชามหากษัตริย์ เช่นเดียวกับมงกุฏของชาวยุโรป

พระมหาพิชัยมงกุฏ เป็นราชกกุธภัณฑ์ประเภทราชศิราภรณ์ ทำด้วยทองคำลงยา ยอดประดับนวรัตน์สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงในงานพระราชพิธีสำคัญ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก เป็นต้น

พระแสงขรรค์ชัยศรี พระแสงองค์นี้กล่าวกันว่า พระขรรค์เป็นของเก่า เดิมตกจมอยู่ในทะเลสาบเมืองเสียมราฐ ชาวประมงทอดแหได้ ผู้ว่าราชการเมืองเสียมราฐนำมาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อวันพระแสงองค์นี้มาถึง อสุนีบาตตกในพระนครถึง ๗ แห่ง เช่น ที่ประตูวิเศษไชยศรี และประตูพินามไชยศรี ซึ่งเป็นทางที่อัญเชิญพระแสงองค์นี้ผ่าน

ธารพระกรชัยพฤกษ์ ไม่เท่าทำด้วยไม้ชัยพฤกษ์ หุ้มทองคำ

พัดवालวิชนี พัดทำด้วยใบตาล ด้ามมีเครื่องประกอบเป็นทองคำลงยา

พระแสงจามรี แล้ทำด้วยชนจามรี ด้ามเป็นแก้ว ปัจจุบันใช้พระแสงหางช้างเผือกแทน

ฉลองพระบาทเชิงงอน รองเท้าทำด้วยทองคำลงยา

เครื่องราชกกุธภัณฑ์ทั้งหมดนี้สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ราชศักรารณ์

– เครื่องสวมศีรษะสำหรับพระมหากษัตริย์ใช้ทรงในโอกาสต่างๆ ประกอบด้วย

๑. พระมหาพิชัยมงกุฎ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้นเป็นเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ลักษณะยอดเป็นพุ่มทรงข้าวบิณฑ์ ทำด้วยทองคำจำลองดลยาราชวดีประดับเพชร สูง ๖๖ เซนติเมตร น้ำหนัก ๗,๓๐๐ กรัม ต่อมา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้นำเพชรเม็ดใหญ่ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑.๖ เซนติเมตร สูง ๑.๔ เซนติเมตร มาประดับยอดแทนพุ่มข้าวบิณฑ์ พระราชทานนามเพชรเม็ดนี้ว่า **พระมหาวิเชียรมณี**

๒. พระชฎา ๕ ยอด พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้นสำหรับทรงในพระราชพิธีสำคัญ ลักษณะคล้ายลอมพอก ยอดชฎารูปทรงกระบอก เรียวยาว ปลายยอดทำเป็นช่อหางไหล ๕ เส้นมัดปลายด้านซ้ายปักช่อใบสน กับมีพระกรรเจียกคู่หนึ่ง ทำด้วยทองคำลงยาราชาวดี ประดับอัญมณีต่างสี

๓. พระชฎา ๕ ยอดรัชกาลที่ ๕ หรือ พระชฎามหาชมพู่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้น ลักษณะคล้ายกับพระชฎา ๕ ยอดรัชกาลที่ ๑ ต่างกันแต่การลงยาตกแต่งเป็นสีชมพูทั้งองค์ ปักใบสนหรือบางโอกาสปักขนนกการเวกแทนช่อใบสน

๔. พระชฎา ๕ ยอดรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้น ลักษณะคล้ายกับพระชฎา ๕ ยอดรัชกาลที่ ๕ ต่างกันตรงส่วนจอมมีรูปทรงค่อนข้างราบ กับส่วนปลายจำหลักเป็นลายกาบไฟ ยอดหางไหลทั้ง ๕ เส้นเรียงชิดติดกันสะบัดปลายตั้งขึ้น ด้านซ้ายปักขนนกการเวก

๕. พระชฎา ๕ ยอดรัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้น ลักษณะคล้ายกับพระชฎา ๕ ยอดรัชกาลที่ ๖

๖. พระชฎากลิบ หรือ พระชฎาพระกลีบ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้น ลักษณะคล้ายลอมพอก ยอดพระชฎารูปทรงกระบอกยาว เรียว ปลายมัด ปักช่อใบสน กับมีพระกรรเจียกประกอบคู่หนึ่ง

๗. พระชฎาเดินหน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้น ลักษณะคล้ายลอมพอก ยอดพระชฎาทำเป็นอย่างหางไหลยาวเรียว ปลายมัด ด้านซ้ายปักพระยี่เก๋า

๘. พระอนุราชมงกุฏ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้นสำหรับพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก และถือเป็นราชประเพณีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานแก่สมเด็จพระยุพราชในแผ่นดินนั้น ลักษณะคล้ายพระมหาพิชัยมงกุฏ ต่างกันแต่ส่วนปลายยอดทรงกรวยเรียวแหลม จำหลักลายลงยาเป็นลายกาบไฟ และปลายที่สุดไม่ประดับเพชรลูก มีพระกรรเจี๊ยกประกอบคู่หนึ่ง

๙. พระมาลาเส้าสะเทิน ลักษณะเป็นอย่างหมวกทรงกระบอก ปีกกว้างโดยรอบ ทำด้วยผ้าตาด หลังพระมาลาประดับด้วยยอดทองคำรูปพระเกี้ยวยอด หรือ จุลมงกุฏ ด้านซ้ายปักพระยี่ก่าทองคำเสียบขนนกการเวก มี ๗ องค์ สีต่างๆ กัน

๑๐. พระมาลาเส้าสูง หรือพระมาลาทรงประพาส ลักษณะเป็นอย่างหมวกทรงกระบอก ปีกกว้างโดยรอบ เฉพาะปีกข้างซ้ายพับตลบขึ้น ทำด้วยสักหลาดสีกรมท่า หลังพระมาลาประดับด้วยยอดทองคำรูปพระเกี้ยวยอด หรือจุลมงกุฏ ด้านซ้ายพระมาลาปักพระยี่ก่าทองคำเสียบขนนกการเวก

๑๑. พระมาลาเบี่ยง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้สร้างเลียนอย่างพระมาลาเบี่ยงองค์เดิมของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทำด้วยไม้ไผ่สานทรงลูกฟักตัด มีปีกคลุมโดยรอบ ลงรักทั้งด้านในและด้านนอกสีดำเป็นมัน ด้านในองค์พระมาลามีรังสานด้วยไม้ไผ่อย่างรังงอบ ทรงลูกฟักตัด ขอบพระมาลาประดับด้วยพระพุทธรูป ๒๑ องค์

๑๒. พระมาลาเพชรใหญ่รัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้น ลักษณะอย่าง

หมวกทรงมะนาวตัด ขอบพระมาลาม้วนกลับเป็นลอนกลม โดยรอบ ทำด้วยสักหลาดสีดำ ประดับเพชร

๑๓. พระมालาเพชรน้อยรัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้น ลักษณะคล้ายกับพระมालาเพชรใหญ่รัชกาลที่ ๔ ทำด้วยสักหลาดสีดำ ประดับเพชร ตอนบนทำเป็นยอดทรงพระเกี้ยวน้อย

๑๔. พระจุลมงกุฎ หรือ พระเกี้ยวยอด ลักษณะเป็นวงสำหรับเกี้ยวหรือรัดล้อมพระเมาฬี พระจุลมงกุฎทำด้วยทองคำ ยอดเป็นทรงมงกุฎอย่างน้อย

ฉัตร

- เครื่องสูงสำหรับแหวน ปัก ตั้ง หรือเชิญเข้ากระบวนแห่ เป็นเกียรติยศ ฉัตรปักนั้น คันฉัตรอาจตั้งตรง หรือหักเป็นมุมฉาก ๒ ทบ ที่เรียกว่าฉัตรคันदार ฉัตรมี ๒ ประเภท ดังนี้

๑. ฉัตรแหวนหรือปักแสดงพระอิสริยยศ เป็นฉัตรเดี่ยว มี ๔ ชนิด คือ

๑.๑ เศวตฉัตร มี ๔ แบบดังนี้

๑.๑.๑ พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร^(๑) มี ๙ ชั้น แต่ละชั้นมีระบายชลิบทองแผ่ลวด ๓ ชั้น ชั้นล่างสุดห้อยอุบะจำปาทอง สำหรับพระมหากษัตริย์ที่ทรงรับพระบรมราชาภิเษกแล้ว ใช้แหวนหรือปักเหนือพระราชอาสน์ราชบัลลังก์ในท้องพระโรงพระมหาปราสาทราชมณเฑียรสถาน แหวนเหนือพระแท่นราชบัลลังก์ภายในพระมหามณเฑียร แหวนเหนือพระโกศทรงพระบรมศพ ณ ที่ประดิษฐานพระบรมศพ ปักยอดพระเมรุมาศ (ซึ่งจะปรับรูปทรงไปตามสัดส่วนของสถาปัตยกรรม) ปักบนพระยานมาศสามลำคานในการเชิญพระบรมศพโดยกระบวนพระราชอิสริยยศ ปักเหนือเกรินขณะเชิญพระโกศพระบรมศพขึ้นสู่พระมหา

(๑) เป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศแห่งพระมหากษัตริย์ ต้องประดิษฐานไว้ตลอดรัชกาล หากชำรุดต้องตั้งนั้งร้านขึ้นซ่อม

พิชัยราชรถ และเชิญขึ้นประดิษฐานเหนือพระเมรุมาศ
แขวนเหนือพระจิตกาธานเมื่อสุ้มและเก็บพระบรมอัฐิ

๑.๑.๒ พระสัปตปฎลเศวตฉัตร หรือที่พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียกว่า **พระสัปตปฎล
เศวตฉัตร** หรือ **พระบวรเศวตฉัตร** (ใช้สำหรับกรมพระ
ราชวังบวรสถานมงคล) มี ๗ ชั้น มีระบายชลิบทองแผ่
ลวด ๓ ชั้น ชั้นล่างสุดห้อยอุบะจำปาทอง ใช้สำหรับพระ
มหากษัตริย์ที่ยังมิได้รับพระบรมราชาภิเษก สมเด็จพระ
บรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราช-
ชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระ
พระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพ-
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นอกจากนี้ใช้แขวน
หรือปักเหนือพระที่นั่งพุทธานุภาพ ปักเหนือพระคชาธารพระ
ที่นั่ง ปักเหนือพระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์สำหรับ
รับน้ำอภิเษก และปักเหนือพระที่นั่งภัทรบิฐที่ประทับรับ
เครื่องราชกกุธภัณฑ์ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล
อดุลยเดช ปักพระนพปฎลมหาเศวตฉัตรเหนือพระที่นั่ง
ภัทรบิฐแทนพระสัปตปฎลเศวตฉัตร นอกนั้นใช้ปักหรือ
แขวนเช่นเดียวกับพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร

๑.๑.๓ พระเบญจปฎลเศวตฉัตร มี ๕ ชั้น แต่ละ
ชั้นมีระบายชลิบทองแผ่ลวด ๒ ชั้น ชั้นล่างสุดห้อยอุบะ
จำปาทองสำหรับพระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า พระราชเทวี
พระอัครชายาเธอ และสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ใช้ปักหรือ
แขวนเช่นเดียวกับพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร

๑.๑.๔ เศวตฉัตร ๓ ชั้น แต่ละชั้นมีระบายชลิ
บทองแผ่ลวด ๒ ชั้น ชั้นล่างห้อยอุบะจำปาทอง สำหรับ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ใช้ปักเหนือ
พระแท่นประจำตำแหน่ง แขนงเหนือพระโกศ ณ ที่

ประดิษฐานพระศัพ และแขวนเหนือพระจิตกาธานเมื่อสุ่ม
และเก็บพระอัฐิ

๑.๒ ฉัตรขวาลายทอง หรือ ฉัตรกำมะลอ มี ๕ ชั้น
พื้นขาวเขียนลายทอง ชั้นล่างสุดห้อยอุบะจำปาทอง
สำหรับพระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้าที่ดำรงพระอิสริยยศ
เป็นเจ้าต่างกรมชั้นกรมพระยา ใช้แขวนเหนือพระโกศ ณ
ที่ตั้งพระศัพ และแขวนเหนือพระจิตกาธานเมื่อสุ่มและเก็บ
พระอัฐิ

๑.๓ ฉัตรตาด มี ๒ แบบ คือ

๑.๓.๑ ฉัตรตาดขาว ๕ ชั้น แต่ละชั้นมีระบาย
๒ ชั้น ขอบระบายติดแถบกระจิงเงิน ชั้นล่างสุดห้อยอุบะ
จำปาทอง สำหรับพระราชโอรสธิดาของพระมหากษัตริย์ที่
ดำรงพระอิสริยยศพระองค์เจ้าต่างกรมชั้นกรมพระ ใช้เช่น
เดียวกับข้อ ๑.๒

๑.๓.๒ ฉัตรตาดเหลือง ๕ ชั้น แต่ละชั้นมีระบาย
ติดแถบกระจิงเงิน ชั้นล่างสุดห้อยอุบะจำปาทอง สำหรับ
พระราชโอรสธิดาของพระมหากษัตริย์ที่ดำรงพระอิสริยยศ
พระองค์เจ้าต่างกรมชั้นกรมหลวง และสมเด็จพระสังฆราช
เจ้า ใช้ปักเหนือพระแท่นตำแหน่ง นอกนั้นใช้เช่นเดียวกับ
ข้อ ๑.๒

๑.๔ ฉัตรโหมด มี ๕ แบบ ดังนี้

๑.๔.๑ ฉัตรโหมดขาว ๕ ชั้น แต่ละชั้นมีระบาย
ขอบติดแถบกระจิงเงิน ชั้นล่างสุดห้อยอุบะจำปาทอง
สำหรับพระราชโอรสธิดาของพระมหากษัตริย์ที่ดำรงพระ
อิสริยยศเป็นพระองค์เจ้าต่างกรมชั้นกรมขุน

๑.๔.๒ ฉัตรโหมดเหลือง ๕ ชั้น ลักษณะเดียวกับ
ฉัตรตาด สำหรับพระราชโอรสธิดาของพระมหากษัตริย์
ที่ดำรงพระอิสริยยศพระองค์เจ้าต่างกรมชั้นกรมหมื่น

๑.๔.๓ ฉัตรโหมดทอง ๕ ชั้น ลักษณะเดียวกับ ฉัตรดาด สำหรับพระราชโอรสธิดาของพระมหากษัตริย์ที่ ดำรงพระอิสริยยศพระองค์เจ้าแต่มิได้ทรงกรม

๑.๔.๔ ฉัตรโหมดเงิน ๓ ชั้น ลักษณะเดียวกับ ฉัตรดาด สำหรับพระราชโอรสธิดาในสมเด็จพระบวรราช เจ้าที่ดำรงพระอิสริยยศพระองค์เจ้าต่างกรม

๑.๔.๕ ฉัตรโหมดทอง ๓ ชั้น ลักษณะเดียวกับ ฉัตรดาด สำหรับพระราชโอรสธิดาในสมเด็จพระบวรราช เจ้าที่ดำรงพระอิสริยยศพระองค์เจ้าที่มีได้ทรงกรม

๒. ฉัตรตั้งในพิธีหรือเชิญเข้ากระบวนแห่เป็นเกียรติยศ มี ๖ ชนิด คือ

๒.๑ พระกรรภิรมย์ ฉัตรสีชาว ๕ ชั้น ลงยันต์ด้วยเส้น ทอง สำหรับหนึ่งมี ๓ องค์ คือ พระเสมาธิปไตยหรือพระ เสนาธิปไตย พระฉัตรชัย พระเกวฬายหรือพระเกวฬาทิ ใช้กางเชิญนำพระราชยานเวลาพระมหากษัตริย์เสด็จ พระราชดำเนินโดยขบวนพยุหยาตรา หรือขบวนแห่พระ บรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และขบวนแห่ช้างสำคัญในพระ ราชพิธี

๒.๒ พระอภิรมชุมสาย เป็นฉัตรเครื่องสูง ใช้ในขบวน แห่หรือสวมฐานตั้งเป็นเกียรติยศประจำสถานที่หรือเฉพาะ งาน สำหรับหนึ่งประกอบด้วยพระอภิรม ฉัตร ๗ ชั้น ๔, พระอภิรม ฉัตร ๕ ชั้น ๑๐, ชุมสาย ฉัตร ๓ ชั้น ๔ พระ อภิรมชุมสาย มี ๒ แบบ ดังนี้

๒.๒.๑ พระอภิรมชุมสายปักหักทองขวาง ทำ ด้วยผ้ากำมะหยี่ แต่ละชั้นมีระบายซ้อน ๒ ชั้น ปักดินทอง ตามขวางของลายตั้งแต่เพดานถึงระบาย ใช้สำหรับพระ มหากษัตริย์ ต่อมาโปรดให้ใช้สำหรับสมเด็จพระบรมราช- ชนนี้ สมเด็จพระอัครมเหสี และสมเด็จพระยุพราช ใน สมัยรัตนโกสินทร์ใช้ ๔ สี คือ ฉัตร ๗ ชั้น พื้นสีส้ม

ลูกขนานที่ระบายสีแดงเข้ม ฉัตร ๕ ชั้น พื้นสีแดง ลูกขนานที่ระบายสีน้ำเงิน พื้นสีน้ำเงิน ลูกขนานที่ระบายเป็นสีแดง ส่วนฉัตรชุมสายพื้นสีเขียว ลูกขนานที่ระบายเป็นสีแดงเข้ม

๒.๒.๒ พระอภิรมชุมสายทองแผ่ลวด เป็นฉัตรผ้าสีต่างๆ แต่ละชั้นมีระบายซ้อน ๒ ชั้น เติมนทองแผ่ลวดเป็นลวดลายทั้งบนเพดานและที่ระบาย ใช้เต็มสำหรับสำหรับพระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า ส่วนพระองค์เจ้าพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ตั้งแต่สมเด็จพระสังฆราชเจ้า และสมเด็จพระสังฆราช ไม่ใช้ฉัตรชุมสาย

๒.๓ ฉัตรเครื่องสูงวงหน้า มีระบาย ๒ ชั้นสีเดียวกัน เหมือนฉัตรทองแผ่ลวด สำหรับสมเด็จพระบวรราชเจ้ากรมพระราชวังบวรสถานมงคลและพระราชโอรสธิดา เป็นเครื่องสูงทองแผ่ลวดสีต่างๆ สำหรับหนึ่งมีฉัตร ๕ ชั้น ๔ (ใช้แทนฉัตร ๗ ชั้น) ฉัตร ๓ ชั้น ๑๐ (ใช้แทนฉัตร ๕ ชั้น)

๒.๔ ฉัตรเครื่อง เป็นฉัตร ๕ ชั้น เหมือนฉัตรทองแผ่ลวด ใช้สำหรับศพพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะ ศพผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ชั้นปฐมจุลจอมเกล้า ศพผู้มีบรรดาศักดิ์ชั้นเจ้าพระยาสุพรรณบัฏ หรือหิรัญบัฏ นอกจากนี้ยังใช้สำหรับศพผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประธานองคมนตรี องคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา และประธานองค์การอิสระที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญที่ถึงแก่อสัญกรรมขณะดำรงตำแหน่ง

๒.๕ ฉัตรเบญจา เป็นฉัตร ๕ ชั้น ทรงชะลูดเช่นเดียวกับฉัตร ๕ ชั้นทองแผ่ลวด แต่ไม่เดินทองแผ่ลวดบนเพดานฉัตร และระบายที่ซ้อนกันเป็นผ้าต่างสี ใช้สำหรับการศพพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ตั้งแต่พระราชอาคันตุกะชั้นธรรมถึง

พระราชอาณาเขตชั้นเจ้าคณะรอง พระราชวงศ์ชั้นหม่อมเจ้าที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าต่ำกว่าทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ หรือไม่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และศพผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าตั้งแต่ชั้นทุติยจุลจอมเกล้าขึ้นไป แต่ไม่ถึงปฐมจุลจอมเกล้า ผู้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมดิเรกคุณาภรณ์ ประถมาภรณ์มงกุฎไทย ประถมาภรณ์ช้างเผือก มหาวิกรมภักดี มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก รวมถึงบิดามารดาของผู้ดำรงตำแหน่งองคมนตรี นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา และประธานองค์กรอิสระที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ที่ถึงแก่กรรมขณะที่ยังดำรงตำแหน่ง

๒.๖ ฉัตรราชวัติ ฉัตรที่ปักไว้ที่รั้วบอกระเบียงมณฑลพิธีเป็นฉัตรสีต่างๆ อันเป็นแม่สีเรียกว่าเบญจรงค์ และฉัตรเงิน ทอง นาก มีระบายชั้นเดียว รูปทรงเหมือนฉัตรเครื่องสูงบ้าง รูปทรงกระบอกบ้าง เป็นฉัตรระบายกลีบบัวบ้าง ทำด้วยโลหะสลักไปรงบ้าง จำนวนชั้นของฉัตรสุดแต่งงานถ้าเป็นงานสำคัญของพระมหากษัตริย์ เช่น ราชวัติมุ่มพระมณฑปพระกระยาसनาน ราชวัติพระเมรุมาดใช้ฉัตร ๗ ชั้น พระราชวงศ์ชั้นสูงใช้ ๕ ชั้น หรือใช้ทั้ง ๗ ชั้น และ ๕ ชั้น หรือบางงานใช้ฉัตรทอง เงิน นาก เท่านั้น

พระกลด

– ร่วมด้ามยาวสำหรับประกอบพระเกียรติยศ

พระกลดคั่นสั้น, พระกลดน้อย

– ร่วม

พระราชลัญจกร

– ตราสำหรับแผ่นดินสำหรับใช้ประทับเอกสารสำคัญ

พระสังวาล

– พระสังวาล หรือสร้อยตัวใช้สวมเฉียงบ่า สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงในงานพระราชพิธีสำคัญ มี ๒ องค์ คือ

๑. พระสังวาลพระนพ เป็นสร้อยอ่อนรวม ๓ เส้นเรียงกัน ทำด้วยทองคำ มีดอกประจำยามดอกหนึ่ง ประดับด้วยนพรัตนมณี ๙ ชนิดคือ เพชร ทับทิม มรกต บุษราคัม นิล โกเมน มุกดา เพทาย และไพฑูรย์

๒. พระมหาสังวาลนพรัตน์ เป็นสังวาลแผดทำด้วยทองคำ มีดอกประจำยามทำด้วยทองฝังนพรัตนมณี ๙ ชนิดคือ เพชร ทับทิม มรกต บุษราคัม โกเมน นิล มุกดา เพทาย และไพฑูรย์ รวม ๓ ชุดเรียงต่อกัน ทั้งสายมี ๒๗ ดอก

เครื่องราชูปโภค

- เครื่องใช้ตามปรกติของพระมหากษัตริย์ มีหลายสิ่งด้วยกัน กล่าวเฉพาะองค์ที่สำคัญซึ่งเป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศที่ใช้ตั้งแต่องานพระราชพิธี ได้แก่

๑. พานพระชันหมาก เป็นพานสี่เหลี่ยมสองชั้น ย่อมุมไม้สิบสอง มีชองพลู และตลับพร้อมเครื่องใน ทำด้วยทองคำลงยาประดับอัญมณีทั้งชุด สำหรับวางพระศรี คือ หมาก พลู และยาเส้น เป็นต้น

๒. พระมณฑปรัตนกรัณฑ์ เป็นภาชนะทรงมณฑปบรรจุน้ำเย็น ทำด้วยทองคำลงยาประดับอัญมณี มีพานรองและจอกลอย

๓. พระสุพรรณราช คือ กระโถนใหญ่ ทำด้วยทองคำลงยาจำหลักลาย

๔. พระสุพรรณศรีบัวแฉก คือ กระโถนเล็ก ทำด้วยทองคำลงยาประดับอัญมณี

พระแสงราชศัสตราวุธ

- อาวุธของพระมหากษัตริย์ ที่สำคัญเช่น

๑. พระแสงราชศัสตรา ดาบที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้นพระราชทานแก่

เมืองสำคัญต่างๆ เป็นพระแสงอาญาสิทธิ์แทนพระองค์
ในการปกครอง^(๑)

๒. พระแสงอัญญาวุธ อาวุธที่ใช้ตั้งแต่งในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกและพระราชพิธีที่สำคัญ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้นมี ๘ องค์ ได้แก่

๑. พระแสงตรี
๒. พระแสงจักร
๓. พระแสงธนู
๔. พระแสงขงจ้าวแสนพลพ่าย
๕. พระแสงปืนคาบชุดข้ามแม่น้ำสะโตง
๖. พระแสงหอกเพชรรัตน หรือพระแสงหอกชัย
๗. พระแสงดาบเซलय
๘. พระแสงดาบมีเขน

๓. พระแสงดาบคาบค่าย ดาบ ฝักและด้ามทำด้วยทองคำ

๔. พระแสงดาบใจเพชร ดาบ ฝักและด้ามทำด้วยทองคำฝังเพชร

๕. พระแสงเวียด ดาบ ฝักและด้ามทำด้วยทองคำ พระเจ้าเวียดนามญาลองถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

๖. พระแสงพินปลา ดาบ มีลายที่ใบดาบลักษณะคล้ายพินของปลา ฝักและด้ามทำด้วยทองคำ

๗. พระแสงแผด ดาบ มี ๒ เล่มซ้อนอยู่ในฝักเดียวกัน ฝักและด้ามทำด้วยทองคำ

๘. พระแสงฝักทองเกลี้ยง ดาบ ฝักและด้ามทำด้วยทองคำ

(๑) เมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินไปยังจังหวัดที่ได้รับพระราชทานพระแสงราชศัสตรา ผู้ว่าราชการจังหวัดจะเชิญพระแสงราชศัสตราดังกล่าวมาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย แสดงว่าถวายพระราชอำนาจคืน และเมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับจะพระราชทานคืน

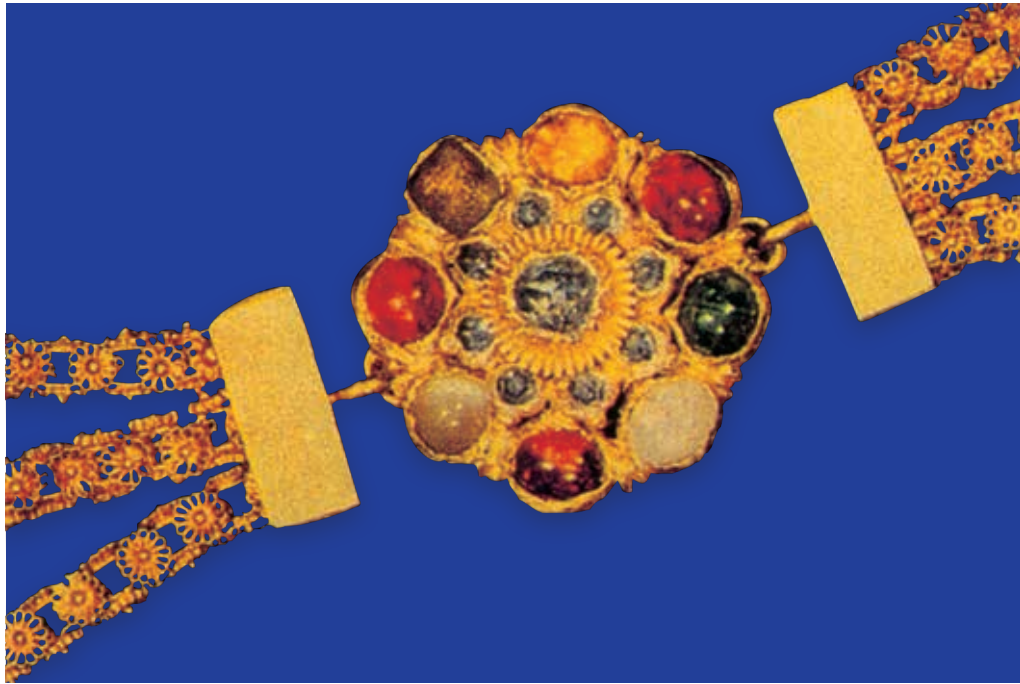
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงฉลองพระองค์เครื่องต้น
บรมชัตติยราชภูษิตาภรณ์ ทรงพระมหาสังวาลนพรัตน์

ราชัตัพพ์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระสังวาลพระนพ

พระมหาสังวาลนพรัตน์

พานพระชั้นหมาก

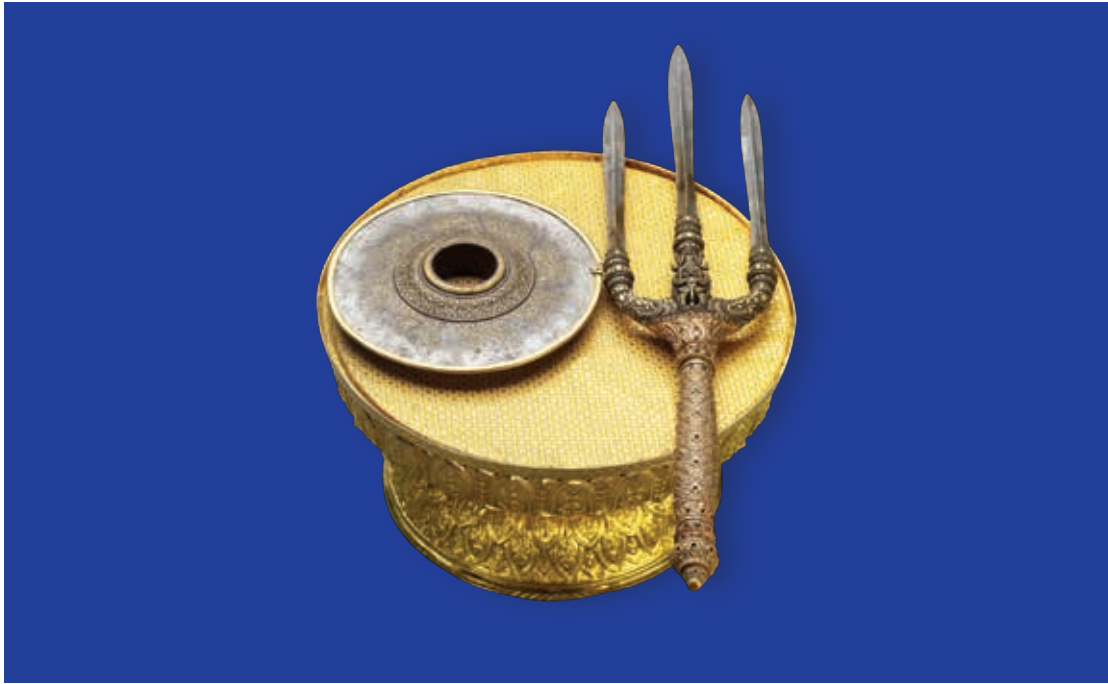
พระมณฑปรัตนกรัณฑ์

ราชภัฏพัทธ์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระแสงจักร และพระแสงตรีศูล

พระแสงศรกำลังราม

พระแสงดาบคาบค่าย

พระแสงดาบใจเพชร

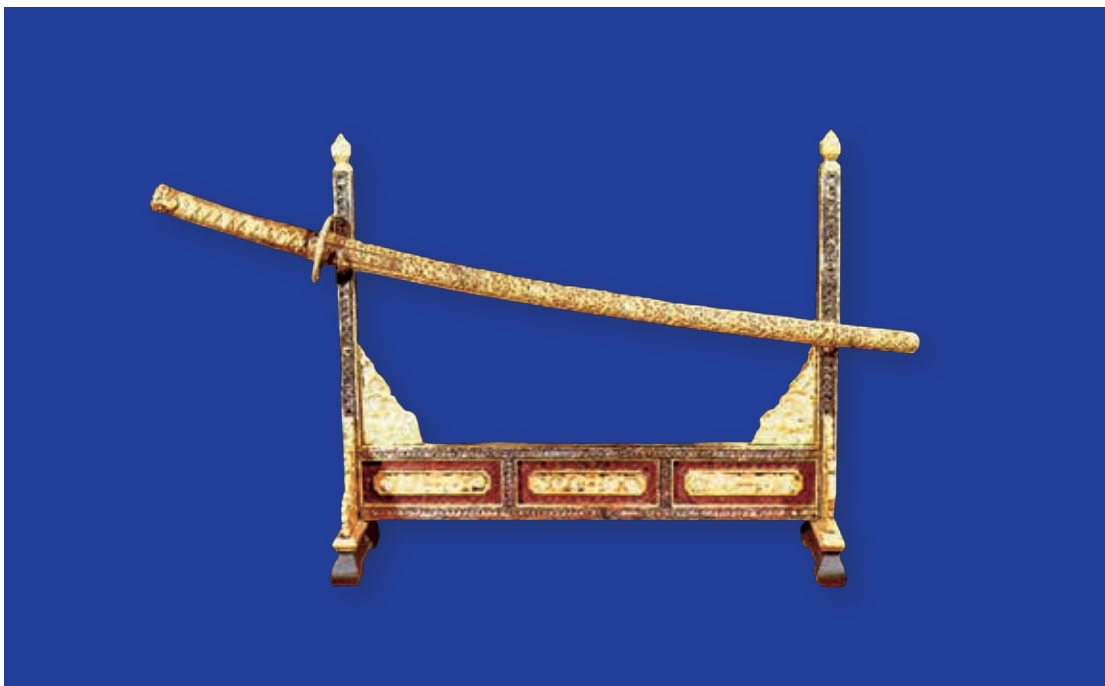

ราชัตัพพ์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

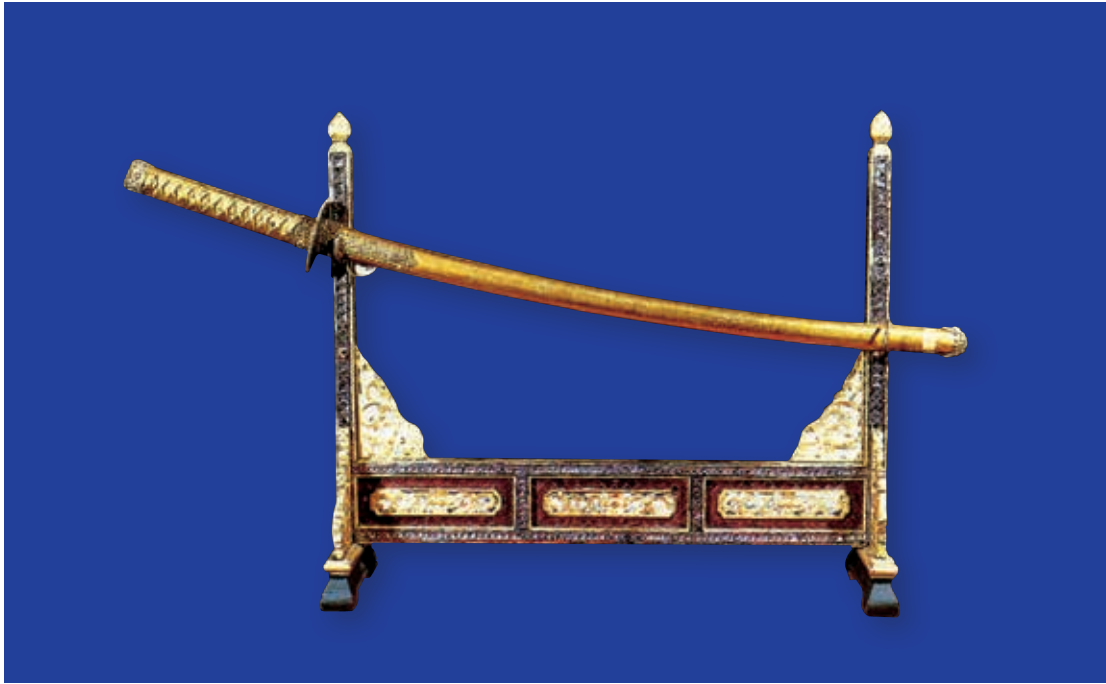

พระแสงเวียด

พระแสงฟันปลา

พระแสงดาบฝักทองเกลี้ยง

พระแสงกระบี่นาคสามเศียร

ราชภัฏพัทธ์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระสุพรรณราช

พระสุพรรณศรีบัวแฉก

หมวดที่ ๘

พระราชนิเวศน์มณเฑียรสถาน

พระบรมมหาราชวัง

- วังใหญ่ของพระมหากษัตริย์ ราษฎรเรียกว่า วังหลวง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้นเป็นที่ประทับ และเป็นศูนย์การบริหารราชการแผ่นดิน เรียกว่า **พระราชวังหลวง** ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ประกาศเป็น **พระบรมมหาราชวัง** ในกาลต่อมาแม้พระมหากษัตริย์จะมีได้เสด็จประทับ พระบรมมหาราชวังก็ยังเป็นสถานที่ประกอบพิธีพระราชพิธีและรับรองพระราชอาคันตุกะ

พระราชวัง

- วังของพระมหากษัตริย์ มีระดับความสำคัญรองจากพระบรมมหาราชวัง เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกัน วังใดที่จะเรียกว่า **พระราชวัง** ได้นั้น พระมหากษัตริย์จะทรงประกาศพระบรมราชโองการสถาปนาขึ้นเป็น **พระราชวัง** มิใช่ว่าวังใดที่จัดเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์แล้วจะเรียกว่า **พระราชวัง** ทั้งหมด บรรดาวังที่มีประกาศพระบรมราชโองการยกขึ้นเป็น **พระราชวัง** แล้วนั้นตามหลักฐานที่ปรากฏในประชุมพงศาวดารภาค ๒๖ เรื่องตำนานวังเก่า มี ๑๙ พระราชวังคือ

สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

๑. **พระราชวังบวรสถานมงคล** (วังหน้า) สร้างเป็นที่ประทับของพระมหาอุปราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ปัจจุบันคือบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร โรงละครแห่งชาติ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

๒. พระราชวังบวรสถานภิมุข (วังหลัง) สร้างเป็นที่ประทับของกรมพระราชวังบวรสถานภิมุข อยู่ ณ ตำบลสวนลั่นจี่ ธนบุรี ปัจจุบันคือ บริเวณที่ตั้งโรงพยาบาลศิริราช

สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑. พระราชวังนันทอุทยาน สร้างขึ้นในสวนริมคลองมอญฝั่งเหนือ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งหน่วยงานของกองทัพเรือ

๒. พระราชวังปทุมวัน สร้างเป็นที่เสด็จประพาสในที่ทุ่งนาบางกะปิ ริมคลองแสนแสบฝั่งใต้ ต่อมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแบ่งที่ดินพระราชทานให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกกรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย ซึ่งทรงสร้าง **วังเพชรบูรณ์** และให้สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ซึ่งทรงสร้าง **วังสระปทุม** มีวัดปทุมวนารามคั่นกลาง

๓. พระราชวังสราญรมย์ สร้างขึ้นทางฝั่งตะวันออกถนนสนามไชย ปัจจุบันส่วนที่เป็นพระตำหนักอยู่ในความดูแลของกระทรวงการต่างประเทศ ส่วนที่เป็นพระราชอุทยานสราญรมย์เป็นสวนสาธารณะอยู่ในความดูแลของกรุงเทพมหานคร

๔. พระราชวังเมืองสมุทรปราการ สร้างขึ้นตรงข้ามกับสถานีรถไฟสมุทรปราการ ปัจจุบันรื้อแล้ว

๕. พระราชวังบางปะอิน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สร้างขึ้นในที่เดิมที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงสร้างไว้ เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าพระราชวังถูกทิ้งร้างจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างพระที่นั่งขึ้นองค์หนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระที่นั่งวโรภาสพิमान พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร พระที่นั่ง

เวหาศน์จำรูญ ต่อมาเมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๔ พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียรถูกไฟไหม้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชโปรดให้สร้างพระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียรขึ้นใหม่ และบูรณะพระตำหนัก และตำหนักต่างๆ ดังปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้

๖. พระราชวังจันทร์เกษม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เดิมเรียกว่า “วังจันทร์” สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า สร้างขึ้นเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชขณะยังดำรงพระยศเป็นพระยุพราช ต่อมาได้เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาอีกหลายพระองค์ ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้นใหม่สำหรับเป็นที่ประทับเวลาเสด็จประพาสกรุงเก่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ครั้นสร้างพระราชวังบางปะอินแล้ว จึงพระราชทานพระราชวังจันทร์เกษมให้เป็นที่ว่าการมณฑลกรุงเก่า ปัจจุบันเป็นที่ตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระราชวังจันทร์เกษม

๗. พระราชวังท้ายพิบูล เขาพระพุทธรบาท อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี พระเจ้าทรงธรรมแห่งกรุงศรีอยุธยาโปรดให้สร้างเป็นที่ประทับเมื่อเวลาเสด็จขึ้นไปทรงนมัสการรอยพระพุทธรบาท พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างตำหนักและเรือนข้าราชการขึ้นในกำแพงพระราชวัง ตัวอาคารเป็นเครื่องขัดแตะถือปูน ปัจจุบันผู้พังไปหมดแล้ว

๘. พระราชวังพระนครคีรี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างขึ้นบนยอดเขามไหศวรรย์ อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ได้มีการบูรณะเป็นระยะมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงรัชกาลปัจจุบัน ได้ประกาศเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ พระนครคีรี เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๒

๙. พระราชวังสีทา จังหวัดสระบุรี พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างขึ้นที่ริมแม่น้ำป่าสักฝั่งตะวันตก ณ ตำบลบ้านสีทา ปัจจุบันไม่มีแล้ว เป็นพื้นที่ที่ราษฎรอยู่อาศัย

สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑. พระราชวังดุสิต เมื่อแรกสร้างพระราชทานชื่อว่า สวนดุสิต ต่อมาจึงประกาศยกขึ้นเป็นพระราชวัง ส่วนพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช นั้น สร้างขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นส่วนหนึ่งของพระราชวังดุสิต เรียกว่า พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน สวนจิตรลดา

๒. พระราชวังพญาไท เมื่อแรกสร้างพระราชทานชื่อว่า พระตำหนักพญาไท ต่อมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้เป็นพระราชมณเฑียรที่ประทับ และประกาศยกขึ้นเป็น พระราชวังพญาไท ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็น ไฮเต็ลพญาไท สำหรับต้อนรับแขกเมือง เป็นสโมสรโรตารี และเป็นที่ทำการกรมไปรษณีย์โทรเลขตามลำดับ โดยเฉพาะได้เป็นที่ตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียง ชื่อว่า สถานีวิทยุกรุงเทพฯ ที่พญาไท (Radio Bangkok at Phya Thai) ในสังกัดกรมไปรษณีย์โทรเลข ปัจจุบัน คือโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า

๓. พระราชวังเมืองราชบุรี อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี สร้างขึ้นทางฝั่งทางตะวันตก ตรงข้ามเมืองราชบุรี ปัจจุบันเป็นที่ทำการสถานีตำรวจภูธรเมืองราชบุรี

๔. พระราชวังเขาสัตตนาถ^(๑) สร้างขึ้นบนเขาสัตตนาถ อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี และสร้างตำหนัก

(๑) อ่านว่า สัต-ตะ-หนาด

ที่ประทับของเจ้านายที่ตามเสด็จบนยอดเขามอ ปัจจุบันเรียกว่า เขาวัง

๕. พระราชวังจุฑาธุชราชฐาน อยู่ที่เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างพระที่นั่งองค์หนึ่งด้วยไม้สักทอง ต่อมา โปรดให้ริ้วพระที่นั่งไม้สักทั้งองค์นั้นมาสร้างในพระราชวังดุสิต พระราชทานนามว่า **พระที่นั่งวิมานเมฆ** พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โปรดให้บูรณะและจัดเป็นพิพิธภัณฑ์วิมานเมฆ เปิดให้ประชาชนเข้าชมได้ ส่วนพระราชวังจุฑาธุชราชฐาน ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้รับการบูรณะเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

๖. พระราชวังรัตนรังสรรค์ อำเภอเมืองระนอง จังหวัดระนอง พระยารัตนเศรษฐี (คอซิมก้อง ณ ระนอง) สร้างเป็นพลับพลาไม้อย่างมั่นคงบนเนินควนอัน เพื่อรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อคราวเสด็จประพาสหัวเมืองตะวันตก พุทธศักราช ๒๔๑๓ ซึ่งโปรดให้สถาปนาขึ้นเป็นพระราชวัง ต่อมาองค์พระที่นั่งชำรุดทรุดโทรม จึงรื้อลงแล้วสร้างขึ้นเป็นตึก ปัจจุบันเป็นที่ทำการศาลากลางจังหวัดระนอง

๗. พระราชวังบ้านปืน อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฤดูฝน พระราชวังนั้นยังสร้างค้างอยู่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้สร้างต่อจนเสร็จ แล้วพระราชทานนามใหม่ว่า **พระรามราชนิเวศน์** ปัจจุบันพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้เป็นที่พักการของหน่วยงานทหารบก

สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้นตั้งแต่ทรงดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับเพื่อทรงตรวจตราและบัญชาการซ้อมรบเสือป่า ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชวังสนามจันทร์บางส่วนให้กระทรวงมหาดไทยจัดเป็นศาลากลางจังหวัด ในรัชกาลปัจจุบันกระทรวงมหาดไทยได้ส่งคืนแก่สำนักพระราชวัง บางส่วนใช้เป็นที่ตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตทับแก้ว

พระราชานิเวศน์

- ที่ประทับของพระมหากษัตริย์ มีความสำคัญรองลงมาจากพระราชวัง มักสร้างขึ้นไว้สำหรับพระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐาน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างพระราชานิเวศน์ขึ้นในพื้นที่ชายทะเลตำบลบางกรวาระหว่างหัวหินและหาดเจ้าสำราญ พระราชทานนามว่า **พระราชานิเวศน์มฤคทายวัน** ปัจจุบัน พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตำรวจตระเวนชายแดนใช้บริเวณโดยรอบเป็นที่ทำการค่ายพระรามหก

พระราชานิเวศน์ ที่สร้างขึ้นในรัชกาลปัจจุบันมีอยู่ ๓ แห่ง คือ

๑. ภาคเหนือ **ภูพิงคราชนิเวศน์** จังหวัดเชียงใหม่
๒. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ **ภูพานราชานิเวศน์** จังหวัดสกลนคร
๓. ภาคใต้ **ทักษิณราชานิเวศน์** จังหวัดนราธิวาส

พระราชนิเวศน์ทั้ง ๓ แห่งนี้ โปรดให้สร้างไว้เป็นที่ประทับแรมเมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในท้องถิ่นต่างๆ

วัง

- ที่ประทับของพระบรมวงศานุวงศ์ ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่ของเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า เรียกว่า วัง ทั้งสิ้น เช่น **วังวรดิศ** ที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ **วังบางขุนพรหม** ที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ปัจจุบันเป็นธนาคารแห่งประเทศไทย

ปราสาท

- เรือนหลวง เป็นอาคารมีหลังคายอด ปลูกสร้างอยู่ในพระบรมมหาราชวังหรือพระราชวัง เช่น

๑. **พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท** เดิมเป็นที่ตั้งพระที่นั่งอมรินทราภิเษกมหาปราสาท ซึ่งสร้างด้วยไม้ ต่อมาถูกฟ้าผ่าไฟไหม้เสียหายทั้งองค์ จึงรื้อลงแล้วสร้างพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

๒. **พระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกข์ปราสาท** เป็นพลับพลาโถงอยู่บนกำแพงแก้วด้านทิศตะวันออกของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เป็นที่เสด็จขึ้นเสด็จลงพระราชยานในพระราชพิธี

๓. **พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท** เป็นอาคารสถาปัตยกรรมแบบยุโรป หลังคาเป็นสถาปัตยกรรมไทย ทรงปราสาท มี ๓ ยอด

๔. **พระที่นั่งมหาราชปราสาท** สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นปราสาท ๕ ยอด

๕. **พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท** สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระที่นั่งไม้สร้างบนกำแพงพระบรมมหาราชวังด้านทิศตะวันออก

พระมหามณเฑียร,

พระราชมณเฑียร

- เรือนหลวงประเภทที่มีหลังคาคดๆ (หลังคาจั่ว) มีชื่อฟ้าหน้าบัน พระมหามณเฑียรในพระบรมมหาราชวังที่ปลูก

สร้างติดต่อกันเรียกว่า **หมู่พระมหามณเฑียร** ได้แก่ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระที่นั่งเทพสถานพิลาส และพระที่นั่งเทพอาสน์พิไล

พระมหามณเฑียร โบราณสร้างในรูปแบบหลังคาคดท ในสมัยต่อมา เช่น ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รูปแบบหลังคาเปลี่ยนไปตามพระราชนิยม

พระที่นั่ง

– เรือนหลวงในพระบรมมหาราชวัง และในพระราชวัง ไม่ว่าจะ เป็นประเภทเรือนที่เรียกว่าปราสาท หรือเรือนหลังคาจั่ว คือเรือนหลังคาไม่มียอด ปลูกสร้างไว้เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ หรือสถานที่ภายในองค์ปราสาทที่ใช้สำหรับกิจกรรมต่างๆ ก็เรียกว่า **พระที่นั่ง** ทั้งนี้ เช่น ในหมู่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทองค์ตะวันตกชั้นกลาง มีพระที่นั่งสำคัญ ๆ คือ

- ๑. พระที่นั่งมูลสถานบรมอาสน์
- ๒. พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ
- ๓. พระที่นั่งตำรางสวัสดิ์อันัญวงศ์
- ๔. พระที่นั่งพิพัฒพงศ์ถาวรวิจิตร
- ๕. พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร (เป็นที่ประทับส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)
- ๖. พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
- ๗. พระที่นั่งสุทไธสวรรยภิรมย์
- ๘. พระที่นั่งบรรณาคมสรณีย์
- ๙. พระที่นั่งราชปริวีโรทัย
- ๑๐. พระที่นั่งเทพदनัยนันทิยาการ

พระที่นั่งเหล่านี้ปัจจุบันเหลือเพียงพระที่นั่งมุลสถานบรมอาสน์ และพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ส่วนพระที่นั่งองค์อื่นๆ รื้อลงหมดแล้ว ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชโปรดให้สร้างพระที่นั่งขึ้นใหม่เชื่อมต่อด้านหลังพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท มีขนาดใกล้เคียงกัน พระราชทานชื่อตามพระที่นั่งองค์เดิมว่า พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ด้านหลังพระที่นั่งองค์นี้โปรดให้สร้างพระที่นั่งโถงอีกองค์หนึ่งพระราชทานชื่อว่า พระที่นั่งเทวารัณยสถาน

พระที่นั่งโถง

- พระที่นั่งโถงไม่มีฝา เช่น พระที่นั่งสนามจันทร์ พระที่นั่งสีตลาภิรมย์

พระตำหนัก^(๑)

- หมายถึงอาคารที่ประทับของพระมหากษัตริย์ เช่น พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ตำหนัก

- อาคารที่ประทับของพระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า

พลับพลา

- ที่ประทับชั่วคราวของพระมหากษัตริย์ สร้างขึ้นสำหรับงานพิธีกลางแจ้งหรือเป็นที่ประทับชั่วคราว

พลับพลาโถง

- พลับพลาที่ไม่มีฝา โดยปกติเป็นที่ประทับทอดพระเนตรขบวนแห่หรือทอดพระเนตรการแสดงต่างๆ

พลับพลาเปลื้องเครื่อง

- พลับพลาสำหรับพระมหากษัตริย์เปลื้องเครื่องทรง เช่น ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

พระที่นั่งชุมสาย

- พระที่นั่งที่สร้างขึ้นสำหรับใช้ชั่วคราวในการประกอบพระราชพิธีกลางแจ้ง เช่น พระราชพิธีพระราชทานธงไชยเฉลิมพล

(๑) ปัจจุบันคำนี้ใช้แก่อาคารที่ประทับของพระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระบรมราชินีนาถถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้า

อัมจันทร์	- บันไดที่ก้าวขึ้นลงของพระที่นั่งและพระตำหนัก ถ้าเป็นบันไดของตำหนักเรียกว่า บันได อย่างคำสามัญ
พระทวาร	- ประตูลงของพระที่นั่งและพระตำหนัก ประตูกำแพงแก้วของพระที่นั่งสำคัญบางองค์ เช่น ประตูกำแพงแก้วด้านตะวันตกและด้านเหนือของพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มีนามว่า พระทวารเทเวศรรักษา พระทวารเทวภิบาล ถ้าเป็นประตูของตำหนัก เรียกว่าประตูอย่างคำสามัญ
พระบัญชา	- หน้าต่างของพระที่นั่ง
พระแกล	- หน้าต่างของพระตำหนักและตำหนัก
สีหบัญชร	- หน้าต่างของพระที่นั่งที่พระมหากษัตริย์เสด็จออกให้ข้าราชการและประชาชนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท มีลักษณะยาวถึงพื้น มีระเบียงยื่นออกไป เช่น สีหบัญชรที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท สีหบัญชรที่พระที่นั่งอนันตสมาคม
มุขเด็จ	- ประตูของพระที่นั่งที่พระมหากษัตริย์ประทับว่าราชการหรือเสด็จออกให้ข้าราชการและประชาชนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เช่น มุขเด็จที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท
ห้องเครื่อง^(๑)	- ห้องประกอบอาหาร
ห้องพระบรรทม	- ห้องนอน
ห้องแต่งพระองค์	- ห้องแต่งตัว
ห้องทรงพระอักษร	- ห้องเขียนหนังสือ
ห้องทรงพระสำราญ	- ห้องพักผ่อน
ห้องสรง	- ห้องน้ำ

(๑) คำว่า **เครื่อง** ที่ประกอบขึ้นเป็นราชศัพท์ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

- เครื่องอุปโภค ได้แก่ ของใช้สอย เช่น เครื่องราชูปโภค เครื่องสูง เครื่องทรง เป็นต้น
- เครื่องบริโภค ได้แก่ ของกิน เช่น เครื่องเสวย

หมวดที่ ๙

พระราชพาหนะ

พระราชพาหนะสำหรับพระมหากษัตริย์ทรงหรือประทับ เพื่อเสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชพิธี พิธี หรือทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ มีหลายประเภทดังนี้

๑. พระราชยาน คือพาหนะประเภทมีคานหาม เคลื่อนที่โดยมีเจ้าพนักงานแบกหาม ใช้ในการเสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชพิธี พิธีหรือทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ และใช้ในการเชิญพระโกศพระบรมศพ พระบรมอัฐิ พระศพ พระอัฐิ พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี และพระราชวงศ์ชั้นสูง

พระราชยานที่สำคัญมีชื่อและลักษณะต่างกัันดังนี้

๑.๑ พระยานมาศ ทำด้วยไม้สลักลายปิดทอง มีคานหามคู่และมีแอกทั้งหน้าหลัง มีเชือกหุ้มผ้าผูกแอกนั้นแล้วไปคล้องกับลูกไม้ สำหรับประทับราบและมีพนักงาน ใช้คนหาม ๘ คน

๑.๒ พระยานมาศสามลำคาน คานหามขนาดใหญ่ทำด้วยไม้ปิดทอง ฐานประดับรูปเทพนมและครุฑเป็น ๒ ชั้น มีพนักงาน มีคานหามสามคาน ใช้คนหาม ๖๐ คน

๑.๓ พระราชยานกง พระราชยานสำหรับประทับห้อยพระบาท ทำด้วยไม้สลักลายปิดทอง ฐานประดับด้วยครุฑแบก มีกงกับพนักงาน มีคาน ๒ คาน กับแอกและลูกไม้ ใช้คนหาม ๘ คน สำหรับทรงเวลาปรกติ

๑.๔ พระราชยานถม พระราชยานสำหรับประทับห้อยพระบาท ทำด้วยไม้หุ้มด้วยเงินถมลงยาทาทอง มีกระจังปฏิญาณทองคำลงยาราชาวดีประดับ พระราชยานองค์นี้เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย ณ นคร) สร้างถวายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑.๕ พระราชยานงา พระราชยานสำหรับประทับห้อยพระบาท ทำด้วยงาช้างสลักลายพระราชยานองค์นี้ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นปราบปรปักษ์ รองเสนาบดีกระทรวงวัง ผู้บัญชาการกรมพระคชบาลและผู้บัญชาการกรมช่างสิบหมู่ ทรงสร้างร่วมกับพระยาจินดารังสรรค์ (รอดรัตนศิลป์) ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๒

๑.๖ พระที่นั่งราชยานพุดตานถม พระราชยานสำหรับประทับห้อยพระบาท ทำด้วยไม้หุ้มเงินสลักลายพุดตาน ถมลงยาทาทอง เดิมสร้างขึ้นสำหรับเป็นพระราชอาสน์ประจำพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ใช้เป็นพระราชยานได้ จึงมีท่วงและคานสำหรับหาม พระที่นั่งราชยานองค์นี้สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยาเพชรพิชัย (จิ้น) เป็นผู้สร้างถวาย

๑.๗ พระราชยานทองลงยา พระราชยานสำหรับประทับห้อยพระบาท พระรัตนโกษาบุตรพระยาเพชรพิชัย (จีน) ผู้สร้างพระราชยานพุดตานถม เป็นผู้สร้างถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑.๘ พระที่นั่งพุดตานกาญจจินทาสน์ หรือ พระที่นั่งราชยานพุดตานทอง พระราชยานสำหรับประทับห้อยพระบาท ทำด้วยไม้สลักลายหุ้มทอง ฐานประดับด้วยเทพนมและครุฑแบก ๒ ชั้น เมื่อทอดเหนือพระราชบัลลังก์ภายใต้ฉัตรพญาลมมหาเศวตฉัตร เรียกว่า **พระที่นั่งพุดตานกาญจจินทาสน์** ใช้เป็นที่ประทับเมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จออกในงานพระราชพิธีใหญ่ๆ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก และรัฐพิธีเปิดสมัยประชุมสภาผู้แทนราษฎร พระที่นั่งองค์นี้ใช้เป็นพระราชยานได้ จึงมีท้าวและคานสำหรับหาม เรียกว่า **พระที่นั่งราชยานพุดตานทอง** ใช้ในงานเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนพยุหยาตราทางสถลมารค

๑.๙ พระที่นั่งราเชนทรยาน พระราชยานที่มีบุษบก ใช้คนหาม ๕๖ คน เป็นที่ประทับเมื่อเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนพระราชอิสริยยศในพระราชพิธีสำคัญ เช่น เสด็จเลียบพระนครเนื่องในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก การเชิญพระโกศพระบรมอัฐิ พระอัฐิ จากพระเมรุมาศท้องสนามหลวงเข้าสู่พระบรมมหาราชวัง

๒. ราชรถ

๒.๑ พระมหาพิชัยราชรถ เป็นราชรถที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างขึ้นในพุทธศักราช ๒๓๓๔ เพื่อใช้เชิญพระโกศพระบรมอัฐิสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกออกถวายพระเพลิง ณ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง ในพุทธศักราช ๒๓๓๙ เป็นครั้งแรก จากนั้นจึงถือเป็นราชประเพณีที่จะนำราชรถองค์นี้เป็นราชรถเชิญพระโกศพระบรมศพพระมหากษัตริย์ พระศพสมเด็จพระอัครมเหสี หรือโปรดให้เชิญพระโกศพระศพพระบรมวงศ์ผู้ทรงศักดิ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าบางพระองค์ในสมัยต่อๆ มา

ภายหลังการเชิญพระโกศพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพุทธศักราช ๒๔๕๓ พระมหาพิชัยราชรถชำรุด มิได้เชิญออกอีกเลย ต้องใช้พระเวชยันตราชรถเชิญพระโกศพระบรมศพแทน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้บูรณปฏิสังขรณ์ด้วยการเพิ่มล้ออีก ๑ ล้อ เพื่อให้รับน้ำหนักได้ดีขึ้นและสะดวกในการเคลื่อนย้าย รวมทั้งซ่อมส่วนที่ชำรุดทั่วไปให้สมบูรณ์สวยงาม ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พุทธศักราช ๒๕๓๙ พระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พุทธศักราช ๒๕๕๑ และพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พุทธศักราช ๒๕๕๕ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้พระมหาพิชัยราชรถเชิญพระโกศพระบรมศพ และพระศพ เพื่อเป็นการถวายพระเกียรติยศสูงสุด

พระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์ กางกันด้วยพระสัปตปฎลเศวตฉัตรในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ

ราชภัฏพัท

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระที่นั่งภัทรบิฐ เป็นที่ประทับรับเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ เครื่องราชูปโภค พระแสงราชศัสตราวุธ และพระแสงอักษฎาฎ ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ประดิษฐาน ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ

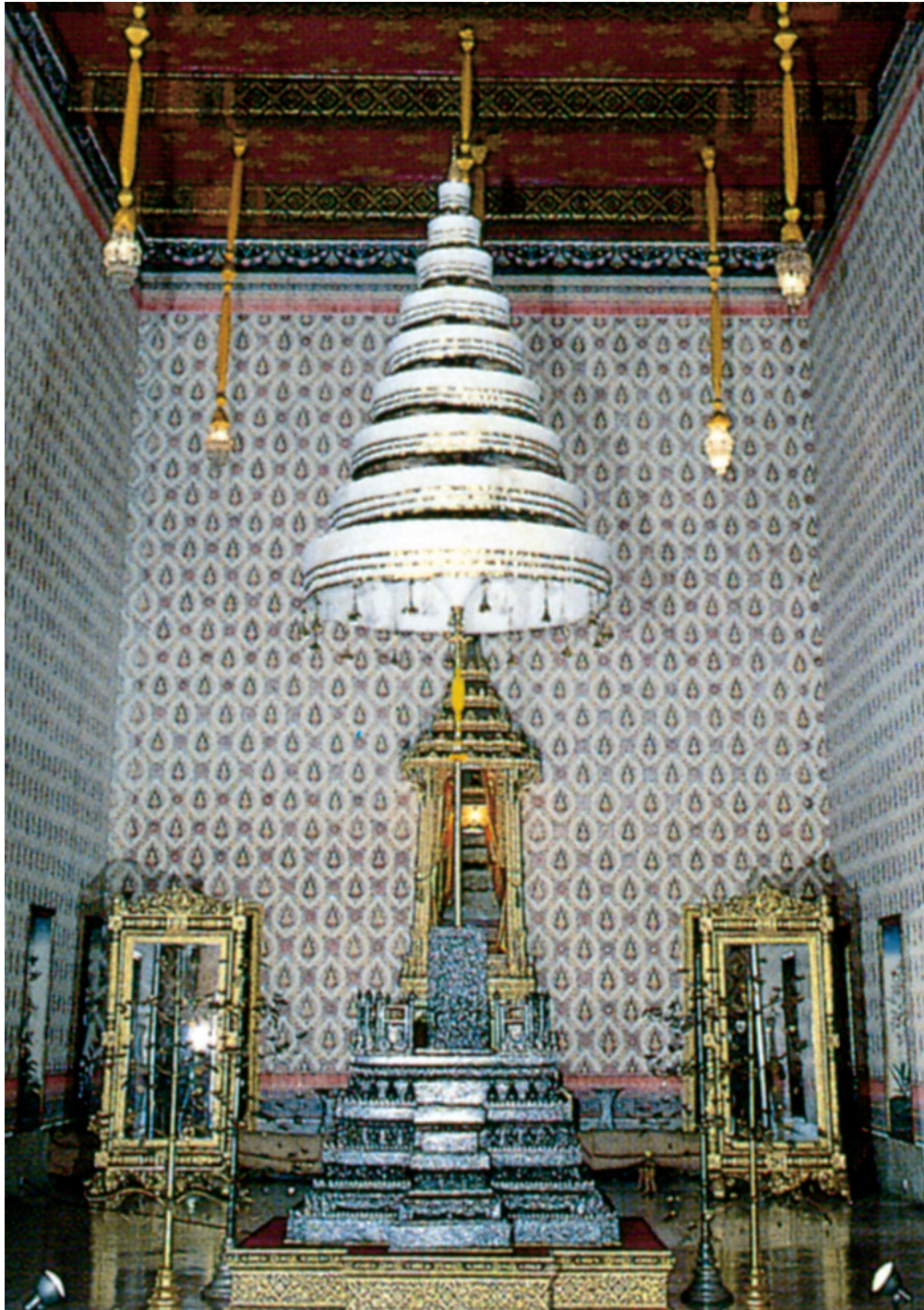

พระที่นั่งบุษบกมาลามหาจักรพรรดิพิมาน ภายในท้องพระโรงพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
ด้านหน้าประดิษฐานพระที่นั่งพุดตานกาญจนสิงหาสน์ ภายใต้ฉัตรพญามหาเศวตฉัตร

ราชศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุกกางกันด้วยนพปฎลมหาเศวตฉัตร
ในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พระที่นั่งราชยานพุดตานทอง

ราชัตัพพ์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระที่นั่งราชยานพุดตานถมในพระที่นั่งจักรี

พระราชยานถม หรือพระเสลี่ยงถม

พระราชยานงา หรือพระเสลี่ยงงา

ราชัตัพพี

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระที่นั่งราเชนทรยาน

พระยานมาศสามลำคาน

พระมหาพิชัยราชรถ

พระเวชยันตราชรถ

ราชัตัพพี

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ราชรถน้อย

เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์

เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๙

ราชัตัพพี

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

โซนเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์

โซนเรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ
รัชกาลที่ ๙

โซนเรือพระที่นั่งอนันตนาคราช

เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช

พระมหาพิชัยราชรถ ทำด้วยไม้สักแกะสลักลาย ทาชาด ปิดทอง ประดับกระจก มีขนาด กว้าง ๕.๐๐ เมตร ยาว ๑๕.๓๐ เมตร สูง ๑๑.๒๐ เมตร น้ำหนัก ๑๓.๗ ตัน โครงเครื่องล่างซึ่งเป็น ส่วนรับน้ำหนักประกอบด้วยล้อเหล็กด้านหน้า (ล้อเล็ก) ๒ ล้อ ล้อเหล็กด้านหลัง (ล้อหลัก) ๔ ล้อ ล้อนำบังคับเลี้ยว ๑ ล้อ มีล้อประดับซ้ายขวา ๔ ล้อ เฉพาะล้อประดับทำด้วยไม้สักแกะสลักลายปิด ทองประดับกระจก ระหว่างล้อหน้ากับล้อหลังทั้งสองด้านมีแปรงประกบกับ ส่วนหน้าสุดของราชรถ ประกอบด้วยงอนรถ ๓ งอน ทำด้วยไม้กลึงรูปรีทาสีแดงเรียบ งอนรถด้านซ้ายและขวาปลาย แกะสลักเป็นรูปเศียรนาค ส่วนงอนรถงอนกลางแกะสลักเป็นรูปนาคสามเศียร ประดับธงสามชาย พื้นแดงลายทองแผ่ลวดประดับพู่สีขาวทั้ง ๓ งอน

ตัวราชรถ พื้นทาสีแดง ประกอบด้วยชั้นเกรินลดหลั่นกัน ๕ ชั้น พนมของเกรินแต่ละชั้น ด้านหน้าประดับไม้แกะสลักเป็นรูปหัวนาคประกบลายกระหนกปิดทองประดับกระจก ด้านหลัง ประดับไม้แกะสลักลายกระหนก ท้ายเกรินปิดทองประดับกระจก เกรินชั้นที่ ๑ หน้าเกรินติดตั้ง แท่นที่นั่งประดับลายกระหนกหัวนาคสำหรับเป็นที่นั่งของสารถี ถือแพนหางนกยูง ท้ายเกรินติดตั้ง แท่นที่นั่งประดับลายกระหนกสำหรับเป็นที่นั่งของผู้เชิญพัดโบก ใต้ฐานเกรินชั้นที่ ๑ มีห่วงสำหรับ คล้องเชือกที่ใช้ผูกชักราชรถทำด้วยเชือกมนิลาหุ้มผ้าแดง ด้านหน้า ๔ สาย ด้านหลัง ๒ สาย เหนือท้องไม้ข้างเกรินชั้นที่ ๒ ชั้นที่ ๓ และชั้นที่ ๔ ประดับไม้แกะสลักรูปเทพนมปิดทองประดับ กระจก ชั้นละ ๕๔ องค์ ชั้นที่ ๕ มี ๒๒ องค์ เหนือฐานเกริน ชั้นที่ ๕ ประดิษฐานบุษบก

บุษบกสำหรับประดิษฐานพระโกศพระบรมศพหรือพระศพ ฐานพนักด้านซ้ายถอด ประกอบได้ เพื่อให้พระโกศเคลื่อนเข้าประดิษฐานในบุษบกได้ ใต้องค์บุษบกมีก้านไขพื้นบุษบกส่ง พระโกศขณะเข้าประดิษฐานอยู่ในบุษบกให้สูงขึ้นพนักเห็นเด่นชัดสว่างามตลอดทั้งองค์ เมื่อจะ เลื่อนพระโกศลง เกรินจะหมุนก้านลงเพื่อให้ฐานพระโกศเสมอฟื้นบุษบกเช่นเดิม เครื่องก้านส่ง นี้เป็นเทคนิคของช่างฝีมือเอกในรัชกาลที่ ๒ คือ พระสัมพันธวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี (ต้นราชสกุล มนตรีกุล) พระโอรสในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระศรีสudarักษ์ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอในรัชกาลที่ ๑ เสาบุษบกย่อมุมไม้สิบสอง โคนเสาบุษบกประดับกาบ พรหมศร หัวเสามีคันทวยสลักลาย เสาบุษบกแต่ละต้นผูกม่านคาดทองขับในสีแดง รวบบางม่าน ที่ประจํายามรดอกของเส้า หลังคาบุษบกประกอบชั้นเชิงกลอน ๕ ชั้น ประดับบันแถลง ซ่อฟ้า บราลี นาคปัก องค์กระฆัง เหม ๓ ชั้น แกะสลักย่อมุมไม้สิบสอง บัวกลุ่ม ๕ ชั้น ปลียอดปิดทองทึบ ลูกแก้วแกะสลักลาย ยอดประกอบด้วยเม็ดน้ำค้างและพุ่มข้าวบิณฑ์ เพดานหลังคาบุษบกประดับ ลายดาวจกและดอกจอก

๒.๒ พระเวชยันตราซรท เป็นราชรถที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ราวพุทธศักราช ๒๓๔๒ สำหรับใช้เชิญพระศพพระบรมวงศ์ซึ่งทรงศักดิ์สูงชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า เป็นราชรถซึ่งมีรูปทรงและขนาดใกล้เคียงกับพระมหาพิชัยราชรถ ต่างกันแต่ลักษณะลวดลายที่จำหลักและตกแต่งที่องค์ราชรถเท่านั้น ต่อมาพระเวชยันตราซรทได้ใช้เป็นราชรถเชิญพระบรมศพพระมหากษัตริย์ และพระศพสมเด็จพระอัครมเหสีแทนพระมหาพิชัยราชรถ เริ่มแต่ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากพระมหาพิชัยราชรถนั้นชำรุดทรุดโทรมมากจนเคลื่อนออกจากที่ไม่ได้แล้ว ส่วนพระเวชยันตราซรทอยู่ในสภาพดีกว่าเนื่องจากได้รับการซ่อมบูรณะเพื่อใช้งานบ่อยครั้งกว่า

พระเวชยันตราซรท เมื่อแรกสร้างเสร็จได้พระราชทานชื่อว่า “เวไชยันตราซรท” แต่มาภายหลังได้เปลี่ยนไปเป็น “เวชยันตราซรท” มีลักษณะเป็นราชรถไม้ ทำด้วยไม้สักแกะสลักลายทาสาด ปิดทอง ประดับกระจก มีขนาดกว้าง ๕.๐๐ เมตร ยาว ๑๔.๑๐ เมตร สูง ๑๑.๙๐ เมตร น้ำหนัก ๑๒.๒๕ ตัน โครงเครื่องล่างซึ่งเป็นส่วนรับน้ำหนักประกอบด้วยล้อเหล็กด้านหน้า (ล้อเลี้ยว) ๒ ล้อ ล้อเหล็กด้านหลัง (ล้อหลัก) ๔ ล้อ ล้อนำบังคับเลี้ยว ๑ ล้อ และล้อประดับซ้ายขวา ๔ ล้อ เฉพาะล้อประดับทำด้วยไม้แกะสลักลายปิดทองประดับกระจก ระหว่างล้อหน้ากับล้อหลังทั้งสองด้านมีแปรงประกบ ส่วนหน้าสุดของราชรถประกอบด้วยวงอนรถ ๓ วงอน ทำด้วยไม้กลึง รูปรีทาสีแดงเรียบ ปลายแกะสลักเป็นรูปเศียรนาค ประดับธงสามชายพื้นแดงลายทองแผ่ลวด ประดับพู่สีขาว

ตัวราชรถ พื้นทาสีแดง ประกอบด้วยชั้นเกรินลดหลั่นกัน ๕ ชั้น พนมของเกรินแต่ละชั้นด้านหน้าประดับไม้แกะสลักเป็นรูปหัวนาคประกอบลายกระหนก ด้านหลังประดับไม้แกะสลักเป็นรูปหางนาคประกอบลายกระหนกกระหนกครึ่งซีก ปลายละเอียดนอกนั้นเหมือนพระมหาพิชัยราชรถ ยกเว้นรูปเทพนมที่ฐานเกรินชั้นที่ ๕ มี ๒๐ องค์

๒.๓ ราชรถน้อย เป็นราชรถที่สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ประมาณพุทธศักราช ๒๓๓๔ เพื่อใช้เป็นราชรถพระนำ สำหรับสมเด็จพระสังฆราชประทับอ่านพระอภิธรรมนำพระโกศพระบรมอัฐิสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกออกถวายพระเพลิง พระเมรุมาศท้องสนามหลวง เมื่อพุทธศักราช ๒๓๓๙ ในรัชกาลต่อๆ มาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้ในการอื่นด้วย เช่น เชิญพระชัย (หลังช้าง) โดยขบวนพระอิสริยยศในพระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ครบ ๒๐๐ ปี

ราชรถน้อยที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้นมี ๓ องค์ ทั้ง ๓ องค์มีลักษณะเป็นราชรถไม้ ทำด้วยไม้สักแกะสลักลายทาสาดปิดทอง ประดับกระจก ขนาดกว้าง ๓.๔๐ เมตร ยาว ๘.๐๐ เมตร สูง ๗.๕๐ เมตร น้ำหนัก ๓.๔๕ ตัน ๓.๖๕ ตัน และ ๓.๖๕ ตัน

ตามลำดับ โครงเครื่องล่างซึ่งเป็นส่วนรับน้ำหนักประกอบด้วย ล้อไม้ด้านหน้า (ล้อเล็ก) ๒ ล้อ ล้อเหล็กด้านหลัง (ล้อหลัก) ๒ ล้อ ล้อประดับซ้ายขวา มี ๔ ล้อ เฉพาะล้อด้านหน้าและล้อประดับ ประกอบไม้สักแกะสลักลายปิดทองประดับกระจก มีเหล็กรัดวงล้อ ระหว่างล้อหน้ากับล้อหลังทั้งสองด้านมีแปรงประกบ ส่วนหน้าสุดของราชรถมีงอนรถ ๓ งอน ทำด้วยไม้กลึงรูปรี ทาสีแดงเรียบ ปลายงอนรถเป็นไม้แกะสลักลายรูปเศียรนาคประดับธงสามชายพื้นแดงลายทองแผ่ลวดประดับพู่สีขาวทั้ง ๓ งอน

ตัวราชรถ พื้นทาสีแดง ประกอบด้วยชั้นเกรินลดหลั่นกัน ๔ ชั้น พนมของเกรินแต่ละชั้น ด้านหน้าประดับไม้แกะสลักรูปหัวนาคประกอบลายกระหนกปิดทองประดับกระจก ด้านหลังประดับไม้แกะสลักรูปหางนาคประกอบกระหนกกระทบครึ่งซีก เกรินชั้นที่ ๑ หน้าเกรินติดตั้งแท่นที่นั่งประดับลายกระหนกสำหรับเป็นที่นั่งของสารภีถือแพนหางนกยูง ท้ายเกรินติดตั้งแท่นที่นั่งประดับลายกระหนกสำหรับเป็นที่นั่งของผู้เชิญพัดโบก ใต้ฐานเกรินชั้นที่ ๑ มีห่วงสำหรับคล้องเชือกที่ใช้ผูกชักราชรถทำด้วยเชือกมนิลาหุ้มผ้าแดง ด้านหน้า ๔ สาย ด้านหลัง ๒ สาย เหนือท้องไม้ฐานเกรินชั้นที่ ๒ ประดับเทพนม ๓๔ องค์ เหนือท้องไม้ฐานเกรินชั้นที่ ๓ ประดับเทพนม ๓๐ องค์ เหนือเกรินชั้นที่ ๔ ประดิษฐานบุษบกหลังคาเครื่องยอด ด้านข้างทั้งสองด้านของชั้นฐานเกรินทุกชั้น เว้นช่องสำหรับขึ้นลงบุษบก

บุษบกสำหรับสมเด็จพระสังฆราชประทับหรือสมเด็จพระราชาคณะนั่งอ่านพระอภิธรรม ชั้นฐานบุษบกชั้นที่ ๑ ซึ่งเป็นเกรินชั้นที่ ๔ ด้วย และฐานบุษบกชั้นที่ ๒ ประดับเทพนมชั้นละ ๒๐ องค์ เสาบุษบกย่อมุมไม้สิบสอง หัวเสามีคันทวยสลักลาย เสาบุษบกแต่ละต้นผูกผ้าม่านตาตองรวมกลางม่านที่ประจายามืดดอกของเสาด้านหลังบุษบกมีพนักพิง ส่วนหลังคาบุษบกประกอบชั้นเชิงกลอน ๕ ชั้น แต่ละชั้นประดับบันแถลง ซ่อฟ้า บราลี นาคปัก เหม ๓ ชั้น แกะสลักย่อมุมไม้สิบสอง บัวกลุ่ม ๕ ชั้น ปลียอดปิดทองทึบ ลูกแก้วแกะสลักลาย ยอดประกอบด้วยเม็ดน้ำค้าง พุ่มข้าวบิณฑ์ เพดานหลังคาบุษบกประดับลายดาวจวงกลและดอกจอก มีชะเนาะหวาย^(๑) จำนวน ๖ เส้น ทำหน้าที่ยึดโยงบุษบกและแคร่รองบุษบกกับแคร่ราชรถส่วนล่างทั้ง ๔ ด้าน

๓. เรือพระที่นั่ง ยานพาหนะทางน้ำ ใช้ในการเสด็จโดยขบวนเรือ ไม่ว่าจะโดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารค หรือขบวนปรกติ เรือลำที่ทรงแต่โบราณเรียกว่า เรือต้น ต่อมาเรียกเรือลำที่ทรงว่า เรือพระที่นั่ง

(๑) การซ่อมบูรณะราชรถน้อยทั้ง ๓ องค์ ในงานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้เปลี่ยนชะเนาะหวายเป็นลวดสลิง และใส่ลวดสลิงยึดตรียอดบุษบก ๔ เส้น

เรือพระที่นั่ง^(๑) มี ๔ ประเภท คือ

๓.๑ เรือพระที่นั่งกราบ สร้างด้วยไม้ ตัวเรือทาน้ำมัน ทอดบัลลังก์กัญญา เช่น **เรือรุ่ง**
ประสานสาย เรือประจำทวีป

กัญญาเรือ คือ ส่วนที่ตั้งอยู่กลางลำเรือสำหรับนั่ง มีพื้น พนัก เสา ม่าน และหลังคา
ของเหล่านี้รวมเรียกว่า **กัญญา** ส่วนเรือกัญญา เป็นเรือประทุนสำหรับฝ่ายในโดยสาร หลังคา
กัญญา ส่วนกลางโค้งขึ้นไป ด้านหน้าค่อมต่ำลง เป็นลักษณะเพรียวลม ทำให้เรือไม่ต้องถูกลมปะทะ
มากนัก

๓.๒ เรือพระที่นั่งศรี สร้างด้วยไม้สลักลาย พื้นสี ปิดทอง ทอดบัลลังก์กัญญา เช่น

๓.๒.๑ เรือพระที่นั่งทวยเทพถวายกร สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว พื้นสีแสด กว้าง ๒.๒๔ เมตร ยาว ๓๔.๖๕ เมตร กินน้ำลึก ๐.๓๐ เมตร ฝีพาย ๔๘
นาย พันท้าย ๒ นาย

๓.๒.๒ เรือพระที่นั่งอเนกชาติภุชงค์ สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว พื้นสีชมพู ตัวเรือสลักเป็นลายนาคร ลำเรือกว้าง ๒.๙๑ เมตร ยาว ๔๕.๖๗ เมตร
กินน้ำลึก ๐.๙๑ เมตร ฝีพาย ๖๑ นาย พันท้าย ๒ นาย

๓.๓ เรือพระที่นั่งชัย สร้างด้วยไม้สลักลาย พื้นสี ปิดทอง ทอดบัลลังก์บุษบกหรือบัลลังก์
กัญญา เช่น **เรือพระที่นั่งประภัสสรชัย** สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
มหาราช พื้นสีดำ ตัวเรือกว้าง ๒.๕๓ เมตร ยาว ๓๖.๙๕ เมตร กินน้ำลึก ๐.๓๗ เมตร ฝีพาย ๔๓
นาย พันท้าย ๒ นาย

๓.๔ เรือพระที่นั่งกิ่ง มีโชนเรือสูงขึ้นไปสร้างด้วยไม้สลักลาย พื้นสี ปิดทอง ทอดบัลลังก์
บุษบกหรือบัลลังก์กัญญา ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มี ๓ ลำ คือ

๓.๔.๑ เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลกมหาราช พระราชทานนามว่า **ศรีสุพรรณหงส์** ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างลำใหม่ขึ้นแทนลำเดิมที่ชำรุด พระราชทานนามว่า **สุพรรณหงส์** โชน
เรือสลักเป็นรูปหงส์ พื้นสีดำ ตัวเรือกว้าง ๓.๑๗ เมตร ยาว ๔๖.๑๕ เมตร กินน้ำลึก ๐.๙๔ เมตร
ฝีพาย ๕๐ นาย พันท้าย ๒ นาย

(๑) ขนาดเรือ และจำนวนคนประจำเรือ ใช้ตามหนังสือกระบวนการพยุหยาตรา ของกองทัพเรือ พิมพ์เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๙

๓.๔.๒ เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โขนเรือเป็นรูปนาค ๗ เศียร พื้นสีเขียว ตัวเรือกว้าง ๒.๕๘ เมตร ยาว ๔๔.๘๕ เมตร กินน้ำลึก ๐.๘๗ เมตร ฝีพาย ๕๔ นาย พันท้าย ๒ นาย

๓.๔.๓ เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๙ สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โขนเรือจำลองเป็นรูปพระนารายณ์ทรงยืนบนหลังพญาครุฑตามแบบเรือนารายณ์ทรงสุบรรณในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตัวเรือกว้าง ๓.๒๐ เมตร ยาว ๔๔.๓๐ เมตร กินน้ำลึก ๑.๑๐ เมตร ฝีพาย ๕๐ นาย พันท้าย ๒ นาย

๔. รถไฟพระที่นั่ง รถยนต์พระที่นั่ง เรือยนต์พระที่นั่ง เครื่องบินพระที่นั่ง เฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง เป็นยานพาหนะสำหรับพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

รถยนต์ที่นั่ง เรือยนต์ที่นั่ง เครื่องบินที่นั่ง เฮลิคอปเตอร์ที่นั่ง ยานพาหนะสำหรับสมเด็จพระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า

รถยนต์พระประเทียบ เรือยนต์พระประเทียบ ยานพาหนะสำหรับสมเด็จพระสังฆราช และหม่อมเจ้าที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เป็นผู้แทนพระองค์ หรือใช้เชิญพระพุทธรูปสำคัญ

รถยนต์ประเทียบ เรือยนต์ประเทียบ ยานพาหนะสำหรับองคมนตรีที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เป็นผู้แทนพระองค์

รถยนต์หลวง ยานพาหนะสำหรับหม่อมเจ้า และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ไปปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้แทนพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี และพระบรมวงศานุวงศ์

หมวดที่ ๑๐

ลักษณะนาม (๑)

ในหนังสือราชศัพท์แบ่งคำราชาศัพท์เป็น ๑๐ หมวด ได้แก่ หมวดขัตติยตระกูล หมวดร่างกาย หมวดอาการ หมวดนาม หมวดเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ภาชนะใช้สอย อาหาร และเครื่องใช้ทั่วไป หมวดศัพท์ที่ใช้ในการพระราชพิธีและการพระราชกุศล หมวดเครื่องราชกกุธภัณฑ์และเครื่องราชูปโภค หมวดพระราชนิเวศน์มณฑลเสนาสถาน หมวดพระราชพาหนะ และหมวดลักษณะนาม การใช้คำลักษณะนามสำหรับพระมหากษัตริย์ส่วนใหญ่จะใช้คำว่า “พระองค์” และ “องค์” จะมีบางคำเท่านั้นที่ใช้ลักษณะนามต่างออกไป

๑. หมวดขัตติยตระกูล ใช้ลักษณะนามแตกต่างกันไปตามฐานันดรศักดิ์ ได้แก่ พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระบรมวงศ์ที่เป็นพระราชโอรสพระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ และพระอนุวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า ใช้ลักษณะนาม **พระองค์**

พระอนุวงศ์ชั้นหม่อมเจ้า ใช้ลักษณะนาม **องค์**

๒. หมวดร่างกาย ใช้ลักษณะนาม **องค์** เช่น

พระทนต์	๑	องค์
พระองค์ลี, นิ้วพระหัตถ์	๑๐	องค์

๓. หมวดนาม ใช้ลักษณะนาม **องค์** เช่น

พระบรมราชานุสาวรีย์, พระบรมรูปปั้น,	๑	องค์
พระบรมราชโองการ	๑	องค์
พระบรมราโชวาท, พระราโชวาท	๑	องค์

ยกเว้นบางคำ เช่น

พระบรมฉายาลักษณ์	๑	พระรูป ^(๒)
พระฉายาลักษณ์	๑	พระรูป ^(๓)
พระรูป	๑	พระรูป ^(๔)
พระบรมสาทิสลักษณ์	๑	พระรูป ^(๕)
พระสาทิสลักษณ์	๑	พระรูป ^(๖)

(๑) คำโบราณเรียกว่าอักษรานุกรมปลายบาทหลังขยา

(๒) –(๖) โบราณใช้องค์

พระราชสาส์น	๑	ฉบับ
พระราชหัตถเลขา	๑	ฉบับ
ลายพระหัตถ์	๑	ฉบับ

๔. หมวดเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ภาชนะใช้สอย อาหาร และเครื่องใช้ทั่วไปใช้ลักษณะนามต่างกันดังนี้

เครื่องแต่งกาย ใช้ องค์ เช่น

ฉลองพระองค์	๑	องค์
สร้อยพระคอ	๑	องค์

ยกเว้นบางคำ เช่น

ผ้าวงพระคอ, ผ้าพันพระคอ	๑	ผืน
ถุงพระหัตถ์	๑	องค์, คู่
ถุงพระบาท	๑	องค์, คู่

ภาชนะใช้สอย ใช้ลักษณะนาม องค์ เช่น

ฉลองพระหัตถ์ซ้อน	๑	องค์
พระมณฑปรัตนกรัณฑ์	๑	องค์
พระเต้าทักษิโณทก	๑	องค์

ยกเว้นบางคำ เช่น

ฉลองพระหัตถ์ตะเกียบ	๑	คู่
---------------------	---	-----

เครื่องใช้ทั่วไป ใช้ลักษณะนาม องค์ เช่น

กระเป๋าทรง	๑	องค์
พระราชลัญจกร	๑	องค์

ยกเว้นบางคำ เช่น

พระสุจหนี่	๑	ผืน
------------	---	-----

๕. หมวดศัพท์ที่ใช้ในการพระราชพิธีและการพระราชกุศล ใช้ลักษณะนาม เครื่อง เช่น

เครื่องนมัสการทองใหญ่	๑	เครื่อง
เครื่องนมัสการทองทิศ	๒	เครื่อง
เครื่องนมัสการทองน้อย	๓	เครื่อง

๖. หมวดเครื่องราชกกุธภัณฑ์และเครื่องราชูปโภค ใช้ลักษณะนาม องค์ เช่น

พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร	๑	องค์
พระมหามงกุฎ	๑	องค์
พระราชยาน	๑	องค์

ยกเว้นบางคำ เช่น

ฉัตรโหมด	๑	คัน
ฉัตรตาด	๑	คัน
ฉัตรเบญจา	๑	คัน
ฉัตรเครื่องสูงทองแผ่ลวด	๑	สำรับ

๗. หมวดพระราชนิเวศน์มณฑลเกียรติยศสถาน ใช้ลักษณะนาม **องค์** เช่น

พระที่นั่ง	๑	องค์
พระตำหนัก	๑	องค์

ยกเว้นบางคำ เช่น

ตำหนัก	๑	หลัง
พลับพลา	๑	หลัง

๘. หมวดพระราชพาหนะ ใช้ลักษณะนาม **องค์** เช่น

ราชยาน

– พระที่นั่งราชยานพุดตานถม	๑	องค์
– พระราชยานทองลงยา	๑	องค์
– พระที่นั่งราชยานพุดตานทอง	๑	องค์
– พระที่นั่งราเชนทรยาน	๑	องค์

ราชรถ

– พระมหาพิชัยราชรถ	๑	องค์
– พระเวษยันตราชรถ	๑	องค์
– ราชรถน้อย	๑	องค์

ยกเว้นบางคำ เช่น

เรือพระที่นั่ง ใช้ลักษณะนาม **ลำ** เช่น

– เรือพระที่นั่งกราบ	๑	ลำ
----------------------	---	----

รถยนต์พระที่นั่ง ใช้ลักษณะนาม **คัน** เช่น

– รถยนต์พระที่นั่งเปิดประทุน	๑	คัน
------------------------------	---	-----

รถยนต์พระที่นั่ง เครื่องบินพระที่นั่ง เฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง ใช้ลักษณะนาม **ลำ**

พระราชพาหนะ ที่เป็น ช้าง ม้า ใช้ลักษณะนาม **ซ้า** เช่น

– ช้างต้น	๑	ซ้า
– ม้าต้น	๑	ม้า

บทที่ ๓

คำนำพระนามและคำนำนาม

พระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์และพระนามของพระบรมวงศานุวงศ์ ใช้ราชาศัพท์ลดหลั่นกันลงมาตามลำดับ ดังนี้

๑. พระราชวงศ์พระองค์ใดทรงรับราชการแผ่นดิน มีพระยศทางทหารก็นำ **พระยศทางทหาร** มากล่าวไว้ก่อนเป็นลำดับแรก เช่น

จอมพล สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

พลเอก สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหাজักรีสิริินทร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี

๒. ต่อจากยศทางทหารจึงเป็น **คำนำพระนาม** เพื่อแสดงให้เห็นว่าพระราชวงศ์พระองค์นั้นเป็นพระประยูรญาติในลำดับใดของพระมหากษัตริย์ เช่น

จอมพล **สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข**^(๑) เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

พลเอก **สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช** เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร

๓. ต่อจากคำนำพระนามจึงเป็น **สกุลยศ** หมายความว่า พระราชวงศ์พระองค์นั้นถือกำเนิดมาจากมีพระยศทางขัตติยราชสกุลชั้นใด เช่น เจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หรือหม่อมเจ้า เป็นต้น เช่น

จอมพล สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข **เจ้าฟ้า**ภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

พลเอก สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช **เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ** สยามมกุฎราชกุมาร

๔. ต่อจากคำนำพระนามและสกุลยศ จึงเป็น **พระนาม** เช่น

จอมพล สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข **เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์** กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

พลเอก สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช **เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ** สยามมกุฎราชกุมาร

พลเอก พระวรวงศ์เธอ **พระองค์เจ้านักขัตรมงคล** กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ

(๑) ทรงเป็นอาของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

๕. หลังจากพระนาม ถ้าพระราชวงศ์พระองค์นั้นได้ปฏิบัติราชการแผ่นดินมีความดีความชอบ ได้รับการสถาปนาพระอิสริยยศขึ้นเป็น **เจ้าต่างกรม** จึงต่อ **พระนามกรม** ไว้ท้ายพระนามเดิม เช่น

จอมพล สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพวงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ **กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช**

พลเอก พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้านักขัตรมงคล **กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ**

คำนำพระนามนั้น เนื่องจากเป็นคำที่มีความหมายเพื่อให้ทราบว่าเป็นพระประยูรญาติชั้นใดของพระมหากษัตริย์ จึงมักจะมีการเปลี่ยนแปลงตามรัชกาลแห่งพระมหากษัตริย์ เช่น ถ้าเป็น **พระราชโอรส พระราชธิดา** ก็เรียกว่า **สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าลูกยาเธอ พระเจ้าลูกเธอ** ถ้าเป็น **พี่ น้อง** ก็ใช้คำนำพระนามว่า **สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ พระเจ้าน้องนางเธอ** เป็นต้น ถ้าเป็นพระประยูรญาติผู้ใหญ่ที่เป็นลูกชายลูกสาวของพระมหากษัตริย์พระองค์ก่อน ซึ่งนับลำดับพระประยูรญาติทรงเป็น **น้ำ บ้า ลุง** ของพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ทรงครองราชย์อยู่ ก็ใช้คำนำพระนามว่า **สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ** หรือ **พระเจ้าบรมวงศ์เธอ** ถ้าทรงเป็นพระประยูรญาติผู้ใหญ่ เช่น **ปู่ ย่า ตา ยาย** ก็ใช้คำนำพระนามว่า **สมเด็จพระบรมอัยกา สมเด็จพระบรมอัยยิกา** เป็นต้น ส่วนพระประยูรญาติชั้นรองของพระมหากษัตริย์เรียกว่า **พระอนุวงศ์** ได้แก่ **ชั้นหลาน** ก็ใช้คำนำหน้าพระนามว่า **พระเจ้าหลานเธอ พระหลานเธอ** ถ้าสิ้นรัชกาลของพระมหากษัตริย์พระองค์ที่เป็น **ปู่** แล้ว ก็มักจะใช้คำนำพระนามว่า **พระเจ้าวรวงศ์เธอ** หรือ **พระวรวงศ์เธอ**

ตัวอย่างคำนำพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ และพระนามของพระบรมวงศานุวงศ์ มีดังนี้

- พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร** – คำนำพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ซึ่งทรงรับพระบรมราชาภิเษกแล้ว เริ่มใช้ตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นครั้งแรก โดยใช้ **พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล** สำหรับพระองค์เอง และโปรดให้ใช้ **พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล** สำหรับรัชกาลต่อไป และสลับกันในรัชกาลต่อไป
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว** – คำเรียกพระมหากษัตริย์อย่างไม่ออกพระนามเฉพาะพระมหากษัตริย์ที่ทรงรับพระบรมราชาภิเษกแล้ว

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ	– คำนำพระนามสมเด็จพระเจ้าฟ้า ที่เป็นลูกชายพระมหากษัตริย์
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ	– คำนำพระนามสมเด็จพระเจ้าฟ้า ที่เป็นลูกสาวพระมหากษัตริย์
พระเจ้าลูกยาเธอ	– คำนำพระนามพระองค์เจ้า ที่เป็นลูกชายพระมหากษัตริย์
พระเจ้าลูกเธอ	– คำนำพระนามพระองค์เจ้า ที่เป็นลูกสาวพระมหากษัตริย์
สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ	– คำนำพระนามสมเด็จพระเจ้าฟ้า ที่เป็นพี่ชายพระมหากษัตริย์
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ	– คำนำพระนามสมเด็จพระเจ้าฟ้า ที่เป็นพี่สาวพระมหากษัตริย์
พระเจ้าพี่ยาเธอ	– คำนำพระนามพระองค์เจ้า ที่เป็นพี่ชายพระมหากษัตริย์
พระเจ้าพี่นางเธอ	– คำนำพระนามพระองค์เจ้า ที่เป็นพี่สาวพระมหากษัตริย์
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ	– คำนำพระนามสมเด็จพระเจ้าฟ้า ที่เป็นน้องชายพระมหากษัตริย์
สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ	– คำนำพระนามสมเด็จพระเจ้าฟ้า ที่เป็นน้องสาวพระมหากษัตริย์
พระเจ้าน้องยาเธอ	– คำนำพระนามพระองค์เจ้า ที่เป็นน้องชายพระมหากษัตริย์
พระเจ้าน้องนางเธอ	– คำนำพระนามพระองค์เจ้า ที่เป็นน้องสาวพระมหากษัตริย์
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ	– คำนำพระนามสมเด็จพระเจ้าฟ้า ที่เป็นลูกชายลูกสาวพระมหากษัตริย์รัชกาลก่อน – คำนำพระนามพระองค์เจ้า ที่ทรงสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ และทรงกรมเป็นกรมพระยาหรือกรมพระ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ	– คำนำพระนามพระองค์เจ้า ที่เป็นลูกชายลูกสาวพระมหากษัตริย์รัชกาลก่อน
พระประพันธวงศ์เธอ^(๑)	– คำนำพระนามลูกชายลูกสาว ของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่อายุสูงกว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ใช้เป็นคำนำพระนามพระราชวงศ์ที่เป็น

(๑) ปัจจุบันเลิกใช้

พระประยูรญาติข้างฝ่ายสมเด็จพระบรมราชชนนี คือ ลูกชายลูกสาวของสมเด็จพระบรมราชมาตามหัยกาเธอ กรมหมื่นมาตยาพิทักษ์ ที่ได้รับสถาปนาพระยศขึ้นเป็น พระองค์เจ้าและต่อมาโปรดให้ใช้ว่า **พระสัมพันธวงศ์เธอ**

พระเจ้าบรมราชวงศ์เธอ^(๑)

– คำนำพระนามลูกชายลูกสาว สมเด็จพระบวรราชเจ้า กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ยกเว้นกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ ต่อมาใช้ **พระเจ้าบรมวงศ์เธอ** และ **พระบวรราชวงศ์เธอ** พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เปลี่ยนเป็น**พระราชวรวงศ์เธอ**

พระสัมพันธวงศ์เธอ^(๒)

– คำนำพระนามลูกชายลูกสาว ของกรมพระราชวังบวรสถานภิมุข ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้ใช้คำนำพระนามว่า **พระเจ้าหลานเธอ**

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ^(๓)

– คำนำพระนามเจ้าฟ้าที่เป็นลูกของพี่ชายหรือน้องชายของพระมหากษัตริย์

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ

– คำนำพระนามเจ้าฟ้าที่เป็นลูกพี่ลูกน้องหญิงของพระมหากษัตริย์

พระเจ้าวรวงศ์เธอ

– คำนำพระนามหลานของพระมหากษัตริย์รัชกาลก่อนที่มารดาเป็นเจ้านาย

พระวรวงศ์เธอ

– คำนำพระนามหลานของพระมหากษัตริย์รัชกาลก่อนที่มารดาเป็นสามัญชน

กรมสมเด็จพระ

– พระยศเจ้าต่างกรมชั้นสูง ปรากฏในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้เปลี่ยนพระยศเจ้าต่างกรม ชั้น **กรมสมเด็จพระ** เป็น **สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ** **กรมพระยา** และ **สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ** **กรมพระ**

(๑)-(๒) ปัจจุบันเลิกใช้

(๓) ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ใช้คำนำพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ

ตัวอย่างคำนำพระนามและตำแหน่งภรรยาพระมหากษัตริย์ มีดังนี้

- สมเด็จพระนางเจ้า** – คำนำพระนามพระมหาลีเอก ชั้น**พระบรมราชเทวี พระอัครราชเทวี พระวรราชเทวี**
- พระนางเจ้า** – คำนำพระนามพระมหาลีชั้น **พระราชเทวี**
- พระนางเธอ** – คำนำพระนามพระมหาลีรอง
- สมเด็จพระบรมราชินีนาถ** – คำเรียกพระมหาลีเอกที่ทรงได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์ การสถาปนาพระยศนี้มีครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระอัครราชเทวี เป็นสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ และมีขึ้นเป็นครั้งที่ ๒ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อเสด็จออกทรงพระผนวช ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ต่อมาจึงทรงสถาปนาเฉลิมพระเกียรติยศเป็น **สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ** เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๙
- สมเด็จพระบรมราชินี** – คำเรียกพระมหาลีเอก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาพระวรราชชายาเธอ พระอินทรศักดิ์ดิศจีเป็นสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิ์ดิศจี พระบรมราชินี เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๕ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาหม่อมเจ้ารำไพพรรณี พระวรราชชายา เป็น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๘ และในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษกแล้ว ทรงสถาปนาเฉลิมพระเกียรติยศ สมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ เป็น **สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี** เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๓

สมเด็จพระราชินี

- คำเรียกพระมเหสีเอกของพระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้รับพระบรมราชาภิเษก เช่น ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อมีพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากรแล้ว ทรงสถาปนาหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร เป็น **สมเด็จพระราชินีสิริกิติ์**

พระอัครมเหสี

- คำเรียกตำแหน่งพระมเหสีเอก

พระอัครราชเทวี

- คำเรียกตำแหน่งพระมเหสีเอกของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเทียบได้กับตำแหน่งสมเด็จพระบรมราชินี คือ สมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสถาปนาพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระนางเธอ พระองค์เจ้าโสมนัสวัฒนาวดี ในที่สมเด็จพระนางนาฏบรมอัครราชเทวี^(๑)

พระบรมราชเทวี

- คำเรียกตำแหน่งพระมเหสีเอกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนาพระบรมราชเทวี ซึ่งต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ทรงสถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

พระอัครเทวี

- คำเรียกตำแหน่งพระมเหสีรองลงมาจากพระอัครมเหสี

พระวรราชเทวี

- คำเรียกตำแหน่งพระมเหสีของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ พระนางเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี ทรงได้รับสถาปนาเป็น พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระวรราชเทวี และของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี

พระราชเทวี

- คำเรียกตำแหน่งพระมเหสีรองลงมาจากพระอัครมเหสี และพระอัครเทวี ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม

(๑) อ้างถึงในประกาศสถาปนาหม่อมเจ้ารำเพยภมราภิรมย์ เป็นพระองค์เจ้า สะกดว่า สมเด็จพระนางนาฏบรมอัครราชเทวี

- เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาพระนางเธอ พระองค์เจ้า
 สุขุมาลัยมารศรี เป็น พระนางเจ้าสุขุมาลัยมารศรี พระราชเทวี
- พระอัครชายาเธอ** – คำเรียกตำแหน่งพระมเหสีของพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นพระราชนัดดาของพระบาทสมเด็จพระ
 พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ พระอัครชายาเธอ พระองค์
 เจ้าอุบลรัตนนารีนาค กรมขุนนรเศรษฐราชกาลยา พระอัคร-
 ชายาเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาคย์นารีรัตน์ และพระอัคร-
 ชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ
- พระอัครชายา** – คำเรียกตำแหน่งพระมเหสีรองลงมาจากพระอัครมเหสี
 พระอัครเทวี และพระราชเทวี
- พระวรวงศ์เธอ** – คำเรียกตำแหน่งพระมเหสีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
 เกล้าเจ้าอยู่หัว คือ พระวรวงศ์เธอ พระอินทรศักดิ์ดิศ
 เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๕
- พระวรวงศ์เธอ** – คำเรียกตำแหน่งพระมเหสีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
 เกล้าเจ้าอยู่หัว คือ สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิ์ดิศ พระ
 วรวงศ์เธอ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๔
- พระราชชายา** – คำเรียกตำแหน่งพระมเหสีของพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัว คือ พระราชชายา เจ้าดารารัศมี
- เจ้าจอม** – คำเรียกตำแหน่งภรรยาของพระมหากษัตริย์ที่มีได้เป็นเจ้า
 และไม่มีลูก
- เจ้าจอมมารดา** – คำเรียกตำแหน่งภรรยาของพระมหากษัตริย์ ที่มีได้เป็นเจ้า
 ซึ่งมีลูก
- เจ้าคุณจอมมารดา** – คำเรียกตำแหน่งภรรยาของพระมหากษัตริย์ ที่มีได้เป็นเจ้า
 ซึ่งเป็นเจ้าชัวรายของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า
 เช่น เจ้าคุณจอมมารดาเปี่ยม เจ้าคุณจอมมารดาสำลี ใน
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นเจ้าชัวราย
 ของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ในพระบาทสมเด็จพระ
 พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

บทที่ ๔

คำนามและคำกริยาที่มีความหมายอย่างเดียวกัน แต่ใช้ราชาศัพท์ต่างกัน

คำสามัญที่เป็นคำนามและคำกริยา ใช้ราชาศัพท์ต่างกันตามพระอิสริยยศ ดังนี้

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้แก่
คำสั่ง ^(๑)	พระบรมราชโองการ	พระมหากษัตริย์
	พระบวรราชโองการ	พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
	พระราชโองการ	พระมหากษัตริย์ที่ยังไม่ได้ทรงรับพระบรมราชาภิเษก กษัตริย์ต่างประเทศ ^(๒)
	พระราชเสาวนีย์	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระราชินีต่างประเทศ สมเด็จพระบรมราชชนนี
	พระเสาวนีย์	สมเด็จพระราชินี
	พระราชบัณฑิต, พระราชดำรัสสั่ง	สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังบวรสถานมงคล สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิ์พลเสพย์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล
	พระบัณฑิต	กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ

(๑) ดูคำอธิบายท้ายบท ข้อ ๑

(๒) หมายถึง พระประมุขทั้งบุรุษและสตรี

คำสามัญ	ราชศัพท์	ใช้แก่
คำพูด	พระราชบัญชา	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
	พระดำรัสสั่ง, พระบัญชา	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
	พระราชดำรัส, พระราชกระแส ^(๑)	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
	พระดำรัส	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
คำสอน	ตรัส, รับสั่ง	พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
	พระบรมราชาโหวาท	พระมหากษัตริย์
	พระราชาโหวาท	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก

(๑) ดูคำอธิบายท้ายบท ข้อ ๒

คำสามัญ	ราชศัพท์	ใช้แก่
คำปรารภ	พระโอรส	สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
	พระราชปรารภ, กระแสพระราช ปรารภ, พระราชดำรัส ปรารภ	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ปรารภ	พระดำรัสปรารภ	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
	ทรงพระราชปรารภ	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

คำสามัญ	ราชศัพท์	ใช้แก่
หาหรือข้อปฏิบัติ	รับสั่งปรารภ, ตรัสปรารภ, ทรงปรารภ	พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
	เรียนพระราชปฏิบัติ	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
จดหมาย	เรียนพระปฏิบัติ	พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
	พระราชหัตถเลขา	พระมหากษัตริย์
	ลายพระราชหัตถ์	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
	พระมหาสมณสาส์น	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
	พระสมณสาส์น	สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช

ราชศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

คำสามัญ	ราชศัพท์	ใช้แก่
ลายมือ(ที่เขียนเป็นตัวอักษร)	ลายพระหัตถ์	พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า
	ลายพระหัตถ์	พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
จดหมายที่ใช้ในการเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศโทรเลข	พระราชสาส์น	พระมหากษัตริย์
	พระราชโทรเลข	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เกิด	พระโทรเลข	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า
	ทรงพระราชสมภพ, เสด็จพระราชสมภพ	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

คำสามัญ	ราชศัพท์	ใช้แก่
วันเกิด	สมภพ, ประสูติ	พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
	วันพระบรมราชสมภพ ^(๑)	พระมหากษัตริย์
	วันพระราชสมภพ	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
วันคล้ายวันเกิด	วันประสูติ	พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
	วันเฉลิมพระชนม- พรรษา	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
	วันคล้ายวันพระราช- สมภพ	สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

(๑) ดูคำอธิบายท้ายบท ข้อ ๔, ๕

ราชศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

คำสามัญ	ราชศัพท์	ใช้แก่
งานบำเพ็ญ กุศลเนื่องใน โอกาสวัน คล้ายวันเกิด	วันคล้ายวันประสูติ	พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
	พระราชพิธีเฉลิม พระชนมพรรษา	สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร
	พระราชพิธีบำเพ็ญ พระราชกุศลเฉลิม พระชนมพรรษา	สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
	พระราชพิธีบำเพ็ญ พระราชกุศล ฉลองพระชนมายุ	พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
	บำเพ็ญพระกุศลวัน คล้ายวันประสูติ	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
	อายุ.....ปี	พระชนมพรรษา ^(๑) .....พรรษา พระชนมายุ.....พรรษา

(๑) ดูคำอธิบายท้ายบท ข้อ ๔, ๕

คำสามัญ	ราชศัพท์	ใช้แก่
ขอโอกาส เข้าพบ	พระชันษา.....ปี	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
	ชันษา.....ปี	หม่อมเจ้า
	ขอพระราชทาน พระบรมราชวโรกาส เข้าเฝ้าฯทูลละออง ธุลีพระบาท ^(๑)	พระมหากษัตริย์
	ขอพระราชทาน พระราชวโรกาส เข้าเฝ้าฯทูลละออง ธุลีพระบาท	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
	ขอพระราชทาน พระราชวโรกาส เข้าเฝ้าฯทูลละออง พระบาท	สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
	ขอพระราชทาน พระวโรกาสเข้าเฝ้า	สมเด็จพระเจ้าฟ้า
	ขอประทาน พระวโรกาสเข้าเฝ้า	พระองค์เจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช

(๑) ดูคำอธิบายท้ายบท ข้อ ๖

คำสามัญ	ราชศัพท์	ใช้แก่
ขออนุญาต	ขอประทาน โอกาสเข้าเฝ้า	หม่อมเจ้า
	ขอพระราชทานพระ บรมราชานุญาต	พระมหากษัตริย์
	ขอพระราชทานพระ ราชานุญาต	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
	ขอพระราชทานพระ อนุญาต	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
พระคุณ อันเกิดจาก ความกรุณา	ขอประทานพระ อนุญาต	พระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้าและหม่อมเจ้า
	พระมหากษัตริย์ ^(๑)	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
	พระกรุณาธิคุณ	สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

(๑) ดูคำอธิบายท้ายบท ข้อ ๗

คำสามัญ	ราชศัพท์	ใช้แก่
ความกรุณา	พระกรุณาคุณ	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
	กรุณาคุณ	หม่อมเจ้า
	พระมหากรุณา	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
บอก	พระกรุณา	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
	กราบบังคมทูล พระกรุณา ^(๑)	พระมหากษัตริย์
	กราบบังคมทูล ^(๒)	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช

(๑) เมื่อจะกราบบังคมทูลโดยตรง ให้ใช้ว่า **ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณา** (ดูบทที่ ๕ ประกอบ)

(๒) เมื่อจะกราบบังคมทูลโดยตรง ให้ใช้ว่า **ขอพระราชทานกราบบังคมทูล** (ดูบทที่ ๕ ประกอบ)

ราชศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

คำสามัญ	ราชศัพท์	ใช้แก่
สำนักใน พระคุณ	กราบทูล ^(๑)	สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
	ทูล	หม่อมเจ้า
	รู้สึกสำนักในพระมหา กรุณาธิคุณ	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี
	รู้สึกสำนักใน พระกรุณาธิคุณ	สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
อุปถัมภ์	รู้สึกเป็นพระกรุณาคุณ	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
	สำนักในกรุณาคุณ	หม่อมเจ้า
	พระบรมราชูปถัมภ์ ^(๒)	พระมหากษัตริย์
	พระบรมราชินูปถัมภ์ พระราชูปถัมภ์	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี

(๑) เมื่อจะกราบทูลโดยตรง ถ้าเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าให้ใช้ว่า **ขอพระราชทานกราบทูล** ถ้าเป็นพระองค์เจ้าลูกหลวงให้ใช้ว่า **ขอประทานกราบทูล** (ดูบทที่ ๕ ประกอบ)

(๒) ดูคำอธิบายท้ายบท ข้อ ๔

คำสามัญ	ราชศัพท์	ใช้แก่
อนุเคราะห์	พระอุปถัมภ์	สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
	พระบรมราชานุเคราะห์ พระราชานุเคราะห์	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ตาย	พระอนุเคราะห์	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
	สวรรคต, เสด็จสวรรคต	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังบวรสถานมงคล สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล

คำสามัญ	ราชศัพท์	ใช้แก่
ท้อง	ทิวคงค	สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพย์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ กรมพระราชวังบวรสถานภิมุข เจ้าฟ้าซึ่งได้รับการเฉลิมพระยศพิเศษ ^(๑) แต่ยังคง ทรงฉัตร ๕ ชั้น
	สิ้นพระชนม์	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช
	ถึงชีพิตักษัย, สิ้นชีพิตักษัย ถึงชีพิตักษัย, สิ้นชีพิตักษัย	หม่อมเจ้า
	พระนาถิ	ใช้สำหรับเจ้านายที่มีพระอาการประชวรเกี่ยวกับ ท้อง เช่น ปวดพระนาถิ หมายถึงปวดท้อง ลงพระ นาถิ หมายถึงท้องร่วง
	พระครรรภ์	ใช้แก่สมเด็จพระบรมราชินีนาถถึงพระองค์เจ้า เช่น ทรงพระครรรภ์ หมายถึง มีท้อง ประชวรพระครรรภ์ หมายถึงเจ็บท้องจะคลอดบุตร
	พระอุทร	ใช้แสดงถึงสายสัมพันธ์ เช่น เป็นพระชนิษฐาร่วม พระอุทร หมายถึง น้องที่เกิดจากแม่เดียวกันใช้ เกี่ยวกับอาการเจ็บป่วย เช่น พระบุพโพคั่งในพระ อุทร หมายถึง หนองคั่งในช่องท้อง

(๑) ดูคำอธิบายท้ายบท ข้อ ๙

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้แก่
หน้าต่าง สำหรับเสด็จ ออกให้เฝ้าทูล ละอองธุลี พระบาทใน โอกาสสำคัญ เช่น ที่พระที่นั่ง สุทไธสวรรย์ ปราสาท และ ที่พระที่นั่ง อนันตสมาคม เป็นหน้าต่าง ยาวถึงพื้น มีระเบียบยื่น ออกไป	สีหบัญชร	พระมหากษัตริย์
หน้าต่างของ พระที่นั่ง	พระบัญชร	พระมหากษัตริย์
หน้าต่างของ พระตำหนัก	พระกาล	พระมหากษัตริย์
มุข ส่วนของ พระที่นั่งซึ่งยื่น ออกไปสำหรับ ประทับว่า ราชการหรือ เสด็จออกให้ เฝ้าทูลละออง ธุลีพระบาทใน	มุขเด็จ	พระมหากษัตริย์

คำสามัญ	ราชศัพท์	ใช้แก่
โอกาสสำคัญ เช่นที่พระที่นั่ง ดุสิตมหาปรา สาทและพระ ที่นั่งจักรีมหา ปราสาท		
ประตูของ พระที่นั่งและ พระตำหนัก	พระทวาร	พระมหากษัตริย์
รูปถ่าย	พระบรมฉายาลักษณ์, พระบรมรูปถ่าย	พระมหากษัตริย์
	พระบรมฉายาลักษณ์	สมเด็จพระบรมราชาเจ้า
	พระฉายาลักษณ์	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
	พระรูป	พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า
รูปเขียน	พระบรมสาทิสลักษณ์, พระบรมรูปเขียน	พระมหากษัตริย์
	พระบรมสาทิสลักษณ์	สมเด็จพระบรมราชาเจ้า
	พระสาทิสลักษณ์	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก

คำสามัญ	ราชศัพท์	ใช้แก่
รูปหล่อ, รูปปั้น	<p>พระรูปเขียน</p> <p>พระบรมรูปหล่อ, พระบรมรูปปั้น</p> <p>พระบวรรูปหล่อ, พระบวรรูปปั้น</p> <p>พระรูปหล่อ, พระรูปปั้น</p>	<p>สมเด็จพระบรมราชชนนี</p> <p>สมเด็จพระยุพราช</p> <p>สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร</p> <p>สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี</p> <p>พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า</p> <p>พระมหากษัตริย์</p> <p>สมเด็จพระบวรราชเจ้า</p>
อนุสาวรีย์	<p>พระบรมราชานุสาวรีย์</p> <p>พระบวรราชานุสาวรีย์</p> <p>พระราชานุสาวรีย์</p>	<p>สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินี</p> <p>สมเด็จพระบรมราชชนก</p> <p>สมเด็จพระบรมราชชนนี</p> <p>สมเด็จพระยุพราช</p> <p>สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร</p> <p>สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี</p> <p>พระมหากษัตริย์</p> <p>สมเด็จพระบวรราชเจ้า</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินี</p> <p>สมเด็จพระบรมราชชนก</p> <p>สมเด็จพระบรมราชชนนี</p> <p>สมเด็จพระยุพราช</p> <p>สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร</p> <p>สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี</p>

ราชศัพท์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

คำสามัญ	ราชศัพท์	ใช้แก่
แต่งงาน	พระอนุสาวรีย์	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า
	ราชาภิเษกสมรส	พระมหากษัตริย์
	อภิเษกสมรส	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า
	เสกสมรส	พระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้าและหม่อมเจ้า
ชื่อ	พระปรมาภิไธย, พระบรมนามาภิไธย	พระมหากษัตริย์
	พระบรมนามาภิไธย	สมเด็จพระบรมราชาเจ้า
	พระนามาภิไธย	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี
		สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
รายงาน	พระนาม	พระราชวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า
	กราบบังคมทูลรายงาน	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
	กราบทูลรายงาน	พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า
	ทูล	หม่อมเจ้า

คำอธิบายท้ายบท

การใช้ราชาศัพท์ต้องเข้าใจความหมายให้ลึกซึ้ง ใช้ให้ถูกต้องตามแบบแผน บางคำมีข้อกำหนดไว้เฉพาะ ดังนี้

๑. คำสั่ง การผูกประโยคเกี่ยวกับ คำสั่ง ในราชาศัพท์ที่จะให้เป็นพระเกียรติยศ ใช้ดังนี้

ก. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

- มีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้ประกาศว่า
- มีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาทสั่งว่า
- มีพระบรมราชโองการ^(๑) โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า

ข. สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี และสมเด็จพระบรมราชชนนี

- มีพระราชเสาวนีย์ว่า

ค. สมเด็จพระราชินี

- มีพระเสาวนีย์ว่า

ง. สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร

- มีพระราชบัณฑูร^(๒) ว่า

จ. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

- มีพระราชบัญชาว่า

๒. พระราชดำรัส พระราชกระแส พระดำรัส รับสั่ง ตรัส ดำรัส

ราชาศัพท์ทั้ง ๖ คำนี้ แปลว่า คำพูด หรือ พูด แต่ในคำราชาศัพท์แยกไว้ว่า

พระราชดำรัส พระราชกระแส ใช้แก่พระมหากษัตริย์ **สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี**

(๑) พระราชโองการ เดิมหมายถึง พระมหากษัตริย์ ต่อมาความหมายย้ายที่เป็น คำสั่งของพระมหากษัตริย์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้เพิ่มคำว่า **บรม** เป็น พระบรมราชโองการ เนื่องจากโปรดให้ใช้คำว่า **บวร** แก่พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็น พระบวรราชโองการ

(๒) เดิมเป็น คำสั่งของพระมหากษัตริย์ ต่อมาความหมายย้ายที่เป็น คำสั่งของสมเด็จพระยุพราช

พระคำรัส รับสั่ง ตรัส ใช้แก่พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า

รับสั่ง ตรัส คำรัส ใช้แก่หม่อมเจ้า

ในหนังสือเก่า เช่น “จดหมายเหตุลวงอุตมสมบัติ” และฉบับอื่นๆ หลายเล่ม มีคำว่า**รับสั่ง ตรัส คำรัส** ใช้แก่พระมหากษัตริย์เหมือนกัน แล้วแต่น้ำหนักของเรื่องที่ทรงพูด เช่น ถ้าเป็นเรื่องธรรมดาสามัญไม่ใช่ราชการ ใช้ **รับสั่ง** หรือ **ตรัส** ถ้าเป็นราชการเรื่องสำคัญ ใช้เป็นทางการว่า **พระราชดำรัส พระราชกระแส** ถ้าเป็นคำสั่งที่ตราเป็นต้วบทกฎหมายก็ใช้ว่า **พระบรมราชโองการ**

๓. หมายรับสั่ง หมายกำหนดการ กำหนดการ

ในบัตรหมายที่สั่งราชการในพระราชสำนักแบ่งเป็น ๒ อย่าง อย่างหนึ่งเรียกว่า **หมายรับสั่ง** อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า **หมายกำหนดการ**

หมายรับสั่ง^(๑) เป็นหมายสั่งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการเป็นการภายใน และถึงบุคคลผู้มีตำแหน่งเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ตอนล่างสุดของหมายรับสั่งเขียนไว้ว่า “ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ”

หมายกำหนดการ^(๒) เป็นเอกสารแจ้งกำหนดขั้นตอนของงานพระราชพิธีโดยเฉพาะลักษณะของเอกสารจะต้องอ้างพระบรมราชโองการ คือขึ้นต้นด้วยข้อความว่า “นายกรัฐมนตรีหรือเลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งว่า” เสมอไป และในทางปฏิบัติ เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจะต้องส่งต้นหมายกำหนดการดังกล่าวนี้ เสนอนายกรัฐมนตรีลงนามรับสนองพระบรมราชโองการตามรัฐธรรมนูญ

ส่วน **กำหนดการ** เป็นเอกสารแจ้งกำหนดขั้นตอนของงานโดยทั่วไปที่ทางราชการหรือเอกชนจัดทำขึ้นเอง แม้ว่าจะงานนั้นๆ จะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น เป็นงานที่เสด็จพระราชดำเนิน แต่ถ้างานนั้นมิได้เป็นงานพระราชพิธี ซึ่งกำหนดขึ้นโดยพระบรมราชโองการแล้ว เรียกว่า **กำหนดการ** ทั้งสิ้น เช่น ขั้นตอนของงานสวนสนามสำแดงความสามัคคีของทหารรักษาพระองค์ ก็ใช้ว่า **กำหนดการ** เพราะงานนี้มีใช้พระราชพิธีที่มีพระบรมราชโองการให้จัดขึ้น รายการต่างๆ ที่กำหนดไว้ในการทำงาน หรือพิธีที่เจ้าของงานหรือเจ้าภาพกำหนดขึ้นโดยเขียนไว้ในบัตรหรือบอกด้วยวาจา ให้ผู้ที่ไปร่วมงานหรือร่วมพิธีได้ทราบว่ามีรายการใด วันเวลาใด สถานที่ใด เช่น กำหนดการพิธีประชุมเพลิงศพ เขียนลงในบัตร แจ้งชื่อผู้ตาย สถานที่ วัน เดือน ปี เวลา ไว้หน้าบัตร ส่วนหลังบัตรบอกรายการก่อนเวลาประชุมเพลิง

(๑)-(๒) ดูตัวอย่างประกอบ

เช่น ถวายภัตตาหารพระสงฆ์ มาติกาบังสุกุล แสดงพระธรรมเทศนา เคลื่อนศพ เวลาประชุมเพลิง
 แต่งงานพิธีที่บุคคลสำคัญ เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีจัดขึ้น ก็เรียกว่า **กำหนดการ**

๔. วันเฉลิมพระชนมพรรษา

วันเฉลิมพระชนมพรรษา มิได้หมายความว่า เป็น วันพระบรมราชสมภพ หรือวัน
 พระราชสมภพ แต่เป็นวันทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมฉลองในมงคลสมัยคล้ายวันพระบรม-
 ราชสมภพของพระมหากษัตริย์ และวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ
 สมเด็จพระบรมราชินี ที่เวียนมาบรรจบอีกปีหนึ่ง

วันพระบรมราชสมภพ ในรัชกาลปัจจุบัน คือ วันจันทร์ ที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช
 ๒๔๗๐ ส่วนวันที่ ๕ ธันวาคมของทุกปี คือ วันคล้ายวันพระบรมราชสมภพ

วันพระราชสมภพ และ วันคล้ายวันพระราชสมภพ ของพระบรมวงศานุวงศ์ก็ใช้ใน
 ลักษณะเดียวกัน

๕. พระชนมพรรษา พระชนมายุ พระชันษา ชันษา

ทั้ง ๔ คำนี้ แปลว่า อายุ ใช้แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์
 ต่างกันตามลำดับพระอิสริยยศ

พระชนมพรรษา ใช้แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
 สมเด็จพระบรมราชินี เมื่อต้องการใช้ว่าอายุก็ปี ก็เดือน ก็วัน ให้ใช้คำว่า **พระชนมายุ** และจำนวน
 ปีอายุใช้คำว่า **พรรษา**

พระชนมายุ ใช้แก่สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระ
 ยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม
 บรมราชกุมารี สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ผู้ได้รับมหาสมณุตมาภิเษก เป็น
 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า แทน อายุ และจำนวนปีอายุใช้คำว่า **พรรษา**

พระชันษา ใช้แก่พระบรมวงศานุวงศ์ นอกจากที่กล่าวแล้ว จำนวนปีอายุ ใช้ **ปี**
 หม่อมเจ้าใช้ว่า **ชันษา** และจำนวนปีอายุใช้ **ปี**

ชันษา ไม่ใช่เป็นลักษณะนามแทน **ปี** ให้ใช้ว่า หม่อมเจ้า..... (ชื่อ)..... ชันษา ๕๐ ปี

๖. พระบรมราชวโรกาส พระราชวโรกาส

พระบรมราชวโรกาส ใช้แก่ พระมหากษัตริย์

พระราชวโรกาส ใช้แก่ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีข้อจำกัดใช้ได้เพียง ๒ กรณีคือ **ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท** หรือ**ขอพระราชทานพระราชวโรกาสเข้าเฝ้าทูลละอองพระบาท** กับ**พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท** หรือ **พระราชทานพระราชวโรกาสให้เข้าเฝ้าทูลละอองพระบาท**

ในกรณีอื่นๆ หรือเนื้อความอื่นๆ ให้ใช้ **โอกาส** ไม่ใช่ว่า ในพระราชวโรกาสที่เสด็จพระราชดำเนินมาถึงที่นี่..... แต่ต้องใช้ว่า **“ในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินมาถึงที่นี่”** หรือไม่ใช่ว่า ในพระบรมราชวโรกาสนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ผู้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แต่ต้องใช้ว่า **“ในโอกาสนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ผู้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท”**

๗. พระมหากษัตริย์คุณ พระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์คุณ แปลว่า พระคุณอันยิ่งใหญ่ที่มีความกรุณาใหญ่หลวง ความหมายสำคัญอยู่ที่คำ **พระคุณ**

พระมหากษัตริย์ แปลว่า พระกรุณาใหญ่หลวง ความหมายสำคัญอยู่ที่คำ **พระกรุณา**

ดังนั้น เมื่อใดต้องการจะพูดถึง **พระคุณ** ก็ใช้ **พระมหากษัตริย์คุณ** เมื่อใดต้องการจะพูดถึง**พระกรุณา** ก็ใช้ **พระมหากษัตริย์** ข้อสังเกตนี้ ขอให้นึกเทียบคำอื่นด้วย เช่น **พระเกียรติ** กับ **พระเกียรติคุณ** เป็นต้น ถ้านึกถึงความหมายของคำให้ได้ก่อนก็จะไม่ใช่ผิด อีกอย่างหนึ่ง **พระคุณ** เป็น คุณสมบัติในตัวบุคคล เราจะเอาไปให้หรือไปขอจากท่านไม่ได้ ส่วน **พระกรุณา** หรือความกรุณาจึงควรขอท่านได้

๘. พระบรมราชูปถัมภ์ พระบรมราชานุเคราะห์

คำว่า **พระบรมราชูปถัมภ์** มีความหมายว่า พระราชทานช่วยเหลือเกื้อกูล ดังนั้น ถ้าใช้กับสมาคม สโมสร หรือกิจกรรมบางอย่างที่ทรงช่วยเหลือเกื้อกูล หรือช่วยค้ำจุน เช่น “ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้รับสมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไว้ใน**พระบรมราชูปถัมภ์**” อย่างนี้ถูกต้อง

คำว่า **พระบรมราชานุเคราะห์** หมายถึง พระราชทานเอื้อเพื่อช่วยเหลือ จึงทรงพระเมตตา ทรงพระกรุณา เช่น ทรงช่วยในการรักษาพยาบาลราษฎรในชนบทคนหนึ่ง ก็ใช้ว่า “พระราชทาน**พระบรมราชานุเคราะห์**ในการรักษาพยาบาลแก่นาย.....”

ส่วนสมเด็จพระบรมราชินีนาถ มิได้ใช้คำว่า **พระบรมราชูปถัมภ์** และ **พระบรมราชานุเคราะห์** เพราะ **บรมราช** ในศัพท์นี้หมายถึง **บรมราชาธิราช** คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยเฉพาะ จึงเปลี่ยนไปใช้คำอื่น เช่น “พระราชูปถัมภ์ พระราชานุเคราะห์” แต่ในรัชกาลปัจจุบัน ได้มีผู้บัญญัติศัพท์ **พระบรมราชูปถัมภ์** ก็เพราะสมพระเกียรติยศมาก ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีเจ้านายบางพระองค์ทรงใช้ราชาศัพท์สำหรับสมเด็จพระบรมราชินีนาถว่า “พระบรมราชินีนาถานุเคราะห์” แต่สมัยนี้ไม่ใช่แล้ว

๙. สมเด็จพระเจ้าฟ้า ซึ่งได้รับการเฉลิมพระเกียรติยศเป็นพิเศษ ที่เคยมีมาในกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น

- (๑) สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
- (๒) สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ
- (๓) สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา

๑๐. คำกราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์ ที่ยังมีได้ทรงรับพระบรมราชาภิเษก ให้ใช้ตามตัวอย่างของกระทรวงวัง ต่อไปนี้

กระทรวงวัง

วันที่ ๑๒ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๘

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

.....
.....
.....

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า

เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี

หนังสือของแผนกพระราชพิธี กระทรวงวัง เสนาบดีกระทรวงวัง กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนที่จะทรงรับพระบรมราชาภิเษก ไม่ใช่ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม และไม่ลงท้ายว่า ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ

๑๑. เป็น มี

คำว่า **เป็น** กับ **มี** ถ้าใช้นำหน้าคำที่เป็นราชศัพท์ ไม่ใช่ว่า **ทรงเป็น ทรงมี** ใช้ว่า **เป็นพระราชโอรส เป็นพระราชนัดดา มีพระบรมราชโองการ มีพระราชเสาวนีย์** ต่อเมื่อใช้นำหน้าคำธรรมดา จึงจะใช้ **ทรงเป็น ทรงมี** เช่น **ทรงเป็นทหาร ทรงเป็นครู ทรงเป็นนักปราชญ์ ทรงมีทุกซ์ ทรงมีเครื่องมือสื่อสาร ทรงมีแผนที่คู่พระหัตถ์**

๑๒. ขอบใจ ขอบพระทัย

ถ้าพระมหากษัตริย์ทรงขอบใจ ใช้ว่า **ทรงขอบใจ มีพระราชกระแสขอบใจ** หรือ **พระราชทานพระราชกระแสขอบใจ** ถ้าผู้ที่ทรงขอบใจนั้นเป็นพระราชวงศ์ ใช้ว่า **ขอบพระทัย**

๑๓. พระราชอาคันตุกะ อาคันตุกะ

ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นแขกของพระมหากษัตริย์ ก็ใช้ว่า **เป็นพระราชอาคันตุกะ** ของพระมหากษัตริย์พระองค์นั้น ถ้าทรงเป็นแขกของประธานาธิบดี ต้องใช้ว่า **ทรงเป็นอาคันตุกะ** ของประธานาธิบดี

ถ้าพระมหากษัตริย์หรือประธานาธิบดีเป็นแขกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใช้ว่า **เป็นพระราชอาคันตุกะ**

๑๔. เสด็จพระราชดำเนิน เสด็จ

คำว่า **เสด็จ** นั้น กริยาแท้อยู่ที่คำที่ตามหลังมา เช่น **เสด็จขึ้น เสด็จลง เสด็จออก เสด็จเข้า เสด็จผ่านพิภพ เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เสด็จประพาส เสด็จตรวจพล เสด็จแปรพระราชฐาน** ฯลฯ กริยาหลักที่เป็นเนื้อความอยู่ที่คำหลังทั้งสิ้น จึงสรุปได้ว่า การใช้ **เสด็จ** ในรูปแบบนี้ พอเทียบได้กับใช้คำว่า **ทรง** เติมลงหน้ากริยาต่างๆ นั่นเอง เขมรก็ใช้เช่นนี้เหมือนกัน เช่น **เสฏจ์เทา** (เสด็จไป) **เสฏจ์ย่าง** (เสด็จย่าง) **เสฏจ์ย่างมก** (เสด็จย่างมา) อีกอย่างหนึ่ง คำว่า **เสด็จ** ของเขมรหมายถึงกษัตริย์หรือผู้มิใช่ราษฎรสามัญได้ด้วย เช่น **ชาติเสฏจ์** (ชาติกษัตริย์) ไทยใช้หมายถึงกษัตริย์ และเจ้านายได้เหมือนกัน ดังคำที่พูดว่า **รับเสด็จ ส่งเสด็จ**

คำว่า **เสด็จพระราชดำเนิน** ใช้แก่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

เนื่องจากคำว่า **เสด็จพระราชดำเนิน** หมายถึง เดินทางที่ใช้พาหนะด้วย ดังนั้นจึงต้อง
เติมคำอันเป็นใจความสำคัญ ไป มา กลับ แปรพระราชฐานไป ไร่ข้างหลังด้วย เช่น **เสด็จ
พระราชดำเนิน**โดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังพระบรมมหาราชวัง **เสด็จพระราชดำเนิน**ไปทรงตรวจ
พลสวนสนาม **เสด็จพระราชดำเนิน**มาทรงยกข้อฟ้า **เสด็จพระราชดำเนิน**กลับกรุงเทพฯ

ส่วนคำว่า **เดิน** ราชศัพท์ใช้ว่า **ทรงพระดำเนิน** ไม่ใช่ว่า **เสด็จพระดำเนิน** ใช้แก่
พระมหากษัตริย์ถึงพระองค์เจ้า หม่อมเจ้าใช้คำว่า **ดำเนิน**

ตัวอย่างหมายรับสั่ง

หมายรับสั่งที่ ๑๔๘๓๐

๒ มิถุนายน ๒๕๕๓

(แบบ ก.)
สำนักพระราชวัง

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในโอกาสจิตสมัญ
คล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร และพระราชกุศล
ทักษิณานุปทาน พระบรมอัฐิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรี-
นครินทราบรมราชชนนี

รายละเอียดมีแจ้งในหมายกำหนดการฉบับที่ ๑๒/๒๕๕๓ ซึ่งแนบมาพร้อมนี้
รวม ๓๐ ฉบับ

โกวิท/พิมพ์ /ทาน.

วัน	หน้าที่
	กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
	เพื่อเรียนรัฐมนตรี และแจ้งแก่ข้าราชการในสังกัดทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับสั่ง
โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับสั่ง

หมายรับสั่งที่ 14830 หน้าที่ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

เรื่อง พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในโอกาสจิตสมัญคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลฯ

ได้รับวันที่ เดือน พ.ศ. ๒๕ เวลา

(ลงชื่อผู้รับหมาย)

หมายรับสั่งที่.....

สำนักพระราชวัง

๒ มิถุนายน ๒๕๕๓

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในโอกาสกษัตริย์สมัยคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร และพระราชกุศลทักษิณานุปทานพระบรมอัฐิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

รายละเอียดมีแจ้งในหมายกำหนดการฉบับที่ ๑๒/๒๕๕๓ ซึ่งแนบมาพร้อมนี้

จึงให้ปฏิบัติการตามหมายรับสั่ง ดังนี้ -

หน้าที่ -

สำนักงานเลขานุการกรม

ส่งฝ่ายทะเบียน

เพื่อทราบ และปฏิบัติราชการตามหน้าที่

ฝ่ายพระราชฐานชั้นใน

ก. แจ่งข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายในทราบ

ข. จัดพนักงานรักษาราชการฝ่ายใน

ค. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

ให้พนักงาน

ก. จัดพระศรีสำหรับแต่งเครื่องราชูปโภค มอบงานพิธีการ

ข. จัดทำพวงมาลัยสำหรับ -

- ผูกฐานพระพุทธรูปประจำพระชนมวารและผูกเอวพระโกศพระบรมอัฐิ
มอบงานภูษามาลา

- สวมพระแสง มอบงานพระแสงคืน

- แขนวพระมหาเศวตฉัตร มอบงานเครื่องสูงและกลองชนะ

(ส่วนจะใช้ขนาดและจำนวนเท่าใดให้คิดต่อกันโดยตรง)

ค. จัดทำพวงมาลาดอกไม้สด ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๑ พวง ,

ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ๑ พวง และของผู้แทนพระองค์
๑ พวง มอบงานพิธีการ

ให้พนักงานห้องนมัสการ

ก. จัดทำพุ่มราวเทียนพระพิงกรรม ๒ พุ่ม มอบงานพิธีการ

ข. จัดเครื่องนมัสการและเครื่องราชสักการะมอบ -

ฝ่ายสนมพลเรือน

เครื่องพานทอง ๒ ชั้น

๑ เครื่อง

เครื่องลงยาราชาวดี

๑ เครื่อง

เครื่องทองทิศ

๑ เครื่อง ที่วัดสุทัศนเทพวราราม

ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

๒๙๙

งานพิธีการ

เครื่องทรงธรรม	๑ เครื่อง	} ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
เครื่องทงน้อย	๒ เครื่อง	
เครื่องทงน้อย	๒ เครื่อง	

ให้พนักงานพระคลังใน

- ก. จัดเครื่องพระบรมราชอิสริยราชูปโภคและพระสุพรรณภษาชนำคว-หวาน พร้อมด้วยเครื่องพระสำอางค์ มอบงานพิธีการรับไปดำเนินการ เสร็จการแล้วรับคืน
- ข. จ่ายยืมพานทอง ๑ พาน สำหรับวางพวงมาลา มอบงานพิธีการ

กองพระราชพิธี

๑. สั่งฝ่ายพิธีการ

ให้งานพิธีการ

- ก. รับพวงมาลาดอกไม้สด จากพนักงานฝ่ายใน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๑ พวง , ของสมเด็จพระนางเจ้า ๑ พระบรมราชินีนาถ ๑ พวง และของผู้แทนพระองค์ ๑ พวง นำไปคอยทูลเกล้าฯ ถวายทรงวางที่พระบรมราชานุสรณ์ วัดสุทัศนเทพวราราม และให้ติดค้อขอรับ พานทอง จำนวน ๑ พาน สำหรับวางพวงมาลา จากพนักงานพระคลังในไปปฏิบัติ เสร็จการแล้วส่งคืน และให้ติดค้อในเรื่องขาหยัง สำหรับวางพวงมาลา กับฝ่ายสนมพลเรือนโดยตรง
- ข. รับเครื่องราชสักการะและเครื่องทรงธรรม จากพนักงานห้องนมัสการ เชิญไปตั้ง
  - เครื่องทรงธรรม ๑ เครื่อง
  - เครื่องทงน้อย ๑ เครื่อง สำหรับสักการะพระบรมอัฐิ
  - เครื่องทงน้อย ๑ เครื่อง สำหรับพระบรมอัฐิทรงธรรม
  - เครื่องทงน้อย ๒ เครื่อง สำหรับไปตั้งที่พระวิหาร ๑ เครื่อง และที่พระบรมรูป ๑ เครื่อง ที่วัดสุทัศนเทพวราราม
- ค. รับพุ่มราวเทียนพระฟังธรรม ๒ พุ่ม จากพนักงานห้องนมัสการ เชิญไปตั้งที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
- ง. ทอดเครื่องราชูปโภคและรับพระศรีจากพนักงานฝ่ายในแต่งเครื่องราชูปโภคที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
- จ. จัดราวเทียนกระถางรูปไปตั้งและจัดราวเทียนพระฟังธรรมไปปฏิบัติที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
- ฉ. จัดพระเต้าทักษิโณทกไปคอยทูลเกล้าฯ ถวาย ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
- ช. รับเครื่องพระบรมราชอิสริยราชูปโภค และพระสุพรรณภษาชนำคว-หวาน พร้อมด้วยเครื่องพระสำอางค์ จากพนักงานฝ่ายในแล้วนำพระสุพรรณภษาชนำคว-หวาน ไปมอบเจ้าหน้าที่กองมหาดเล็ก จัดพระเครื่องคันบรรณูเสร็จแล้วรับเชิญไปตั้งสำหรับพระบรมอัฐิที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
- ซ. เบิกรูปเทียนที่จะใช้ในการนี้จากฝ่ายพัสดุไปปฏิบัติ
- ฅ. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

ให้งานวราสารณ์

- ก. จัดพรม พรมทางไปปูลาดเป็นทางเสด็จ พร้อมทั้งจัดพรมทางไปปูลาดตั้งแต่งที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย และปูลาดที่แทนไม้พื้นพลอที่หน้าพระบรมรูปที่วัดสุทัศนเทพวราราม ตามหมายกำหนดการ
- ข. ทอดพระราชาสารณ์ , ทอดพระเก้าอี้ที่ประทับผู้แทนพระองค์ ตั้งพระเก้าอี้ที่ประทับพระบรมวงศานุวงศ์ ตั้งเก้าอี้ข้าราชการ ตั้งเก้าอี้พนักงานประโคมพักตามหมายกำหนดการ และตั้งเก้าอี้ในปะรำที่ฝ่ายช่างปักกางไว้ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยให้เรียบร้อย
- ค. จัดพรมอาสนสงฆ์ไปปูที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
- ง. จัดโต๊ะวางเครื่องไทยธรรมกัณฑ์เทศน์ และเครื่องไทยธรรมถวายพระสงฆ์ไปตั้ง
- จ. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

๒. สั่งฝ่ายสนมพลเรือน

- ก. ทอดพระแท่นทรงกราบ , ทอดพระแท่นทรงกราบของผู้แทนพระองค์ (ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย , ที่พระวิหารและที่หน้าพระบรมรูป ฯ วัดสุทัศนเทพวราราม ตามหมายกำหนดการ)
- ข. จัดขาหยั่งสำหรับวางพวงมาลาดอกไม้สดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ และของผู้แทนพระองค์ไปตั้งแต่งที่หน้าพระบรมรูป ฯ วัดสุทัศนเทพวราราม
- ค. รับเครื่องนมัสการและเครื่องราชสักการะจากพนักงานฝ่ายในเชิญไปตั้ง

<ul style="list-style-type: none"> - เครื่องพานทอง ๒ ชั้น ๑ เครื่อง - เครื่องลงยาราชาวดี ๑ เครื่อง - เครื่องนมัสการทองทิศ ๑ เครื่อง 	}	ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
--	---	------------------------------
- ง. จัดโต๊ะหมู่พร้อมด้วยดอกไม้สดสีต่าง ๆ ปักขวดประดับพานไปตั้งแต่งและตั้งแต่งโต๊ะวางพระสุพรรณภาชน์ไปตั้ง
- จ. จัดอาสนสงฆ์เก้าอี้และอาสนสงฆ์หน้าทองสำหรับพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์และสดับปกรณ์ พร้อมทั้งจัดตั้งธรรมาสน์ลายกลีบบัวสำหรับพระเทศน์ที่ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
- ฉ. จัดโต๊ะสำหรับวางเครื่องทองน้อย และเครื่องทรงธรรมไปตั้งแต่งตามหมายกำหนดการ
- ช. เบิกรับรูปเขียนที่จะใช้ในการนี้จากฝ่ายพัสดุไปปฏิบัติ
- ซ. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

๓. สั่งฝ่ายศุภรัต

- ก. จัดอาสนะ กระโถน ขันน้ำ ไปตั้งถวายพระสงฆ์ และแต่งธรรมมาสน์ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ตามหมายกำหนดการ

- ข. รับเงินกัณฑ์เทศน์ ๑,๐๐๐ บาท เงินถวายพระสงฆ์สวดพระพุทธรมณดีและ
สดับปกรณ์ ๒๐ รูป รูปละ ๑,๐๐๐ บาท จากกองคลัง สำนักพระราชวัง
แล้วให้ทำเป็นใบปวารณาแล้วนำไปคอยทูลเกล้าฯ ถวาย
ทรงพระเคน ตามหมายกำหนดการ
- ค. รับเครื่องไทยธรรมกัณฑ์เทศน์ ๑ เครื่อง พร้อมด้วยบัญชีรายชื่อสิ่งของจากฝ่ายพัสดุ
แล้วนำไปคอยทูลเกล้าฯ ถวายทรงพระเคน
- ง. เบิกผ้าไตรถวายพระเทศน์ ๑ ไตร , ผ้าไตรถวายพระสงฆ์ สวดพระพุทธรมณดี
และสดับปกรณ์ ๒๐ ไตร จากฝ่ายพัสดุไปปฏิบัติ
- จ. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

๔. สั่งฝ่ายราชูปโภค

ให้งานภูษามาลา

- ก. จัดพระกลดไปคอยถวายอยู่งานรับเสด็จ ตามหมายกำหนดการ
- ข. เชิญพระพุทธรูปประจำพระชนมวารรัชกาลที่ ๘ , พระบรมราชชนก , สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ออกประดิษฐานบนพระที่นั่งนุชบกมาลา
และเชิญพระโกศพระบรมอัฐิรัชกาลที่ ๘ , พระบรมราชชนก , สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ออกประดิษฐานบนพระแท่นมหาเศวตฉัตร
ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
เชิญออกและเชิญกลับทางพระทวารเก๋งข้างหอพระสุลาลัยพิมาน
ส่วนจะเชิญออกและเชิญกลับเวลาใดให้ติดต่อกับฝ่ายตำรวจวัง และเจ้าหน้าที่
ที่เกี่ยวข้องโดยตรง
- ค. จัดพระภูษาโยงไปปฏิบัติ ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
- ง. เบิกขี้มพานทองพระมหากฐิน ๒ สำหรับ สำหรับตั้งรองพระภูษาโยง
จากเจ้าหน้าที่กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง มาปฏิบัติเสร็จการแล้วนำส่งคืน
โดยให้นำหนังสือไปแสดงเป็นใบสำคัญในการเบิกขี้ม
- จ. จัดต้นไม้ทอง-เงินอย่างละ ๒ ต้น ไปตั้งที่ข้างพระแท่นมหาเศวตฉัตรในพระที่นั่ง
อมรินทรวินิจฉัย
- ฉ. รับพวงมาลัยสำหรับผูกฐานพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร , เหวพระโกศ
พระบรมอัฐิรัชกาลที่ ๘ , พระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมราชชนก พระบรมอัฐิสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จากพนักงานฝ่ายใน (ส่วนขนาดและจำนวน
ให้ทำการติดต่อกัน โดยตรง)
- ช. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

ให้งานพระแสงคัน

จัดพระแสงไปทอดที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย รับพวงมาลัยสวมพระแสง
จากพนักงานฝ่ายใน (ส่วนขนาดและจำนวนให้ทำการติดต่อกัน โดยตรง)

ให้งานเครื่องสูงและกลองชนะ

- ก. ตรวจแต่งเครื่องสูงที่ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยให้เรียบร้อย

- ข. รับพวงมาลัยแขวนพระมหาเศวตฉัตร จากพนักงานฝ่ายใน (ส่วนขนาดและจำนวน ให้ทำการติดต่อกันโดยตรง)
- ค. เบิกรับสังข์ แตร จากกองศิลปกรรม ไปประกอบในการนี้ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
- ง. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

กองวัง

สั่งฝ่ายตำรวจวัง

- ก. จัดตำรวจวังรับและนำเสด็จ ผู้แทนพระองค์ ตามหมายกำหนดการ
- ข. เปิดประตูพระบรมมหาราชวังสำหรับการนี้ ส่วนจะเปิดประตูใด เวลาใดให้แจ้ง ฝ่ายทะเบียนโดยตรง
- ค. ไขกุญแจพระทวารเก๋งข้างหอพระสุลาลัยพิมานสำหรับการเชิญพระพุทธรูปประจำ พระชนมวาร และพระบรมอัฐิ ส่วนจะเชิญออกและกลับเมื่อใดให้ติดต่อกับ งานภูษามาลาโดยตรง
- ง. ติดต่อแจ้งทหาร-ตำรวจกองรักษาการณ์พระบรมมหาราชวังทราบ และทหาร รักษาการณ์ที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาททราบ
- จ. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

กองศิลปกรรม

จ่ายสังข์ แตร มอบงานเครื่องสูงและกลองชนะ ตามที่ขอเบิก

ฝ่ายช่าง

- ก. สั่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายช่างไปปูไม้กระดานที่วัดสุทัศนเทพวรารามสำหรับเป็นทางเสด็จ และปูไม้พื้นพลอทที่หน้าพระบรมรูปสำหรับการนี้ ตามหมายกำหนดการ
- ข. สั่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายช่างจัดปะรำ ๒ หลัง ไปกางที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยด้านตะวันตก โดยให้มีไม้พื้นปูให้เรียบร้อย สำหรับผู้มาเฝ้า ๑ หลัง และที่ด้านตะวันออกอีก ๑ หลัง สำหรับพระสงฆ์พัก
- ค. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

กองขวาท

- ๑. จัดการตกแต่งดอกไม้สดที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยในการนี้
- ๒. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

ฝ่ายพระบรมมหาราชวัง

- ๑. จัดการตรวจแต่งที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยสำหรับการนี้ให้เรียบร้อย
- ๒. ตรวจแต่งไฟฟ้าที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยและบริเวณพระมหามณเฑียรให้เรียบร้อย
- ๓. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

กองคลัง

- ๑. จ่ายเงินถวายพระเทศน์ ๓,๐๐๐ บาท เงินถวายพระสวดพระพุทธรมนต์ และสดับปกรณ์ ๒๐ รูป รูปละ ๑,๐๐๐ บาท
- ๒. สั่งฝ่ายพัสดุ
  - ก. จ่ายผ้าไตรถวายพระเทศน์ ๑ ไตร ผ้าไตรถวายพระสวดมนต์ และ สดับปกรณ์ ๒๐ ไตร มอบฝ่ายศุกรัต
  - ข. จ่ายเครื่องกัณฑ์เทศน์ ๑ เครื่อง พร้อมด้วยบัญชีรายชื่อสิ่งของสำหรับถวายพระเทศน์ มอบฝ่ายศุกรัต

- ก. ถ่ายเทียนขนาดเล่มละ ๕๐ แกรม คูหนังสือเทศน์ ๒ เล่ม เล่มละ ๖๐ แกรม
จกกล ๔ เล่ม เล่มละ ๓๐ แกรม เครื่องห้า ๒ เล่ม เครื่องทรงธรรม ๒ เล่ม
ชนวน ๔ เล่ม เล่มละ ๒๒.๕ แกรม เครื่องทองน้อย ๕ เล่ม ดิคราวเทียนพระฟังธรรม
๔ เล่ม รูปไม้ระกำ ๔ ดอก มอบงานพิธีการ
- ง. ถ่ายเทียนขนาดเล่มละ ๑๒๐ แกรม ฐานเขียนพระแท่นมหาเศวตฉัตร ๘ เล่ม
เล่มละ ๕๐ แกรม เครื่องขาและเครื่องพานทอง ๒ ชั้น ๑๕ เล่ม แต่งม้าหมู่และชุกชี
๒๒ เล่ม เล่มละ ๖๐ แกรม เครื่องทองทิศ ๑๐ เล่ม รูปไม้ระกำ ๑๐ ดอก เขียนขนาด
เล่มละ ๓๐ แกรม ชนวน ๔ เล่ม มอบฝ่ายสนมพลเรือน

กองมหาดเล็ก

๑. จัดมหาดเล็กหลวงรับและตามเสด็จ ตามหมายกำหนดการ
๒. จัดพระสุธารสไปทอดถวาย ตามหมายกำหนดการ
๓. จัดน้ำร้อน น้ำเย็น ถวายพระสงฆ์ และเลี้ยงทั่วไป
๔. จัดเครื่องเสวยคาว-หวาน บรรจุพระสุพรรณภาชน์ มอบงานพิธีการ
(รับพระสุพรรณภาชน์คาว-หวาน จากงานพิธีการ)
๕. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

กองมหรหารที่ประทับ

ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

กองงานส่วนพระองค์

ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

กองแพทย์หลวง

เพื่อทราบและปฏิบัติราชการตามหน้าที่

กองพระราชพาหนะ

๑. จัดรถยนต์พระที่นั่งและรถยนต์ตามเสด็จ ตามหมายกำหนดการ
๒. ปฏิบัติราชการตามหน้าที่

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง
โดยหน้าที่ราชการ.

ผู้รับรับสั่ง

โกวิท/พิมพ์/ ๕/๖ /ทาน.

ที่ ๑๒/๒๕๕๓

หมายกำหนดการ

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในโอกาสกษัตริย์สมัยคล้ายวันสวรรคต
พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร
และ

พระราชกุศลทักษิณานุปทานพระบรมอัฐิ

สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๓

.....

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในโอกาสกษัตริย์สมัยคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช และพระราชกุศลทักษิณานุปทานพระบรมอัฐิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มีรายการดังนี้ -

วันพุธที่ ๕ มิถุนายน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์

เวลา ๑๖ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังวัดสุทัศนเทพวราราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าพระวิหาร ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระศรีศากยมุนี และทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะพระบรมราชสรีรางคารพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระวิหารไปทรงวางพวงมาลา และทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะ พระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร แล้วเสด็จพระราชดำเนินจากวัดสุทัศนเทพวรารามไปยังพระบรมมหาราชวัง เทียบรถยนต์พระที่นั่งที่พระทวารเทเวศร์รักษา เสด็จพระราชดำเนินเข้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวารของพระบรมอัฐิแล้ว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคมพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร พระบรมอัฐิสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และ

พระบรมอัฐิสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พระสงฆ์ ๒๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม พระราชาคณะถวายศีลและถวายพระธรรมเทศนา กัณฑ์ ๑ จบแล้ว
ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมกัณฑ์เทศน์และทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์
และถวายพระธรรมเทศนา สดับปกรณ์พระบรมอัฐิ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก
ออกจากพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่พระทวารเวตรักษา
เสด็จพระราชดำเนินกลับ

การแต่งกาย แต่งเครื่องแบบครึ่งยศ.

วันที่ ๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๓

ตัวอย่างกำหนดการ

กำหนดการ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงวางศิลาฤกษ์ "อาคารสถาบันโรคไตภูมิราชนครินทร์"
ณ มณฑลพิธีโรงเรียนเสนาณรงค์ (เดิม) ถนนพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร
วันพุธที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๓

เวลา ๑๑.๑๐ น. - สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง
จากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังมณฑลพิธีโรงเรียนเสนาณรงค์ (เดิม)
ถนนพญาไท เขตราชเทวี

เวลา ๑๑.๓๓ น. - รถยนต์พระที่นั่งถึงมณฑลพิธีโรงเรียนเสนาณรงค์ (เดิม) ถนนพญาไท เขตราชเทวี
(วงดุริยางค์บรรเลงเพลงมหาชัย)

- พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ องคมนตรีและรัฐบุรุษ
พลเอก อนุพงษ์ เผ่าจินดา ผู้บัญชาการทหารบก
พลโท วิทยา ช่อวิเชียร เจ้ากรมแพทย์ทหารบก
นายเจริญ สิริวัฒนภักดี คุณหญิงวรรณ สิริวัฒนภักดี และคณะกรรมการฯ เฝ้าฯ รับเสด็จ
และทูลเกล้าฯ ถวายพวงมาลัย
- เสด็จเข้าสู่พลับพลาพิธี
- ประทับพระราชอาสน์
- คุณหญิงวรรณ สิริวัฒนภักดี เฝ้าฯ ถวายของที่ระลึก
- พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ กราบบังคมทูลรายงาน
ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ในการก่อสร้างอาคารสถาบันโรคไตภูมิราชนครินทร์
- เสด็จฯ ไปยังมณฑลพิธีวางศิลาฤกษ์
- ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมแผ่นอิฐทอง นาก เงิน และแผ่นศิลาฤกษ์ แล้วทรงวางแผ่นอิฐทอง
นาก เงิน และแผ่นศิลาฤกษ์ ลงในหลุม
(ชาวพนักงานลั่นฆ้องชัย ประโคมสังข์ แตร ดุริยางค์)
- ทอดพระเนตรนิทรรศการ และรูปแบบจำลองอาคารสถาบันโรคไตภูมิราชนครินทร์
- เสด็จออกจากพลับพลาพิธี
- ประทับรถยนต์พระที่นั่งไปยังพระราชวังพญาไท
(วงดุริยางค์บรรเลงเพลงมหาชัย)

- ๒ -

- รดยนต์พระที่นั่งถึงพระราชวังพญาไท
- เสวยพระกระยาหารกลางวัน (เป็นการส่วนพระองค์)
- เสด็จพระราชดำเนินกลับ

การแต่งกาย แต่งเครื่องแบบปกติขาว

.....

บทที่ ๕

การใช้ราชาศัพท์ในการเขียนหนังสือ

การกราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล กราบทูล และทูลด้วยวาจา

การใช้ราชาศัพท์ในการเขียนหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล กราบทูล และทูล

คำขึ้นต้น คำสรรพนาม คำลงท้าย

๑. พระมหากษัตริย์

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

คำขึ้นต้น

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า [ออกชื่อเจ้าของหนังสือและตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอพระราชทาน
กราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท...^(๑)

คำสรรพนาม

ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท แทน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ข้าพระพุทธเจ้า แทน ผู้กราบบังคมทูลพระกรุณา

คำลงท้าย

(๑) ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ^(๒)

ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ)

(พิมพ์ชื่อเต็ม)

ตำแหน่ง

(๑) เป็นตัวอย่างการขึ้นต้นเพื่อความ

(๒) หรือ ควรมีควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ

หรือ (๒) ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ)

ขอเดชะ

(พิมพ์ชื่อเต็ม)

ตำแหน่ง

คำจำหน้าของ

ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ขอเดชะ

๒. สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

คำขึ้นต้น

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า [ออกชื่อเจ้าของหนังสือและตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอพระราชทาน
กราบบังคมทูลทราบบ้างฝ่าละอองธุลีพระบาท...

คำสรรพนาม

ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

แทน

สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

ข้าพระพุทธเจ้า

แทน

ผู้กราบบังคมทูล

คำลงท้าย

(๑) ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ^(๑)

ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ)

(พิมพ์ชื่อเต็ม)

ตำแหน่ง

หรือ (๒) ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ)

ขอเดชะ

(พิมพ์ชื่อเต็ม)

ตำแหน่ง

คำจำหน้าของ

ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ขอเดชะ

(๑) หรือ ควรมีควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ

๓. พระบรมวงศ์ และ พระอนุวงศ์

๓.๑ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

คำขึ้นต้น

ขอพระราชทานกราบบังคมทูล (ระบุพระนาม) ทราบฝ่าละอองพระบาท

คำสรรพนาม

ใต้ฝ่าละอองพระบาท	แทน	พระบรมวงศ์
ข้าพระพุทธเจ้า	แทน	ผู้กราบบังคมทูล

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม^(๑)
 ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ)
 (พิมพ์ชื่อเต็ม)
 ตำแหน่ง

คำจำหน่ายของ

ขอพระราชทานกราบบังคมทูล (ระบุพระนาม)

๓.๒ พระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า

ในรัชกาลปัจจุบัน ได้แก่

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี

คำขึ้นต้น

ขอพระราชทานกราบทูล (ระบุพระนาม) ทราบฝ่าพระบาท

คำสรรพนาม

ใต้ฝ่าพระบาท	แทน	สมเด็จพระเจ้าฟ้า
ข้าพระพุทธเจ้า	แทน	ผู้กราบทูล

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
 ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ)
 (พิมพ์ชื่อเต็ม)
 ตำแหน่ง

^(๑) หรือ ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

คำจำหน้าของ

ขอพระราชทานกราบทูล (ระบुพระนาม)

๓.๓ พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า หมายถึง พระองค์เจ้าที่เป็นพระราชโอรสธิดาของพระมหากษัตริย์ (ซึ่งในรัชกาลปัจจุบันไม่มี)

คำขึ้นต้น

ขอประทานกราบทูล (ระบुพระนาม) ทราบฝ่าพระบาท

คำสรรพนาม

ใต้ฝ่าพระบาท แทน พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า

ข้าพระพุทธเจ้า แทน ผู้กราบทูล

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ)

(พิมพ์ชื่อเต็ม)

ตำแหน่ง

คำจำหน้าของ

ขอประทานกราบทูล (ระบुพระนาม)

๓.๔ พระอนุวงศ์ชั้นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม) และพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่ทรงกรม)

ในรัชกาลปัจจุบันได้แก่

๑. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
๒. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ
๓. พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา
๔. พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์
๕. พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าทีปังกรรัศมีโชติ
๖. พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์
๗. พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ

คำขึ้นต้น

กราบทูล (ระบुพระนาม) ทราบฝ่าพระบาท

คำสั่งรณนาม

ฝ่าพระบาท	แทน	พระองค์เจ้า
เกล้ากระหม่อม	แทน	ผู้กราบทูล (ชาย)
เกล้ากระหม่อมฉัน	แทน	ผู้กราบทูล (หญิง)

คำสั่งท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด
 เกล้ากระหม่อม หรือ เกล้ากระหม่อมฉัน (ลงชื่อ)
 (พิมพ์ชื่อเต็ม)
 ตำแหน่ง

คำจำหน่ายของ

กราบทูล (ระบุพระนาม)

๓.๕ พระอนุวงศ์ชั้นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม)

คำขึ้นต้น

ทูล (ระบุพระนาม)

คำสั่งรณนาม

ฝ่าพระบาท	แทน	พระองค์เจ้า
กระหม่อม	แทน	ผู้ทูล (ชาย)
หม่อมฉัน	แทน	ผู้ทูล (หญิง)

คำสั่งท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด
 กระหม่อม หรือ หม่อมฉัน (ลงชื่อ)
 (พิมพ์ชื่อเต็ม)
 ตำแหน่ง

คำจำหน่ายของ

ทูล (ระบุพระนาม)

๓.๖ พระอนุวงศ์ชั้นหม่อมเจ้า เช่น

๑. หม่อมเจ้ากรรณิกา จิตรพงศ์
๒. หม่อมเจ้าปุสสาน สวัสดิวัตน์
๓. หม่อมเจ้ามงคลเฉลิม ยุคล
๔. หม่อมเจ้ากิติศเดช รัชณี

คำขึ้นต้น

ทูล (ระบุพระนาม)

คำสรรพนาม

ฝ่าพระบาท	แทน	หม่อมเจ้า
กระหม่อม	แทน	ผู้ทูล (ชาย)
หม่อมฉัน	แทน	ผู้ทูล (หญิง)

คำลงท้าย

แล้วแต่จะโปรด
 กระหม่อม หรือ หม่อมฉัน (ลงชื่อ)
 (พิมพ์ชื่อเต็ม)
 ตำแหน่ง

คำจำหน่ายของ

ทูล (ระบุพระนาม)

๔. พระภิกษุ

๔.๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า

คำขึ้นต้น

ขอประทานกราบทูล (ระบุพระนาม) ทราบฝ่าพระบาท

คำสรรพนาม

ใต้ฝ่าพระบาท	แทน	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
ข้าพระพุทธเจ้า	แทน	ผู้กราบทูล

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ)

(พิมพ์ชื่อเต็ม)

ตำแหน่ง

คำจำหน่ายของ

ขอประทานกราบทูล (ระบุพระนาม)

๔.๒ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระสังฆราช

ปัจจุบันได้แก่ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

คำขึ้นต้น

กราบทูล (ระบุพระนาม) ทราบฝ่าพระบาท

คำสรรพนาม

ฝ่าพระบาท

แทน

สมเด็จพระสังฆราช

เกล้ากระหม่อม

แทน

ผู้กราบทูล (ชาย)

เกล้ากระหม่อมฉัน

แทน

ผู้กราบทูล (หญิง)

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

เกล้ากระหม่อม หรือ เกล้ากระหม่อมฉัน (ลงชื่อ)

(พิมพ์ชื่อเต็ม)

ตำแหน่ง

คำจำหน่ายของ

กราบทูล (ระบุพระนาม)

หมายเหตุ

- (๑) การเขียนหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล กราบทูลพระมหา กษัตริย์จนถึงพระอนุวงศ์ชั้นพระองค์เจ้านั้นไม่สมควรเขียนไปกราบบังคมทูล พระกรุณา กราบบังคมทูล กราบทูล โดยตรง ให้เขียนถึงราชเลขาธิการ หรือ ราชเลขานุการในพระองค์ หรือเลขานุการของพระบรมวงศ์หรือพระอนุวงศ์ พระองค์นั้น เพื่อขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล กราบทูล
- (๒) ในพระราชพิธีบวงสรวงต่างๆ ผู้ได้รับพระบรมราชโองการให้อ่านประกาศ บวงสรวง จะขึ้นต้นคำประกาศบวงสรวงว่า “สรวมชีพ”

ตัวอย่าง

คำประกาศในพระราชพิธีบวงสรวง^(๑)

พระสยามเทวาธิราช

สรวมชีพข้าพระพุทธเจ้าผู้รับพระบรมราชโองการ ขอพระราชทานกล่าวประกาศ แก่บรรดาผู้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ มณฑลพระราชพิธี และประชาราษฎร์ผู้สมัครภักดีในชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์ให้ทราบทั่วหน้า

มีพระราชดำริปรารภในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร รัชกาลที่ ๘ แห่งสยามรัฐราชอาณาจักรนี้ต้องประสบเหตุการณ์อันแรงร้าย เกือบจะเป็นอันตรายถึงเสียอิสรภาพหลายครั้งหลายหน แต่กลับคลี่คลายให้รอดพ้นมาได้เห็นเป็นอัศจรรย์ เชื่อว่าจะต้องมีมหิทธิเทพคอยคุ้มครองป้องกันอยู่เบื้องหน้า จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐ์หล่อรูปเทพยดา อันทรงขนานนามว่าพระสยามเทวาธิราช ขึ้นไว้สำหรับทรงสักการะ ด้วยทรงพระราชศรัทธาปราศหวั่นไหวในเทวภินิหาร และโปรดให้ถวายเครื่องสังเวยเป็นประจำมาจนตลอดรัชกาลมิได้ขาด

สมเด็จพระมหากษัตริย์ราชในรัชกาลต่อๆ มา ก็ทรงปฏิบัติบูชาและสังเวยบวงสรวงเป็นราชประเพณี เพื่อความพิพัฒน์สวัสดิ์ของบ้านเมืองและประชาชน เป็นเหตุบังเกิดให้รอดพ้นอันตรายนานาทุกยุคทุกสมัย ไม่มีอันต้องประสบพิบัติภัยเหมือนประเทศใกล้เคียงทั้งปวง

บัดนี้พระมหากษัตริย์ราชในรัชกาลปัจจุบันมีอายุจำเริญอายุยืนมาครบสองศตวรรษ ประชาชาติไทยพร้อมกันจัดงานเฉลิมสมโภชขึ้นทั่วราชอาณาจักร เพื่อแสดงความสวามิภักดีในประเทศชาติ ในสมเด็จพระมหากษัตริย์ราชและบุพการี โดยกตัญญูทศเวทีและความปราโมทย์เต็มดวงใจ

สมัยมงคลอุดมไชยเช่นนี้ เป็นวาระอันควรที่จะประกอบกราบบูชาบวงสรวง แด่เทวาภิเทพทั้งปวงซึ่งรักษาแผ่นดินไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธี เป็นส่วนเทวตาลัย ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท โปรดให้เชิญรูปพระสยามเทวาธิราช ออกประดิษฐาน ณ มุขเด็จภายในบุษบกพิมาน เสด็จพระราชดำเนินมาทรงสักการและถวายเครื่องสังเวยบวงสรวง ท่ามกลางสันนิบาตแห่งพระราชวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาททุกกระทรวงซึ่งเฝ้าอยู่โดยอนุกรม แล้วมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่เทพยดา อัญเชิญสยาม-วิจิตรเทวามาประสาทพรไชย

(๑) นายภาวส บุนนาค รองราชเลขาธิการ ประพันธ์

ขอเทพไทจงรับสรรพสิทธิ์บูชา ซึ่งทรงพระราชศรัทธาจำนงถวาย ขอเทพยเจ้าทั้งหลาย
 มีกมลอุปถัมภ์เมตตา ช่วยกันคุ้มครองรักษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
 มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ให้ทรงพระเจริญใน
 สิริราชสมบัติ ชัชวาลด้วยพระราชศรัทธาทิเรกยศ ปราบกฏแผ่ไปในประเทศนานา ปราศจากสรรพ-
 ภัยพยาธิทุกข์ เสวยไอศวรรยสุขที่หมายขุมนมสวัสดิ์ จำริญจำรัสด้วยพระมหากุณนาธิคุณอดุลยฤทธิ์
 พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมราชโอรสธิดาทูทุกพระองค์

ขออานุภาพแห่งเทพยดาผู้ทรงมหេศวรศักดิ์ ซึ่งอภิรักษ์พระมหานครราชธานี มีพระสยาม-
 เทวธิดาเป็นต้น จงยังหมู่เสนาพลนิกายให้สามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มั่นคงในความสวามิภักดิ์
 เป็นกำลังพิทักษ์รักษาแผ่นดินให้ราบคาบ มีสุรภาพกล้าหาญในการสู้ศึกศัตรู เชิดชูความเป็นเอกราชย์
 ให้ยืนยง ยังหมู่พระราชวงศ์เสวกามาตย์ราชบริพาร ให้พร้อมพรักสมัคสมานโดยสมานฉันท์ ช่วย
 กันปฏิบัติพระราชกิจ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตกตัญญู เป็นกำลังกำชูพระราชอาณาจักรให้เจริญมั่น
 ยังสรรพอุปถัมภ์อย่าให้บังเกิดมีแก่ประชาชน ยังฝนให้สมบูรณ์ตามฤดูกาล เกื้อกูลแก่สรรพพณูญาหาร
 พืชผลพุกษาลดาชาติ ยังเหล่าสัตว์จุบทวิบาทให้ปราศจากโรคนันตราย บังเกิดสืบพืชพรรณเจริญ
 แพร่หลายเป็นอุปการแก่มนุษย์นิกร ยังพระมหานครให้บริบูรณ์ด้วยโภคสมบัติ อันไหลหลั่งถั่งมามิรู้
 ชัดแต่ทั่วทิศานุทิศ ขอทวยเทพจงประสิทธิ์ศุภมณูญผลทุกประการ โดยนัยที่จงจิตอธิษฐานแต่ต้น
 เทอญ

คำอธิบาย

๑. คำกราบบังคมทูลที่ขึ้นต้นหรือลงท้ายว่า **ขอเดชะ** แต่ก่อนใช้แก่พระมหากษัตริย์เพียงพระองค์เดียว ต่อมาเมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๙ ได้มีประกาศพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ใช้คำกราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถเสมอด้วยคำกราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์ เว้นแต่คำว่า **บรม** และ **พระกรุณา** ไม่ต้องใช้ ดังนั้น คำกราบบังคมทูล **สมเด็จพระบรมราชินีนาถ** จึงเปลี่ยนไปตามพระบรมราชโองการดังกล่าว ส่วนคำกราบบังคมทูล **สมเด็จพระบรมราชินี** ยังคงถือตามคำกราบบังคมทูลสมเด็จพระอัครมเหสีที่มีมาแต่โบราณ

พระมหากษัตริย์เมื่อทรงรับราชสมบัติแล้ว แต่ยังมีได้ทรงรับบรมราชาภิเษก ออกพระนามแต่เพียง **สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว** คำกราบบังคมทูลทั้งที่ขึ้นต้นหรือลงท้ายยังไม่ต้อง **ขอเดชะ** และคำสั่งยังไม่ใช้ **พระบรมราชโองการ** คงใช้ **พระราชโองการ** ดังตัวอย่างหนังสือเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก เมื่อก่อนบรมราชาภิเษก

๒. คำว่า **กราบบังคมทูลพระกรุณา** แปลว่า **กราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์** ฉะนั้นจะนำไปใช้กับเจ้านายพระองค์อื่นไม่ได้

๓. คำว่า **ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท** และ **ทราบฝ่าละอองพระบาท** แปลว่า **รู้** พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประกาศไว้เมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๑ ว่า ไม่มี **ทรง** นำหน้า มี **ทรง** นำหน้าเฉพาะคำว่า **ทรงทราบ** เท่านั้น เพราะ **ทราบ** เป็นคำสามัญ มิใช่ราชาศัพท์ เมื่อจะใช้เป็นกริยาในราชาศัพท์ จึงต้องมีคำว่า **ทรง** นำหน้า

๔. ตำแหน่งสมเด็จพระอัครมเหสีและพระมเหสีรองนั้น ตามหลักในกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ ให้คำนิยามศัพท์ไว้ว่า “สมเด็จพระอัครมเหสี” คือ พระชายาหลวงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีพระบรมราชโองการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระบรมราชินี ส่วน “พระมเหสีรอง” คือ พระชายาของพระมหากษัตริย์ที่ดำรงพระเกียรติรองจาก สมเด็จพระบรมราชินี

๕. พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า หมายความว่า พระองค์เจ้าพระองค์นั้นเป็นพระราชโอรสธิดาในพระมหากษัตริย์ไม่ว่ารัชกาลใด

๖. พระอนุวงศ์ หมายถึงพระราชวงศ์ที่เป็นพระราชนัดดา พระราชปนัดดาในพระมหากษัตริย์ไม่ว่ารัชกาลใด

๗. คำว่า **ทรงกรม** หมายความว่า พระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นพระองค์เจ้าขึ้นไปทรงได้รับการสถาปนาเป็น กรมหมื่น กรมขุน กรมหลวง กรมพระ และกรมพระยา

๘. การใช้ราชศัพท์กับ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า และสมเด็จพระสังฆราชเจ้า นั้น ใช้เสมอการใช้ราชศัพท์กับพระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้าที่เป็นพระราชโอรสในพระมหากษัตริย์ ส่วนสมเด็จพระสังฆราชนั้น ใช้ราชศัพท์เสมอพระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้าที่เป็นพระราชนัดดาในพระมหากษัตริย์

การใช้คำราชาศัพท์ในการกราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล กราบทูล และทูลด้วยวาจา

คำขึ้นต้น คำสรรพนาม คำลงท้าย

๑. พระมหากษัตริย์

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

คำขึ้นต้น

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

คำสรรพนาม

ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท แทน พระมหากษัตริย์

ข้าพระพุทธเจ้า แทน ผู้กราบบังคมทูลพระกรุณา

คำลงท้าย

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

๒. สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

คำขึ้นต้น

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

คำสรรพนาม

ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท แทน สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

ข้าพระพุทธเจ้า แทน ผู้กราบบังคมทูล

คำลงท้าย

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

๓. พระบรมวงศ์ และ พระอนุวงศ์

๓.๑ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

คำขึ้นต้น

ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบฝ่าละอองพระบาท

คำสรรพนาม

ใต้ฝ่าละอองพระบาท	แทน	พระบรมวงศ์
ข้าพระพุทธเจ้า	แทน	ผู้กราบบังคมทูล

คำลงท้าย

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม หรือ
 ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

๓.๒ พระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า

ในรัชกาลปัจจุบัน ได้แก่
 สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี

คำขึ้นต้น

ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท

คำสรรพนาม

ใต้ฝ่าพระบาท	แทน	สมเด็จพระเจ้าฟ้า
ข้าพระพุทธเจ้า	แทน	ผู้กราบทูล

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

๓.๓ พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า หมายถึง พระองค์เจ้าที่เป็นพระราชโอรสธิดาของ
 พระมหากษัตริย์ (ซึ่งในรัชกาลปัจจุบันไม่มี)

คำขึ้นต้น

ขอประทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท

คำสรรพนาม

ใต้ฝ่าพระบาท	แทน	พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า
ข้าพระพุทธเจ้า	แทน	ผู้กราบทูล

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

**๓.๔ พระอนุวงศ์ชั้นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม) และพระวรวงศ์เธอ
 พระองค์เจ้า (ที่ทรงกรม)**

ในรัชกาลปัจจุบัน ได้แก่

๑. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
๒. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ
๓. พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา
๔. พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวิณณวรีนารีรัตน์
๕. พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าทีปังกรรัศมีโชติ
๖. พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์
๗. พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ

คำขึ้นต้น

กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท

คำสรรพนาม

ฝ่าพระบาท	แทน	พระองค์เจ้า
เกล้ากระหม่อม	แทน	ผู้กราบทูล (ชาย)
เกล้ากระหม่อมฉัน	แทน	ผู้กราบทูล (หญิง)

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

๓.๕ พระอนุวงศ์ชั้นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม)

คำขึ้นต้น

ทูล ทราบฝ่าพระบาท

คำสรรพนาม

ฝ่าพระบาท	แทน	พระองค์เจ้า
กระหม่อม	แทน	ผู้ทูล (ชาย)
หม่อมฉัน	แทน	ผู้ทูล (หญิง)

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

๓.๖ พระอนุวงศ์ชั้นหม่อมเจ้า เช่น

๑. หม่อมเจ้ากรณิกา จิตรพงศ์
๒. หม่อมเจ้าปุสสาน สวัสดิวัตน์

- ๓. หม่อมเจ้ามงคลเฉลิม ยุคล
- ๔. หม่อมเจ้ากิติศเดช รัชนี

คำขึ้นต้น

ทูล ฝ่าพระบาท

คำสรรพนาม

ฝ่าพระบาท	แทน	หม่อมเจ้า
กระหม่อม	แทน	ผู้ทูล (ชาย)
หม่อมฉัน	แทน	ผู้ทูล (หญิง)

คำลงท้าย

แล้วแต่จะโปรด

หมายเหตุ ข้อ ๑-๓ ในการเริ่มกราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล กราบทูล ทูล ต่อจากคำว่า ข้าพระพุทธเจ้าเกล้ากระหม่อมเกล้ากระหม่อมฉัน กระหม่อม หม่อมฉัน ให้ออกนามและตำแหน่งของผู้พูดด้วย เช่น ข้าพระพุทธเจ้า นาย.....นายกรัฐมนตรี

๔. พระกฤษฎ์

๔.๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า

คำขึ้นต้น

ขอประทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท

คำสรรพนาม

ใต้ฝ่าพระบาท	แทน	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
		สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
ข้าพระพุทธเจ้า	แทน	ผู้กราบทูล

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

๔.๒ สมเด็จพระสังฆราช

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ปัจจุบันได้แก่ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก

คำขึ้นต้น

กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท

คำสรรพนาม

ฝ่าพระบาท	แทน	สมเด็จพระสังฆราช
เกล้ากระหม่อม	แทน	ผู้กราบทูล (ชาย)
เกล้ากระหม่อมฉัน	แทน	ผู้กราบทูล (หญิง)

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

คำอธิบาย

การกราบบังคมทูลตามธรรมเนียม เช่น

มีกระแสรบราชดำรัสถามว่า ชื่ออะไร

ให้กราบบังคมทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าชื่อ.....พระพุทธเจ้าข้า

คำกราบบังคมทูลถึงความสะดวกสบายหรือรอดพ้นอันตรายของตน ใช้คำขึ้นต้นว่า

เดชพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม... แล้วจึงกราบบังคมทูลต่อไป

คำกราบบังคมทูลถึงการที่ได้ทำผิดพลาด หรือไม่สมควร ใช้คำขึ้นต้นว่า

พระราชอาญาไม่พินเกล้าพินกระหม่อม

คำกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระมหากรุณา ใช้คำนำว่า

ขอพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม

คำกราบบังคมทูลเป็นกลาง ๆ เพื่อจะได้ทรงเลือก ให้ลงท้ายว่า

**การจะควรมิควรประการใดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
หรือ การจะควรมิควรประการใดสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม**

คำกราบบังคมทูลความเห็นของตน ใช้ว่า

เห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมว่า

คำกราบบังคมทูลถึงสิ่งที่ทราบมา ใช้ว่า

ทราบเกล้าทราบกระหม่อมว่า

คำกราบบังคมทูลถึงการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดถวาย ใช้ว่า

สนองพระมหากรุณาธิคุณ หรือ สำนองพระเดชพระคุณ

การแสดงถวายทอดพระเนตร ใช้ว่า

แสดงเฉพาะพระพักตร์ หรือ แสดงหน้าที่นั่ง

ราชบัณฑิตยสถาน

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

๑. การใช้คำขึ้นต้น คำสรรพนาม คำลงท้าย ในหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล ทูล และการจำหน่ายของ

ผู้รับหนังสือ	คำขึ้นต้น	คำสรรพนาม	คำลงท้าย	คำที่ใช้ในการจำหน่ายของ
๑. พระมหากษัตริย์	ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า [ออกชื่อ เจ้าของหนังสือและตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอพระราชทานกราบ บังคมทูลพระกรุณาทราบ ฝ่าละอองธุลีพระบาท	ใต้ฝ่าละอองธุลี พระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ควรมิควรรแล้วแต่จะทรง พระกรุณาโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม ขอเดชะ [ข้าพระพุทธเจ้า (ลงลายมือ ชื่อ) หรือ จะนำคำว่า ขอเดชะมาไว้ท้ายชื่อเจ้า ของหนังสือก็ได้]	ขอพระราชทานทูลเกล้า ทูลกระหม่อมถวาย ขอเดชะ
๒. สมเด็จพระบรมราชินีนาถ	ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า [ออกชื่อ เจ้าของหนังสือและตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอพระราชทานกราบ บังคมทูลทราบฝ่าละอองธุลี พระบาท	ใต้ฝ่าละอองธุลี พระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ควรมิควรรแล้วแต่จะทรง พระกรุณาโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม ขอเดชะ [ข้าพระพุทธเจ้า (ลงลายมือชื่อ) หรือ จะนำคำว่า ขอเดชะมา ไว้ท้ายชื่อเจ้าของหนังสือ ก็ได้]	ขอพระราชทานทูลเกล้า ทูลกระหม่อมถวาย ขอเดชะ

ผู้รับหนังสือ	คำขึ้นต้น	คำสรรพนาม	คำลงท้าย	คำที่ใช้ในการจำหน่ายของ
๓. พระบรมวงศ์ และพระอนุวงศ์ ๓.๑ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	ขอพระราชทานกราบบังคมทูล (ระบุพระนาม) ทราบฝ่า ละออกพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า [ออกชื่อเจ้าของ หนังสือและตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอพระราชทานกราบบังคมทูล	ใต้ฝ่าละอองพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ควรมิควรแล้วแต่จะทรง พระกรุณาโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า (ลงลายมือชื่อ)	ขอพระราชทานกราบบังคมทูล (ระบุพระนาม)
๓.๒ พระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระ เจ้าฟ้า	ขอพระราชทานกราบบทูล (ระบุพระนาม) ทราบฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า [ออกชื่อเจ้าของ หนังสือและตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอพระราชทานกราบบทูล	ใต้ฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด เกล้าโปรดกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ)	ขอพระราชทานกราบบทูล (ระบุพระนาม)
๓.๓ พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์ เจ้า (พระราชโอรสธิดา ของพระมหากษัตริย์)	ขอประทานกราบบทูล (ระบุพระนาม) ทราบฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า [ออกชื่อเจ้าของ หนังสือและตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอประทานกราบบทูล	ใต้ฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด เกล้าโปรดกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ)	ขอประทานกราบบทูล (ระบุพระนาม)

ราชบัณฑิตยสถาน

เฉลิมพระเกียรติ ในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ผู้รับหนังสือ	คำขึ้นต้น	คำสรรพนาม	คำลงท้าย	คำที่ใช้ในการจำหน่ายของ
๓.๔ พระอนุวงศ์ชั้นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม) และ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่ทรงกรม)	กราบบทูล (ระบุพระนาม) ทราบฝ่าพระบาท เกล้ากระหม่อม (ชาย) หรือ เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง) [ออกชื่อ เจ้าของหนังสือ และ ตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอกราบบทูล	ฝ่าพระบาท เกล้ากระหม่อม (ชาย) เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง)	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด เกล้ากระหม่อม (ชาย) (ลงชื่อ) หรือ เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง) (ลงชื่อ)	กราบบทูล (ระบุพระนาม)
๓.๕ พระอนุวงศ์ชั้นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่ไม่มีได้ทรงกรม)	ทูล(ระบุพระนาม) ทราบฝ่าพระบาท กระหม่อม (ชาย) หรือ หม่อมฉัน (หญิง) [ออกชื่อ เจ้าของหนังสือ และ ตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอทูล	ฝ่าพระบาท กระหม่อม (ชาย) หม่อมฉัน (หญิง)	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด กระหม่อม (ชาย) (ลงชื่อ) หรือ หม่อมฉัน (หญิง) (ลงชื่อ)	ทูล (ระบุพระนาม)
๓.๖ พระอนุวงศ์ชั้นหม่อมเจ้า	ทูล (ระบุพระนาม) กระหม่อม (ชาย) หรือ หม่อมฉัน (หญิง) [ออกชื่อ เจ้าของหนังสือและตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอทูล	ฝ่าพระบาท กระหม่อม (ชาย) หม่อมฉัน (หญิง)	แล้วแต่จะโปรด กระหม่อม (ชาย) (ลงชื่อ) หรือ หม่อมฉัน (หญิง) (ลงชื่อ)	ทูล (ระบุพระนาม)

ผู้รับหนังสือ	คำขึ้นต้น	คำสรรพนาม	คำลงท้าย	คำที่ใช้ในการจำหน่ายของ
๔. พระภิกษุ ๔.๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า	ขอประทานกราบทูล (ระบุพระนาม) ทราบฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า [ออกชื่อ เจ้าของหนังสือและตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอประทานกราบทูล	ใต้ฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด เกล้าโปรดกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า (ลงชื่อ)	ขอประทานกราบทูล (ระบุพระนาม)
๔.๒ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า, สมเด็จพระสังฆราช	กราบทูล (ออกพระนาม) ทราบฝ่าพระบาท เกล้ากระหม่อม (ชาย) หรือ เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง) [ออกชื่อ เจ้าของหนังสือและ ตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอกราบทูล	ฝ่าพระบาท เกล้ากระหม่อม (ชาย) เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง)	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด เกล้ากระหม่อม (ชาย) (ลงชื่อ) หรือ เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง) (ลงชื่อ)	กราบทูล (ระบุพระนาม)

ราชบัณฑิตยสถาน

เฉลิมพระเกียรติ ในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

๒. การใช้คำขึ้นต้น คำสรรพนาม และคำลงท้าย ในการกราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล กราบทูล และทูลด้วยวาจา

ผู้ฟัง	คำขึ้นต้น	คำสรรพนาม	คำลงท้าย
๑. พระมหากษัตริย์	ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า [ออกชื่อ ผู้กราบบังคมทูลพระกรุณาและ ตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอพระราชทาน กราบบังคมทูลพระกรุณา ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท	ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ
๒. สมเด็จพระบรมราชาธิบดี	ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า [ออกชื่อผู้กราบ บังคมทูลและตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท	ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

๓๓๐

ผู้ฟัง	คำขึ้นต้น	คำสรรพนาม	คำลงท้าย
๓. พระบรมวงศ์ และ พระอนุวงศ์ ๓.๑ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบฝ่าละอองพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า [ออกชื่อผู้กราบบังคมทูลและตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอพระราชทานกราบบังคมทูล	ใต้ฝ่าละอองพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม หรือ ความมีศรัทธา แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ^(๑)
๓.๒ พระบรมวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า	ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า [ออกชื่อผู้กราบทูลและตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอพระราชทานกราบทูล	ใต้ฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ความมีศรัทธาแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ^(๒)

^(๑) หรือใช้ “ความมีศรัทธาแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม”

^(๒) หรือใช้ “ความมีศรัทธาแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม”

ผู้ฟัง	คำขึ้นต้น	คำสรรพนาม	คำสั่งท้าย
๓.๓ พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า (พระราชโอรส อิตาของพระมหากษัตริย์)	ขอประทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า [ออกชื่อผู้ขอ ประทานกราบทูลและตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอประทานกราบทูล	ใต้ฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ควรมีควรรแล้วแต่จะโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม ^(๑)
๓.๔ พระอนุวงศ์ชั้นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม) และ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่ทรงกรม)	กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท เกล้ากระหม่อม (ชาย) หรือ เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง) [ออกชื่อผู้กราบทูล และตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอกราบทูล	ฝ่าพระบาท เกล้ากระหม่อม (ชาย) หรือ เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง)	ควรมีควรรแล้วแต่จะโปรด
๓.๕ พระอนุวงศ์ชั้นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม)	ทูลฝ่าพระบาท กระหม่อม (ชาย) หรือ หม่อมฉัน (หญิง) [ออกชื่อผู้ทูล และตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอทูล	ฝ่าพระบาท กระหม่อม (ชาย) หรือ หม่อมฉัน (หญิง)	ควรมีควรรแล้วแต่จะโปรด

^(๑) หรือใช้ “ควรมีควรรสุดแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ผู้ฟัง	คำขึ้นต้น	คำสรรพนาม	คำลงท้าย
๓.๖ พระอนุวงศ์ชั้นหม่อมเจ้า	ทูลฝ่าพระบาท กระหม่อม (ชาย) หรือ หม่อมฉัน (หญิง) [ออกชื่อผู้ทูล และตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอทูล	ฝ่าพระบาท กระหม่อม (ชาย) หรือ หม่อมฉัน (หญิง)	แล้วแต่จะโปรด
๔. พระภิกษุ ๔.๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า	ขอประทานกราบทูล ทราบบฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า [ออกชื่อผู้ขอ ประทานกราบทูลและตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอประทานกราบทูล	ใต้ฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม
๔.๒ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า, สมเด็จพระสังฆราช	กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท เกล้ากระหม่อม (ชาย) หรือ เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง) [ออกชื่อผู้กราบทูลและตำแหน่ง (ถ้ามี)] ขอกราบทูล	ฝ่าพระบาท เกล้ากระหม่อม (ชาย) หรือ เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง)	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ ๑

คำสุภาพ

คำสุภาพ หมายถึงคำที่ไม่หยาบกระด้างน่ารังเกียจ สมควรจะใช้กราบบังคมทูลพระกรุณา หรือใช้เป็นภาษาราชการ เป็นภาษาแบบแผน ใช้แก่พระสงฆ์ ชุณนาง และบุคคลทั่วไป

๑. คำที่ใช้แก่พระสงฆ์

พระสงฆ์มีหลายชั้น และมีสาบานยนามบอกสมณศักดิ์นำนามต่างกันตามชั้น ดังนี้

๑.๑ คำสาบานยนามบอกสมณศักดิ์ ใช้หน้าหน้าราชทินนาม มีดังนี้

๑.๑.๑ สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระสังฆราชที่มีไช้เจ้านาย ใช้ว่า “สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก”^(๑) และลงนามเต็ม และนามฉายา เช่น สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฺฐายี)

๑.๑.๒ สมเด็จพระราชาคณะ ใช้คำ สมเด็จพระ นำหน้าราชทินนาม และจะลงนามเต็ม นามฉายา เพื่อให้แน่ชัดด้วยก็ควร เช่น สมเด็จพระพุฒาจารย์^(๒) (นวม)^(๓) พุทฺธสโร^(๔)

๑.๑.๓ พระราชาคณะเจ้าคณะรอง เช่น พระวิสุทธาธิบดี พระพรหมเมธี

๑.๑.๔ พระราชาคณะชั้นธรรม ใช้คำ พระธรรม นำหน้าราชทินนาม เช่น พระธรรมกิตติวงศ์ พระธรรมวราจารย์ (เขียนปรกติจะไม่ใช้นามเต็ม ใช้แต่ราชทินนาม จะใช้นามเต็มเมื่อทำทำเนียบหรือทำประวัติ)

๑.๑.๕ พระราชาคณะชั้นเทพ ใช้คำ พระเทพ นำหน้าราชทินนาม เช่น พระเทพปัญญาสุธี พระเทพประสิทธิ์คุณ

๑.๑.๖ พระราชาคณะชั้นราช ใช้คำ พระราช นำหน้าราชทินนาม เช่น พระราชปัญญาวิสารัท พระราชสารโกศล

๑.๑.๗ พระราชาคณะชั้นสามัญ ใช้คำ พระ นำหน้าราชทินนาม เช่น พระประศาสน์โสภณ พระปริยัติโสภณ

(๑) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ ทรงพระกรุณาโปรดให้สถาปนาสมณศักดิ์ สมเด็จพระญาณสังวร ชั้นเป็นสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) เป็นกรณีเฉพาะพระองค์

(๒) ราชทินนาม

(๓) นามเดิม

(๔) นามฉายา

๑.๑.๘ พระครู ใช้คำ พระครู นำหน้า เช่น พระครูวิบูลโชติวัฒน์^(๑) พระครูไพโรจน์โพธิวัฒน์^(๒)

๑.๑.๙ พระสงฆ์ที่เป็นเปรียญ ใช้คำ พระมหา นำหน้าชื่อและนามสกุลพร้อมทั้งนามฉายา และจะบอกเปรียญธรรมเท่าประโยคที่สอบไล่ได้ด้วยก็ได้ เช่น พระมหาทิม ชื่นช้อย (เขมิโก ป.ธ. ๓)

๑.๑.๑๐ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งต่างๆ ก็มีคำสาμανยนามนำชื่อต่างกันไปตามตำแหน่ง เช่น เจ้าอธิการ^(๓) สิริ โอบอ้อม (สิริคุตโต) พระอธิการ^(๔) ทิม ชื่นช้อย (เขมิโก) พระปลัด^(๕) ขอบ ชื่นเข้ม (ปิยวณฺโณ) พระสมุห์^(๖) อามเอม (เปมงฺกโร) พระใบฎีกา^(๗) เนียม ชื่นชอบ (ปภาโกร)

๑.๑.๑๑ พระอนุจร ใช้คำ พระ นำหน้าชื่อ นามสกุล และนามฉายา เช่น พระผิน เกิดชอบ (ฌานทีโป) หากเป็นนักธรรมจะลงวุฒิต่อท้ายก็ได้ เช่น พระผิน เกิดชอบ (ฌานทีโป น.ธ. เอก)

๑.๑.๑๒ สามเณร ใช้คำ สามเณร นำหน้าชื่อ นามสกุล และจะลงวุฒิปเรียญ หรือนักธรรม หรือลงทั้งสองประการด้วยกันก็ได้ เช่น สามเณรสุโข สราญใจ สามเณรสุโข สราญใจ (น.ธ.โท) สามเณรสุโข สราญใจ (ป.ธ. ๔, น.ธ. โท)

๑.๒ คำสรรพนามหรือคำแทนชื่อ

ในไวยากรณ์ คำสรรพนามที่จะต้องเปลี่ยนแปลงใช้ตามบุคคล คือ บุรุษสรรพนาม และมีคำใช้แก่พระสงฆ์ต่างชั้นกัน ที่ใช้กันเป็นแบบแผนแต่ก่อนมีดังนี้

(๑)-(๒) พระครูสัญญาบัตร

(๓) เจ้าอธิการ คือ เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ที่เป็นเจ้าคณะตำบล แต่ยังไม่มียศสมณศักดิ์

(๔) พระอธิการ คือ เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ที่ยังไม่มีสมณศักดิ์

(๕) พระปลัดก็ดี พระสมุห์ก็ดี พระใบฎีกาก็ดี เป็นฐานานุกรมของพระราชาคณะชั้นสามัญ ถ้าเป็นพระฐานานุกรมของพระราชาคณะชั้นสูงต้องเปลี่ยนเป็น พระครูปลัด พระครูสมุห์ พระครูใบฎีกา ฯลฯ

บุรุษที่ ๑

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ใช้แก่
เกล้ากระหม่อม	พระสงฆ์	สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ
กระหม่อม	พระสงฆ์	พระครูสัญญาบัตร พระครูฐานานุกรม พระครูประทวน พระเปรียญ
ผม	พระสงฆ์	พระสงฆ์ด้วยกัน
อาตมาภาพ	พระสงฆ์	บุคคลทั่วไป
เกล้ากระหม่อม กระหม่อม (ภาษาปาก) ผม (ภาษาปาก) (ชาย) ดิฉัน (หญิง)	บุคคลทั่วไป	สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ
ผม (ชาย) ดิฉัน (หญิง)	บุคคลทั่วไป	พระครูสัญญาบัตร พระครูฐานานุกรม พระครูประทวน พระเปรียญ
ผม (ชาย) ดิฉัน, ดิฉัน (หญิง)	บุคคลทั่วไป	พระสงฆ์ทั่วไป

บุรุษที่ ๒

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ใช้แก่
พระเดชพระคุณท่าน เจ้าพระคุณ, พระเดชพระคุณท่าน เจ้าพระคุณ, ท่านเจ้าพระคุณ (ภาษาปาก), ท่านเจ้าพระคุณ (ภาษาปาก)	พระสงฆ์ บุคคลทั่วไป	สมเด็จพระราชาคณะ

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ใช้แก่
พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ พระคุณเจ้า ท่านเจ้าคุณ (ภาษาปาก)	พระสงฆ์ บุคคลทั่วไป	พระราชาคณะ
ท่านพระครู	พระสงฆ์	พระครูสัญญาบัตร
พระคุณเจ้า	บุคคลทั่วไป	พระครูฐานานุกรม พระครูประทวน พระเปรียญ
ท่าน พระคุณท่าน	พระสงฆ์ บุคคลทั่วไป	พระสงฆ์
สมเด็จพระบรมพิตร พระราชสมภารเจ้า	พระสงฆ์	พระมหากษัตริย์
บรมพิตร พระราชสมภารเจ้า, มหาบพิตร	พระสงฆ์	สมเด็จพระบรมราชาธิบดี สมเด็จพระบรมราชาที่ สมเด็จพระบรมราชาชนก สมเด็จพระบรมราชาชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
บพิตร ^(๑)	พระสงฆ์	พระบรมวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าถึง หม่อมเจ้า

(๑) ถ้าเป็นการเขียนหนังสือ พระสงฆ์มีแบบใช้สรรพนามบุรุษที่ ๒ เปลี่ยนไปตามพระอิสริยยศของเจ้านาย เช่น สมเด็จพระราชาธิบดี บพิตร สมเด็จพระบรมวงศ์บพิตร พระบรมวงศ์บพิตร พระเจ้าวรวงศ์บพิตร พระวรวงศ์บพิตร

บุรุษที่ ๓

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ใช้แก่
ท่าน	ผู้น้อย	พระสงฆ์

๑.๓ คำกริยา

คำกริยา	ผู้พูด	ใช้แก่
ฉัน (กิน, ดื่ม)	พระสงฆ์	พระสงฆ์
มรณภาพ (ตาย)	บุคคลทั่วไป	พระสงฆ์
ถวาย (ให้)	บุคคลทั่วไป	พระสงฆ์
ขอพระทาน, ขอประทาน	บุคคลทั่วไป	สมเด็จพระสังฆราช

๑.๔ คำวิเศษณ์ที่เป็นคำขึ้นต้นและคำรับ

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ใช้แก่
ขอถวายพระพร	พระสงฆ์	พระมหากษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า
เจริญพร	พระสงฆ์	บุคคลทั่วไป

๑.๕ ศัพท์เฉพาะสำหรับพระสงฆ์^(๑)

๑.๕.๑ คำนาม

คำที่ใช้แก่พระสงฆ์

ความหมาย

ไทยธรรม^(๒), ไทยทาน^(๓)

ของถวายพระ, ของทำบุญต่างๆ

ญัตติ

คำประกาศให้สงฆ์ทราบเพื่อทำกิจร่วมกัน

ถวายพระพร

คำเริ่มและคำรับที่พระสงฆ์ใช้แก่พระมหา

กษัตริย์ถึงหม่อมเจ้า

เจริญพร

คำเริ่มและคำรับที่พระสงฆ์ใช้แก่คนทั่วไป

โยม^(๔)

คำที่พระสงฆ์เรียกฆราวาส และคำที่ฆราวาส
ใช้แทนตัวเองเมื่อพูดกับพระสงฆ์

อัฐบริวาร

เครื่องใช้จำเป็นของพระสงฆ์ มี ๘ อย่าง

คือ สบง จีวร สังฆาฏิ บาตร มีดโกน เข็ม
รัดประคด และกระบอกรองน้ำ

ไตรจีวร

เครื่องนุ่งห่ม ประกอบด้วย สบง จีวร สังฆาฏิ

จตุปัจจัย

เครื่องอาศัยเลี้ยงชีวิตของพระสงฆ์ในพระพุทธ-
ศาสนามี ๔ อย่าง คือ จีวร (ผ้านุ่งห่ม)
บิณฑบาต (อาหาร) เสนาสนะ (ที่อยู่)
คิลานเภสัช (ยา)

ปัจจัย

เงินตรา

ลิขิต

จดหมาย ใช้แก่พระสงฆ์ทั่วไป

ฉายา

ชื่อที่พระอุปัชฌาย์ตั้งให้เป็นภาษาบาลีเมื่อ
อุปสมบท

^(๑) ข้อมูลจากหนังสือ ราชศัพท์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พิมพ์พุทธศักราช ๒๕๕๐ หน้า ๒๔๕-๒๔๙

^{(๒)-(๓)} คำว่า “ไทยธรรม” และ “ไทยทาน” มีความหมายเหมือนกัน คือหมายถึง ของถวายพระ ของทำบุญต่างๆ

^(๔) เช่น โยมพ่อ โยมแม่ โยมป่า โยมอา

คำที่ใช้แก่พระสงฆ์

ความหมาย

อาสนะ

ที่นั่ง, เครื่องปูรองนั่ง

เสนาสนะ

ที่นั่ง, ที่นอน, ที่อยู่

อาสน์สงฆ์

ที่ยกพื้นสำหรับนั่ง

ธรรมาสน์

ที่สำหรับนั่งแสดงธรรม

กุฎิ

ที่อยู่อาศัย

อาบัติ

โทษที่เกิดจากการละเมิดสิกขาบท

อัฐบาน

น้ำที่คั้นจากผลไม้ มี ๘ อย่าง คือ น้ำผลมะม่วง
 น้ำผลชมพูหรือน้ำผลหว่า น้ำผลกล้วยมี
 เมล็ดหรือน้ำผลกล้วยไม่มีเมล็ด น้ำผล
 มะขาง น้ำผลจันทน์หรือน้ำผลองุ่น น้ำ
 เหง้าบัว และน้ำผลมะปรางหรือน้ำผลลิ้นจี่

เจ้าอาวาส

พระภิกษุผู้ปกครองวัด

คิลานเภลัช

ยารักษาโรค

อันเตवासิก

ศิษย์ที่อยู่ในปกครองหรือที่อาศัยอยู่กับอาจารย์
 จะเป็นพระสงฆ์หรือฆราวาสก็ได้

สัททวิหาริก, สัททิงวิหาริก

คำเรียกผู้ได้รับการอุปสมบทแล้ว ถ้าอุปสมบท
 กับพระอุปัชฌาย์องค์ใด ก็เป็นสัททวิหาริก
 พระอุปัชฌาย์องค์นั้น

ฎีกา

หนังสือที่เขียนนิมนต์

ภัตตาหาร, จังหัน

อาหาร

ภัตตาหารเช้า, จังหันเช้า

อาหารเช้า

ภัตตาหารเพล, จังหันเพล

อาหารเพล

๑.๕.๒ คำกริยา

คำที่ใช้แก่พระสงฆ์

ความหมาย

นมัสการ

กราบ, ไหว้

ฉัน

กิน, ดื่ม

ฉันจังหัน,^(๑) ฉันภัตตาหาร

กินอาหาร

ฉันจังหันเช้า, ฉันภัตตาหารเช้า,
ฉันเช้า (ภาษาปาก)

กินอาหารเช้า

ฉันจังหันเพล, ฉันภัตตาหารเพล,
ฉันเพล (ภาษาปาก)

กินอาหารกลางวัน

ปลงคิ้ว

โกนคิ้ว

ปลงผม

โกนผม

ปลงหมวด

โกนหมวด

ขอนิสัย

ขอฝากตัวเป็นศิษย์พระอุปัชฌาย์

อาราธนา

ขอให้พระสงฆ์ทำอย่างใดอย่างหนึ่ง

นิมนต์

เชิญ

เพด็จสงฆ์

แจ้งให้สงฆ์ทราบ

อาพาธ

เจ็บป่วย

ถึงแก่มรณภาพ, ถึงมรณภาพ,
มรณภาพ

ตาย

จำวัด

นอน, นอนหลับ

ครองผ้า

นุ่งห่ม

อุปสมบท

บวชเป็นพระภิกษุ

บรรพชา

บวชเป็นสามเณร

(๑) คำว่า ฉันจังหัน เป็นคำที่มีใช้มาก่อน ต่อมาจึงมีคำว่า ฉันภัตตาหาร

คำที่ใช้แก่พระสงฆ์

ความหมาย

ถวายพระพรลา

บอกลาเฉพาะพระมหากษัตริย์
 สมเด็จพระบรมราชาธิราช
 สมเด็จพระบรมราชาธิบดี^(๑)

ปวารณา

เปิดโอกาสให้ขอหรือเรียกร้องเอาได้

ไปห้องน้ำ, ไปถาน

ไปส้วม

ร่วมสังฆกรรม^(๒)

ร่วมทำกิจของสงฆ์ภายในพัทธสีมา เช่น
 การร่วมฟังสวดพระปาติโมกข์ ในวันขึ้น
 ๑๕ ค่ำ วันแรม ๑๕ ค่ำ หรือวันแรม ๑๔
 ค่ำในเดือนขาด

รับบิณฑบาต

รับของใส่บาตร

รับนิมนต์

รับเชิญ

ลงอุโบสถ, ลงอุโบสถกรรม

ลงสวดและฟังพระปาติโมกข์ในพระอุโบสถ
 และอุโบสถในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ วันแรม ๑๕
 ค่ำ หรือวันแรม ๑๔ ค่ำในเดือนขาด

กราบลา

ลา (ใช้แก่พระสงฆ์ที่นับถือ)

ลาสิกขา

ลาสิกขาจากพระ

อังคาส

เลี้ยงพระ, ถวายอาหารพระ

ทำวัตรเช้า

สวดมนต์ไหว้พระตอนเช้า

ทำวัตรเย็น

สวดมนต์ไหว้พระตอนเย็น

ทำวัตรค่ำ

สวดมนต์ไหว้พระตอนค่ำ

เทศน์, เทศนา

แสดงธรรม

ครองจีวร

ห่มจีวร

^(๑) พระบรมวงศ์และพระอนุวงศ์อนันนั้นไม่มีถวายพระพรลา

^(๒) พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ นิยามคำว่า สังฆกรรม ว่า “[สังคกะ] น. กิจที่พระสงฆ์ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ร่วมกันทำภายในสีมา เช่น การทำอุโบสถ การสวดพระปาติโมกข์. (ส. สข + กรฺมฺ; ป. สงฺขมฺ).”

คำที่ใช้แก่พระสงฆ์

ความหมาย

ถวาย

ให้

ประเคน

ให้ในระยะไม่เกินหัตถบาล^(๑)

ถวายอดิเรก^(๒)

ให้พรพิเศษแด่พระมหากษัตริย์
สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
สมเด็จพระบรมราชินี

สร่งน้ำ

อาบน้ำ

ปลงอาบัติ

แสดงความผิดเพื่อเปลื้องโทษ
ที่เกิดจากการล่วงละเมิดสิกขาบท
ขนาดเบา ที่เรียกว่า “ลหุกาบัติ”

ปรับอาบัติ

เอาโทษเป็นผิดตามพระวินัย

๒. คำที่ใช้แก่ขุนนางและบุคคลทั่วไป

๒.๑ คำสาบานยนามนำหน้าชื่อ ใช้แก่ขุนนางและบุคคลทั่วไปมี ๒ อย่าง คือ

๒.๑.๑ คำสาบานยนามบอกยศ ใช้ทั่วไปกับขุนนาง ปัจจุบันนี้มีแต่ยศทหารกับตำรวจ^(๓) ซึ่งทราบกันแพร่หลายอยู่แล้ว แต่ยศทางพลเรือนซึ่งปัจจุบันไม่มีแล้วนั้น แต่ก่อนเคยมีทั่วกันทุกฝ่ายทุกกระทรวง ทั้งชั้นสัญญาบัตรและประทวน จะขอกล่าวเฉพาะชั้นสัญญาบัตรพอให้ความรู้ ดังนี้

ยศฝ่ายพลเรือน มี มหาอำมาตย์นายก มหาอำมาตย์ (เอก โท ตริ) อำมาตย์ (เอก โท ตริ) รองอำมาตย์ (เอก โท ตริ) แต่ฝ่ายราชสำนักมียศต่างออกไป ทั้งแยกออกตามหน้าที่กรมกองอีก

^(๑) พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ นิยามคำ หัตถบาล ว่า “น. ระยะระหว่างพระสงฆ์ที่นั่งทำสังฆกรรมระหว่างพระภิกษุ สามเณร กับคฤหัสถ์ผู้ถวายของ ห่างกันไม่เกินศอกหนึ่ง. (ป.หตถบาล).”

^(๒) พระสงฆ์ที่ถวายอดิเรกต้องเป็นพระสงฆ์ชั้นพระราชาคณะ

^(๓) ยศทหารและตำรวจแต่เดิม ถ้าเป็นนาย (ไม่ใช่พล) มีคำ นาย นำหน้าเสมอ เช่น นายพล นายพัน นายร้อย จ่านายสิบ นายสิบ ต่อมา มีสตรีเป็นทหารและตำรวจ คำว่า นาย จึงถูกลบทิ้งไป เพราะพระราชบัญญัติยศทหาร (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๔๘๕ มีข้อสำคัญว่า ในกฎหมายว่าด้วยยศทหารและบรรดากฎหมายอื่นใดซึ่งมีคำว่า นาย ประกอบยศทหารอยู่ด้วยนั้น ให้ตัดคำว่า นาย ออกทั้งสิ้น และ ถ้าผู้ที่ได้รับยศทหารเป็นหญิง ให้เติมคำว่า หญิง ท้ายยศนั้นๆ ด้วย

๒.๑.๒ คำสามานยนามที่เป็นคำนำชื่อ ได้แก่ บรรดาศักดิ์ กับคำที่กฎหมายเรียกว่า **คำนำนาม** จะกล่าวถึงพวกหลังก่อน

ชายที่มีอายุ ๑๕ ปีลงมา มีใช้ผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์ ใช้คำนำหน้าชื่อพร้อมกับนามสกุลว่า **เด็กชาย** เช่น **เด็กชายชอบ** เกิดงาม ที่มีอายุเกิน ๑๕ ปีขึ้นไป และมีใช้ผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์ ใช้คำนำหน้าชื่อพร้อมกับนามสกุลว่า **นาย** เช่น **นายชอบ** เกิดงาม

หญิงโสดที่มีอายุ ๑๕ ปีลงมา ซึ่งมีใช้ผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์ ใช้คำนำหน้าชื่อว่า **เด็กหญิง** เช่น **เด็กหญิงชดช้อย** ใจเย็น หญิงโสดที่มีอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป ซึ่งมีใช้เป็นผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์ ใช้คำนำหน้าชื่อว่า **นางสาว** เช่น **นางสาวชดช้อย** ใจเย็น หญิงสมรสแล้ว ซึ่งมีใช้ผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์ ใช้คำนำหน้าชื่อว่า **นาง** เช่น **นางชดช้อย** อุ่นใจ^(๑)

นอกจากคำนำหน้าชื่อสำหรับสามัญชนดังกล่าว ก็มีคำ **“หม่อมราชวงศ์”** กับ **“หม่อมหลวง”** สำหรับนำหน้าชื่อผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์อีกสองชั้น

อนึ่ง **เด็กชาย** **เด็กหญิง** **นาย** **นางสาว** และ **นาง** ผู้ที่ใช้นามสกุลที่เป็น **ราชสกุล** ให้ลงคำว่า **ณ** **อยุธยา**^(๒) ต่อท้ายนามสกุลด้วยทุกกรณี

ผู้มีบรรดาศักดิ์อีกพวกหนึ่ง ซึ่งแม้จะไม่มีแต่งตั้งแล้วโดยปรกติ แต่ก็ยังต้องกล่าวอ้างถึงอยู่ จึงควรทราบไว้ด้วย ดังนี้

สมเด็จพระเจ้าพระยา	เช่น	สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
เจ้าพระยา	เช่น	เจ้าพระยาภูธราภัย
พระยา	เช่น	พระยาสิทธิราชเดโชชัย
เจ้าหมื่น	เช่น	เจ้าหมื่นไวยวรนาถ
หม่อม	เช่น	หม่อมราโชทัย
พระ	เช่น	พระพรหมพิจิตร
จมีน	เช่น	จมีนทิพเสนา
หลวง	เช่น	หลวงคเชนทรามาตย์
นาย	เช่น	นายวรกิจบรรหาร
ขุน	เช่น	ขุนสุนทรภักษิต
จำ	เช่น	จำพลาญอรพิษ
หมื่น	เช่น	หมื่นพากย์ฉันทวัจน์
พัน	เช่น	พันพุดมอนุราช

(๑) ในปัจจุบันใช้ **นาง** หรือ **นางสาว** หรือใช้นามสกุลเดิมก็ได้ ตามพระราชบัญญัติ คำนำหน้านามหญิง พ.ศ. ๒๕๕๑

(๒) เดิมใช้ **“ณ กรุงเทพมหานคร”**

ทางฝ่ายสตรีผู้มีบรรดาศักดิ์ ก็มีสามานยนามเป็นคำนำหน้าชื่อเป็นพิเศษต่างจาก
สามัญชนอีกมาก ควรทราบไว้ด้วย เช่น

ท่านผู้หญิง^(๑) แต่ก่อนมาใช้นำหน้าชื่อภรรยาเอกของ **เจ้าพระยา** และเป็นผู้
ได้รับพระราชทานเครื่องยศท่านผู้หญิง ปัจจุบันนี้ใช้แก่สตรีที่มีไซ่เจ้านายหรือมีไซ่หม่อมห้ามของ
เจ้านาย และเป็นผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายในชั้นหุตยจุลจอม
เกล้าวิเศษขึ้นไป และคำ **ท่านผู้หญิง** นี้ ในกรณีแรก (ที่ใช้กับเอกภรรยาของเจ้าพระยา) และสามี
ยังมีชีวิตอยู่ ให้ใช้คำนี้นำหน้าราชทินนามของสามีทีเดียว เช่น **“ท่านผู้หญิงยมราช”** แต่หากสามี
ถึงอสัญกรรมแล้ว จะต้องลงชื่อตัวเพิ่มลงหน้าราชทินนามด้วย เป็น **“ท่านผู้หญิงตลับ ยมราช”** ใน
กรณีหลัง ที่เป็นท่านผู้หญิงเพราะได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นหุตยจุลจอมเกล้า
วิเศษฝ่ายในชั้นไปนั้น ให้นุโลมตามกรณีแรก คือ ใช้คำ **ท่านผู้หญิง** นำราชทินนามของสามี
เช่น **“ท่านผู้หญิงดิฐการภักดี”** **“ท่านผู้หญิงละมุลบริรักษ์เวชชการ”** แต่ถ้าสามีไม่มีบรรดาศักดิ์
ให้ใช้คำ **“ท่านผู้หญิง”** นำหน้าชื่อตัวและนามสกุล เช่น **“ท่านผู้หญิงพวงา ธรรมศักดิ์”** ส่วนผู้เป็น
“หม่อมราชวงศ์” และ “หม่อมหลวง”^(๒) เมื่อได้เป็นท่านผู้หญิง ให้ใช้คำ **ท่านผู้หญิง** นำหน้าชื่อ
แทนคำ **หม่อมราชวงศ์** หรือ **หม่อมหลวง** ได้ทีเดียว เช่น **“หม่อมราชวงศ์พรพรรณ ทวีวงศ์**
ถวัลย์ศักดิ์” เป็น **“ท่านผู้หญิงพรพรรณ ทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์”** **“หม่อมหลวงมณีรัตน์ บุนนาค”** เป็น
“ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค”

คุณหญิง ใช้นำหน้าชื่อภรรยาเอกของ **พระยา** และใช้นำหน้าชื่อสตรีที่ได้รับ
พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายใน ตั้งแต่ชั้นจตุตถจุลจอมเกล้าขึ้นไปจนถึงชั้น
หุตยจุลจอมเกล้า คำ **คุณหญิง** มีวิธีใช้นำหน้าชื่อตนเองเดียวกับคำ **ท่านผู้หญิง** ที่กล่าวมาแล้ว
เว้นแต่ผู้ที่เป็น **หม่อมราชวงศ์** กับ **หม่อมหลวง** ให้ใช้ **หม่อมราชวงศ์** หรือ **หม่อมหลวง** นำหน้า
ชื่ออย่างเดิม **ห้ามมิให้ใช้คำ คุณหญิง** แทนหรือเติมเข้าอีกคำหนึ่ง

ภรรยาของผู้มีบรรดาศักดิ์ต่ำกว่า **พระยา** และมีได้เป็น **หม่อมราชวงศ์** หรือ
หม่อมหลวง ให้ใช้คำว่า **นาง** นำหน้าราชทินนามของสามีเมื่อสามียังมีชีวิตอยู่ แต่ถ้าหากสามี
ถึงแก่กรรมแล้ว ให้ลงชื่อตัวลงหน้าราชทินนามของสามีด้วย ส่วนผู้ที่เป็น **หม่อมราชวงศ์** และ
หม่อมหลวง ใช้คำว่า **หม่อมราชวงศ์** หรือ **หม่อมหลวง** นำหน้าชื่อตัวและราชทินนามของสามี
โดยตลอด

(๑) ดูพระราชกฤษฎีกาคำนำนามสตรี พ.ศ. ๒๔๖๐ พระราชกฤษฎีกาคำนำนามสตรี เพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๖๔ คำสั่งนายก
รัฐมนตรี เรื่องคำนำนามสตรี ลงวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๔ หนังสือกรมสารบัญญัตินิติรัฐมนตรีย้ายบริหาร ที่ น.ว.
๒๖๗/๒๕๕๔ ลงวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๔ เรื่องการใช้คำนำนามสตรี และหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
ที่ ส.ร. ๐๒๐๔/ว. ๗๔ ลงวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๒๕ เรื่องการใช้คำนำนามสตรี

(๒) คำ “หม่อมราชวงศ์” และ “หม่อมหลวง” ไม่พึงเขียนย่อด้วยวิธีใดๆ เลย เพราะไม่ถูกต้องตามทางราชการ และ
ราชภาษาราชศัพท์

สตรีโสทร ที่มีชื่อ **หม่อมราชวงศ์** หรือ **หม่อมหลวง** ถ้าได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายใน ไม่ว่าจะชั้นหนึ่งชั้นใด ให้ใช้คำนำหน้าชื่อว่า **คุณ** ตลอดเวลาที่เป็นสมาชิกแห่งเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าอยู่^(๑) เช่น **คุณนางลักษณี่** **ปาลกะวงศ์** **ณอยุธยา** **คุณมานา** **บุญคั่นผล** เป็นต้น

ท้าว เป็นคำนำนามข้าราชการฝ่ายในตำแหน่งท้าวนาง ใช้หน้าราชทินนาม เช่น **“ท้าวอินทรสุริยา” “ท้าวศรีสัจจา” “ท้าวโสภานีเวศน์” “ท้าวพิทักษ์อนงคนิกร” “ท้าวอนงครีกษา”**

๒.๒ คำวิสามานยนามอันเป็นชื่อของบุคคล อาจแบ่งได้เป็น ๒ อย่าง คือ **ชื่อตัว** กับ **ราชทินนาม**

๒.๒.๑ ชื่อตัว หรือนามเดิม ย่อมหมายรวมถึงนามสกุลที่บุคคลใช้ตามกฎหมายด้วย เช่น **“สัญญา สุเรนทรานนท์”** หรือ **“พรทิพย์ วยกิจ”** ซึ่งเมื่อเติมคำวิสามานยนามนำหน้าชื่อเป็น **“นายสัญญา สุเรนทรานนท์”** และ **“นางสาวพรทิพย์ วยกิจ”** แล้ว ก็เป็นคำวิสามานยนามที่ถูกต้องสมบูรณ์

๒.๒.๒ ราชทินนาม คือ นามที่ได้รับพระราชทานพร้อมกับอิสริยยศ สมณศักดิ์ และบรรดาศักดิ์ นามใดที่บุคคลชั้นใดได้รับพระราชทานโดยนัยนี้ถือเป็น **“ราชทินนาม”** ทั้งสิ้น เช่น **หม่อมราชโชทัย (เจ้านาย)** **“อุบาลีคุณูปมาจารย์” (พระภิกษุ)** **“พหลพลพยุหเสนา” (ขุนนาง)** ซึ่งเมื่อประกอบ**วิสามานยนาม**เข้าข้างหน้าตามระเบียบแล้ว จะเป็นราชทินนามราชาศัพท์ที่สมบูรณ์ เช่น **“พระอุบาลีคุณูปมาจารย์” “พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา”**

เมื่อทราบลักษณะของ **“วิสามานยนามนำหน้าชื่อ”** และ **“วิสามานยนามอันเป็นชื่อ”** ของบุคคลชั้นต่างๆ แล้ว ก็พึงพิจารณาใช้ประกอบกันให้เป็น **“วิสามานยนามราชาศัพท์”** ให้ถูกต้อง ในที่นี้จะยกตัวอย่างไว้เป็นแบบเพื่อสังเกต ดังนี้

จอมพล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

(๑) พระราชกฤษฎีกาคำนำนามสตรี พ.ศ.๒๔๖๐ มีข้อความสำคัญเกี่ยวกับการใช้คำนำนามสตรี ข้อ ๗. สตรีที่มีคำนำนามว่า **“ท่านผู้หญิง” “คุณหญิง”** และ **“นาง”** ตามที่กล่าวมาแล้วใน ข้อ ๑. ข้อ ๒. ข้อ ๓. และข้อ ๔. นั้น ให้พึงเข้าใจว่า เฉพาะสำหรับผู้อื่นกล่าวถึง ถ้าจะเขียนนามของตนเองไซ้ไม่ต้องมีคำนำนามด้วย ตัวอย่างเช่น **“แย้มมุขมนตรี” “นวล เอกะวัตวิสิฐ”** เป็นต้น

ผู้ที่มีคำนำนามว่า **“คุณ”** ตามพระราชกฤษฎีกาคำนำนามสตรี เพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๖๔ ก็คงต้องถือตามพระราชกฤษฎีกา พ.ศ. ๒๔๖๐ ด้วย

มหาอำมาตย์นายก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ กรม

พระยาเทวะวงศ์วโรปการ

พระราชวรวงค์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

พลเอก เจ้าพระยาวงศาอนุประพัทธ (หม่อมราชวงศ์สท้าน สนิทวงศ์)

มหาเสวกเอก เจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ (หม่อมราชวงศ์เย็น อิศรเสนา)

ท่านผู้หญิงสุรณรงค์ (จรรยา โชติติกเสถียร)

นายจ่านราชกิจ (จรัญ บุญยรัตพันธุ์)

พลโท หม่อมหลวงจินดา สนิทวงศ์

พันตำรวจโท ประวิณ เกษมสุข

หัวหน้า พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์)

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส)

พระพรหมมณี (ผิน สุวโจ)

พระครูไพโรจน์โพธิ์วัฒน์ (เจริญ จิตภาโส)

พระเจริญ ดอนจันทร์ (จิตปณโณ น.ธ. เอก)

สามเณรสุโข สราญใจ

๒.๓ คำสรรพนามหรือคำแทนชื่อ

ในไวยากรณ์ คำสรรพนามที่จะต้องเปลี่ยนแปลงใช้ตามบุคคล คือบุรุษสรรพนาม และมีคำใช้มากสำหรับบุคคลต่างชั้นกัน ที่ใช้กันเป็นแบบแผนแต่ก่อนมีดังนี้

บุรุษที่ ๑

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ใช้แก่	หมายเหตุ
เกล้ากระหม	ผู้น้อย (ชาย)	ขุนนางผู้ใหญ่	
กระหม	ผู้น้อย (ชาย)	ขุนนางชั้นรอง	
ผม	ขุนนางผู้ใหญ่ ขุนนาง บุคคลทั่วไป	ขุนนางเสมอกัน ขุนนางผู้น้อยกว่า บุคคลทั่วไป	
ดิฉัน, ดิฉัน	เจ้านาย ขุนนาง	พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์	ปัจจุบันสตรี นำไปใช้
อฉัน, อฉัน	ผู้น้อย (หญิง) ผู้เสมอกัน (หญิง)	ผู้ใหญ่ ผู้เสมอกัน	คำนี้ปัจจุบันสตรี ไม่นิยมใช้

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ใช้แก่	หมายเหตุ
ฉัน	ผู้ใหญ่ บุคคลทั่วไป	ผู้น้อย บุคคลทั่วไป	
ข้าพเจ้า	บุคคลทั่วไป	บุคคลทั่วไป	
ข้าพเจ้า, กระผม, ผม	บุคคลทั่วไป (ชาย)	ผู้ใหญ่ บุคคลทั่วไป	
ข้าพเจ้า, ดิฉัน	บุคคลทั่วไป (หญิง)	ผู้ใหญ่ บุคคลทั่วไป	
ผม	บุคคลทั่วไป (ชาย)	บุคคลทั่วไป	
ดิฉัน	บุคคลทั่วไป (หญิง)	บุคคลทั่วไป	

บุรุษที่ ๒

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ใช้แก่	หมายเหตุ
ใต้เท้ากรุณาเจ้า, ใต้เท้ากรุณา	ผู้น้อย	สมเด็จพระเจ้าพระยา สมเด็จพระราชาคณะ ขุนนางชั้นสูง สตรีผู้มีบรรดาศักดิ์สูง	
ใต้เท้า	ผู้น้อย	พระราชาคณะ ขุนนางผู้ใหญ่กว่า สตรีผู้มีบรรดาศักดิ์	
เธอ	ผู้ใหญ่	ผู้น้อยที่ยกย่อง	
เจ้า ^(๑)	ผู้ใหญ่	ผู้น้อย	
ท่าน	บุคคลทั่วไป	บุคคลทั่วไป	

(๑) ดูตัวอย่างในพระบรมราชโองการในรัชกาลที่ ๖ ที่พระราชทานแก่เสื่อป่า นักเรียนมหาดเล็กหลวง นักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ฯลฯ

ราชทัณฑ์

เฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ใช้แก่	หมายเหตุ
หล่อน	ชาย หญิง	หญิง	
ท่าน	บุคคลทั่วไป	ผู้ใหญ่	
คุณ	บุคคลทั่วไป	บุคคลทั่วไป	

บุรุษที่ ๓

คำสรรพนาม	ผู้พูด	ใช้แก่	หมายเหตุ
ท่าน	บุคคลทั่วไป	พระสงฆ์	
	ขุนนาง	เจ้านาย ขุนนาง ผู้ใหญ่กว่า ผู้นับถือ บุคคลทั่วไป	
เธอ	บุคคลทั่วไป	บุคคลทั่วไป	
หล่อน	บุคคลทั่วไป	ผู้หญิง	
เขา	บุคคลทั่วไป	ผู้เสมอกัน ผู้ไม่สนิทสนมกัน	
มัน	บุคคลทั่วไป	สัตว์ สิ่งของ	

๒.๔ คำกริยา

คำกริยา	คำสุภาพ	ใช้แก่	หมายเหตุ
กิน	รับประทาน	บุคคลทั่วไป	
ตาย	ถึงแก่พิราลัย	เจ้าประเทศราช สมเด็จพระเจ้าพระยา	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ดำรงราชานุภาพ ทรงใช้คำนี้สำหรับ เจ้าคุณพระประยุรวงศ์

คำกริยา	คำสุภาพ	ใช้แก่	หมายเหตุ
	ถึงแก่อสัญกรรม	เจ้าพระยา หรือเทียบเท่า ปัจจุบัน ใช้แก่ผู้ได้รับพระราชทานเครื่อง ราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าชั้น ปฐมจุลจอมเกล้า ทั้งฝ่ายหน้าและ ฝ่ายใน และผู้ดำรงตำแหน่ง ประธานองคมนตรี อองคมนตรี รัฐบุรุษ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานศาลฎีกา และประธาน องค์การอิสระที่กำหนดไว้ใน รัฐธรรมนูญ	ใช้แก่ผู้เทียบเท่าด้วย
	ถึงแก่อนิจกรรม	พระยา หรือเทียบเท่า ปัจจุบัน ใช้แก่ผู้ได้รับพระราชทานเครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ ชั้นประถมาภรณ์ มงกุฎไทยขึ้นไป ปฐมดิเรกคุณาภรณ์ ทุติยจุลจอมเกล้าขึ้นไป	ใช้แก่ผู้เทียบเท่าด้วย
	ถึงแก่กรรม	ขุนนางต่ำกว่าพระยา บุคคลทั่วไป	
	ล้ม	สัตว์ใหญ่ อสูร (เช่น ช้างล้ม ทศกัณฐ์ล้ม)	
	ตาย	สัตว์	
สั่ง	มีพระประศาสน์สั่ง	สมเด็จพระเจ้าพระยา	
	มีบัญชาสั่ง	ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี	

คำกริยา	คำสุภาพ	ใช้แก่	หมายเหตุ
	มีคำสั่ง	ขุนนางชั้นรองลงมา ข้าราชการระดับปลัดกระทรวงถึง อธิบดี	
บอก	กราบเรียน	ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ ปัจจุบันใช้แก่ ประธานองคมนตรี รัฐบุรุษ นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภา ประธานสภาผู้ แทนราษฎร ประธานศาลฎีกา และประธานองค์การอิสระที่กำหนด ไว้ในรัฐธรรมนูญ	
	เรียน	ข้าราชการ บุคคลทั่วไป	

๒.๕ คำวิเศษณ์ที่แสดงคำรับ

ผู้พูด	คำวิเศษณ์	ใช้แก่
บุคคลทั่วไป	ขอรับใส่เกล้าใส่กระพม, ขอรับกระพม	สมเด็จพระเจ้าพระยา ขุนนางชั้นสูง ขุนนางชั้นรองลงมา
ขุนนางเสมอกัน	ขอรับ	ขุนนางเสมอกัน
บุคคลทั่วไป (ชาย)	ครับพม, ขอรับ, ครับ	ข้าราชการ บุคคลทั่วไป
บุคคลทั่วไป (หญิง)	ค่ะ	ข้าราชการ บุคคลทั่วไป
ผู้น้อย (หญิง)	เจ้าค่ะ, ค่ะ	ข้าราชการ บุคคลทั่วไป ขุนนาง พระสงฆ์

ผู้พูด	คำวิเศษณ์	ใช้แก่
ผู้ใหญ่	จะ	ผู้น้อย
คนสามัญ	จะ	คนสามัญ

๒.๖ ลักษณะคำสุภาพ

คำธรรมดาที่ต้องเปลี่ยนใช้ให้สุภาพ มีลักษณะตามที่กล่าวในตำราเป็น ๕ ลักษณะ ดังนี้

๒.๖.๑. ไม่ใช่คำกระด้าง ที่กล่าวอย่างขาดความเคารพ เช่น ทื่อ ทา เออ โวย หรือคำพูดห้วนๆ เช่น ไม่มี ไม่ใช่ ไม่อยู่ เปล่า หรือใช้อากาการพยักหน้า สันคิระชะแทนคำ รับและคำปฏิเสธ ควรมีคำลงท้ายตามข้อ ๒.๕ แล้วแต่ความเหมาะสม

๒.๖.๒. ไม่ใช่คำต่ำ คำหยาบ คำโลน คำที่ถือว่าสกปรก เช่น อ้าย อี^(๑) ชี เยี้ยว โทก ท่า เที้ย ตูด คำเหล่านี้มีอยู่ในที่แห่งใดต้องหาทางเปลี่ยนแปลงหรือตัดออกเสีย เช่น อ้ายนั้น อ้ายนี้ เปลี่ยนเป็น คนนั้น คนนี้ หรือ สิ่งนั้น สิ่งนี้ ปลาอ้ายบ้า ตัดเป็น ปลาบ้า อีเลี้ยง อีแอน เปลี่ยนเป็น นางเลี้ยง นางแอน อีสุกอี่ใส อีแร้งอี่กา ตัดเป็น สุกใส แร้งกา ชี เยี้ยว ต้องใช้อุจจาระ ปัสสาวะ หรือ คุณ มูตร ชั่นก ชัดิน ต้องเปลี่ยนเป็น มูลนก มูลดิน ชี้มูก ว่า น้ำมูก ดอก ชีเหล็ก ว่า ดอกเหล็ก ขนมชี้หนู ว่า ขนมทราย โทก ว่า พุดปด หรือ พุดเท็ง

๒.๖.๓. ไม่ใช่คำที่มักนำมาพูดเปรียบกับของหยาบ มีเปรียบกับอวัยวะเพศ เป็นต้น

๒.๖.๔. ไม่ใช่คำพวนที่พวนกลับมาแล้วกลายเป็นคำหยาบ

๒.๖.๕. เมื่อจำเป็นต้องกล่าวถึงคำหยาบหรือสกปรก เช่น อุจจาระ ปัสสาวะ ต้องใช้คำนำขึ้นก่อน เช่น ใช้คำว่า ขอโทษ กับบุคคลทั่วไป ใช้ ไม่ควรจะกราบเรียน กับ ขุนนาง

(๑) คำว่า “อ้าย” กับ “อี” ถ้ามิได้ใช้ในความหมายที่หยาบ ก็ไม่เข้ากรณีนี้ เช่น เตือนอ้าย พี่อ้าย เจ้าอ้ายพระยา ว่าวอีลุ่ม เรืออีโปง อีไหนอีไหน

ภาคผนวกที่ ๒

คำสุภาพเรียกสัตว์และอื่นๆ

คำสุภาพ

กระบือ
 กัล้วยสัน
 กัล้วยเปลือกบาง, กัล้วยกระ
 ขนมหทราย
 ขนมหสอดไล่
 โค
 เครื่องเคียง
 จิตรจุล, จิตรจุล
 เจ็ดประการ
 ช้างนรการ
 ชัลลุกะ, ชัลลุกา
 ช้าง ๒ ช้าง, ช้าง ๒ เชือก
 ดอกขจร
 ดอกช่อนกลิ่น
 ดอกถันวิฬาร์
 ดอกทอดยอด
 ดอกมณฑาขาว
 ดอกสามหาว
 ดอกเหล็ก

คำสามัญ

ควาย
 กัล้วยกู
 กัล้วยไซ
 ขนมหชี้หนู
 ขนมหไล่ไล่
 วัว
 เครื่องจิ้ม, เครื่องแนม
 เต่า
 เจ็ดอย่าง
 ช้างลีดอ (ช้างพลายมิงกลิ่น)
 ปลิง
 ช้าง ๒ ตัว
 ดอกสลิด
 ดอกช่อนชู
 ดอกนมแมว
 ดอกผักบุง
 ดอกยี่หุบ
 ดอกผักตบ
 ดอกชี้เหล็ก

คำสุภาพ

ตกลูก

ต้นจะเกรง

ต้นปาริฉัตร, ต้นปาริชาติ

ต้นหนามรอบข้อ

ต้นอเนกคุณ

เถาศิระชวานร

เถากระพังโหม

ถ้ำยมูล

ถั่วเพาะ

เถาม้อย

นางแก้ง

นางเล็ง

นางเห็น

บางซีพัน

บางนางรำ

ปลาหาง

ปลาใบไม้

ปลายาว

ปลามัจฉะ

ปลาลิ้นสุนัข

คำสามัญ

ออกลูก (สำหรับสัตว์ทั้งปวง)

ต้นเหือกปลาหมอ

ต้นทองกวาว, ต้นทองหลาง

ต้นพุดดอ

ต้นตำแย

เถาหัวลิง

เถาตุตหมุตุดหมา

สัตว์ขี้ เช่น นกถ้ำยมูล

ถั่วดอก

เถาหมาม้อย

อีแก้ง

อีเล็ง

อีเห็น

บางซีหน

บางอีรำ

ปลาช่อน (เมื่อสดเรียกปลาหางสด เมื่อแห้ง
เรียก ปลาหางแห้ง)

ปลาสลิด

ปลาไหล

ปลารำ

ปลาลิ้นหมา

คำสุภาพ

ปลีกกล้วย

ผล

ผลมูลกา

ผลมูลละมั่ง

ผลนางนูน

ผลอุลิต

ผักสามหา

ผักทอดยอด

ผักรุ้นอน

ผักไฟ, ผักไ้

ผักนางรุ้น

ฟอง

ฟักเหลือง

มูลิกะ

มูล

มูลดิน

เยื่อเคย

รากดิน

โรคกลาก

โรคเกลื้อน

โรคเรื้อน

คำสามัญ

หัวปลี

ลูก (ใช้เรียกลูกไม้ทั้งปวง)

ลูกชี่กา

ลูกตะลิงปลิง

ลูกอีนูน

ลูกแตงโม

ผักตบ

ผักบ้ง

ผักกระเฉด

ผักปลาบ

ผักอีรุ้น

ไซ เช่น ฟองไ้, ฟองจิ้งจก

ฟักทอง

หนุ

ชี่ของลั้ตว์

ชี่ดิน

กะปิ

ไล่เดือน

ชี่กลาก

ชี่เกลื้อน

ชี่เรื้อน

คำสุภาพ

ล้นทม

ศิลา

สุกร

สุนัข

เห็ดปลวก

หอยนางรม

คำสามัญ

ดอกล้นทม

หิน

หมู

หมา

เห็ดโคน

หอยอีรม

ภาคผนวกที่ ๓

ลักษณะนาม^(๑)

ลักษณะนาม

ตัวอย่างสิ่งที่ใช้กับคำนั้น

อักษร ก

กระบอก	กระบอกน้ำ, ปืน, ข้าวหลาม
กลัก	ของที่ทำเป็นกลัก เช่น ไม้ขีดไฟ
กลุ่ม	ด้ายกลุ่ม, ป่านกลุ่ม
กอ	ไผ่, หญ้า
กอง	กองทหาร, กองอิฐ, กองทราย
ก้อน	ก้อนดิน, ก้อนศิลา, ก้อนอิฐ, ก้อนข้าวตู
กัณฑ์	เทศน์
กำ	ผักกำ, พลุกำ
กึ่ง	กึ่งไม้, งามข้าง
กูลี	ผ้านุ่ง, โสร่ง, ผ้าขาวม้า (หนึ่งกูลีมีเย็บสี่ตีน)
เกล็ด	เกล็ดปลา, เกล็ดกระ, พิมเสน

อักษร ข

ขด	เชือกขด, ลวดขด, หวายขด
ขันด	สวนที่มีคันดินกันเป็นตอนๆ
ขนาน	ยาแก้โรคต่าง ๆ
ขวด	ขวดต่าง ๆ เช่น ขวดหมึก ๑ ขวด
ซอน	ลั้งซี่ เช่น ลั้งซี่ ๑ ซอน, เรียกข้างหนึ่งของกำไลที่เป็นคู่ ว่า กำไล ๑ ซอน
เข็ด	ด้ายเข็ด, เชือกเข็ด
โขลง	ข้างป่าหลายตัวรวมกันเรียกว่าโขลง

^(๑) คำโบราณเรียกว่า อักษรานุกรมปลายบาทสังขยา หมายถึง คำเจงนับจำนวน

ลักษณะนาม

ตัวอย่างสิ่งที่ใช้กับคำนั้น

อักษร ค

คั้น	คั้นชั่ง, คั้นกระสุน, คั้นเบ็ด, รถ, ร่ม, ฉัตร, หน้าไม้, แร้ว
คัมภีร์	หนังสือคัมภีร์
คำ	คำพูด, คำข้าว, คำหมาก, คำกลอน
คำกลอน	คำประพันธ์ประเภทกลอน ๒ วรรค เท่ากับ ๑ คำกลอน
คู่	ของ ๒ สิ่งใช้คู่กัน เช่น ซ้อนล้อม หรือจำพวกเดียวกัน เช่น กำไล, ตะเกียบ
เครือ	กล้วย

อักษร ง

งาน	ที่ดิน (พื้นที่งานหนึ่ง เท่ากับหนึ่งร้อยตารางวา)
-----	--

อักษร จ

จั้น	จั้นหมาก, จั้นมะพร้าว
จับ	ขนมจีน
จีบ	พลุจีบ
จุก	ผม, หอม, กระจีต (ที่มีดรวมกันเป็นจุก)

อักษร ฉ

ฉับ	หนังสือเล่ม หรือหนังสือเป็นแผ่นที่ถือว่าเป็นหน่วยหนึ่งๆ เช่น ธนบัตร, สัญญา, โฉนด, หนังสือพิมพ์รายวัน
ฉาก	เครื่องบังหรือเครื่องกัน, เรียกตอนย่อยของละครองก์หนึ่ง เมื่อเปิดม่านหน้าเวทีครั้งหนึ่ง เรียกว่า ๑ ฉาก

อักษร ช

ช่อ	ดอกไม้, ดอกมะม่วง
ชั้น	ชั้นเนื้อ, ชั้นผ้า
ชูด	ของที่รวมกันเป็นชูด เช่น ถ้วยชา ๑ ชูด, การเล่นต่างๆ ที่เปลี่ยนการแสดงเป็นชูดๆ
เขือก	ข้างบ้าน (ข้างบ้าน ใช้ว่า เขือก, ข้างป่า ใช้ว่า ตัว, ข้างที่ขึ้น ระวาง ใช้ว่า ข้าง)

ลักษณะนาม

ตัวอย่างสิ่งที่ใช้กับคำนั้น

อักษร ช

ชอ	ต่อไม้ไผ่ค่อนข้างยาวที่เหลื่ออยู่ที่กอ
ชอง	บุหรี, พลุ, จดหมาย
ชี้	ชี้โครง, ชี้กรง, ฟัน

อักษร ด

ดวง	ดวงตรา, ดวงไฟ, ดาว, โคม, ตะเกียง
ดอก	ดอกไม้, ดอกไม้ไฟ, ฐูป
ด้าม	ปากกา
ดุ้น	พิน

อักษร ต

ตน	ถาษี, อมนุษย์ เช่น อสูร, ยักษ์
ต้น	ต้นไม้, ชุง, เสา
ตลับ	ภาชนะบรรจุสีผึ้ง, ยาเส้น มีฝาปิดที่เรียกว่า ตลับสีผึ้ง, ตลับยาเส้น เป็นต้น
ตับ	ใบไม้ที่เย็บเป็นตับ ใช้มุงหลังคา เช่น จาก, แปก, คา ของที่เรียงเป็นตับ เช่น พลุตับ
ไตร	ผ้าไตร

อักษร ถ

เถา	ลำต้นของไม้เลื้อย เช่น เถวัลย์ ของที่เรียงเป็นชุดเดียวกัน เช่น ปิ่นโต, ตลับ, เพลงไทย
แถบ	แพรแถบ, ผ้าแถบ
แถว	คน หรือสัตว์ หรือสิ่งของ ที่เรียงเป็นแถว เช่น แถวทหาร, มดที่เดินเป็นแถว, สินค้าที่จัดไว้เป็นแถว

อักษร ท

ท่อน	พิน, ชุง
ทะลาย	ทะลายหมาก, ทะลายมะพร้าว
เท	เหล่า (เหล่า ๑ เท เท่ากับ ๒๐ ทะนาน ๑ ทะนานเท่ากับ ๑ ลิตร
แท่ง	ดินสอ, ทองคำ, เงิน, ตะกั่ว

ลักษณะนาม

ตัวอย่างสิ่งที่ใช้กับคำนั้น

อักษร น

นัด กระสุนปืน, ยิงปืน, จุดพลุ
 นาย ข้าราชการ, ทหาร, ตำรวจ เช่น ข้าราชการ ๓ นาย

อักษร บ

บท คาถา, โคลง, กลอน, เพลง
 บาท เป็นส่วนหนึ่งของบทคาถา หรือโคลง, แสดงหน่วยหนึ่งของ
 มาตราชั่งแบบโบราณของไทย เช่น ทองคำหนัก ๑ บาท,
 แสดงช่วงเวลา เช่น บาทหนึ่งเท่ากับหนึ่งในสิบของนาฬิกา
 หรือ ๖ นาที
 บาน กระจกล่อง, ประตู, หน้าต่าง, ฉาก เช่น ฉากนี้มี ๓ บาน
 ไบ ภาชนะ เช่น จาน, ชาม, แก้ว, ไบไม้

อักษร ป

ปั้น ภาชนะดินสำหรับชงน้ำชา (ใช้ว่า ป้าน ก็มี), สัมมะชามเปียกที่
 ปั้นไว้เป็นก้อนๆ
 ปาก แทะ, อวน, เปล, สวิง, โพงพาง
 ปีก ชี้อึ่ง, น้ำตาล, กระจดาษ
 ปั้น เลื่อย

อักษร ผ

ผล ไม้ทุกชนิด
 ผืน ผ้า, พรหม, เสื่อ, หนังสัตว์
 ผูก หนังสือโบราณ
 แผง ยาที่บรรจุเป็นแผง, เครื่องกำบังที่ทำเป็นแผง
 แผ่น กระจดาษ, กระจดาน, อิฐ, ข้าวเกรียบ, กระจเบื้อง, กระจกดัด

อักษร ผ

ฝัก ฝักถั่ว, ฝักมะขาม, ไซปลา, ฝักดาบ
 ผา ผาไถ, ขนมครก, เปลือกหอย
 ผุง ผุงนก, ผุงลิง, ผุงโค

ลักษณะนาม

ตัวอย่างสิ่งที่ใช้กับคำนั้น

อักษร พ

พวง	มาลัย, ผลไม้หรือของที่เชื่อมโยงกันอยู่เป็นพวง เช่น พวงลำไย
พับ	ผ้าหรือกระดาษที่พับไว้
พู่	พู่เทียน
แพ	สิ่งที่ติดกันเป็นแพ เช่น แพซุง, ฐูปแพ, เทียนแพ, ข้าวเม่าทอดที่ติดกันเป็นแพ

อักษร ฟ

ฟอง	ไข่เบ็ด, ไข่ไก่
ฟ่อน	หญ้าหรือต้นข้าวที่เอามารวมกันเป็นมัด

อักษร ม

มวน	บุหรี
ม้วน	แพร, พรหม
มัด	ของที่มัดไว้ เช่น ฟืน
เม็ด	เพชร, พลอย
เมล็ด	พันธุ์ไม้ต่างๆ

อักษร ย

ยก	ไม้, จำนวนหน้าหนังสือ, การชกมวย, การเขียน
ยวง	ยวงขนุน

อักษร ร

รวง	ข้าวรวง, ข้าวฟ่างรวง
ราง	ลูกคิด, ระนาด, รางรถไฟ
รูป	ภาพถ่าย, ภาพวาด, ภิกษุ, สามเณร, บาทหลวง
เรียง	ใบปลิวที่ซ้อนกัน
เรือน	นาฬิกา
ไร่	ที่ดิน (พื้นที่ไร่หนึ่งเท่ากับสี่ร้อยตารางวา)
โรง	โขน, ละคร, หนัง, หุ่น, โรงเรียน

ลักษณะนาม

ตัวอย่างสิ่งที่ใช้กับคำนั้น

อักษร ล

ลา	รัว, โห่
ลำ	เรือ, ไม้ไฟ, อ้อย
เล่ม	เกวียน, ไม้กลัด, เข็ม, หนังสือที่เย็บเป็นเล่ม, พัด, พาย, แจว, กระบี่, ดาบ, เสียม, มีด, กรรไกร
เลา	पी, ชลู่ย

อักษร ว

วง	แหวน, ช้อง, ดนตรี, วงตระกร้อ, วงการพนัน
----	---

อักษร ส

สาย	สายสร้อย, เข็มขัด, รัศประคต, ถนน, สายสะพาย
สำรับ	เสื้อผ้าที่จัดไว้เป็นสำรับ, อาหารที่จัดไว้เป็นสำรับ, เครื่องราชอิสริยาภรณ์

อักษร ห

หมู่	คนหรือสิ่งของที่รวมกันเป็นหมู่ เช่น หมู่ทหาร, หมู่ตำรวจ, โต๊ะหมู่
หลัง	ตึก, บ้าน, เรือน, เรือนแพ, มุ้ง
หวี	กล้วย
หั่ว	เปลือก, มัน, กลอย
ห่า	ฝนตก
แหนบ	แหนบถอนหวอด, แहनบรถ, ใบตองที่ม้วนพับไว้เป็นแหนบ

อักษร อ

องค์	ตอนหนึ่ง ของละคร
องค์ (สิ่งของ)	พระเครื่อง, พระพุทธรูป, พระเจดีย์, เทวรูป, พระบรมรูป, พระรูป ^(๑) พระบรมฉายาลักษณ์ ^(๑) , พระบรมสาทิสลักษณ์ ^(๑)
องค์ (คน,เทพ)	หม่อมเจ้า, เทวดา

(๑) ใช้เป็นลักษณะนามของภาพเขียน ภาพถ่าย เช่น พระบรมฉายาลักษณ์ ๑ พระรูป พระรูป ๑ พระรูป

ภาคผนวกที่ ๔

คำขึ้นต้น คำสรรพนาม คำลงท้าย ในการเขียนหนังสือถึงพระสงฆ์ และบุคคลทั่วไป

๑. สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะเจ้าคณะรอง^(๑)

คำขึ้นต้น

นมัสการ (ระบุนาม)

คำสรรพนาม

พระคุณเจ้า	แทน	สมเด็จพระราชาคณะ, พระราชาคณะเจ้าคณะรอง
กระผม	แทน	ผู้เขียน (ชาย)
ดิฉัน	แทน	ผู้เขียน (หญิง)

คำลงท้าย

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

(ลงชื่อ)

(พิมพ์ชื่อเต็ม)

ตำแหน่ง (ถ้ามี)

คำจำหน่ายของ

นมัสการ (ระบุนาม)

๒. พระราชาคณะ

คำขึ้นต้น

นมัสการ (ระบุนาม)

คำสรรพนาม

พระคุณเจ้า	แทน	พระราชาคณะ
กระผม	แทน	ผู้เขียน (ชาย)
ดิฉัน	แทน	ผู้เขียน (หญิง)

^(๑) ตามทำเนียบสมณศักดิ์ พุทธศักราช ๒๕๕๒ มีสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะเจ้าคณะรอง พระราชาคณะชั้นธรรม พระราชาคณะชั้นเทพ พระราชาคณะชั้นราช พระราชาคณะชั้นสามัญ

คำลงท้าย

ขออภัยด้วยความเคารพอย่างสูง

(ลงชื่อ)

(พิมพ์ชื่อเต็ม)

ตำแหน่ง (ถ้ามี)

คำจำหน่ายของ

นมัสการ (ระบุนาม)

๓. พระสงฆ์ทั่วไป

คำขึ้นต้น

นมัสการ (ระบุนาม)

คำสรรพนาม

ท่าน, พระคุณท่าน	แทน	พระภิกษุ
ผม	แทน	ผู้เขียน (ชาย)
ดิฉัน	แทน	ผู้เขียน (หญิง)

คำลงท้าย

ขออภัยด้วยความเคารพ

(ลงชื่อ)

(พิมพ์ชื่อเต็ม)

ตำแหน่ง (ถ้ามี)

คำจำหน่ายของ

นมัสการ (ระบุนาม)

๔. บุคคลธรรมดา

๔.๑ ประธานองคมนตรี อองคมนตรี รัฐบุรุษ นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด ประธานกรรมการการเลือกตั้ง ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประธานกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา^(๑)

(๑) แก้ไขเพิ่มเติมภาคผนวก ๒ ท้ายระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. ๒๕๒๖ วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๔๘

คำขึ้นต้น

กราบเรียน (ระบุตำแหน่ง เช่น กราบเรียน ประธานองคมนตรี)

คำสรรพนาม

ท่าน แทน บุคคลในข้อ ๔.๑
ข้าพเจ้า, กระผม, ผม, ดิฉัน แทน ผู้เขียน

คำลงท้าย

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง
(ลงชื่อ)
(พิมพ์ชื่อเต็ม)
ตำแหน่ง (ถ้ามี)

คำเจ้าหน้าที่ของ

กราบเรียน (ระบุนาม และตำแหน่ง)

๔.๒ บุคคลทั่วไป (นอกจากข้อ ๔.๑)

คำขึ้นต้น

เรียน [ระบุนามหรือตำแหน่ง (ถ้ามี) เช่น เรียน ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี]

คำสรรพนาม

ท่าน แทน ผู้ที่เขียนถึง
ข้าพเจ้า, กระผม, ผม, ดิฉัน แทน ผู้เขียน

คำลงท้าย

ขอแสดงความนับถือ
(ลงชื่อ)
(พิมพ์ชื่อเต็ม)
ตำแหน่ง (ถ้ามี)

คำเจ้าหน้าที่ของ

เรียน (ระบุนามหรือตำแหน่ง ถ้ามี)

ภาคผนวกที่ ๕

คำขึ้นต้น คำสรรพนาม คำลงท้าย ในการรายงานพระสงฆ์ และบุคคลทั่วไป

๑. สมเด็จพระราชาคณะ, พระราชาคณะเจ้าคณะรอง

คำขึ้นต้น

นมัสการ (ระบุนาม)

คำสรรพนาม

พระคุณเจ้า	แทน	สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะเจ้าคณะรอง
กระผม	แทน	ผู้เขียน (ชาย)
ดิฉัน	แทน	ผู้เขียน (หญิง)

คำลงท้าย

ขอนมัสการด้วยความเคารพยิ่ง

๒. พระราชาคณะ

คำขึ้นต้น

นมัสการ (ระบุนาม)

คำสรรพนาม

พระคุณท่าน	แทน	พระราชาคณะ
กระผม	แทน	ผู้พูด (ชาย)
ดิฉัน	แทน	ผู้พูด (หญิง)

คำลงท้าย

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

๓. พระสงฆ์ทั่วไป

คำขึ้นต้น

นมัสการ พระคุณท่าน (ระบุนาม)

คำสรรพนาม

ท่าน, พระคุณท่าน	แทน	พระสงฆ์
ผม	แทน	ผู้พูด (ชาย)
ดิฉัน	แทน	ผู้พูด (หญิง)

คำลงท้าย

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

๔. บุคคลธรรมดา

๔.๑ ประธานองคมนตรี รัฐบุรุษ นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภา
ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานศาลฎีกา และประธานองค์กรอิสระที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

คำขึ้นต้น

กราบเรียน (ระบุตำแหน่ง เช่น กราบเรียน ประธานองคมนตรี)

คำสรรพนาม

ท่าน	แทน	บุคคลในข้อ ๔.๑
ข้าพเจ้า, กระผม, ผม, ดิฉัน	แทน	ผู้พูด

คำลงท้าย

(ไม่มี)

๔.๒ บุคคลทั่วไป (นอกจากข้อ ๔.๑)

คำขึ้นต้น

เรียน [ระบุตำแหน่ง (ถ้ามี)] เช่น เรียน ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

คำสรรพนาม

ท่าน	แทน	บุคคลทั่วไป (นอกจากข้อ ๔.๑)
ข้าพเจ้า, กระผม, ผม, ดิฉัน	แทน	ผู้พูด

คำลงท้าย

(ไม่มี)

ตารางที่ ๑ การใช้คำขึ้นต้น คำสรรพนาม คำลงท้าย ในการเขียนหนังสือถึงพระสงฆ์และบุคคลทั่วไป และการจำหน่ายของ

ผู้รับหนังสือ	คำขึ้นต้น	คำสรรพนาม	คำลงท้าย	คำที่ใช้ในการจำหน่ายของ
๑. พระสงฆ์				
๑.๑ สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะเจ้าคณะรอง	นมัสการ (นาม)	พระคุณเจ้า กระผม, ดิฉัน	ขอนมัสการด้วยความเคารพ อย่างยิ่ง	นมัสการ (นาม)
๑.๒ พระราชาคณะ	นมัสการ (นาม)	พระคุณท่าน กระผม, ดิฉัน	ขอนมัสการด้วยความเคารพ อย่างสูง	นมัสการ (นาม)
๑.๓ พระสงฆ์ทั่วไป	นมัสการ (นาม)	ท่าน, พระคุณท่าน ผม, ดิฉัน	ขอนมัสการด้วยความเคารพ	นมัสการ (นาม)
๒. บุคคลธรรมดา				
๒.๑ ประธานองคมนตรี รัฐบุรุษ นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานศาลฎีกา และ ประธานองค์กรอิสระ ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ	กราบเรียน (ตำแหน่ง)	ท่าน ข้าพเจ้า, กระผม, ผม, ดิฉัน	ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง	กราบเรียน (นามและตำแหน่ง)
๒.๒ บุคคลทั่วไป (นอกจาก ๒.๑)	เรียน (นามหรือตำแหน่ง ถ้ามี)	ท่าน ข้าพเจ้า, กระผม, ผม, ดิฉัน	ขอแสดงความนับถือ	เรียน (นามหรือตำแหน่งถ้ามี)

ตารางที่ ๒ การใช้คำขึ้นต้น คำสรรพนาม และคำลงท้าย ในการกล่าวรายงานพระสงฆ์และบุคคลทั่วไป

ผู้ฟัง	คำขึ้นต้น	คำสรรพนาม	คำลงท้าย
พระสงฆ์			
๑. สมเด็จพระราชาคณะ พระราชอาคันนะเจ้าคณะรอง	นมัสการ พระคุณเจ้า	พระคุณเจ้า กระผม (ชาย), ดิฉัน (หญิง)	ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง
๒. พระราชาคณะ	นมัสการ พระคุณท่าน	พระคุณท่าน กระผม (ชาย), ดิฉัน (หญิง)	ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง
๓. พระสงฆ์ทั่วไป	นมัสการ พระคุณท่าน	พระคุณท่าน, ท่าน กระผม (ชาย), ดิฉัน (หญิง)	ขอนมัสการด้วยความเคารพ
บุคคลธรรมดา			
๑. ประธานองคมนตรี รัฐบาล นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภา ประธานสภาผู้แทน ราษฎร ประธานศาลฎีกา และผู้ดำรง ตำแหน่งประธานองค์กรอิสระที่กำหนด ไว้ในรัฐธรรมนูญ	กราบเรียน (ระบุตำแหน่ง เช่น กราบเรียน ประธานองคมนตรี)	ท่าน, ข้าพเจ้า, กระผม, ผม, ดิฉัน	ไม่มี
๒. บุคคลทั่วไป (นอกจากข้อ ๑)	เรียน (ระบุตำแหน่ง เช่น เรียน ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เรียน ประธานคณะกรรมการจัดงาน... เรียน ประธานในพิธี....)	ท่าน, ข้าพเจ้า, กระผม, ผม, ดิฉัน	ไม่มี

บรรณานุกรม

กรรมารบุตร. **แบบค้นราชศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. พระนคร : บริษัท สหอุปกรณ์การพิมพ์, ๒๕๐๒.

ข้อราชการในกรมมหาดเล็ก. พระนคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหารบก, ๒๕๐๐. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ (หม่อมหลวงวรวิทย์ กุญชร) ณ วัดเทพศิรินทราวาส ๒๒ ธันวาคม ๒๕๐๐)

เครื่องประกอบพระราชอิสริยยศสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๑. (รัฐบาลจัดพิมพ์เผยแพร่ในงานพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์)

โครงการศิลปะพิเศษในสมเด็จพระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพฯ : อีระการพิมพ์, ๒๕๒๗. (นางประพัตร์ สกุลรัตน์ ประธานสภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ พิมพ์ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดงานฤดูหนาวศิลปะพิเศษบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๗ - ๑๑ ธันวาคม ๒๕๓๗)

จดหมายเหตุการณ์พระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๔๑. (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จัดพิมพ์เผยแพร่)

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ๒๕๔๒.

_____. **พระราชพิธีสิบสองเดือน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๓.

เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน ร.ศ. ๑๐๓ และ พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : บริษัท จันวาณิชย์ จำกัด, ๒๕๒๖. (คุณหญิงทัศนาวลัย ศรสงคราม พิมพ์ถวายเนื่องในงานฉลองพระชันษาครบ ๖๐ พรรษาสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา พุทธศักราช ๒๕๒๖)

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยา. **ราชสกุลวงศ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๔ แก้ไขเพิ่มเติม. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๒. (พิมพ์ในงานศพ นายสนั่น บุญยรัตพันธุ์)

ตาทิพย์ จามรมาน, หม่อมราชวงศ์, ผู้รวบรวม. **พระบรมราชจักรีวงศ์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สยามรัฐ, ๒๕๓๐.

ตำนานพระโกศและหีบศพบรรดาศักดิ์ ระเบียบการศพ และคำเตือนการปฏิบัติราชการในราชสำนัก. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๔. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์ (หม่อมราชวงศ์เฉลิมลาภ ทวีวงศ์) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔)

ทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๑.

เทวธिरาช (หม่อมราชวงศ์ไผ่ มาลากุล), หม่อม. **ปกิณกะของ ม.ร.ว. เทวธिरาช ป.มาลากุล**. (เจ้าครอก). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ, ๒๕๑๐.

เทวธिरาช. (หม่อมราชวงศ์ไผ่ มาลากุล), หม่อม. **เรื่องราวขุโศกและพระราชฐาน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๔.

ทำเนียบข้าราชการในกรมมหาดเล็กและกรมชั้น ทำเนียบนามภาคที่ ๒ ดำรงตำแหน่งข้าราชการฝ่ายพระราชวังบวรสถานมงคล. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๒. (มหาเสวกตรี พระยาเพชรรัตนสงคราม สมุหเทศาภิบาลมณฑลมหाराษฎร์ พิมพ์ในงานศพคุณหญิงพวง นรานุกิจมนตรี ผู้มารดา ปีมะแม พ.ศ. ๒๔๖๒)

นริศรานุกิตติวงศ์ และสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยา. **สาส์นสมเด็จ**. เล่ม ๒๓. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๕.

นายกรัฐมนตรี, สำนัก. **ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. ๒๕๒๖ พร้อมภาคผนวกฉบับแก้ไข พ.ศ. ๒๕๓๙ และคำอธิบาย**. กรุงเทพฯ : ศิลปสนองการพิมพ์, ๒๕๓๙.

ประกาศ คำสั่ง และแจ้งความกรมบัญชาการกลางมหาดเล็ก พระพุทธศักราช ๒๔๖๓. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, ๒๔๖๓.

ประกาศสำนักพระราชวัง เรื่อง ระเบียบการบรรเลงดุริยางค์ในการพระราชพิธีต่างๆ และคำชี้แจงของกรมศิลปากร เรื่องการใช้เพลงเกียรติยศ พร้อมด้วยประวัติเพลงชาติและเพลงสรรเสริญพระบารมี. นครหลวงฯ : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๕. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นายสะอาด สิงหพรรค ณ เมรุวัดสระเกศวรวิหาร มิถุนายน ๒๕๑๕)

ประชาสัมพันธ์, กรม. **Royal Barges**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เซเว่นพรี้นติ้ง จำกัด, ๒๕๓๘.

ปิยะ มาลากุล, หม่อมหลวง. **กิริยามารยาทและการใช้ถ้อยคำในราชสำนัก**. พระนคร : โรงพิมพ์
พระจันทร์, ๒๕๐๗.

พระราชวัง, สำนัก. **รวมเรื่องและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับราชสำนัก**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพฯ :
เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๕๒.

พิทยลาภพฤฒิยากร, พระวรวงศ์เธอ. **พระราชพิธีราชาภิเษกสมรส พระราชพิธีบรมราชาภิเษก
และพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล
อดุลยเดช สยามินทราธิราช พ.ศ. ๒๔๙๓ และเรื่อง บรมราชาภิเษก**. กรุงเทพฯ
(สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์ (หม่อมราชวงศ์เฉลิมลาภ ทวีวงศ์) ณ เมรุหน้าพลับพลา
อิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔)

ราชพินิจจ่าย (อุไทยวรรณ อมาตยกุล), พระยา. **ประกาศ ตั้ง ย้าย เปลี่ยนเสนาบดี ผู้รั้ง ผู้แทน
และรองเสนาบดี (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๙)**. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณ
พิพรรฒธนากร, ๒๔๗๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊ค,
๒๕๔๕.

_____. **ราชาศัพท์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พรี้นติ้ง
แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.

เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, สำนัก. **ข้อพึงปฏิบัติในการเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท**. กรุงเทพฯ :
บริษัท อมรินทร์พรี้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๒.

วิชาการ, กรม. **คู่มือการใช้ราชาศัพท์**. กรุงเทพฯ : ครูสภา, ๒๕๒๒.

ศิลปากร, กรม. **อธิบายราชินิกุลบางช้าง (ฉบับชำระใหม่และพิมพ์ครั้งที่ ๓)**. พระนคร : โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๑.

_____. **เรื่องมหาดเล็ก**. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๙๓.

_____. **เครื่องนมัสการและโต๊ะหมู่บูชา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๒๓.

..... **เรื่องกฎหมายตราสามดวง.** กรุงเทพฯ : อุดมศึกษา (แผนกการพิมพ์), ๒๕๒๑.

..... **พระราชพิธีในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร.** กรุงเทพฯ : บริษัท กราฟฟิคฟอร์แมท (ไทยแลนด์) จำกัด, ๒๕๔๓.

..... **ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ภาค ๑-๖ และภาคปกิณกะ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ พิมพ์ต่างคราวกัน.**

ศรี, เจ้าหมื่น. **ราชาศัพท์ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก.** ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : โรงพิมพ์ อักษรนิติ, ร.ศ. ๑๒๔.

ศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร), พระยา. **ภาษาไทย-อนันตวิภาค.** พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๔.

สงวน อึ้งคง. **ราชาศัพท์ ฉบับสมบูรณ์.** พระนคร : ก้าวหน้า, ๒๕๐๗.

สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๙ (จีน-ฉันทันต์). **เรื่องฉัตร.** พระนคร พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๑๓ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.

แสงสุรีย์ ลดาวัลย์, หม่อมราชวงศ์. **ราชาศัพท์ วัฒนธรรมทางภาษาแขนงหนึ่งของชาติ ฉบับต้นร่าง.** ๒๕๓๓.

เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, สำนักงาน. **พจนานุกรมราชาศัพท์.** กรุงเทพฯ : วิกตอรีฟาวเวอร์-พอยท์ จำกัด, ๒๕๒๔.

..... **ราชพัสดราภรณ์.** กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๗.

..... **การแต่งกายไทย.** กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๓. (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสพระราชพิธี มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒)

..... **สถาปัตยกรรมในสถาบันพระมหากษัตริย์.** กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๙. (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี จัดพิมพ์เผยแพร่ เนื่องในมหามงคลสมัยฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี)

..... **เครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า.** กรุงเทพฯ : ด่านสุทธา การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๗.

..... **พระราชพิธีและรัฐพิธีในรัชกาลปัจจุบัน.** กรุงเทพฯ.

อนุวัฒน์วรพงศ์, (หม่อมราชวงศ์สิงหนาท ปราโมช), หม่อม. **ราชาศัพท์ฉบับเขียน.**

อุปกิตศิลปสาร. (นันท กานูจนาชีวะ), พระยา. **วชิวิภาค.** พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.

ดัชนี

หมวด ก			
กฎมณเฑียรบาล	๑๕๑	กระดุกคอ	๕๒
กัญฉิ – พระ	๕๒	กระดุกคาง	๕๒
กั้น	๔๙	กระดุกซี่โครง	๕๒
กนิษฐา – พระ	๔๘	กระดุกเท้า	๕๒
กนิณิกา – พระ	๔๕	กระดุกมือ	๕๒
กบฏ	๑๖๔	กระดุกสะเอว	๕๒
กโประ – พระ	๔๗	กระดุกสันหลัง	๕๒
กมล – พระ	๔๘	กระดุกหน้าอก	๕๒
กร – พระ	๔๗	กระดุกไหล่	๕๒
กรชะ – พระ	๔๘	กระโถน	๑๐๕
กรณียกิจ – พระ, พระราช	๑๖๐	กระโถนเล็ก	๑๐๕
กรมขุน	๑๘	กระโถนใหญ่	๑๐๕
กรมพระ	๑๘	กระตอกไม้	๑๑๑
กรมพระยา	๑๘	กระเทียม	๓๕๙
กรมสมเด็จพระ	๒๗๐	กระบอก	๓๕๘
กรมหมื่น	๑๘	กระบอกน้ำ	๓๕๘
กรมหลวง	๑๘	กระบะถม – เครื่องนมัสการ	๑๑๑, ๑๓๔
กรรไกร	๑๑๐	กระบะมุก – เครื่องนมัสการ	๑๑๑, ๑๑๔, ๑๓๕
กรรเจียก – พระ	๑๐๔	กระบี่	๑๑๐
กรรณ – พระ	๔๗	กระบี่ – พระแสง	๑๑๐
กรรบิต – พระแสง	๑๑๐	กระบือ	๓๕๔
กรรภิรมย์ – พระ	๒๐๑, ๒๐๒, ๒๐๓	กระบือเมือง	๓๖๑
กรรสะ – ทรง, ทรงพระ	๖๖	กระบี่ถ้ำ	๑๐๙
กรวดน้ำ	๑๓๔	กระบี่ทรง	๑๐๙
กรวดน้ำ – ทรง	๑๓๔	กระบี่ใส่หมากพลูและบุหรี	๑๐๙
กรองพระคอ	๑๐๔	กระพม	๓๔๘, ๓๔๙, ๓๖๔, ๓๖๕, ๓๗๐
กรอบหน้า	๑๐๔	กระพองข้าง	๑๖๕
กระจกเงา	๑๐๔	กระพังโหม	๓๕๕
กระจกเงามีคันถือ	๑๐๔	กระพุงแก้ม	๔๖
กระจกตัด	๓๖๑	กระพุงพระปราง	๔๖
กระจกส่อง	๓๖๑	กระเพาะปัสสาวะ	๔๙
กระดาน	๓๖๑	กระยา – พระ	๑๐๖
กระดาษ	๓๖๑	กระยาต้ม – พระ	๑๐๖
กระดุม	๑๐๓	กระยาตั้ง – พระ	๑๐๖
กระดุก	๕๑	กระยาसनาน – พระ	๑๔๒
กระดุกขา	๕๒	กระยาเสวย – พระ	๑๐๖
กระดุกแข้ง	๕๒	กระสุนปืน	๓๖๑
กระดุกแขน	๕๒	กระแสนพระราชดำรัส	๗๙
		กระแสนพระราชปรารภ	๒๗๖

กระหม่อม	๒๒, ๓๐๗	กลิ้งสลัด – พระ	๑๑๐
กระแอม	๖๗	กลอน	๓๖๑
กราบ	๗๖	กลอย	๓๖๓
กราบ – เรือพระที่นั่ง	๒๖๒	กลัก	๓๕๘
กราบถวายบังคม	๗๖	กล้ามเนื้อ	๕๐
กราบถวายบังคมลา	๗๕	กลุ่ม	๓๕๘
กราบทูล	๓๐, ๗๓, ๒๔๔	กษัตริย์ – พระ, พระมหา	๑๒
กราบทูลรายงาน	๒๙๐	กษิรธारा – พระ	๔๘
กราบทูลลา	๗๕	กือ	๓๕๘
กราบบังคมทูล	๓๐, ๗๓, ๒๔๓	กืออง	๓๕๘
กราบบังคมทูลพระกรุณา	๓๐, ๗๓, ๒๔๓	กือองทราย	๓๕๘
กราบบังคมทูลรายงาน	๒๙๐	กือองทหาร	๓๕๘
กราบบังคมทูลลา	๗๕	กือองอิฐ	๓๕๘
กราบลา	๓๔๓	กืออน	๓๕๘
กราม – พระ	๘๖	กืออนข้าวตุ	๓๕๘
กราม	๘๖	กืออนดิน	๓๕๘
กรีช – พระแสง	๑๑๐	กืออนศิลา	๓๕๘
กรีช	๑๑๐	กืออนอิฐ	๓๕๘
กริ้ว	๒๔, ๖๒	กะปิ	๓๕๖
กริ้ว – ทรง	๖๒	กะโหลกพระเศียร	๔๕
กรุณา – พระ, พระมหา, ทรงพระ	๒๔๓	กะโหลกศีรชะ	๔๕
กรุณาคุณ – พระ	๒๔๘	กัจฉโลม – พระ	๔๗
กรุณาคุณ	๒๔๓	กัจฉะ – พระ	๔๗
กรุณาธิคุณ – พระ, พระมหา	๒๔๒	กัจฉุญา – เรือ	๒๖๒
กฤษฏี – พระ	๔๙	กัจฉุมณี – พระ	๔๗
กลด – พระ	๒๐๘, ๒๒๔	กัจฉท์	๓๕๘
กล้วย	๓๖๓	กัจฉรม	๗๗
กล้วยกระ	๓๕๘	กัจฉแสง – ทรง, ทรงพระ	๖๑, ๖๒
กล้วยกุ	๓๕๘	กัจฉหยัน – พระแสง	๑๑๐
กล้วยไซ้	๓๕๘	กัจฉหยัน	๑๑๐
กล้วยเปลือกบาง	๓๕๘	กัจฉปาสิกพัสดร์ – พระ	๑๐๑
กล้วยสั้น	๓๕๘	กัจฉระ – พระ	๔๗
กลอง	๑๓๗	กัจฉพล – พระ	๑๐๒
กลองชนะ	๑๓๖	กางเกง	๑๐๑
กลองชนะเขี้ยวลายเงิน	๑๒๓	กางร่ม	๗๗
กลองชนะเงิน	๑๒๒	กาญจนากิเชก – พระราชพิธี	๑๖๓
กลองชนะแดง	๑๒๓	กาพย์ขับไม้	๑๑๑
กลองชนะแดงลายทอง	๑๒๓	การเกือกูล	๘๒, ๘๓
กลองชนะทอง	๑๒๒	การเขียน	๓๖๒
กล้องที่ใส่อาวุธขัด	๑๑๐	การจะควรมิควรประการใดแล้วแต่	
กล้องพระสกุณ	๔๙	จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า	

โปรดกระหม่อม	๓๒๕	เกล็ด	๓๕๘
การจะควรมีควรประการใดสุดแต่		เกล็ดกระ	๓๕๘
จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า		เกล็ดปลา	๓๕๘
โปรดกระหม่อม	๓๒๕	เกล้ากระผม	๓๓๗
การชกมวย	๓๖๒	เกล้ากระหม่อม	๒๒, ๒๓
การทรงบำเพ็ญพระราชกุศล	๑๑๒, ๑๓๔, ๑๔๖, ๑๔๙	เกล้ากระหม่อมฉัน	๒๒, ๒๓
การทักทาย	๘๐	เกวียน	๓๖๓
การทำบุญ	๑๑๑	เกศ - พระ	๔๕
การพระราชกุศล	๑๑๑	เกศา - พระ	๔๕
การพระราชกุศลทักษิณานุปทาน	๑๔๙	เกศากัณฑ์	๑๑๑
การพระราชพิธี	๑๔๑	เกษตราธิบดี	๑๕๕
การวินิจฉัย	๘๑, ๘๒	เกาทัณฑ์ - พระแสง	๑๑๐
การแสดงถวายทอดพระเนตร	๓๒๕	เกวฟ้าย - พระ	๒๐๓
การอาบน้ำในพระราชพิธีตามลัทธิพราหมณ์	๑๔๒	เกวฟาร์ท - พระ	๒๐๓
การอุปถัมภ์	๘๒, ๘๓	แก้ว - พระ	๑๐๗
กาสะ - ทรง, ทรงพระ	๖๖	แก้วพนักสูง	๑๐๗
กำ	๓๕๘	เกิด	๒๕, ๗๐, ๒๗๘
กำโบล - พระ	๘๖	เกี่ยว - ทรง	๑๕๖
กำปั้น	๔๔	เกี่ยว - พระ	๑๙๓, ๒๑๙
กำพระหัตถ์	๔๔	แก้ม	๔๖
กำมือ	๔๔	แกล - พระ	๒๔๔
กำหมัด	๔๔	แก้วตา	๔๕
กำไล - พระ	๑๐๔	โกนคิ้ว	๓๔๒
กำไลข้อเท้า	๑๐๔	โกนจุก - พระราชพิธี	๑๑๑
กำไลข้อพระบาท	๑๐๔	โกนผม	๖๘, ๓๔๒
กำไลข้อมือ	๑๐๔	โกนหนวด	๓๔๒
กำไลต้นแขน	๑๐๔	โกธ	๒๔, ๖๒
กิ้ง	๓๕๘	โกธ - ทรง, ทรงพระ	๖๒
กิ้ง - เรือพระที่นั่ง	๒๖๒	โกไสยพัสดร์ - พระ	๑๐๑
กิ้งไม้	๓๕๘		
กิน	๒๔, ๒๗, ๗๑, ๓๔๒	หมวด ข	
กินอาหาร	๓๔๒	ขด	๓๕๘
กินอาหารกลางวัน	๓๔๒	ขน	๕๐
กินอาหารเช้า	๓๔๒	ขนง - พระ	๔๕
กิโลมกะ - พระ	๕๑	ขนจุมุก	๔๖
กัญชะ - พระ	๕๑	ขนตา	๔๖
กฐิ	๓๔๑	ขนน - พระ	๑๐๗
กฐนทล - พระ	๑๐๔	ขนพระนาลิก	๔๖
กฐิ	๓๕๘	ขนพระเนตร	๔๖
กุศล - พระ, พระราช	๑๓	ขนมชี้หนุ	๓๕๘
เกยूर	๑๐๔	ขนมครก	๓๖๑

ขนมจีน	๓๕๙	ขอนิลัย	๓๔๒
ขนมทราย	๓๕๔	ขอบตา	๔๖
ขนมสอดไส้	๓๕๔	ขอบพระเนตร	๔๖
ขนมใส่ไส้	๓๕๔	ขอประทาน	๒๔, ๓๐, ๓๓๙
ขนมรักแร้	๔๗	ขอประทานกราบทูล (ระบุพระนาม)	
ขนมหว่างคิ้ว	๔๕		๓๑๒, ๓๑๔, ๓๒๗, ๓๒๙
ขนอง – พระ	๔๙	ขอประทานพระวโรกาสเข้าเฝ้า	๒๔๑
ขนัด	๓๕๔	ขอประทานโอกาสเข้าเฝ้า	๒๔๑
ขนาน	๓๕๔	ขอฝากตัวเป็นศิษย์พระอุปฌาย์	๓๔๒
ขบวนพยุหยาตราทางชลมารค	๑๔๒	ขอประทาน	๓๓๙
ขบวนพยุหยาตราทางสถลมารค	๑๔๒	ข้อพระกร	๔๔
ขบวนราบน้อย	๑๓๗	ข้อพระบาท	๕๐
ขบวนราบใหญ่	๑๖๐, ๑๙๙	ขอพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม	๓๒๕
ขมวดผมที่เป็นกันห้อย	๔๕	ขอพระราชทาน	๓๐
ขมวดพระเกศา	๔๕	ขอพระราชทานกราบทูล (ระบุพระนาม)	
ขมวดพระศก	๔๕	ทราบบ่าพระบาท	๓๑๑, ๓๒๗
ขรัวตา	๔๔	ขอพระราชทานกราบบังคมทูล	
ขรัวยาย	๔๔		๓๑๐, ๓๒๐, ๓๒๗
ขริบผม	๖๔	ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส	๒๔๑
ขลุ่ย	๓๖๓	ขอพระราชทานพระราชวโรกาส	๒๔๑
ขวด	๓๕๔	ขอพระราชทานพระวโรกาสเข้าเฝ้า	๒๔๑
ขอ	๓๐	ข้อพระหัตถ์	๔๔
ขอนิลัย	๓๔๒	ข้อมือ	๔๔
ของกิน	๑๐๖	ข้อศอก	๔๗
ของควา	๑๐๖	ขอหรือเรียกร้องเอาได้	๓๔๓
ของถวายพระ	๓๔๐	ขอให้	๒๙
ของทำบุญ	๓๔๐	ขอให้ภิกษุทำอย่างใดอย่างหนึ่ง	๓๔๒
ของที่ทำเป็นกลัก	๓๕๔	ขอโอกาสเข้าพบ	๒๔๑
ของที่มีดไว้	๓๖๒	ขัตติยประเพณี	๑๖๓
ของที่เรียงเป็นชุดเดียวกัน	๓๕๙	ขันน้ำ	๑๐๕
ของว่าง	๑๐๖	ขันน้ำทรงมณฑปมีพานรองและมีจอกลอย	๑๐๕
ของหลวง	๑๔	ขันพระสาคร	๑๓
ของหวาน	๑๐๖	ขันสาคร	๑๓
ของจ้าว – พระแสง	๑๑๐	ขับไม้	๑๑๑
ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท		ขับลำน่านในพระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่	๑๑๑
ปกเกล้าปกกระหม่อม	๓๑, ๓๐๙, ๓๑๐	ชา	๔๙
ขอถวายพระพร	๑๔๓, ๑๔๔, ๑๔๕, ๓๓๙	ชากรรไกร	๔๗
ข้อเท้า	๕๐	ชากรรไกร	๔๗
ขอน	๓๕๔	ชาตะไกร	๔๗
ข้อนิ้วพระหัตถ์	๔๔	ขออ่อน	๔๙
ข้อนิ้วมือ	๔๔	ข้าทูลละอองธุลีพระบาท	๑๖๐

ข้าราชการฝ่ายหน้า	๑๖๘	เข้าพรรษา	๑๕๑
ข้าว	๑๐๖	เขียนหนังสือ	๕๕
ข้าวเกรียบ	๓๖๑	เขี้ยว	๔๖
ข้าวต้ม	๑๐๖	แข้ง	๕๐
ข้าวตอก – กระทบ	๑๑๑	แขน	๔๗
ข้าวตั้ง	๑๐๖	โขน	๓๖๒
ข้าวฟ่างรวง	๓๖๒	โฆลง	๓๕๘
ข้าวเม่าทอด	๓๖๒	โฆลงข้าง	๓๕๘
ข้าวรวง	๓๖๒	โฆลงทวาร	๑๖๕
ข้าวสวย	๑๐๖	ไช่	๓๕๖
ข้าวหลาม	๓๕๘	ไช่ไก่	๓๖๒
ชิปส์โท – พระ, ทรงพระ	๖๓	ไช่ปลา	๓๖๑
ชั๊กลาก	๓๕๖	ไช่เบ็ด	๓๖๒
ชี้เกลื่อน	๓๕๖		
ชี้ของสัตว์	๓๕๖	หมวด ค	
ชี้ข้าง	๖๙	คชาธาร	๑๔๗
ชี้ดิน	๓๕๖	คชาภรณ์	๑๔๒, ๑๖๕
ชี้ฝั่ง	๑๓๙	คนโทน้ำ	๑๐๕
ชี้ม้า	๖๙	คนธรรพ์	๑๔๑
ชี้แมลงวัน	๕๐	คนหรือสิ่งของที่รวมกันเป็นหมู่	๓๖๓
ชี้เรือน	๓๕๖	ครุฑ – พระ, ทรง, ทรงพระ	๔๙, ๖๕, ๒๘๖
ชี้เล็บ	๕๑	ครุฑมกล – พระ	๔๙
ขึ้นพระกลด	๗๗	ครุฑโกทร – พระ	๔๙
ขึ้นพระอุ	๑๑๑	ครองจิว	๓๔๓
ขึ้นระวาง	๑๔๒, ๑๖๘	ครองผ้า	๓๔๒
ขุน	๓๔๕	คลอดบุตร	๒๖
ขุนคลังแก้ว	๑๖๕	คลอดลูก	๖๕
เข็ด	๓๕๘	ควรมีควแล้วแต่จะทรงพระกรุณา	
เขน – พระแสง	๑๑๐	โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม	๓๐๙, ๓๑๐, ๓๑๑
เขนย – พระ	๑๐๗	ควรมีควแล้วแต่จะโปรด	๓๑๑, ๓๑๒, ๓๑๓, ๓๑๕
เขนยข้าง – พระ	๑๐๗	ความคิด	๔๒
เขนยอิง – พระ	๑๐๗	ความช่วยเหลือ	๔๓
เข็ม	๓๖๓	ความต้องการ	๔๔
เข็มขัด	๑๐๘, ๓๕๗	ความประสงค์	๔๓, ๔๔
เขฬะ – พระ	๕๑	ความปรารถนา	๔๔
เช่า	๔๙, ๗๗	ความอนุเคราะห์	๔๓
เช่าที่พระบรมม – เสด็จ	๖๙	ควาย	๓๕๘
เช่านอน	๖๙	คย	๔๗
เช่าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท	๒๘๑	คอตอ	๔๗
เช่าเฝ้าทูลละอองพระบาท	๒๘๑	คั้น	๓๕๙
เช่าพบ	๕๗, ๗๖	คั้นกระสุน	๓๕๙

คันท้อง – พระ	๑๐๘	คุณ	๓๔๗
คันทิ้ง	๓๕๙	คุณหญิง	๓๔๖, ๓๔๗
คันทัด	๓๕๙	คุณฐาน – พระ	๔๙
คัพโภทร – พระ	๔๙	คุณประเทศ – พระ	๔๙
คัมภีร์	๓๕๙	คู	๓๕๙
คัมภีร์ – พระ	๑๓๖	เครา	๔๖
คาง	๔๗	เครื่อง	๑๐๑, ๒๖๕
คาถา	๓๖๑	เครื่องกระยาสังเวย	๑๔๑
คำ	๓๕๙	เครื่องขมา	๑๑๑
คำกราบบังคมทูล	๓๑๘, ๓๒๐	เครื่องศชาภรณ์	๑๔๒
คำกลอน	๓๕๙	เครื่องคาว	๑๐๖
คำข่าว	๓๕๙	เครื่องเคียง	๓๕๔
คำขึ้นต้น	๓๐๙, ๓๖๔, ๓๖๕, ๓๖๖, ๓๖๗, ๓๖๘	เครื่องจิ้ม, เครื่องแนม	๓๕๔
คำถาม	๘๑	เครื่องต้น	๑๐๖, ๑๕๙
คำทักทาย	๘๐	เครื่องต้นคาว	๑๐๖
คำที่ใช้แก่ขุนนาง และบุคคลทั่วไป	๓๔๔	เครื่องต้นหวาน	๑๐๖
คำที่ใช้แก่พระสงฆ์	๓๓๕	เครื่องแต่งกาย	๑๐๑, ๒๖๕
คำนำพระนาม	๒๖๙, ๒๗๐	เครื่องทรงธรรมสำหรับใหญ่	๑๑๑, ๑๒๐, ๑๓๖
คำนำพระนามเจ้าฟ้า	๒๖๙	เครื่องทรงในพระราชพิธี	๑๐๑
คำนำพระนามพระมเหสี	๒๗๑	เครื่องนมัสการ	๑๑๑, ๑๑๒, ๑๓๓, ๑๓๔, ๑๓๕
คำนำพระนามพระองค์เจ้า	๒๖๙	เครื่องนมัสการกระเบณม	๑๑๑, ๑๓๔
คำประกาศ	๑๔๐	เครื่องนมัสการกระเบมุก	๑๑๑, ๑๑๔, ๑๓๕
คำปรารภ	๒๗๖	เครื่องนมัสการเครื่องแก้ว	๑๑๑, ๑๑๗, ๑๓๕
คำพูด	๗๙, ๒๗๕	เครื่องนมัสการทองทิศ	๑๑๑, ๑๑๕, ๑๓๓, ๒๖๕
คำพูดต่อเนื่อง	๗๙	เครื่องนมัสการทองน้อย	๑๑๑, ๑๑๖, ๑๑๗, ๑๓๓, ๒๖๕
คำเริ่มและคำรับ	๓๔๐	เครื่องนมัสการทองน้อย (เครื่องหงส์)	๑๓๔
คำลงท้าย	๓๐๙, ๓๖๔, ๓๖๕, ๓๖๖, ๓๖๗, ๓๖๘	เครื่องนมัสการทองน้อย (เครื่องห้า)	๑๑๖, ๑๓๓
คำวินิจฉัย	๘๑, ๘๒	เครื่องนมัสการทองน้อย (ปากกระจับ)	๑๑๖,
คำสอน	๗๙, ๘๐, ๒๗๕		๑๓๔
คำสั่ง	๗๘, ๗๙, ๒๗๔	เครื่องนมัสการทองน้อยแก้ว	๑๓๔
คำสั่งตั้งปฏิญาณ	๑๖๔	เครื่องนมัสการทองลงยารอง	๑๑๑, ๑๑๒
คำสุภาพ	๓๓๕	เครื่องนมัสการทองลงยาราชาวดี	๑๑๑, ๑๑๒, ๑๑๓
คำหมาก	๓๕๙	เครื่องนมัสการทองใหญ่	๑๑๑, ๑๑๓, ๒๖๕
คิด	๕๓	เครื่องนมัสการทำที่นั่ง	๑๑๑, ๑๑๗, ๑๓๕
คิลานภัต	๑๑๑	เครื่องนมัสการบูชา	๑๑๑, ๑๑๙, ๑๓๖
คิลานเภสัช	๓๔๑	เครื่องนมัสการพานทองสองชั้น	๑๑๑, ๑๑๒, ๑๑๔
คิ้ว	๔๕	เครื่องนุ่งห่ม (สบง จีวร สังฆาฏ)	๓๓๔
คิริฐิ – พระ	๕๒	เครื่องบังหรือเครื่องกัน	๓๕๙
คุกเข้า	๗๗	เครื่องบิน – ที่นั่ง, พระที่นั่ง	๒๖๓
คุกพระชงฆ์	๗๗	เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์	๒๑๕
คุกพระชานุ	๗๗		

เครื่องประโคม	๑๓๖	คล้ายวันเกิด	๒๔๐
เครื่องประโคมแดรกับมโหระทึก	๑๓๗	งานพระราชพิธี	๑๑๑
เครื่องประโคมสังข์ แตร กลองชนะ	๑๓๗	ง้าว	๑๑๐
เครื่องประดับจอนหู	๑๐๔	ง้าว – พระแสง	๑๑๐
เครื่องประทีนผิว	๑๐๔	เงา	๕๐
เครื่องปูลองนั่ง	๓๔๑	เงิน	๓๖๐
เครื่องพระสำอาง	๑๓, ๑๐๔	เงินตรา	๓๔๐
เครื่องพระสำอาง – ทรง	๖๔	เงินท่ายที่นั่ง,เงินท่ายพระที่นั่ง	๑๐๗
เครื่องพระสุคนธ์	๑๐๔		
เครื่องยศ	๑๖๙	หมวด จ	
เครื่องรองรับชั้นหรือกระโถน	๑๐๕	จกมลธรรมาสน์	๑๒๙, ๑๓๗
เครื่องราชกกุธภัณฑ์	๑๕๗, ๑๕๙, ๒๑๕, ๒๑๖, ๒๖๕	จดหมาย	๑๕,๘๖, ๒๗๗,
		จดบัญชี	๓๔๐
เครื่องราชสักการะ	๑๔๔, ๑๕๒	จดบัญชีไทยธรรม	๑๓๔
เครื่องราชอิสริยาภรณ์	๑๐๖, ๑๔๙, ๒๒๔	จมีน	๓๔๕
เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์ รามธิบดี	๑๖๔, ๑๗๔	จมูก	๔๖
เครื่องราชูปโภค	๑๕๙, ๒๒๕, ๒๖๕	จร – พระราชพิธี	๑๕๖
เครื่องวาง	๑๐๖	จรตพระกรรบิดกรรไตร	๖๔
เครื่องสวมคอ	๑๐๔	จอกหมาก	๑๐๕
เครื่องสวมหัว	๑๐๔	จอมพล	๓๔๗
เครื่องสำอาง	๑๐๔	จอมมารดา	๔๓
เครื่องเสวย	๑๐๖	จะงอยป่า	๔๗
เครื่องหวาน	๑๐๖	จักรแก้ว	๑๖๕
เครื่องหอม	๑๐๔	จักรวรรดิวัตร	๑๕๔
เครื่องห้า	๑๓๓	จักรู – พระ	๔๕
เคียง	๖๒	จิ้งห้น	๓๔๑
แคะพระกรรณ	๑๐๙	จัน	๓๕๙
แคะพระทนต์	๑๐๙	จันมะพร้าว	๓๕๙
โค	๓๕๔	จันหมาก	๓๕๙
โคขนขา	๔๙	จับ	๓๕๙
โคนลิน	๔๗	จำ	๓๔๕
โคปผะ – พระ	๕๐	จาก	๓๖๐
โคม	๓๖๐	จาทุมหาราช – ท้าว	๑๔๑
โคลง	๓๖๑	จานเครื่องต้น	๑๐๕
โคล	๕๑	จานอาหาร	๑๐๕
		จาม – ทรง	๖๗
		จามร	๒๑๒
หมวด ง		จารึกนามช่างสำคัญ – พิธี	๑๖๕
งาช้าง	๓๕๔	จารึกพระสุพรรณบัฏ – พระราชพิธี	๑๕๔
งาน	๓๕๙	จำวัด	๓๔๒
งานบำเพ็ญกุศลเนื่องในโอกาสวัน		จิตรจุล, จิตรจุล	๓๕๔

จีบ	๓๕๙	ฉลองพระเนตร	๑๓, ๑๐๙
จุก	๓๕๙	ฉลองพระบาท	๑๐๒
จุกหรือมวยผม	๔๕	ฉลองพระหัตถ์	๑๐๒, ๑๑๐
จุกทามณี – พระ	๑๐๔	ฉลองพระหัตถ์ซ้อน	๑๐๕
จุกทามาต – พระ	๔๕	ฉลองพระหัตถ์ตะเกียบ	๑๐๕
จุก – ทรง	๑๕๙	ฉลองพระหัตถ์มีด	๑๐๕
จุกพลุ	๓๖๑	ฉลองพระหัตถ์ล้อม	๑๐๕
จุกไร – พระ	๔๕	ฉลององค์, ฉลองพระองค์	๑๐๑
จุกจอมเกล้า – เครื่องราชอิสริยาภรณ์	๑๔๙	ฉลองพระองค์ครุย	๑๐๑
จุกพาสติก	๑๖๕	ฉลองพระองค์เครื่องต้น	๑๐๑
จุกจุกะ – พระ	๔๔	ฉลองสิริราชสมบัติ – พระราชพิธี	๑๖๓
เจ็ดประการ, เจ็ดอย่าง	๓๕๔	ฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี	
เจดีย์ – พระ	๓๖๓	– พระราชพิธี	๑๕๖, ๑๖๓
เจ็บ	๒๔	ฉวี – พระ	๕๐
เจ็บป่วย	๓๔๒	ฉัตร	๒๑๙
เจริญเกศา	๖๔	ฉัตรกำมะลอ	๑๙๙, ๒๒๑
เจริญชันษา	๖๕	ฉัตรขาว	๒๒๑
เจริญพร	๓๔๐	ฉัตรขาวลายทอง	๑๙๙, ๒๒๑
เจริญพระเกศา	๖๔	ฉัตรคันธาร	๑๙๙
เจริญพระชนมพรรษา – ทรง	๖๔	ฉัตรเครื่อง	๒๒๓
เจริญพระชนมายุ – ทรง	๖๔	ฉัตรเครื่องสูงวังหน้า	๒๒๓
เจริญพระชันษา – ทรง	๖๔	ฉัตรชัย – พระ	๒๐๒
เจริญพระพุทธรูป	๑๔๗, ๑๕๔, ๑๕๙	ฉัตรตาด	๒๒๑
เจ้าขรัว	๔๔	ฉัตรตาดขาว	๒๒๑
เจ้าครอก	๔๔	ฉัตรตาดเหลือง	๒๒๑
เจ้าคุณจอมมารดา	๔๓, ๒๗๓	ฉัตรเบญจา	๒๐๗, ๒๒๓, ๒๖๖
เจ้าจอม	๔๓, ๒๗๓	ฉัตรมงคล – พระราชพิธี	๑๔๑, ๑๔๙
เจ้าจอมมารดา	๔๓, ๒๗๓	ฉัตรราชวัติ	๒๑๔, ๒๒๔
เจ้าจอมอยู่งาน	๔๓	ฉัตรโหมดขาว	๒๐๐, ๒๒๑
เจ้าดารารัศมี – พระราชชายา	๒๗๓	ฉัตรโหมดเงิน	๒๒๒
เจ้าประคุณ, เจ้าพระคุณ	๓๓๗	ฉัตรโหมดทอง	๒๒๒
เจ้าพระยา	๓๔๕	ฉัตรโหมดเหลือง	๒๒๑
เจ้าหมื่น	๓๔๕	ฉันท	๓๔๒
เจ้าอาวาส	๓๔๑	ฉันทเข้า	๓๔๒
เจิม – ทรง	๑๓๙	ฉันทดุขยีสั่งเวยกกลมข้าง	๑๖๕
แจว	๓๖๓	ฉันทเพล (ภาษาปาก)	๓๔๒
ใจหาย	๖๔	ฉันทจันทัน, ฉันทภัตตาหาร	๓๔๒
		ฉันทจันทันเพล, ฉันทภัตตาหารเพล	๓๔๒
หมวด ฉ		ฉาก	๓๕๙
ฉับ	๓๕๙	ฉาย – พระ	๑๐๔
ฉลองไต่	๑๑๐	ฉายา – พระ	๕๐

ฉายา	๓๔๐	ข้างเฟือก	๑๖๕
ฉายาลักษณ์ – พระ, พระบรม, พระบวร	๑๓, ๒๔๒	ข้างพลายมิ่งสั่น	๓๕๔
เฉพาพระพักตร์	๑๖๔	ข้างสำคัญ	๑๔๒, ๑๖๔
เฉลิมฉลองสมโภช	๑๕๖	ข้างสึด	๓๕๔
เฉลิมพระชนมพรรษา – พระราชพิธี	๑๕๒	ข้างหลวง	๑๖๔
เฉลิมพระราชมณเฑียร – พระราชพิธี	๑๕๓	ขามชำระพระหัตถ์	๑๐๕
โฉนด	๓๕๙	ขามล้างมือ	๑๐๕
หมวด ข		ขึ้น	๓๕๙
ชนก – พระ, พระบรมมหา	๓๗	ขึ้นเนื้อ	๓๕๙
ชนก – สมเด็จพระบรมราช	๓๗	ขึ้นผ้า	๓๕๙
ชนก – สมเด็จพระปฐมบรมมหา	๓๔	ชิมอาหาร	๗๑
ชนกนาถ – สมเด็จพระบรม	๓๗	ชีวหา – พระ	๔๗
ชนกาธิบตี – สมเด็จพระบรม	๓๗	ชีพจร	๕๒
ชนกาธิราช – สมเด็จพระบรม	๓๗	ชื้อ	๔๕
ชนนี – พระ, พระราช, พระบรมราช	๑๒, ๓๗	ชื้อตัว	๒๐, ๓๔๗
ชนนี – สมเด็จพระบรมราช	๓๗	ชื้อที่พระอุปัชฌาย์ตั้งให้เป็นภาษาบาลี	
ชนนีพันปีหลวง – สมเด็จพระบรมราช	๓๗	เมื่ออุปสมบท	๓๔๐
ชมรม	๑๕๖	ชุด	๓๕๙
ช่อ	๓๕๙	ชุดเครื่องนํ้าร้อนนํ้าเย็น	๑๐๕
ช่อดอกไม้จันทร์	๑๑๑	ชุดสลาย – พระที่นั่ง	๒๔๓
ช่องจุก	๔๖	เช็ดพระหัตถ์	๑๐๙
ช่องพระกรรณ	๔๗	เชษฐาธิบตี – สมเด็จพระบรม	๓๙
ช่องพระนาสา, ช่องพระนาสิก	๔๖	เชษฐาธิราช – สมเด็จพระบรม	๓๙
ช่องพระโสด	๔๗	เชิญ	๗๗, ๓๔๒
ช่องหู	๔๗	เชิญเครื่อง	๗๒, ๗๗
ช่องผม	๔๕	เชิญไป	๗๗
ช้อน	๑๐๕	เชิญเสด็จ	๗๗
ชอบ	๒๔, ๕๔	เขือก	๓๕๙
ชันษา	๔๗	เขือกขด	๓๕๔
ชัย – เรือพระที่นั่ง	๒๖๒	เขือกเข็ด	๓๕๔
ชัยมงคลคาถา	๑๖๕	หมวด ข	
ชัลลุกะ, ชัลลุกา	๓๕๔	ชอ	๓๖๐
ข้าง	๓๕๙	ชอง	๓๖๐
ข้างแก้ว	๑๖๕	ชอสามสาย	๑๖๕
ข้างตัน – พระยา, นางพระยา	๑๖๕	ชีก้าร์	๑๐๙
ข้าง – ทรง	๖๙	ชี่	๓๖๐
ข้างที่ขึ้นระวาง	๓๕๙	ชี่กรง	๓๖๐
ข้างนรการ	๓๕๔	ชี่โครง	๔๙, ๓๖๐
ข้างบ้าน	๓๕๙	ชุง	๓๖๒
ข้างป่า	๓๕๙	ชูปพระองค์	๖๕

หมวด ญ

ญัตติ

๓๔๐

หมวด ฎ

ฎีกา

๓๔๑

หมวด ด

ดนตรี

๓๖๓

ดวง

๓๖๐

ดวงแก้ว (มณี)

๑๖๕

ดวงชาตา

๕๘

ดวงตรา

๓๖๐

ดวงตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์

๑๑๐

ดวงตา

๔๕

ดวงพระชาตา

๕๘

ดวงพระเนตรดำ

๕๕

ดวงพระบรมราชสมภพ

๕๘

ดวงพระราชสมภพ

๕๘

ดวงไฟ

๓๖๐

ดวงหน้า

๔๗

ดอก

๓๖๐

ดอกขจร

๓๕๔

ดอกซีเหล็ก

๓๕๔

ดอกช่อนกลิ้ง

๓๕๔

ดอกช่อนชู

๓๕๔

ดอกถันวีฬาร์

๓๕๔

ดอกทอดยอด

๓๕๔

ดอกนมแมว

๓๕๔

ดอกผักตบ

๓๕๔

ดอกผักบุ้ง

๓๕๔

ดอกมณฑาขาว

๓๕๔

ดอกมะม่วง

๓๕๙

ดอกไม้

๓๖๐

ดอกไม้จันทร์

๑๐๗

ดอกไม้ไฟ

๓๖๐

ดอกยี่หุบ

๓๕๔

ดอกลิ้นทม

๓๕๗

ดอกสลิด

๓๕๔

ดอกสามหาว

๓๕๔

ดอกเหล็ก

๓๕๔

ด้าม

๓๖๐

ด้ายกลุ่ม

๓๕๔

ด้ายเช็ด

๓๕๘

ดาว

๓๖๐

ดำเนิน - ทรง, ทรงพระ

๕๙

ด้าร์ส - พระ, พระราช

๒๔, ๗๔, ๗๕, ๒๗๕

ด้าร์สลั่ง - มีพระ, มีพระราช

๒๗, ๒๗๔

ด้าร์สลั่ง - พระ, พระราช

๒๗๔, ๒๗๕

ด้าร์ - ทรงพระ, มีพระ, ทรงพระราช,

มีพระราช

๕๓, ๕๔

ด้าร์ - พระ, พระราช

๘๒

ดิฉั่น, ดิฉั่น (หญิง)

๓๓๗

ดินสอ

๓๖๐

ดี

๕๑

ดีม

๓๔๒

ดุ้น

๓๖๐

ดุสิตมหาปราสาท - พระที่นั่ง

๒๔๑

ดู

๒๔, ๖๐

เด็กชาย

๓๔๕

เด็กหญิง

๓๔๕

เดชะพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม

๓๒๕

เดชานุภาพ - พระ, พระบรม

๑๒

เดิน

๕๙

เดินทาง

๕๗, ๕๘

เดินเทียน

๑๓๗

หมวด ต

ตักใจ

๖๘

ตักพระทัย

๖๘

ตักลูก

๓๕๕

ตัน

๓๖๐

ตัน

๓๖๐

ตันขา

๔๙

ตันจะเกรง

๓๕๕

ตันด้าแย

๓๕๕

ตันพระชีวหา

๔๗

ตันพระหนู

๔๗

ตันพุดอ

๓๕๕

ตันไม้

๓๖๐

ตันลิ้น

๔๗

ตันหนามรอบข้อ

๓๕๕

ตันเหวี่ยงปลาหมอ

๓๕๕

ตันอเนกคุณ

๓๕๕

ตรัส

๒๔, ๕๓, ๒๗๕

ตรัสถาม	๕๓	เต้ากรวดน้ำ	๑๐๕
ตรัสทักทาย	๕๓	เต้านม	๔๘
ตรัสปรารภ	๒๗๖	เตียง	๑๐๗
ตราส่วนพระองค์ของพระราชวงศ์	๑๑๐	เตียงนอน	๑๐๗
ตริยมปวายและตรีปวาย – พระราชพิธี	๑๕๕	แต่งงาน	๑๔๙, ๒๙๐
ตรุษ	๑๔๗	แต่งตัว	๖๙
ตลับ	๓๖๐	แต่งเพลง	๕๕
ตลับประดับเพชร	๑๐๙	แต่งหนังสือ	๕๕
ตลับยอดมณฑป	๑๐๙	แต่งองค์, แต่งพระองค์	๖๙
ตลับยาเส้น	๓๖๐	เตร	๑๒๑
ตลับสีผึ้ง	๓๖๐	เตรงอน	๑๒๑
ต้องการ	๕๔	เตรฝรั่ง	๑๒๑
ต้องพระประสงค์, ต้องพระราชประสงค์	๕๔	โต๊ะข้างพระที่	๑๐๗
ต้องพระราชอาณา	๗๗	โต๊ะเขียนหนังสือ	๑๐๗
ต้อมน้ำตา	๘๖	โต๊ะทรงพระอักษร	๑๐๗
ต้อมพระเนตร	๘๖	โต๊ะทองคำสำหรับตั้งสำหรับคาวหวาน	๑๐๕
ตะกั่ว	๓๖๐	โต๊ะเล็กข้างเตียงนอน	๑๐๗
ตะเกียง	๓๖๐	โต๊ะเสวย	๑๐๕
ตะเกียบ	๑๐๕	โต๊ะหมู่	๓๖๓
ตะโพก	๔๙	โต๊ะอาหาร	๑๐๕
ตัก	๔๙	ใต้ฝ่าพระบาท	๓๑๑
ตักบาตร	๖๐	ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท	๓๐๙, ๓๑๐
ตั้งเครื่อง	๗๒	ใต้ฝ่าละอองพระบาท	๓๑๑
ตัดจุก – พระราชพิธี	๑๑๑	ไต่	๕๐
ตัดผม	๖๘	ไทร	๓๖๐
ตับ	๕๐	ไทรจิวร	๓๔๐
ตับ	๓๖๐	ไทรทวาร	๑๖๓
ตา	๓๕, ๓๖		
ตาขาว	๔๕	หมวด ๓	
ต่างหู	๑๐๔	ถนน	๓๖๓
ตาดำ	๔๕	ถ้วยชามเครื่องต้น	๑๐๕
ตาดุ่ม	๕๐	ถ้วยน้ำ	๑๐๕
ตาทวด	๓๔	ถ้วยพระสุธารส	๑๐๕
ตาย ๒๗, ๒๘, ๗๒, ๗๓, ๒๔๕, ๒๔๖, ๓๔๒, ๓๕๐, ๓๕๑		ถวาย	๒๙, ๗๔
ตำหนัก	๒๓๗, ๒๔๓	ถวายบังคม	๗๖
ตำหนัก – พระ	๒๓๘	ถวายพระพร	๑๓๗
ตึก	๓๖๓	ถวายพระกลด	๗๗
ตึ่นนอน	๗๐	ถวายพระพร, ถวายพระพรชัยมงคล	
ตึ่นบรรทม, ตึ่นพระบรรทม	๗๐		๒๙, ๗๔, ๑๕๓, ๓๔๐
ตุ้มพระกรรณ	๑๓, ๑๐๔	ถวายพระพรลา	๑๓๔, ๓๔๓
เต้า	๓๕๔	ถวายพระกุศล	๒๙, ๗๔

ถวายพระราชกุศล	๒๙, ๗๔	ทรงครุฑ, ทรงพระภรรค์	๖๕
ถวายศีล	๑๓๗	ทรงเครื่อง	๖๔
ถวายอดิเรก	๑๓๔, ๓๔๔	ทรงเครื่องพระลำอาง	๖๔
ถวายอนุโมทนา	๑๓๔	ทรงจาม	๖๗
ถวายอยู่งานพัด	๗๗	ทรงเจริญพระชนมพรรษา	๖๔
ถวายอยู่งานนวด	๗๗	ทรงเจริญพระชนมายุ	๖๔
ถวายอยู่งานพระแล้	๗๗	ทรงเจริญพระชันษา	๖๔
ถั่วงอก	๓๕๕	ทรงช้าง	๖๙
ถั่วเพาะ	๓๕๕	ทรงแต่ง	๕๕
ถาดเครื่องน้ำร้อนน้ำเย็น	๑๐๕	ทรงธรรม	๖๐, ๑๓๔
ถาดพระสุธารส	๑๐๕	ทรงธรรมลำรับใหญ่ – เครื่อง	๑๑๑, ๑๓๖
ถาดสรงพระพักตร์	๑๐๔	ทรงนวม	๑๕๖
ถาน	๓๔๓	ทรงบาตร	๖๐
ถาม	๕๓	ทรงบำเพ็ญกุศล, ทรงบำเพ็ญพระกุศล,	
ถ้ายมูล	๓๕๕	ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล	๑๓๔, ๑๓๙
ถึงแก่พิราลัย	๓๕๐	ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล – พระราชพิธี	๑๔๒
ถึงแก่มรณภาพ, ถึงมรณภาพ	๓๔๒	ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเสมอด้วยรัชกาลใด	
ถึงชีพิตักษัย	๗๓, ๒๘๖	รัชกาลหนึ่ง – พระราชพิธี	๑๖๒
ถึงชีพิตักษัย	๗๓, ๒๘๖	ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม	๑๓๔
ถือ	๗๗	ทรงพระเครื่องใหญ่	๖๔
ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา		ทรงพระเจริญ	๖๕
(ศรีสังข์-ปานกาล) – พระราชพิธี	๑๖๓	ทรงพระดำเนิน	๕๙
ถือศีล	๖๐	ทรงพระบรรทม	๖๙
อุ้งเท้า, อุ้งพระบาท	๑๐๒	ทรงพระประชวร	๖๕
อุ้งมือ, อุ้งพระหัตถ์	๑๐๒	ทรงพระปิ่นาสะ	๖๗
อุกลงโทษ	๗๗	ทรงพระพิโรธ	๖๒
เกลี้ยงศก	๑๔๗	ทรงพระราชสมภพ	๗๐
เจ้ากระตูก	๕๑	ทรงพระราชอนุสรณ์ค่านึงถึง, จำฟังถึง	๕๖
เถาตุตหมุดตอหมา	๓๕๕	ทรงพระวาทะ	๖๗
เถาวัลย์	๓๖๐	ทรงพระสรวล, ทรงสรวล	๖๑
เถาหมามุย	๓๕๕	ทรงสำราญ, ทรงพระสำราญ	๖๓
เถาหัวลิง	๓๕๕	ทรงพระสุคนธ์	๖๔
แถบ	๓๖๐	ทรงพระสุบิน, ทรงพระสุบินนิมิต	๖๒
แถว	๓๖๐	ทรงพระสุหร่าย	๑๓๙
โถเจิม	๑๒๔	ทรงพระลำอาง	๖๔
		ทรงพระอักษร	๕๕
หมวด ท		ทรงพระอาเจียน	๖๖
ทนต์ – พระ, พระบรม	๔๖	ทรงพักพระอิริยาบถ, ทรงพักพระ	
ทรงเกี่ยว	๑๕๖	ราชอิริยาบถ	๖๔
ทรงกรวดน้ำ	๑๓๔	ทรงพี	๖๕
ทรงคม	๗๖	ทรงม้า	๖๙

ทรงยืน	๖๙	ท่อน	๓๖๐
ทรงศีล	๖๐	ท่อน้ำตา	๔๖
ทรงสดับพระธรรมเทศนา	๖๐	ทะเลาย	๓๖๐
ทรงสบาย	๖๓	ทักทาย	๕๓
ทรงสะพัก	๑๐๒	ทักษิณราชนิเวศน์	๒๔๐
ทรงสักการะ	๑๑๒, ๑๓๓	ทักษิณานุปทาน – การพระราชกุศล	๑๓๙, ๑๔๙
ทรงสำราญ	๖๓	ทักษิณาวัญ – พระมหาสังข์	๑๒๕
ทรงสำราญพระทัย, ทรง สำราญพระราชหฤทัย	๖๓	ทันตมังสะ, ทันตมังสา – พระ	๔๖
ทรงสำราญพระอิริยาบถ, ทรงสำราญ พระราชอิริยาบถ	๖๓	ทาเครื่องหอม, ทาแป้ง, ทากระแจะ, แต่งหน้า	๖๔
ทรงหลังทักษิณโณทก	๑๓๔	ทาฐะ – พระ	๔๖
ทรงโอ	๖๖	ทาฐิกะ – พระ	๔๖
ทรยศ	๑๖๔	ท่าน	๓๓๙
ทรัพย์ – พระราช	๑๓	ท่านเจ้าคุณ (ภาษาปาก)	๓๓๔
ทราบเกล้าทราบกระหม่อมว่า	๓๒๕	ท่านเจ้าประคุณ (ภาษาปาก)	๓๓๔
ทราบฝ่าพระบาท	๖๐	ท่านผู้หญิง	๓๔๖
ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท	๕๙	ท่านพระครู	๓๓๔
ทราบฝ่าละอองพระบาท	๕๙	ท้ายที่นั่ง – เครื่องนมัสการ	๑๑๗, ๑๓๕
ทวน	๑๑๐	ท้ายทอย	๔๕
ทวน – พระแสง	๑๑๐	ท้าว	๓๔๗
ทวยเทพถวายกร – เรือพระที่นั่ง	๒๖๒	ท้าวจาคมหาราช	๑๔๑
ทวิธาภิเษก – พระราชพิธี	๑๕๖, ๑๖๒	ทำความเคารพ	๗๖
ทศพิธราชธรรม	๑๕๔	ทำน้ำอภิเษก – พระราชพิธี	๑๕๔
ท้อง	๔๙, ๒๕๖	ทำบุญ	๖๐
ทอง, ทองคำ	๓๖๐	ทำวัตรคำ	๓๔๓
ทองกวาว	๓๕๕	ทำวัตรเช้า	๓๔๓
ทองตันแซน	๑๐๔	ทำวัตรเย็น	๓๔๓
ทองทิศ – เครื่องนมัสการ	๑๑๑, ๒๖๕	ทิวงคต	๒๔, ๗๒, ๒๕๖
ทองน้อย – เครื่องนมัสการ	๑๑๑, ๑๓๓, ๒๖๕	ที่ดิน	๓๖๒
ทองน้อยแก้ว – เครื่องนมัสการ	๑๑๑	ที่นอน	๑๐๗
ทองแผ่ลวด	๒๐๔, ๒๐๕, ๒๑๑, ๒๒๐, ๒๒๓	ที่นั่ง	๓๔๑
ทองพระกร	๑๓, ๑๐๔	ที่นั่งทับ	๔๙
ทองพระบาท	๑๐๔	ที่นั่ง, ที่นอน, ที่อยู่	๓๔๑
ทองลงยารอง – เครื่องนมัสการ	๑๑๒	ที่พระสุธารส	๑๐๕
ทองลงยาราชาวดี – เครื่องนมัสการ	๑๑๒, ๑๑๓	ที่สรองพระพักตร์	๑๐๔
ทองหลาง	๓๕๕	ที่สำหรับนั่งแสดงธรรม	๓๔๑
ทองใหญ่ – เครื่องนมัสการ	๑๑๓	ที่อยู่อาศัย	๑๔๑, ๓๔๑
ทอดเครื่อง	๗๑	ทูล	๗๓
ทอดเครื่องเสวย	๗๑	ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย	๗๓
ทอดพระเนตร	๒๔, ๖๐	ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย(ของเล็ก)	

- ขอพระราชทาน	๒๙	นามที่ปลูกดไว้	๑๐๗
ทูลลา	๗๕	นวัตคหายุสมธัมม์	๑๕๔
เท	๓๕๔	น้อง	๕๐
เทพदानพเคราะห์	๑๕๔	น้องของพ่อ	๓๗, ๓๘
เทวพลี	๑๕๖	น้องชาย	๓๙
เทวรูป	๓๖๓	น้องนางเธอ - พระเจ้า	๔๐
เทวี - พระอัครราช	๑๓	น้องยาเธอ - พระเจ้า	๓๙, ๒๖๙
เทศกาลเข้าพรรษา	๑๕๑	น้องสาว	๔๐
เทศน์, เทศนา	๓๔๓	นอน, นอนหลับ	๒๔, ๖๖, ๓๔๒
เท้า	๕๐	น้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวาย (ของใหญ่)	๒๙, ๗๔
เทียน	๑๑๑, ๑๑๒, ๑๔๗	น้อมเกล้าฯ ถวายช้างสำคัญ - พิธี	๑๖๕
เทียนเข้าพรรษา	๑๕๐	นั่ง	๖๙
เทียนที่ครอบฝาพระกริ่ง	๑๓๙	นัด	๓๖๑
เทียนเท่าพระองค์	๑๓๙	น้ำ	๓๔
เทียนบูชาเทพदानพเคราะห์	๑๓๙	นาคา	๑๔๑
เทียนปาฏิโมกข์	๑๓๙	นาง	๓๔๕
เทียนพระมหามงคล	๑๓๙	นางแก้ว	๓๕๕
เทียนแพ	๓๖๒	นางแก้ว	๑๖๕
เทียนมงคล	๑๓๙	นางเล็ง	๓๕๕
เทียบเครื่อง	๗๑	นางสาว	๓๔๕
แท่ง	๓๖๐	นางเห็น	๓๕๕
แทงน้ำ	๑๖๔	นามาภิไธย - พระ, พระบรม, พระบวร	๔๕, ๒๙๐
แท่นเบญจบาท	๑๔๐	นาย	๓๔๕
โทรเลข	๒๗๔	นารายณ์ทรงสุบรรณรัชกาลที่ ๙ - เรือพระที่นั่ง	๒๖๓
โทษที่เกิดจากการละเมิดสิกขาบท	๓๔๑	นารายณ์หัตถ์	๑๑๐
ไทยทาน	๓๔๐	นาลิวัน	๑๕๖
ไทยธรรม	๓๔๐	น้ำสะอาด	๓๔
หมวด ธิ		นาฬิกา	๓๖๒
ธรรมาสน์ศิลา	๑๓๙	น้ำจันทน์	๑๐๖
ธารพระกร	๑๑๐	น้ำข้างต้นอาบน้ํา - พิธี	๑๖๖
ธารพระกรชัยพฤกษ์	๑๙๐, ๒๑๖	น้ำดี	๕๑
ธำมรงค์	๑๐๔	น้ำตา	๔๖
ธิดา	๔๑	น้ำตาลปีก	๓๖๑
ธูปไม้ระกำ	๑๑๒, ๑๓๓, ๑๓๔, ๑๓๕, ๑๓๖	น้ำที่คั้นจากผลไม้	๓๔๑
ธูปหาง	๑๓๔	น้ำเทพมนตร์	๑๕๙
หมวด น		นํ้านม	๔๔
นชา	๔๔	น้ำในไซ้อ	๕๑
นพปฎลมหาเศวตฉัตร	๒๑๙	น้ำปรุง	๑๐๔
นมัสการ	๓๔๒	น้ำไป	๗๗
นวด	๗๗	น้ำพระเนตร	๔๖
		น้ำพระพุทธรณ์	๑๔๕

น้ำมูก	๕๑	บอก	๓๐, ๗๓, ๒๔๓
น้ำลาย	๕๑	บังคนเบา	๕๒
น้ำหนอง	๕๑	บังคนหนัก	๕๒
น้ำหอม	๑๐๘	บังคม	๑๑
น้ำเหลือง	๕๑	บังแทรก	๒๑๑
น้ำอบ	๑๐๘	บังสุกุล	๗๓
น้ำอภิเษก	๑๕๘	บังสุรย์	๒๑๓
นิตยภัต	๑๘๐	บัญญัติ – พระ	๒๔๔
นิพนธ์ – ทรง, ทรงพระ, ทรงพระราช	๕๕	บัญชา – พระ, พระราช	๗๘, ๒๗๕
นิพนธ์ – พระ, พระราช	๘๘	บัญชา – มีพระ, มีพระราช	๒๓๗
นิมนต์	๓๔๒	บัญชา – พระ, พระราช	๗๘, ๒๗๔
นิมิตชาย	๔๙	บัญชา – มีพระ, มีพระราช	๒๖, ๒๓๗
นิมิตหญิง	๔๙	บันไดแก้ว	๑๘๐
นิ้วกลาง	๘๘	บันพระองค์	๘๙
นิ้วก้อย	๘๘	บำ	๘๗
นิ้วชี้	๘๘	บางซีไฟน์	๓๕๕
นิ้วเท้า	๕๐	บางซีหน	๓๕๕
นิ้วนาง	๘๘	บางนางร้า	๓๕๕
นิ้วพระบาท	๕๐	บางอีร้า	๓๕๕
นิ้วพระหัตถ์	๘๘	บาท	๓๖๑
นิ้วมือ	๘๘	บาน	๓๖๑
นิ้วหัวแม่มือ	๘๘	บ้าน	๓๖๓
นิเวศน์ – พระ, พระราช	๒๔๐	บายศรี	๑๕๘
นุ่งห่ม	๓๔๒	บำเพ็ญกุศล – ทรง	๖๐
หมวด บ		บำเพ็ญพระกุศล – ทรง	๖๐
บท	๓๖๑	บำเพ็ญพระราชกุศล – ทรง	๖๐
บทพิตร	๓๓๘	บำเพ็ญพระราชกุศลเสมอด้วย	
บทพิตรพระราชสมภารเจ้า – สมเด็จพระ	๒๓, ๑๘๘	รัชกาลใดรัชกาลหนึ่ง – พระราชพิธี	๑๖๒
บทพิตรพระราชสมภาร – สมเด็จพระ	๑๘๕	บำเพ็ญพระราชกุศล – พระราชพิธี	๑๖๒
บรมบทพิตร	๓๒๘	บิดา – สมเด็จพระบรมราช	๓๗
บรมราชาภิเษก – พระราชพิธี	๑๕๗	บุหรี	๓๖๐, ๓๖๒
บรมวงศานุวงศ์ – พระ	๘๘	บุรพการี, บุรพการี – พระบรมราช,	
บรรจถรณ์ – พระราช	๑๐๗	สมเด็จพระบรมราช	๑๘๙
บรรทม – ทรงพระ	๗๐	เบญจครรภ – พระเต้า	๑๒๙, ๑๘๐
บรรพชา	๓๔๒	เบญจราชกกุธภัณฑ์	๑๘๗, ๒๑๕
บรรพบุรุษ	๓๔	เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภช	๑๖๖
บรรพบุรุษ – พระบรมมรรค	๓๔	ใบตองที่ม้วนพับไว้เป็นแหวน	๓๖๓
บวชเป็นภิกษุ	๓๔๒	ใบพลูที่ซ้อนกัน	๓๖๒
บวชเป็นสามเณร	๓๔๒	ใบมะตูม	๑๒๖
บัวพระโอรส	๑๐๕	ใบหู	๘๗

หมวด ป

ปฏิสันถาร	๕๓	ปราสาท	๒๔๑
ปฐมเทศนา	๑๕๑	ปราสาท – พระมหา	๑๓
ปนัดดา – พระ	๔๒	ปลงคิ้ว	๓๔๒
ปโยธร – พระ	๔๔	ปลงผม	๓๔๒
ปรนนิบัติ	๗๗	ปลงเกศา, ปลงพระเกศา, ปลงเส้นพระเจ้า	๖๔
ปรมาภิไธย – พระ	๔๕	ปลงหมวด	๓๔๒
ประกาศเทวดา	๑๔๐	ปลงอาบัติ	๓๔๔
ประกาศพระราชพิธี	๑๔๑	ปลาช่อน	๓๕๕
ประกาศสังเวทเทวดา	๑๔๑	ปลาใบไม้	๓๕๕
ประเคน	๓๔๔	ปลาแม่จระ	๓๕๕
ประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม – ทรง	๑๓๔	ปลายแขน	๔๔
ประชวร ทรงพระ	๑๓, ๒๔, ๖๕	ปลายาว	๓๕๕
ประชวรพระยอด	๖๖	ปลาร้า	๓๕๕
ประชวรพระวาโย	๖๖	ปลาลิ้นสุนัข	๓๕๕
ประชวรพระโคดม	๖๖	ปลาลิ้นหมา	๓๕๕
ประตุ	๓๖๑	ปลาสด	๓๕๕
ประตุ (ของพระที่นั่ง และพระตำหนัก)	๒๔๔	ปลาหาง	๓๕๕
ประทม	๒๔	ปลาหางสด	๓๕๕
ประทักษิณ	๑๓๗	ปลาหางแห้ง	๓๕๕
ประทับ	๒๔	ปลาไหล	๓๕๕
ประทับพักพระอิริยาบถ, ประทับพัก พระราชอิริยาบถ	๖๔	ปลิง	๓๕๔
ประทับแรม – เสด็จไป, เสด็จไป	๕๔	ปลีกล้วย	๓๕๖
ประทาน	๕๖	ป่วย	๑๓, ๒๔, ๖๕
ประเทศราช	๑๖๓	ป่วยเป็นลม	๖๖
ประเพณีวัง	๑๔๑	ปวารณา	๓๔๓
ประสงค์ – พระ, พระราช, มีพระ, มีพระราช, ต้องพระ, ต้องพระราช	๕๔, ๘๓	ปอด	๕๐
ประสูติ	๒๖, ๗๑, ๒๗๙	ปักหลักทองขวาง	๒๐๔, ๒๐๕, ๒๐๖
ประสูติกาล, ประสูติการ – มีพระ	๖๕	ปัจจัย	๓๔๐
ปรับอาบัติ	๓๔๔	ปิดแล้	๗๗
ปรารถนา	๕๔	ปั้น, ปั้นขงน้ำชา	๓๖๑
ปรารถนา – ทรง, ทรงพระราช, พระ, พระราช, มีพระราช	๕๔	บิณฑก – สมเด็จพระบรม	๓๔
ปรารภ	๒๗๖	บิณฑกอบดี – สมเด็จพระบรม	๓๔
ปรารภ – ทรง, พระราช, ทรงพระราช		บิณฑกอิราช – สมเด็จพระบรม	๓๔
กระแสพระราช	๑๓, ๒๗๖	บิณฑก – พระ, สมเด็จพระ, สมเด็จพระบรม, สมเด็จพระบรมราช	๓๕, ๓๖
ปรารภ – พระ, พระราช	๑๓	บิณฑกเธอ – สมเด็จพระเจ้าบรม	๓๕
ปราศรัย	๕๓	บัสสาวะ	๕๒
ปราศรัย – ทรง	๕๓	บ้ำ	๓๔
		ปาก	๔๖
		ปากกา	๓๖๐
		ป้าน	๓๖๑

ปานกลุ่ม	๓๕๔	หมวด ผ	
ปาริฉัตร,ปาริชาติ	๓๕๕	พทม	๒๔
ป่าสะไ้	๓๕	พม	๓๕๙
ปีตุจฉา	๓๕	พม, กระพม (ชาย)	๓๔๘, ๓๔๙, ๓๖๔, ๓๖๕, ๓๖๖,
ปีตุลา	๓๕		๓๖๗, ๓๖๘, ๓๖๙, ๓๗๐
ปีตุลา – สมเด็จพระบรมราช	๓๗	พล	๓๖๑
ปีตุลาธิราช – สมเด็จพระ	๓๗	พลงนางนูน	๓๕๖
ปีนโต	๓๖๐	พลงมูลกา	๓๕๖
ปีนปักพม	๑๐๔	พลงมูลละมั่ง	๓๕๖
ปีนาสะ – ทรง, พระ	๖๗	พลงอุลิต	๓๕๖
ปี	๓๖๓	พอม	๖๕
ปีไฉน	๑๑๔	พักกระเจด	๓๕๖
ปีก	๓๖๑	พักกำ	๓๕๔
ปีน	๓๖๑	พักตบ	๓๕๖
ปีน	๑๑๐, ๓๕๕	พักทอดยอด	๓๕๔
ปุจฉา – พระ, พระราช	๔๑	พักนางริน	๓๕๖
ปุ้	๓๖	พักนุ่ง	๓๕๖
ปุ้ทวด	๓๔	พักปลาบ	๓๕๖
ปุ้ที่นอน	๗๐	พักไฟ	๓๕๖
เปตามหัยกา,เปตามไทยกา – พระ	๓๔	พักรุ้นอน	๓๕๖
เปตามหัยยิกา,เปตามไทยิกา – พระ	๓๖	พักสามทาว	๓๕๖
เป็นผี	๖๖	พักไ้	๓๕๐
เปล	๑๐๔	พักอ้ริน	๓๕๖
เปลี่ยนเครื่องทรงพระแก้วมรกต		พ้า	๓๖๒
– พระราชพิธี	๑๔๓	พ้าขาวม้า	๓๕๔
เปลี่ยนที่ไปอยู่ที่อื่น	๕๕	พ้าคลุมเตียง	๑๐๗
เปลือกตา	๔๕	พ้าคลุมบรรทม	๑๐๗
เปลือกหอย	๓๖๑	พ้าคลุมพระแท่นบรรทม	๑๐๗
เปียพม	๔๕	พ้าคลุมพระองค์	๑๐๒
แป้งกระแจะ	๑๐๔	พ้าซุบสรง, พ้าสรง, พ้าพระภูษาซุบสรง	๑๐๒
แป้งผัดหน้า	๑๐๔	พ้าเช็ดตัว	๑๐๔
แป้งรทนต์,แป้งรทนต์	๗๑	พ้าเช็ดเท้า	๑๐๙
แป้งรทนต์	๗๑	พ้าเช็ดปาก	๑๐๙
แปรพระราชฐาน – เสด็จ, เสด็จฯ	๕๗	พ้าเช็ดพระบาท	๑๐๙
โปรด	๒๔, ๖๑	พ้าเช็ดพระหัตถ์	๑๐๙
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เข้าเฝ้า	๕๖	พ้าเช็ดมือ	๑๐๙
โปรดให้	๖๑	พ้าเช็ดหน้า	๑๐๔
โปรดให้เข้าเฝ้า	๕๗	พ้าซับพระพักตร์	๑๐๔
ไปเที่ยว	๕๔	พ้าซับพระองค์	๑๐๔
ไปยกา – พระ, พระบรม	๓๔	พ้าซับพระโอบุษฐ์	๑๐๙
ไปยิกา – พระ	๓๖	พ้าไตร	๓๖๐

ผ้าแถบ	๓๖๐	ฝึกถั่ว	๓๖๑
ผ้าทรง	๑๐๑	ฝึกมะขาม	๓๖๑
ผ้าทรงสะพัก	๑๐๒	ฝั้น	๖๒
ผ้าถุง	๑๐๑	ฝา	๓๖๑
ผ้าถุงทับกางเกง	๑๐๑	ฝาโถ	๓๖๑
ผ้าถุงอาบนํ้า (ชาย)	๑๐๒	ฝาเท้า	๕๐
ผ้าปูที่นอน	๑๐๗	ฝาพระบาท (น)	๕๐
ผ้าฝ้าย	๑๐๑	ฝาพระบาท (ส)	๒๓
ผ้าพันคอ	๑๐๑	ฝาพระหัตถ์	๔๔
ผ้าพันคอ, ผ้าพันพระคอ	๑๐๑	ฝ่ามือ	๔๔
ผ้าพันหัว, ผ้าโพกหัว	๑๐๒	ฝี	๕๒
ผ้าโพกพระเศียร	๑๐๒	ฝูง	๓๖๑
ผายลม	๖๗	เฝ้า	๕๗, ๗๖
ผ้าโยมะเตือ	๑๐๑	เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท	๗๖
ผ้าลาดพระที่	๑๐๗	เฝ้าทูลละอองพระบาท	๗๖
ผ้าลาดพระแท่น	๑๐๗	แฝก	๓๖๐
ผ้าวงคอ, ผ้าวงพระคอ	๑๐๑	ไฟ	๕๐
ผ้าสไบ	๑๐๒		
ผ้าสรอง	๑๐๒	หมวด พ	
ผ้าसान (ผ้าขนสัตว์)	๑๐๒	พงศาวดาร – พระราช	๑๖๒
ผาสูกะ – พระ	๔๙	พรม	๓๖๑
ผาสูกีฐิ – พระ	๕๒	พรมทางเดิน	๑๐๙
ผ้าห่ม	๑๐๒	พระ	๓๔๕
ผ้าห่มนอน	๑๐๗	พระกร	๑๓, ๔๗
ผ้าหรือกระดาดที่พับไว้	๓๖๒	พระกาฬไชยศรี	๑๕๙
ผ้าไหม	๑๐๑	พระเกี้ยว	๑๙๓, ๒๑๙
ผิวกาย	๕๐	พระเกี้ยวยอด	๒๑๙
ผิวพระพักตร์	๔๗	พระแก้วมรกต	๑๔๓
ผิวหนัง	๕๐	พระขนน	๑๐๗
ผิวหน้า	๔๗	พระขนอง	๔๙
ผีน	๓๖๑	พระขิปลัทธิโท	๖๗
ผูก	๓๖๑	พระเขนย	๑๐๗
ผู้ไล่ชิงช้า	๑๕๖	พระคันทอง	๑๐๘
เผด็จสงฆ์	๓๔๒	พระคชาธาร	๑๙๗
เผือก	๓๖๓	พระครอบ	๑๒๙
แฝง	๓๖๑	พระครู	๓๓๖
แผ่น	๓๖๑	พระครูฐานานุกรม	๓๓๔
ไฟ	๓๕๘	พระครูประทวน	๓๓๔
		พระครูสัญญาบัตร	๓๓๔
หมวด ฝ		พระคุณเจ้า	๓๓๔
ฝึก	๓๖๑	พระคุณท่าน	๓๓๔

พระเครื่องตัน	๑๔	พระเต้าเบญจครรภ	๑๒๙, ๑๔๐
พระจุลมงกุฏ	๒๑๙	พระเต้าโมราแดงยอดเกี้ยว	๑๒๙
พระเจ้า	๔๕, ๖๔	พระถั่ว	๑๐๕
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ – สมเด็จ	๒๖๙	พระถัน	๔๔
พระเจ้าลูกเธอ	๒๖๙	พระทรงเมือง	๑๔๑
พระเจ้าลูกยาเธอ	๒๖๙	พระทรงวง	๔๔
พระเจ้าวรวงศ์เธอ	๑๐	พระทวย	๑๐๕
พระฉาย	๑๐๔	พระทวาร	๒๔๔
พระขงฆ์	๕๐	พระทัยหาย	๖๔
พระขญา ๕ ยอด	๑๙๒, ๒๑๗	พระที่นั่งโถง	๒๓๙, ๒๔๒
พระขญากลีบ	๒๑๗	พระที่นั่งกง	๑๔๔
พระขญาเดินหน	๑๙๒, ๒๑๗	พระที่นั่งโถง	๒๔๒
พระขญาพระกลีบ	๒๑๗	พระที่นั่งบุษบกมาลามหาจักรพรรดิพิมาน	๒๔๙
พระขญามหาชมพู	๒๑๗	พระที่นั่งภัทรบิฐ	๒๔๔
พระชนก	๑๓, ๓๗	พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย	๒๔๙
พระชนนี	๑๓, ๓๗	พระที่นั่งอัฐทิศ	๒๔๗
พระชนมพรราชา	๔๗	พระเทวกรรม	๑๖๕
พระชนมวาร	๑๓๙	พระแท่น	๑๐๗
พระชั้นษา	๔๗	พระแท่นบรรทม	๑๐๗
พระชนมายุ	๔๗	พระแท่นมณฑล	๑๕๔
พระขังขี้	๕๒	พระแท่นราชบัลลังก์	๑๔๐
พระชัตตุ	๔๗	พระแท่นลงยาราชาชาติ	๑๑๒
พระชามาตา	๔๔	พระแท่นอาบน้ำในพระราชพิธี	
พระชายา	๑๒, ๔๓	ตามลัทธิพราหมณ์	๑๔๒
พระชานู	๔๙	พระธมนี้	๕๑
พระเชษฐภคินี, พระเชษฐภคินี	๓๙	พระธรรมกถึก	๑๕๔
พระเชษฐา	๓๙	พระธรรมเทศนา	๑๓๔
พระดัดนี้	๔๔	พระธรรมเทศนามงคลวิเศษกถา	๑๕๔
พระดำเนิน – ทรง	๕๖	พระโธรน	๑๐๗
พระดำริ	๔๒	พระนขา	๔๔
พระดิ่ง	๑๓	พระนม	๑๓
พระดุม	๑๐๓	พระนลาฏ	๔๕
พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ	๓๓๔	พระนหารู	๕๑
พระตรา	๑๑๐	พระนัตดา	๔๑
พระตำหนัก	๒๓๔, ๒๔๓	พระนัยนะ	๔๕
พระตะพาน	๑๐๕	พระนางเจ้า	๒๗๑
พระตาลู	๔๖	พระนางเธอ	๒๗๑
พระเต้า	๔๔	พระนากี้	๔๙, ๒๔๖
พระเต้า	๑๐๕	พระนาม	๒๙๐
พระเต้าทักษิโณทก	๑๐๕, ๑๔๑	พระนามาภิไธย	๕๕, ๔๕
พระเต้าเทวบิฐ	๑๒๙	พระนาสา	๔๖

พระนาลิก	๔๖	พระปรมาภิไธย	๕๕, ๕๕
พระเนตร	๔๕	พระประขวร – ทรง	๖๕
พระเนตรขาว	๔๕	พระประพันธวงศ์เธอ	๒๖๙
พระเนตรดารา	๔๕	พระประสงค์	๔๔
พระเนตรดำ	๔๕	พระปรีศวร	๔๙
พระบรมฉายาลักษณ์	๒๔๘	พระปราง	๔๖
พระบรมญาติ	๑๓	พระปราชณี	๕๐
พระบรมเดชาอนุภาพ	๑๒	พระปฤษฎางค์	๔๙
พระบรมทนต์	๑๓	พระป็นหิ	๕๐
พระบรมนามาภิไธย	๑๒, ๑๓, ๔๕, ๒๙๐	พระปป์ผาสะ	๕๐
พระบรมโพธิสมภาร	๑๒	พระปัยกา	๓๔
พระบรมมหัยกา	๑๒	พระปัสสาสะ	๕๒
พระบรมมหานก	๑๒	พระปาดิโมกษ์	๓๔๓
พระบรมมหาราชวัง	๒๓๕	พระปาหฐิ	๕๒
พระบรมราชชนนี	๑๒	พระปฐิกันฐักฐิ	๕๒
พระบรมราชบุรพการี – สมเด็จพระ	๑๕๖, ๑๕๘, ๑๖๑	พระปิตตะ	๕๑
พระบรมวงศ์	๒๒	พระปีนาสะ – ทรง	๖๗
พระบรมราชโองการ	๑๒, ๗๘	พระปิกะ	๕๐
พระบรมราชานุเคราะห์	๑๒, ๔๓	พระปี้พิกะ	๕๐
พระบรมราชานุสรณ์	๑๒	พระเปรียญ	๓๓๖
พระบรมราชานุสาวรีย์	๑๒, ๒๔๙	พระพรชัยมงคล	๑๕๓
พระบรมราชาภิเษก	๑๒	พระพักตร์	๔๗
พระบรมราชินี	๑๒	พระพาหฐิ	๕๒
พระบรมราชูปถัมภ์	๑๒, ๘๒	พระพาหา, พระพาหุ	๔๗
พระบรมราโชวาท	๑๒, ๗๙	พระพิธิธรรม	๑๓๑
พระบรมวงศ์	๒๒, ๔๔, ๑๓๑	พระพีเลี้ยง	๑๓
พระบรมวงศานุวงศ์	๒๒, ๔๔, ๑๕๔	พระพุทธรชินสีห์	๑๕๑
พระบรมศพ	๑๓	พระพุทธรเทวปฏิมากร	๑๕๒
พระบรมอรรคราชบรรพบุรุษ	๓๔	พระพุทธรปฏิมาชัยวัฒน์	๑๑๒
พระบรมอัฐิ	๑๓	พระพุทธรปฏิมาชัยหลังช้าง	๒๖๐
พระบรมโอรสาธิราช	๑๓	พระพุทธรมนต์ – น้ำ	๑๒๙, ๑๔๕
พระบั้งคน	๑๓	พระพุทธรหมามณีรัตนปฏิมากร	๑๔๓, ๑๕๑, ๑๕๔
พระบาท	๕๐	พระพุทธรยอดฟ้าจุฬาโลกย์	๑๔๕, ๑๔๘
พระบารมี	๑๕๗	พระพุทธรูป	๓๖๓
พระบิดร, พระบิดา	๓๗	พระพุทธรูปฉลองพระองค์	๑๕๔
พระบุตร	๔๐	พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา	๑๔๑, ๑๕๓
พระบุตรี	๔๑	พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร	๑๔๑, ๑๕๓
พระบุพโพ	๕๑	พระพุทธรูปประจำวันเกิด	๑๔๑
พระบุษปะ	๕๑	พระพุทธรเลิศหล้านภาไลย	๑๔๕, ๑๔๘
พระเบญจปฎลเศวตฉัตร	๑๙๘, ๒๒๐	พระเพลา	๔๙
พระปฏิสันถาร – ทรง, มี	๕๓	พระภุมุ	๔๕

พระภิกษุ	๓๒๙, ๓๓๓, ๓๔๑	พระราชทาน	๒๗, ๒๘
พระภิกษุภาคหลวง	๑๕๐	พระราชนิพนธ์	๕๓
พระมหากษัตริย์	๑๓	พระราชนิยม	๑๔๙
พระมหากษัตริย์	๑๓	พระราชนิเวศน์	๒๔๐
พระมหากษัตริย์	๑๕๐, ๑๕๒	พระราชบิดา	๓๗
พระมหากษัตริย์	๑๓	พระราชปฐิณการ	๕๑
พระมหากษัตริย์	๑๓	พระราชประสงค์	๘๔
พระมหากษัตริย์	๑๓	พระราชปรารภ	๕๒
พระมหากษัตริย์	๑๓	พระราชปรารภ	๒๗๖
พระมหากษัตริย์	๑๒๕	พระราชพิธีจร	๑๓๖, ๑๔๙
พระมหากษัตริย์	๑๒๕	พระราชพิธีประจำ	๑๓๖, ๑๓๘
พระมหากษัตริย์	๑๒๕	พระราชพิธีและการพระราชกุศล	๑๑๒, ๑๔๒
พระมหากษัตริย์	๑๓	พระราชภคินี	๑๓
พระมหากษัตริย์	๒๑๕	พระราชมารดา	๓๗
พระมหากษัตริย์	๑๓	พระราชลัญจกร	๑๕๐
พระมหากษัตริย์	๔๓, ๒๗๑, ๒๗๒, ๒๗๓	พระราชวงศ์	๑๔๑, ๑๔๔, ๑๕๔, ๑๕๙
พระมหากษัตริย์	๒๗๑, ๒๗๒	พระราชวัง	๑๔๔, ๑๕๙
พระมหากษัตริย์	๒๗๑, ๒๗๒	พระราชวังสนามจันทร์	๒๔๐
พระมหากษัตริย์	๕๐	พระราชสมภพ – เสด็จ, ทรง	๗๐, ๒๗๔
พระมหากษัตริย์	๑๐๕	พระราชสมภารเจ้า	๓๓๒
พระมหากษัตริย์	๔๔	พระราชอาณาไม่พ้นเกล้าพันกระหม่อม	๓๒๕
พระมหากษัตริย์	๕๑	พระราชอำนาจ	๑๓
พระมหากษัตริย์	๔๖	พระราชอุทิศ	๑๓
พระมหากษัตริย์	๑๓, ๓๔	พระราชอาณา	๓๓๑
พระมหากษัตริย์	๑๙๓, ๒๑๔	พระราชอาณา – สมเด็จพระ	๑๓๐, ๑๓๔, ๑๔๓, ๑๕๖
พระมหากษัตริย์	๑๓๙, ๒๑๔	พระราชานุเคราะห์	๑๔
พระมหากษัตริย์	๑๙๓, ๒๑๔	พระราชอุทิศ	๑๔
พระมหากษัตริย์	๔๔	พระราชโอรส	๑๒, ๗๕, ๒๗๕
พระมหากษัตริย์	๓๔๕	พระราศี	๔๗
พระมหากษัตริย์	๑๕๐	พระรูป	๒๔๔
พระมหากษัตริย์	๑๓, ๑๐๗	พระโรค	๑๓
พระมหากษัตริย์	๑๔๐, ๑๔๒, ๑๔๓, ๑๔๔	พระล่วม	๑๐๙
พระมหากษัตริย์	๔๗	พระลลิกา	๕๑
พระมหากษัตริย์	๗๙, ๒๗๑	พระโลมกัจฉะ	๔๗
พระมหากษัตริย์	๑๐๗	พระโลมจักษุ	๔๖
พระมหากษัตริย์	๑๒, ๔๓, ๒๗๓	พระโลมนาสิก	๔๖
พระมหากษัตริย์	๒๗๓	พระโลมา	๕๐
พระมหากษัตริย์	๗๙, ๒๗๕	พระโลหิต	๑๓
พระมหากษัตริย์	๑๔๗	พระวรชยา	๑๒, ๔๓
พระมหากษัตริย์	๕๑	พระวรราชชยา	๑๒, ๔๓, ๒๗๓
พระมหากษัตริย์	๑๐๗	พระวรวงศ์	๒๖๔

พระราชอิสริยยศ	๑๓๖	พานรองสังข์	๑๐๕
พระอุณหิส	๑๐๔	พานหมาก	๑๐๙
พระอุทรา	๔๙, ๒๔๐	พานหมากของพระมหากษัตริย์	๑๐๙
พระอุโบสถ	๑๕๐, ๑๕๑	พานหมากเสวย	๑๐๙
พระอุระ	๔๔	พาย	๓๖๓
พระอุรัฉู	๕๒	พาหุรัต	๑๐๔
พระอุหลบ	๕๑	พิธิกฐินกรรม	๑๓๙
พระอุ	๑๐๔	พิมเสน	๓๕๔
พระอุรัฉู	๕๒	พิโรธ – ทรง, ทรงพระ	๖๒
พระอุรุ	๔๙	พีชขาย	๓๙
พระโอบุฉู	๔๖	พีนางเธอ – พระเจ้า, สมเด็จพระเจ้า	๔๐, ๒๖๙
พราหมณ์	๑๕๕	พียาเธอ – พระเจ้า, สมเด็จพระเจ้า	๓๙, ๒๖๙
พลอย	๓๖๒	พีสาว	๔๐
พลเอก	๒๖๗	พืชมงคลจรตพระนังคัลแรกนาขวัญ – พระราชพิธี	๑๔๒, ๑๕๐
พลเอกหญิง	๒๖๗	พุดตานกาญจนสิงหาสน์ – พระที่นั่ง	๒๓๖
พลีกรรม	๑๕๔	พุทธเจดีย์สถาน	๑๕๔
พลู	๓๕๔	พุทธศาสนูปถัมภก	๑๕๓, ๑๙๙
พลุก่า	๓๕๔	พุ่มข้าวตอก	๑๐๗, ๑๐๘, ๑๒๙, ๑๓๐, ๑๓๑, ๑๓๖
พลูจีบ	๓๕๙	พุ่มงา	๑๓๖
พลูตบ	๓๖๐	พุ่มดอกไม้	๑๑๒, ๑๓๓, ๑๓๔
พวง	๓๖๒	พุ่มดอกไม้สด	๑๓๖
พ้อ	๓๗	พุ่มถั่ว	๑๓๖
พ้อตา	๔๔	พุ่มหญ้าแพรก	๑๓๖
พ้อสามี	๔๔	พู่	๓๖๒
พัก	๖๔	พุด	๕๓
พระพักตร์	๔๗	พู่เทียน	๓๖๒
พักพระอิริยาบถ, พักพระราชอิริยาบถ	๖๔	เพชร	๓๖๒
พังผืด	๕๑	เพชรน้อย – พระมาลา	๒๑๙
พັນนี่ – พระ	๑๐๙	เพชรใหญ่ – พระมาลา	๒๑๔, ๒๑๙
พัต	๑๐๙	เพดานปาก	๔๖
พัตโปก	๒๑๐	เพดานพระโอบุฉู	๔๖
พัตวาลวิชนี	๒๑๕, ๒๑๖	เพลง	๓๖๑
พัน	๓๔๕	เพลงที่แต่ง	๔๔
พันธุ์ไม้ต่างๆ	๓๖๒	แพ, แพซุง	๓๖๒
พับ	๓๖๒	แพรแถบ	๓๖๐
พับไว้เป็นแหวน	๓๖๓	โหงพวง	๓๖๑
พิธีแต่งงาน	๑๕๗	โหงวิสมการ – พระบรม	๑๒
พานทองสองชั้น – เครื่องนมัสการ	๑๑๒, ๑๑๔		
พานปากกระจับ	๑๑๒		
พานพระชั้นหมาก	๑๐๙	หมวด พ	
พานพระศรี	๑๐๙	พอง	๓๖๒

ฟ้อน	๓๖๒	มหาบพิตร	๓๓๘
พักทอง, พักเหลือง	๓๕๖	มหาปัยกาธิบัติ – สมเด็จพระ	๓๔
ฟังเทศน์, ฟังธรรม	๖๐, ๑๓๔	มหาปัยกาเถอ – สมเด็จพระราช	๓๕
ฟัน	๔๖, ๓๖๖	มหาพิชัยราชรถ – พระ	๒๔๖, ๒๕๕, ๒๕๙
ฟัน	๓๖๐	มหาพิชัยมงกุฏ – พระ	๒๑๕
ฟูก	๑๐๗	มหาเศวตฉัตร – พระ	๒๑๕
		มหาสมณสาส์น – พระ	๒๗๗
หมวด ก		มหาสังข์เดิม – พระ	๑๒๕
กคินี – พระ	๔๐	มหาสังข์ทักษิณาวฏ์ – พระ	๑๒๕
กัตดาหาร	๓๔๑	มหาสังข์วาล – พระ	๑๐๔
กัสดา – พระ	๔๒	มหาเสวกเอก	๓๔๔
ภาคินัย – พระ	๔๑	มหาอำมาตย์	๓๔๔
ภาษาพระบรมจุลศัณ	๓๖๐	มเหสี – พระ	๔๓, ๒๗๑, ๒๗๒, ๒๗๓
ภาษาพระใส่เครื่องล้านหน้า	๑๐๔	มโหระทึก	๑๒๔, ๑๓๖, ๑๓๗
ภาคิกา – พระ	๔๒	มอง	๒๔, ๖๐
ภาคิยะ – พระ	๔๒	มอบหมายให้	๕๔
ภาพถ่าย, ภาพวาด	๓๖๒	มัด	๓๖๒
ภิกษุผู้ปกครองวัด	๓๔๑	มัน	๓๖๓
ภูพานราชนิเวศน์ – พระตำหนัก	๒๔๐	มันสมอง	๕๑
ภูพิงราชนิเวศน์ – พระตำหนัก	๒๔๐	ม้าแก้ว	๑๖๕
ภุษา – พระ	๑๐๑	มามบูชา – พระราชพิธีทรงบำเพ็ญ	
ภุษาขุบสง – พระ	๑๐๒	พระราชกุศล	๑๔๖
ภุษาทรง	๑๐๑	ม้าน	๒๖๖
ภุษาสนับเพลา – พระ	๑๐๑	มาตามหัยกา – พระ, พระบรมราช	๓๕
		มาตามหัยยิกา – พระ	๓๖
หมวด ม		มาตามไหยกา – พระ	๓๔
มงกุฏ – พระมหา	๑๓, ๑๐๔	มาตามไหยกา – พระ	๓๖
มงคล – พระมหา	๑๓	มาตุจฉา – พระ	๓๔
มณฑปพระกระยาसनาน	๒๔, ๑๓๗, ๑๕๒	มาตุลา – พระ	๓๔
มณฑปรัตนกรัณฑ์ – พระ	๑๐๕	มาตุลานี – พระ	๓๔
มณฑปเล็ก – ตลับพระ	๑๐๙	ม่าน	๒๖๒
มณฑปเฑียร – พระมหา, พระราช	๑๓, ๒๔๑	ม่านตา	๔๖
มดลูก	๔๙	ม่านพระเนตร	๔๖
มรณภาพ	๓๔๒	ม้าม	๕๐
มวน	๓๖๒	มารดา – พระ, มารดร – พระ	๓๗
ม้วน	๓๖๒	มารดา – จอม, เจ้าจอม,	
มวยผม	๔๕	เจ้าคุณจอม	๑๒, ๔๓, ๒๗๓
มัยกา – พระบรม	๑๒	มีพระประสูติการ	๖๕
มหากรุณา – พระ	๒๔๓	มีพระประสูติกาล	๖๕
มหากรุณาธิคุณ – พระ	๒๔๒	มีพระราชหฤทัยระลึกถึง	๕๖
มหาภษตรี – พระ, สมเด็จพระ	๑๒, ๑๓๗, ๑๓๘,	มีด	๓๖๓
	๑๓๙, ๑๔๒, ๑๕๐, ๑๕๒		

มีดโกน	๑๑๐	ยอด – พระ	๕๒
มีดใช้บนโต๊ะอาหาร	๑๐๕	ยอดพระถัน	๔๘
มีด	๔๘	ยักษ์	๓๖๐
मुख (ส่วนของพระที่นั่งซึ่งยื่นออกไป สำหรับประทับว่าราชการ), मुखเด็จ	๒๔๗	ยักษ์กุมภกรรณ	๑๔๑
มุ้ง	๓๖๓	ย่า	๓๖
ม้วย – เถา	๓๕๕	ยาแก้โรคต่างๆ	๓๕๘
มุสิกะ	๓๕๖	ยาถ่าย	๑๐๙
มูล	๓๕๖	ย่ำทวด	๓๕, ๓๖
มูลดิน	๓๕๖	ยานพาหนะสำหรับสมเด็จพระสังฆราช และหม่อมเจ้า	๒๖๓
มูลพระชีวหา	๔๗	ยานพาหนะสำหรับหม่อมเจ้าและ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ไป	
มูลพระนขา	๕๑	ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้แทนพระองค์	๒๖๓
มูลพระนาสิก	๕๑		
มูลพระเสโท	๕๑	ยานพาหนะสำหรับองคมนตรี	๒๖๓
มูลสถานบรมอาสน์ – พระที่นั่ง	๒๔๒	ยานมาศ – พระ	๒๔๕
เม็ด	๓๖๒	ยานมาศสามลำคาน – พระ	๒๔๕
เมล็ด	๓๖๒	ยาย	๓๖, ๓๗
เม่าพี – พระ	๔๕	ยายทวด	๓๕, ๓๖
เมืองออก	๑๖๓	ย้ายที่อยู่ชั่วคราว	๕๘
แม่	๓๗	ยาระบาย	๑๐๙
แม่ยาย	๔๔	ยารักษาโรค	๑๐๙
แม่สามี	๔๔	ยาเส้น	๑๐๙
โมพี – พระ	๔๕	ยาเส้นสำหรับสูบด้วยกล้อง	๑๐๙
ไม้เจ็บป่วย	๖๓	ยัม	๖๑
ไม้	๓๖๒	ยัมเห็นโรฟัน	๖๑
ไม้กัลด	๓๖๓	ยี่ภู่ – พระ	๑๐๗
ไม้เกาหลัง	๑๑๐	ยี่นชิงช้า	๑๕๕
ไม้ขีดไฟ	๓๕๘	ยี่น – ทรง	๖๙
ไม้แคะหู	๑๐๙	ยี่นแท่น	๑๔๒
ไม้จิ้มฟัน	๑๐๙	ยี่นโรง	๑๔๒
ไม้เท้า	๑๑๐	ยุพราช – สมเด็จพระ	๔๐
ไม้ไผ่	๓๖๓	เยื่อเคย	๓๕๖
หมวด ย		แย้มพระสรวล	๖๑
ยก	๓๖๒	แย้มพระโอษฐ์	๖๑
ยกของกิน	๗๒	แย้มสรวล	๖๑
ยกณะ – พระ	๕๐	โยนีย์ – พระ	๔๙
ยวง	๓๖๒	โยม	๓๔๐
ยวงขนุน	๓๖๒		
ยศเจ้าต่างกรมชั้นสูง – พระ	๒๗๐	หมวด ร	
ยศทางทหาร – พระ	๒๖๗	รก	๔๙
ยศฝ่ายพลเรือน	๓๔๔	รณ	๓๕๙

รถไฟ – ที่นั่ง, พระที่นั่ง	๒๖๓	รากดิน	๓๕๖
รถยนต์ – ที่นั่ง, พระที่นั่ง	๑๔, ๒๖๓	ราชชนนี – พระ, สมเด็จพระ	๓๗
รถยนต์ – ประเทียบ, พระประเทียบ	๑๔, ๒๖๓	ราชชายา – พระ	๔๓, ๒๗๓
รถยนต์หลวง	๒๖๓	ราชทินนาม	๓๔๗
รถหลวง	๑๔	ราชเทวี – พระ	๒๗๒
ร่ม	๓๕๙	ราชเทวี – พระ, สมเด็จพระบรม	๔๒
รวง	๓๖๒	ราชธิดา – พระ	๔๑
ร่วมทำกิจของสงฆ์ภายในพัทธสีมา	๓๔๓	ราชนัดดา – พระ	๔๑
ร่วมสังฆกรรม	๓๔๓	ราชบัญชา – พระ	๒๗๕
รองเท้า	๑๐๒	ราชบัณฑิต	๑๖๕
รองบาท	๑๐๒	ราชบัณฑิต – พระ	๒๗๔
รองพระบาท	๑๐๒	ราชบิดา – สมเด็จพระ, พระ	๓๗
ร้องไห้	๖๒	ราชบุตร – พระ	๔๐
รองอำมาตย์ (เอก โท ตริ)	๓๔๔	ราชบุตรี – พระ	๔๑
ระนาด	๓๖๒	ราชปนัดดา – พระ	๔๒
ระลึกถึง	๕๖	ราชปรารภ – พระ	๒๗๖
ระลึกถึง – ทรง	๕๖	ราชปิตุลา – สมเด็จพระ, พระ	๓๔
รัก	๖๑	ราชปิตุลาธิบดี – สมเด็จพระ	๓๗
รักแระ	๔๗	ราชปิตุลาบรมพงศาวดาร – สมเด็จพระ	๓๔
รัชดาภิเษก (รัชฎาภิเษก) – พระราชพิธี	๑๖๒	ราชพาหนะ – พระ	๒๔๕, ๒๖๖
รัชพรรษา	๑๖๒	ราชमारดา – พระ	๓๗
รัชมงคล – พระราชพิธี	๑๖๒	ราชยาน	๒๔๕
รัชมงคลาภิเษก – พระราชพิธี	๑๖๓	ราชรถ	๒๔๖
รัดประคต	๓๖๓	ราชรถน้อย	๒๖๐
รัดพระองค์	๑๐๔	ราชศิราภรณ์	๒๑๖
รัดกัมพล – พระ	๑๐๒	ราชสาส์น – พระ	๕๖, ๒๗๔
รัตนกรัณฑ์ – พระ	๑๐๙	ราชเสาวนีย์ – พระ	๓๗, ๒๗๔
รัตนวารวุธ – พระอัมรงค	๑๓๐, ๑๖๐	ราชหัตถเลขา – พระ	๕๖, ๒๗๗
รัตนะ	๑๖๕	ราชอนุชา – พระ, สมเด็จพระ	๓๙
รับเชิญ	๓๔๓	ราชอาสน์ – พระ	๑๐๗
รับนิมนต์	๓๔๓	ราชโองการ – พระ	๒๗๔
รับนิพนทนาต	๓๔๓	ราชโอรส – พระ	๔๐
รับพระราชทานฉฉฉ	๑๕๕	ราชานูเคราะห์ – พระ, พระบรม	๑๒, ๗๔, ๒๔๕
รับและสมโภชขึ้นระวางช้างสำคัญ – พระราชพิธี	๑๕๗, ๑๖๔	ราชานูสาวรีย์ – พระ, พระบรม, พระบวร	๒๔๙
รับศีล	๖๐	ราชาภิเษก – พระบรม	๑๗
รับสั่ง	๕๓, ๗๕, ๒๗๕	ราชาภิเษกสมรส	๒๙๐
รับสั่งปรารภ	๒๗๗	ราชาภิเษกสมรส – พระราชพิธี	๑๕๗
รับสั่งให้เข้าเฝ้า, รับสั่งให้หา	๕๗	ราชินยานุเคราะห์ – พระ	๔๓
รับเสด็จ	๕๔, ๑๔๗, ๑๔๘	ราชินี – พระ, สมเด็จพระ	๑๒, ๔๒
รั้ว	๓๖๓	ราชินี – สมเด็จพระบรม	๔๒, ๑๓๔
		ราชินีนาถ – สมเด็จพระบรม	๔๒, ๑๒๙, ๑๔๕, ๑๕๙

ราชินูปถัมภ์ – พระบรม	๘๒	ไรจุก, ไรผม, ไรพระเกศ, ไรพระเกศา, ไรพระศก	๘๕
ราชูปถัมภ์ – พระบรม	๘๒, ๒๔๔	ไรพระทนต์, ไรฟัน	๘๖
ราชูปโภค – เชื้อเครื่อง	๗๗		
ราชนทรยาน – พระที่นั่ง	๒๔๖	หมวด ล	
ราโชปถัมภ์ – พระบรม	๘๒	ลงชื่อ	๕๕, ๕๖
ราโชวาท – พระ, พระบรม	๑๒, ๗๕, ๒๗๕	ลงพระนาม	๕๖
รายงาน	๗๐, ๗๓, ๒๔๔	ลงอุโบสถ	๓๔๓
ราวผ้าขับพระพักตร์	๑๐๘	ลม	๕๒
ราวพาดผ้าเช็ดหน้า	๑๐๘	ล้ม	๓๕๑
รำพึงถึง	๕๖	ลาดชด	๓๕๔
รู้	๕๙, ๖๐	ลหุกาบตี	๓๔๔
รูป	๓๖๒	ละคร	๓๖๒
รูปเขียน – พระบรม, พระบวร	๒๔๘, ๒๔๙	ละเมิดลิกขาบท	๓๔๑
รูปเขียน, รูปถ่าย, รูปปั้น, รูปหล่อ	๒๔๘, ๒๔๙	ลักษณนาม	๓๕๔
รูปถ่าย – พระบรม, พระบวร	๒๔๘	ลัญจกร – พระราช	๑๓, ๑๕๔
รูปปั้น – พระบรม, พระบวร	๒๔๙	ลา	๗๕, ๓๖๓
รูปหล่อ – พระบรม, พระบวร	๒๔๙	ลา (ใช้แก่ภิกษุที่นับถือ)	๓๔๓
รู้สึกเป็นพระกรุณาคุณ, พระกรุณาธิคุณ,		ล้าง	๒๔
พระมหากุณาธิคุณ	๒๔๒, ๒๔๔	ล้างเท้า	๗๑
เรือ	๖๗	ล้างมือ	๗๑
เรียง	๓๖๒	ล้างหน้า	๗๑
เรียนพระปฏิบัติ, พระราชปฏิบัติ	๒๗๒	ลาดพระที่	๗๐
เรียนหนังสือ	๕๕	ลาดพระแท่น	๗๐
เรือหลวง, เรือ	๓๖๓	ลาดพระบาท	๑๐๙
เรือกัญญา	๒๖๒	ลายพระหัตถ์, ลายพระราชหัตถ์	๘๒, ๒๗๒
เรือน, เรือนแพ	๓๖๓	ลายมือ	๘๖
เรือพระที่นั่ง	๒๖๒	ลายมือ (ที่เขียนเป็นตัวอักษร)	๒๗๔
เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๙	๒๖๓	ลาสิกขา	๓๔๓
เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์	๒๖๒	ลำ	๓๖๓
เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช	๒๖๓	ลำคอ	๔๗
เรือพระที่นั่งอเนกชาติภุชงค์	๒๖๒	ลำต้นของไม้เลื้อย	๓๖๐
เรื่อยนต์ – ที่นั่ง, พระที่นั่ง	๒๖๓	ลำพระศอ	๔๗
เรื่อยนต์เปรียบเทียบ, พระเปรียบเทียบ	๒๖๓	ลำไส้ทบ, เล็ก, ใหญ่	๕๑
แร้ง	๓๕๓	ลิขิต	๓๔๐
โรคกลาง	๓๕๖	ลิ้น	๔๗
โรคเกลื้อน	๓๕๖	ลิ้นไก่	๔๗
โรคเรื้อน	๓๕๖	ลูง	๓๔
โรง	๓๖๒	ลูก (ใช้เรียกลูกไม้ทั้งปวง)	๓๕๖
โรงช้างต้น	๑๔๒, ๑๖๕	ลูกกระเดือก	๔๗
โรงพระราชพิธี	๑๖๖, ๑๖๕	ลูกกระสุน	๑๑๐
โรงเรียน	๓๖๒	ลูกชู้กา	๓๕๖
ไร่	๓๖๒	ลูกเขย	๔๔

ลูกคิด	๓๖๒	วันมหาสงกรานต์	๑๔๗
ลูกชาย	๔๐,๔๑	วันอาสาฬหบูชา - พระราชพิธีทรงบำเพ็ญ	
ลูกดุม	๑๐๓	พระราชกุศล	๑๕๙
ลูกตะลึงปลิง	๓๕๖	วั	๓๕๔
ลูกแดงโม	๓๕๖	วาตะ - ทรงพระ	๖๗
ลูกสะไภ้	๔๔	วาโย - พระ	๕๒
ลูกสาว	๔๑, ๔๔	วินิจฉัย - พระ, พระราช, พระบรมราช	๔๑, ๔๒
ลูกสาวพระมหากษัตริย์	๔๑, ๔๔, ๒๖๙	วิสาขบูชา - พระราชพิธีทรง	
ลูกหลวง	๑๔, ๔๑	บำเพ็ญพระราชกุศล	๑๔๙
ลูกอีหนู	๓๕๖	วิสูตร - พระ	๑๐๔
เล็บ	๔๔	เวียนเทียนสมโภช	๑๓๗
เล่ม	๓๖๓	แว่นตา	๑๐๙
เลา	๓๖๓	แว่นรวมแสงอาทิตย์สำหรับจุดไฟ	๑๐๘
เลี้ยงพระ	๓๔๓	แว่นโลหะขัดเงามีด้ามใช้เป็น	
เลือดประจำเดือน	๕๑	กระจกเงา	๑๐๘
เลื่อย	๓๖๑		
แล	๒๔	หมวด ศ	
โล้ชิงช้า - พิธี	๑๕๕	ศพ - พระ, พระบรม	๔๘
หมวด ว		ศร	๑๑๐
วง	๓๖๓	ศร - พระแสง	๑๑๐
วงการพนัน	๓๖๓	ศรีสังข์ปานกาล - พระราชพิธี	๑๖๓
วงเล่นตระกร้อ	๓๖๓	ศอก	๔๗
วัง	๒๔๑	คิลปิน	๑๖๕
วราชยา - พระ	๔๓	คิลา	๓๕๗
วราชชยา - พระ	๔๓, ๒๗๓	คิราภรณ์	๑๔๔
วราชชยาเธอ - พระ	๒๗๓	คิวัลย์ไกรลาส	๑๕๙
วราชเทวี - พระ	๒๗๒	ศิษย์, ศิษย์อุปัชฌาย์	๓๔๑
วรวศ์เธอ - พระเจ้า	๒๗๐	ศิระ	๔๕
วโรกาส - พระ, พระราช, พระบรมราช	๒๔๑	ศิระวานร - เถา	๓๔๙
วันเกิด	๔๖, ๔๗, ๒๗๙		
วันเข้าพรรษา - พระราชพิธีทรงบำเพ็ญ		หมวด ส	
พระราชกุศล	๑๕๑	สงกรานต์ - พระราชพิธี	๑๔๖
วันคล้ายวันเกิด, วันคล้ายวัน		ส่งเสด็จ	๕๘
ประสูติ, วันคล้ายวันพระราชสมภพ	๒๗๙	สดับปกรณ์	๑๔๑, ๑๔๒
วันเฉลิมพระชนมพรรษา	๔๖, ๒๗๙, ๒๙๓	สดับปกรณ์ผ้าคู่	๑๔๑
วันเถลิงศก	๑๔๗	สดับพระธรรมเทศนา	๑๓๘
วันทำบุญวันคล้ายวันเกิด	๔๖	สตรีโสด	๓๔๗
วันเนา	๑๔๗	สันเท้า, สันพระบาท	๕๐
วันประสูติ	๔๗, ๒๗๙	สนองพระเดชพระคุณ, สนองพระ	
วันพระบรมราชสมภพ	๔๖, ๑๔๕, ๒๗๙	มหากุณาธิคุณ	๓๒๕
วันพระราชสมภพ	๔๗, ๒๗๙	สนับเข่า, สนับแข้ง, สนับพระขงษ์	๑๐๓

สนับเข่า, สนับแข้ง, สนับพระขงฆ์	๑๐๓	สมเด็จพระบรมราชินี	๒๗๒
สนับเพลา	๑๐๑	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ	๒๗๑
สบาย	๖๓	สมเด็จพระบรมอัยกา	๓๖
สบายใจ	๖๓	สมเด็จพระบรมอัยกาธิบดี	๓๖
สมณศักดิ์	๓๓๕	สมเด็จพระบรมอัยกาธิราช	๓๖
สมณสาส์น – พระ, พระมหา	๑๖, ๒๗๗	สมเด็จพระบรมอัยยิกา	๓๖
สมเด็จพระเจ้าพระยา	๓๔๕	สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช	
สมเด็จพระเจ้าฟ้า	๒๗๖	สยามมกุฎราชกุมาร	๑๘, ๒๒, ๒๖, ๒๖๗
สมเด็จพระบรมพิตร – พระราช		สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก	๓๔
สมภารภารเจ้า	๓๓๘	สมเด็จพระปัยยิกา	๓๕
สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ	๔๐	สมเด็จพระปิตุจฉา	๓๔
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ	๓๙	สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า	๓๔
สมเด็จพระเจ้าบรมปัยยิกาเธอ	๓๕	สมเด็จพระปิตุลาธิราช	๓๗
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ	๙, ๒๖๙	สมเด็จพระมหาปัยยิกาธิบดี	๓๔
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ	๔๐, ๒๖๙	สมเด็จพระมาตุจฉา	๓๔
สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ	๓๙, ๒๖๙	สมเด็จพระมาตุจฉาเจ้า	๓๔
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ	๔๐, ๒๗๐	สมเด็จพระยุพราช	๔๐
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ	๔๒, ๒๗๐	สมเด็จพระราชชนนี	๓๗
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ	๔๑, ๒๖๙	สมเด็จพระราชบิดา	๓๗
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ	๔๐, ๒๖๙	สมเด็จพระราชปิตุจฉา	๓๔
สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ	๔๑	สมเด็จพระราชปิตุลา	๓๔
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว – พระบาท	๒๖๘	สมเด็จพระราชปิตุลาธิบดี	๓๗
สมเด็จพระเจ้าอัยกาเธอ	๓๖	สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข	๓๔
สมเด็จพระเชษฐา	๓๙	สมเด็จพระราชมหาปัยยิกาเธอ	๓๕
สมเด็จพระนางเจ้า	๒๗๑	สมเด็จพระราชมาตุจฉา	๓๔
สมเด็จพระบรมชนกนาถ	๓๗	สมเด็จพระราชอนุชา	๓๙
สมเด็จพระบรมชนกาธิบดี	๓๗	สมเด็จพระราชินี	๒๗๒
สมเด็จพระบรมชนกาธิราช	๓๗	สมเด็จพระราชาคณะ	๓๓๕, ๓๓๗
สมเด็จพระบรมเชษฐาธิปัตย์	๓๙	สมเด็จพระสังฆราช	๓๓๕
สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช	๓๙	สมเด็จพระโสทรเชษฐา	๓๙
สมเด็จพระบรมปัยกา	๓๔	สมเด็จพระโสทรเชษฐาภาดา	๓๙
สมเด็จพระบรมปัยกาธิราช	๓๔	สมเด็จพระโสทรเชษฐภคินี	๔๐
สมเด็จพระบรมปัยยิกา	๓๕	สมเด็จพระอนุชา	๓๙
สมเด็จพระบรมมหาปัยกาธิบดี	๓๔	สมเด็จพระอนุชาธิราช	๓๙
สมเด็จพระบรมราชชนก	๓๗	สมเด็จพระอัยกา	๓๖
สมเด็จพระบรมราชชนนี	๓๗	สมเด็จพระอัยยิกา	๓๖
สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง	๓๗	สมเด็จพระนอพระพุทธเจ้า	๔๐
สมเด็จพระบรมราชเทวี	๔๒	สมภาคภิเษก – พระราชพิธี	๑๕๖, ๑๖๒
สมเด็จพระบรมราชบิดา	๓๗	สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ – พระราชพิธี	๑๔๒
สมเด็จพระบรมราชปัยยิกา	๓๕	สมโภชเดือน – พระราชพิธี	๑๑๑
สมเด็จพระบรมราชปิตุลา	๓๗	สมโภชพระมหาเศวตฉัตร	๑๔๙
สมเด็จพระบรมราชอัยยิกา	๓๖	สมโภชสิริราชสมบัติฉัตรมงคล	๑๗๙

สมโภชสิริราชสมบัติฉัตรมงคล	๑๗๙	สาทิสลักษณ์ – พระ, พระบรม, พระบวร	๒๔๘, ๒๔๙
สมมุติเทพ	๑๕๗	สามเณร	๓๓๖
สร่ง	๒๔	สามี่	๔๒
สร่งน้ำ	๗๑, ๓๔๔	สาย	๓๖๓
สร่งน้ำพระศพ, สร่งน้ำพระบรมศพ	๑๓๗	สายพระสกุณ	๔๙
สร่งพระกระยาसनาน	๗๑	สายรก	๔๙
สร่งพระพักตร์	๗๑	สายสร้อย	๓๖๓
สร่งพระมูรธาภิเษก, สร่งมูรธาภิเษก,		สายสูตร	๑๐๘
สร่งมูรธาภิเษก	๗๑, ๑๕๓, ๑๕๙	สาส์น – พระ, พระราช	๑๕, ๔๖, ๒๗๔
สร้อยข้อพระหัตถ์, สร้อยข้อมือ	๑๐๘	สำรับ	๓๖๓
สร้อยพระศอก, สร้อยคอ	๑๐๘	สำรับคาวหวาน	๑๐๕
สร้อยยาวสามแฉ้วียงป่า, สร้อยตัว	๑๐๘	สำราญพระทัย, สำราญพระราชหฤทัย	๖๓
สร้อยอ่อน	๑๐๘	สำราญพระอิริยาบถ, สำราญพระราชอิริยาบถ	๖๓
สระผม, สระพระเกศา, สระพระเจ้า	๖๔	สันชีพัตกษัย, สันชีพัตกษัย	๗๓, ๒๘๖
สรীরังการ – พระ	๕๑	สันพระชนม์	๗๒, ๘๖
สวดมนต์ไหว้พระ	๓๔๓	สิว	๕๐
สวน ที่มีคันดินกันเป็นตอนๆ	๓๕๔	สีข้าง	๔๙
สวนหลวง	๑๔	สีหบัญชร	๒๔๗
สรवल – ทรง, ทรงพระ	๖๑	สุกร	๓๕๗
ส้วม	๓๔๓	สุจหนี่ – พระ	๑๐๗
สวรรณคต	๗๒, ๒๔๕	สุณิสา – พระ	๔๔
สวามี – พระ, พระบรมราช	๔๒	สุธารส – พระ	๑๐๖
สวีน	๓๖๑	สุทโธสวรรย์ปราสาท – พระที่นั่ง	๒๔๑
ส้อม	๑๐๕	สุนัษ	๓๕๗
สะตือ	๔๙	สุบินนิมิต – ทรง, ทรงพระ	๖๒
สะใภ้หลวง, สะใภ้หลวงพระราชทาน	๔๔	สุบิน – ทรง, พระ	๖๒
สะเอา	๔๙	สุพรรณบัฏ – พระ	๑๕๔
สักการะ	๑๑๒	สุพรรณภาชนะ – พระ	๑๐๕
สัง	๕๓	สุพรรณราช – พระ	๑๐๕
สังข์นคร	๑๒๗	สุพรรณศรี – พระ	๑๐๕
สังข์ – พระมหา	๑๒๕	สุพรรณหงส์ – เรือพระที่นั่ง	๒๖๒
สังฆราช – พระ, สมเด็จพระ	๓๓๕	สุวรรณกิงการ – พระ	๑๐๕
สังวาล – พระ, พระมหา	๑๐๘, ๒๒๔, ๒๒๕	สูตร – พระ	๑๐๘
สังเวทเวดา	๑๔๑	เสโท – พระ	๕๑
สั่งให้เข้าพบ	๕๗	เสกน้ำ	๑๖๔
สัญญา	๓๕๙	เสกสมรส	๒๙๐
สัตยาธิษฐาน – พระราช	๑๖๐	เสด็จ	๕๗
สัทธิวินาริก, สัทธิวินาริก	๓๔๑	เสด็จขึ้น	๒๙๖
สันจุมุก, สันพระนาสา, สันพระนาสิก	๔๖	เสด็จเข้าที่บรรทม	๖๙
สัปตปฏิลเศวตฉัตร	๑๙๖, ๑๙๗, ๒๒๐	เสด็จทิวศตร	๗๒
สัปตรัตนะ	๑๖๙	เสด็จนิวัต	๕๔
สาาง, สาางวงเดือน, สาางเสนียด – พระ	๑๐๘	เสด็จประพาส	๕๔

เสด็จแปรพระราชฐาน	๕๘	หนังสือ	๓๖๑
เสด็จไปประทับแรม	๕๘	หนังสือคัมภีร์	๑๕, ๘๔, ๓๕๖
เสด็จพระราชดำเนิน	๕๗, ๒๙๗	หนังสือที่เย็บเป็นเล่ม	๓๕๙
เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐาน	๕๗	หนังสือโบราณ	๓๖๓
เสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรม	๕๘	หนังสือพิมพ์รายวัน	๓๖๑
เสด็จสวรรคต	๗๒, ๒๘๕	หน้าต่าง	๓๕๙
เสด็จออก	๑๔๗	หน้าต่างของพระตำหนัก, พระที่นั่ง	๒๔๗, ๓๖๑
เสด็จออกมหาสมาคม	๑๕๓	หน้าต่างสำหรับเสด็จออกให้	๒๔๘
เส้น, เส้นประสาท	๕๑	ฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในโอกาสสำคัญ	๒๘๗
เส้นผม, เส้นพระเกศา, เส้นพระเจ้า	๔๕, ๖๘	หน้าผาก	๔๕
เส้นเลือด, เส้นพระโลหิต	๕๑	หน้าไม้	๓๕๙
เสนาริบัติย์, เสมาริบัติย์ – พระ	๒๐๑	หนู	๓๕๖
เสนานชนะ	๓๔๑	ห่มจีวร	๓๔๓
เสมหะ	๕๑	หมอนหนุน, หมอนข้าง, หมอนอิง	๑๐๗
เสมาทอง	๑๖๕	หมอน้ำทองคำรูปคนโท	๑๐๕
เสลด	๕๑	หม่อม	๔๔
เสวย	๒๔	หม่อมฉัน	๒๒
เสา	๓๖๐	หม่อมราชวงศ์	๓๔๖, ๓๔๗
เสาวนีย์ – พระ, พระราช	๗๘, ๒๗๔	หม่อมหลวง	๓๔๖, ๓๔๗
เสียม	๓๖๓	หม่อมห้าม	๔๔
เสื่อ	๓๖๑	หมา	๓๕๗
เสื่อ	๑๐๑	หมื่น	๓๔๕
เสื่อทรง	๑๐๑	หมู่	๓๕๗
เสื่อผ้าที่จัดไว้เป็นสำหรับ	๓๖๓	หมู่	๓๖๓
แสดงเฉพาะพระพักตร์ หรือแสดงหน้าที่นั่ง	๓๒๕	หมู่ตำรวจ	๓๖๓
แสดงธรรม	๓๔๓	หลวง	๓๔๕
โสกันต์	๑๑๑	หลอดเลือด, หลอดพระโลหิต	๕๑
โสทรเชษฐภคินี – สมเด็จพระ	๔๐	หลอดพระวาโย	๕๑
โสทรเชษฐภคินี – สมเด็จพระ	๓๙	หลอดลม	๕๑
โสทรเชษฐา – สมเด็จพระ	๓๙	หลัง	๔๙
ไล่เดือน	๓๕๖	หลังทักษิณาทก	๑๓๔
ไล่ฟุง	๕๑	หลังเท้า	๕๐
		หลังพระชงฆ์	๕๐
หมวด ห		หลังพระเนตร	๔๕
หฤทัย, หทัย – พระ	๔๘	หลังพระบาท	๕๐
หญ้า	๓๕๘, ๓๖๒	หลังมือ, หลังพระหัตถ์	๔๘
หมวด	๔๖	หลานชาย	๔๑, ๔๒
หมวดที่ค้าง	๔๖	หลานเธอ – พระ, พระเจ้า	๔๑
หน่อพระพุทธรเจ้า – สมเด็จพระ	๔๐	หลานสาว	๔๑, ๔๒
หนัง	๓๖๒	หลานหลวง	๑๔, ๔๑
หนังตา, หนังพระเนตร	๔๕	หวนคิดถึง	๕๑

หวายขด	๓๕๘	หมวด อ	
หวี, หวีวงเดือน, หวีเสียด	๑๐๘, ๓๕๗	อก	๔๘
หอก	๑๑๐	องก์	๓๖๓
ห้องน้ำ	๓๔๓	องศ์ (คน)	๓๖๓
หอม	๓๕๙	องศ์ (สิ่งของ)	๓๖๓
หอยนางรม, หอยอีรม	๓๕๗	องคาพยพ	๕๑
หัตถ์ - พระ	๔๘	อนันตนาคราช - เรือพระที่นั่ง	๒๕๘, ๒๖๓
หัตถบาล	๓๔๘	อนิจกรรม	๓๕๑
หัตถเลขา - พระ, พระราช	๑๓, ๘๒, ๒๕๒	อนุเคราะห์ - พระ	๘๓
หั่ว	๔๕, ๓๖๓	อนุชา - พระ, พระราช, สมเด็จพระ	๓๙
หั่วเข้มขัด	๑๐๘	อนุชาธิราช - สมเด็จพระ	๓๙
หั่วใจ	๔๘	อนุญาตให้เข้าพบ	๕๖, ๕๗
ห้วนมของผู้ชาย	๔๘	อนุราชมังกูฎ - พระ	๒๑๘
ห้วนมของผู้หญิง	๔๘	อนุสาวรีย์ - พระ, พระบรม, พระบวร	๒๔๙, ๒๙๐
ห้วยปลี	๓๕๖	อเนกชาติกษัตริย์ - เรือพระที่นั่ง	๒๖๒
ห้วยผี	๕๒	อภิเชกสมรส	๒๙๐
ห้วยเราะ	๖๑	อมนุษย์	๓๖๐
ห่า	๓๖๓	อยู่	๒๔, ๖๙
หายใจ, หายพระทัย	๖๘	อยู่กับที่	๒๔
หารื้อข้อปฏิบัติ	๒๗๗	อยู่งานพระกลด, ถวายพระกลด	๗๗
หิน	๓๕๗	อยู่งานพระแล้, อยู่งานแล้	๗๗
หีบหมาก, หีบพระศรี, หีบหมากเสวย	๑๐๙	อยู่ระหว่างการย้ายที่อยู่ชั่วคราว	๕๘
หุ่	๓๖๒	อ้วน	๖๕
หู่	๔๗	อวัยวะเพศชาย	๔๙
เหงื่อ	๕๑	อวัยวะเพศหญิง	๔๙
เหงือก	๔๖	อสูร	๓๖๐
เห็ดโคน	๓๕๗	ออกปาก	๖๑
เห็ดปลวก	๓๕๗	ออกลูก (สำหรับสัตว์ทั้งปวง)	๓๕๕
เห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมว่า	๓๒๕	ออกโอรส, ออกพระโอรส	๖๑
เหลนชาย, เหลนหญิง	๔๒	อ้อย	๓๖๓
เหล้า	๑๐๖, ๓๕๘	อ้อยแดง	๑๖๕
แหนบ	๓๖๓	อักษร - พระ	๑๖
แหนบถอนหนวด	๑๑๐	อักษรพระนาม	๔๕
แหวน	๑๐๘, ๓๕๗	อักษรพระนามาภิไธย	๔๕
โห้	๓๖๓	อักษรพระปรมาภิไธย	๔๕
ให้ (ของที่ยกขึ้นให้ไม่ได้)	๒๙, ๗๔	อักษรย่อชื่อ	๔๕
ให้ (ของที่ยกได้)	๒๙, ๗๔	อัครชายา - พระ	๒๗๓
ให้	๒๙, ๗๔, ๗๕	อัครชายาเออ - พระ	๔๒, ๒๗๓
ให้พรพิเศษ	๓๔๘	อัครเทวี - พระ	๒๗๒
โหลปลาร้า	๔๗	อัครมเหสี - พระ	๒๗๒
โหล	๔๗	อัครราชเทวี - พระ	๒๗๒
โห้ว	๗๖, ๓๕๒	อังคาร - พระ	๕๑

อังคาส	๓๔๓	อาหารเพล	๓๔๑
อัฐบริหาร	๓๔๐	อาหารว่าง	๑๐๖
อัฐบาน	๓๔๑	อาหารหวาน	๑๐๖
อันตะ	๔๙	อำนาจ – พระ, พระราช	๑๓
อันเตวาลิก	๓๔๑	อำมาตย์ (เอก โท ตรี)	๓๔๔
อัยกา – พระ	๓๖	อิฐ	๓๖๑
อัยกา – สมเด็จพระบรม	๓๖, ๑๖๒	อิสริยยศ, พระบรมราช	๑๕๗
อัยกาธิราช – สมเด็จพระบรม	๓๖, ๑๖๒	อีเก็ง	๓๕๕
อัยกาเธอ – สมเด็จพระเจ้า	๓๖	อีเล็ง	๓๕๕
อัยกาธิบตี – สมเด็จพระ, สมเด็จพระบรม	๓๖	อีเห็น	๓๕๕
อัยยิกา – พระ, สมเด็จพระ, สมเด็จพระบรม, สมเด็จพระบรมราช	๓๖, ๓๗	อุจจาระ	๕๒
อา,อาร์ – พระ	๓๔	อุณห์ภูมิของร่างกาย	๕๒
อาการบวม	๖๖	อุณห์ภูมิพระวรกาย	๕๒
อ่างชำระพระหัตถ์	๑๐๔	อุณาโลม – พระ, พระมหา	๑๓, ๔๕
อ่างล้างมือ, อ่างล้างหน้า, อ่างสรง	๑๐๔	อุทิศ – พระราช	๑๓
อาเจียน	๖๖	อุทุมพรพัสดร์ – พระ	๑๐๑
อาณาจักร – พระราช	๑๕๗	อุโบสถ – พระ	๑๕๔
อาตมภาพ	๓๓๑	อุปลัมภ์ – พระ	๔๓
อ่านหนังสือ	๕๕	อุปลมบท	๓๔๒
อาบน้ำ	๓๔๔	อุปัชฌาย์	๓๔๐, ๓๔๑
อาบน้ำข้างต้น	๑๖๖	อุปัชฌาจารย์ – พระราช	๑๔๔
อาบน้ำในพระราชพิธีตามคติพราหมณ์	๗๑	เอ็นดู	๒๔
อาบน้ำในพระราชพิธีสำคัญ	๗๑	เอือนโษษฐ์, เอือนพระโษษฐ์	๖๑
อาบัติ	๓๔๑	โองการแข่งน้ำ	๑๖๔
อาการณ์ภิกโฆกข์ปราสาท – พระที่นั่ง	๒๔๑	โองการ – พระราช, พระบรมราช, พระบวรราช	๒๖, ๒๖๙
อาพาธ	๓๔๒	โองการ – มีพระราช, มีพระบรมราช, มีพระบวรราช	๒๖, ๒๙๑
อายุ....ปี	๔๗, ๒๕๐	โอรส – พระ, พระราช	๔๐
อายุ	๔๗	โอรส – พระ	๔๐
อารธนา	๓๔๒	โอสถ – พระ	๑๐๙
อาลักษณ์	๑๖๐	โอสถประจุก – พระ	๑๐๙
อาวุธต่างๆ	๑๑๐	โอสถมวน – พระ	๑๐๙
อาสน์ – พระราช	๑๐๓	โอสถปัด – พระ	๑๐๙
อาสน์สงฆ์	๓๔๑	โอสถสูบ – พระ	๑๐๙
อาสนะ	๓๔๑	โอสถเส้น – พระ	๑๐๙
อาสาพิหุษา – พระราชพิธี	๑๕๑	ไอ	๖๖
อาหาร – รับพระราชทาน	๒๕	ไอยกา – พระ	๓๖
อาหาร	๑๐๖, ๓๔๑	หมวด ฮ	
อาหารคาว	๑๐๖	เฮลคอปเตอร์ – ที่นั่ง, พระที่นั่ง	๒๖๓
อาหารเช้า	๓๔๑		
อาหารที่จัดไว้เป็นสำหรับ	๓๖๓		

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี
ที่ ๑๕๔ / ๒๕๕๔

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธี
มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗ รอบ ในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ นับเป็นมหามงคลพิเศษยิ่ง สมควรที่รัฐบาลจะได้จัดงานเฉลิมฉลองให้สมพระเกียรติ และถูกต้องตามราชประเพณี และสมควรที่จะได้ดำเนินโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่เป็นการสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ รวมทั้งเพื่อให้ประชาชนได้แสดงความกตัญญูกตเวทิน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ และแสดงความจงรักภักดี ถวายเป็นราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างอนเนกอนันต์

โดยที่ได้มีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี ตามประกาศ ลงวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๕๔ และมีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐมนตรี ตามประกาศ ลงวันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๕๔ เป็นผลให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๒๐๔/๒๕๕๒ ลงวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๒ และที่ ๑๐๘/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓ สิ้นสุดลง

ดังนั้น เพื่อให้การจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสมพระเกียรติ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๖) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ดังนี้

๑. องค์ประกอบ
คณะที่ปรึกษา
๑.๑ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ	ที่ปรึกษาและกรรมการ
๑.๒ ประธานรัฐสภา	ที่ปรึกษาและกรรมการ
๑.๓ ประธานศาลฎีกา	ที่ปรึกษาและกรรมการ
๑.๔ ประธานวุฒิสภา	ที่ปรึกษาและกรรมการ
๑.๕ หม่อมเจ้าภิศเดช รัชนี้	ที่ปรึกษาและกรรมการ
- ประธานมูลนิธิโครงการหลวง

๑.๖ องคมนตรี (นายอำพล เสมอวงศ์)	ที่ปรึกษาและกรรมการ
๑.๗ องคมนตรี (นายสวัสดิ์ วัฒนายากร)	ที่ปรึกษาและกรรมการ
คณะกรรมการ	
๑.๘ นายกรัฐมนตรี	ประธานกรรมการ
๑.๙ รองนายกรัฐมนตรีทุกท่าน	รองประธานกรรมการ
๑.๑๐ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีทุกท่าน	กรรมการ
๑.๑๑ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
๑.๑๒ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม	กรรมการ
๑.๑๓ เลขาธิการพระราชวัง	กรรมการ
๑.๑๔ ราชเลขาธิการ	กรรมการ
๑.๑๕ เลขาธิการนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๑๖ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๑๗ ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ	กรรมการ
๑.๑๘ เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	กรรมการ
๑.๑๙ ปลัดกระทรวงกลาโหม	กรรมการ
๑.๒๐ ปลัดกระทรวงการคลัง	กรรมการ
๑.๒๑ ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ	กรรมการ
๑.๒๒ ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	กรรมการ
๑.๒๓ ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์	กรรมการ
๑.๒๔ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ
๑.๒๕ ปลัดกระทรวงคมนาคม	กรรมการ
๑.๒๖ ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรรมการ
๑.๒๗ ปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	กรรมการ
๑.๒๘ ปลัดกระทรวงพลังงาน	กรรมการ
๑.๒๙ ปลัดกระทรวงพาณิชย์	กรรมการ
๑.๓๐ ปลัดกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
๑.๓๑ ปลัดกระทรวงยุติธรรม	กรรมการ
๑.๓๒ ปลัดกระทรวงแรงงาน	กรรมการ
๑.๓๓ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	กรรมการ
๑.๓๔ ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	กรรมการ
๑.๓๕ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	กรรมการ
๑.๓๖ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ

๑.๓๗	ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม	กรรมการ
๑.๓๘	ปลัดกรุงเทพมหานคร	กรรมการ
๑.๓๙	รองเลขาธิการพระราชวัง (นายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา)	กรรมการ
๑.๔๐	รองราชเลขาธิการ (ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ)	กรรมการ
๑.๔๑	ที่ปรึกษาสำนักพระราชวัง (นายสรรชัย เทียมทวีสิน)	กรรมการ
๑.๔๒	ที่ปรึกษาฝ่ายกิจกรรมพิเศษ สำนักพระราชวัง (นายรัตนาวุธ วัชรโรทัย)	กรรมการ
๑.๔๓	เลขาธิการคณะองคมนตรี	กรรมการ
๑.๔๔	สมุหราชองครักษ์	กรรมการ
๑.๔๕	ผู้บัญชาการทหารสูงสุด	กรรมการ
๑.๔๖	ผู้บัญชาการทหารบก	กรรมการ
๑.๔๗	ผู้บัญชาการทหารเรือ	กรรมการ
๑.๔๘	ผู้บัญชาการทหารอากาศ	กรรมการ
๑.๔๙	ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๕๐	โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๕๑	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๕๒	อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	กรรมการ
๑.๕๓	อธิบดีกรมการศาสนา	กรรมการ
๑.๕๔	อธิบดีกรมศิลปากร	กรรมการ
๑.๕๕	ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ และเลขานุการ
๑.๕๖	รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (นายธีรภัทร สันติเมทนีดล)	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๕๗	รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (นายเอนก เพิ่มวงศ์เสนีย์)	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๕๘	ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี (นางปราณี สรีวิวัฒน์)	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๕๙	ผู้อำนวยการสำนักแผนงานและกิจการพิเศษ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๖๐	ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๖๑	ผู้อำนวยการกองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ

๑.๖๒ ผู้อำนวยการสำนักพิธีการและเลขานุการ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

กรรมการ
และผู้ช่วยเลขานุการ

๒. อำนาจหน้าที่

๒.๑ กำหนดนโยบายและแนวทางการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ให้สมเด็จพระเกียรติและถูกต้องตามราชประเพณี

๒.๒ พิจารณาและให้ความเห็นชอบแผนงาน โครงการ และกิจกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ

๒.๓ แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงาน เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร

๒.๔ ดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

(นางสาวยິงลักษณ์ ชินวัตร)
นายกรัฐมนตรี

คำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔
ที่ ๗/๒๕๕๔

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ

ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๔๔/๒๕๕๔ ลงวันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ เรื่อง
แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาส
พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ และให้คณะกรรมการอำนวยการจัด
งานเฉลิมพระเกียรติฯ มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงาน เพื่อช่วยเหลือ
การปฏิบัติงาน นั้น

เพื่อให้การดำเนินงานเฉลิมพระเกียรติฯ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และสมพระเกียรติ
คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธี
มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ในคราวประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๕๔ เมื่อวันที่ ๑๔
กันยายน ๒๕๕๔ จึงมีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ โดยมีองค์ประกอบ
และอำนาจหน้าที่ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม	ประธานกรรมการ
๑.๒	ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	รองประธานกรรมการ
๑.๓	ราชเลขาธิการ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๔	ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๕	เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๖	นายทองต้อ กล้ายไม้ ณ ออยุธยา	กรรมการ
๑.๗	คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ	กรรมการ
๑.๘	นายประสพโชค อ่อนกอ	กรรมการ
๑.๙	ที่ปรึกษาเลขาธิการพระราชวัง (นางสายไหม จวบกลศึก)	กรรมการ
๑.๑๐	นางสาวทรงสรรงค์ นิลกำแหง	กรรมการ
๑.๑๑	เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๒	ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย หรือผู้แทน	กรรมการ

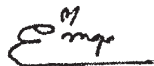
๓.๓๓	ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือผู้แทน	กรรมการ
๓.๓๔	ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร หรือผู้แทน	กรรมการ
๓.๓๕	อธิบดีกรมศิลปากร	กรรมการ และเลขาธิการ
๓.๓๖	รองอธิบดีกรมศิลปากร (ที่ได้รับมอบหมาย)	กรรมการ และผู้ช่วยเลขาธิการ
๓.๓๗	ผู้อำนวยการสำนักการวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร	กรรมการ และผู้ช่วยเลขาธิการ
๓.๓๘	ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร	กรรมการ และผู้ช่วยเลขาธิการ
๓.๓๙	ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร	กรรมการ และผู้ช่วยเลขาธิการ

๒. อำนาจหน้าที่

- ๒.๑ จัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ
- ๒.๒ กำหนดหลักเกณฑ์การจัดทำหนังสือที่ระลึกการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ
- ๒.๓ พิจารณากลับกรองหนังสือที่ระลึกของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เสนอขอจัดทำหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติฯ
- ๒.๔ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงาน เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร
- ๒.๕ รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฯ เพื่อทราบ
- ๒.๖ ดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๔

(นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

คณะกรรมการจัดทำต้นฉบับหนังสือราชศัพท์ เฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล
เฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

อนุกรรมการที่ปรึกษา

นายขวัญแก้ว วัชโรทัย

ประธานอนุกรรมการ

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ

อนุกรรมการ

นายชัชพล ไชยพร	นางสาวทรงसरร์ค นิลกำแหง
นายประสพโชค อ่อนกอ	นางสาวเพลินพิศ กำราญ
คุณหญิงรัตนาภรณ์ ฉัตรพงษ์	นางสาวสมลักษณ์ วงศ์งามขำ
นางสายไหม จบกาศึก	นายสุรินทร์ เงินรูปงาม

อนุกรรมและเลขานุการ

นางลินดา อิศรางกูร ณ อยุธยา

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

นางสุณี กระจ่างวุฒิชัย	นายวรวุฒิ อังประทีป
นางสาวนันทนัท	นันทกิจ

คณะบรรณาธิการ

คุณหญิงกุลทรัพย์	เกษแม่นกิจ
นางสาวทรงसरร์ค นิลกำแหง	นายประสพโชค อ่อนกอ
นางสาวเพลินพิศ กำราญ	คุณหญิงรัตนาภรณ์ ฉัตรพงษ์
นางสาวสมลักษณ์ วงศ์งามขำ	นางสายไหม จบกาศึก
นายสุรินทร์	เงินรูปงาม
นางลินดา อิศรางกูร ณ อยุธยา	นางสุณี กระจ่างวุฒิชัย
นายวรวุฒิ อังประทีป	นางสาวนันทนัท นันทกิจ

ถ่ายภาพ

นายพิทยา เกิดทับทิม	นายอนุชัย ศรีจรรยาพูนทอง
นายกฤษ อิศรศักดิ์ ณ อยุธยา	นายเสวก หลอมทอง
นายจักรกฤษณ์ มณีปิยะสุต	นายเกียรติกมล จังโส

ขอบคุณ

คณะอนุกรรมการฯ ขอขอบคุณ

สำนักพระราชวัง	ราชบัณฑิตยสถาน
สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ	สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	
นายรัตนาวุธ วัชรโรทัย	นายสำรวย สารัตถ์